Nr 135.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om fattigvården m. m.; given Stockholms slott den 8 februari 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1:o) lag om fattigvården och

2:o) lag om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag.

De till ärendet hörande handlingar skola riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Förslag

till

Lag

om fattigvården.

1 KAP.

Om offentlig fattigvård och enskildas försörjningsplikt.

1 §.

Befinnes minderårig eller den, som i följd av ålderdom, sjukdom, lyte eller eljest bristande kropps- eller själskrafter är oförmögen att genom arbete försörja sig, sakna medel till sitt livsuppehälle, skall han, där hans behov icke annorledes avhjälpes, erhålla fattigvård, på sätt i denna lag sägs.

Fattigvård, som här avses, omfattar det underhåll och den vård, som äro erforderliga, samt för minderårig jämväl uppfostran.

Med minderårig förstås i denna lag den, som icke fyllt sexton år.

2 §.

För beviljande av fattigvård i andra fall än dem, vilka i 1 § omförmälas, äger fattigvårdssamhälle bestämma de grunder, som böra av samhällets fattigvårdsstyrelse iakttagas. Har sådant bestämmande ej skett, ankommer på styrelsen att meddela fattigvård, i den mån styrelsen prövar nödigt.

3 §.

Föräldrar äro pliktiga att utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sina minderåriga barn. Enahanda försörjningsplikt åligger man gentemot hustrun.

I övrigt åligger det föräldrar och barn att i mån av behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan, försörja varandra, så att de ej falla fattigvården till last. Försörjningsplikt, som här sägs, åligger ock hustru gentemot mannen.

Adoptant och adoptivbarn hava samma skyldighet att utan fattigvårdssamhälles betungande försörja varandra, som, enligt vad i denna paragraf sägs, åligger föräldrar och barn. Adoptivbarnets föräldrar äro i förhållande till det allmänna ej skyldiga att fullgöra försörjningen, där ej adoptanten blir ur stånd därtill.

4 §.

Där på grund av särskilda författningar husbonde eller annan arbetsgivare har att lämna underhåll och vård åt tjänare eller arbetare, åligger det honom att gentemot det allmänna ansvara för att detta fullgöres, så att tjänare och arbetare ej falla fattigvården till last.

2 KAP.

Om fattigvårdssamhälle.

5 §.

Varje socken på landet samt varje stad eller köping, som har egen kommunalförvaltning, utgör ett fattigvårdssamhälle, som har att för sig ordna sin fattigvård.

Hava två eller flera socknar å landet gemensam kommunalförvaltning, skola de anses såsom ett fattigvårdssamhälle.

6 §.

Två eller flera kommuner må förena sig att tillsammans utgöra ett fattigvårdssamhälle. Framställning om tillstånd till sådan förening göres hos Konungens befallningshavande, som, efter det erforderlig utredning ägt rum, överlämnar ärendet jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t för prövning, huruvida och under vilka villkor förening må ske.

Fråga om dylik förening må även väckas av Konungens befallningshavande, som därom inhämtar yttrande från kommunerna och, därest dessa samtycka till föreningen, i övrigt förfar på sätt ovan är sagt.

7 §.

Fattigvårdssamhälles beslutanderätt utövas å landet vid kommunalstämma eller, där kommunalfullmäktige äro utsedda, av dessa samt i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, å allmän rådstuga.

8 §.

Varje fattigvårdssamhälle skall hava ett reglemente för fattigvården, innehållande de allmänna grunder för ordnande och handhavande av samhällets fattigvård, som anses erforderliga; dock må efter Konungens befallningshavandes beprövande mindre samhällen, vilkas fattigvård är av ringa omfattning, vara befriade från denna skyldighet.

Fattigvårdsreglemente antages av fattigvårdssamhället efter förslag av fattigvårdsstyrelsen och skall underställas prövning av Konungens befallningshavande, som har att antingen oförändrat fastställa eller ock ogilla detsamma.

3 KAP.

Om fattigvårdsstyrelse.

9 §.

I varje fattigvårdssamhälle skall finnas en fattigvårdsstyrelse.

10 §.

Fattigvårdsstyrelsen har att ombesörja alla de angelägenheter inom samhällets fattigvård, som äro att hänföra till förvaltning och verkställighet.

I sådant hänseende åligger fattigvårdsstyrelsen särskilt:

att bestämma, i vilka fall och under vilka former fattigvård skall meddelas;

att förvalta alla till fattigvården anslagna eller eljest hörande medel, fastigheter och annan egendom;

att varje år avlämna utgifts- och inkomstförslag för fattigvården under det nästföljande året, föra fullständiga räkenskaper över de medel,

styrelsen har om händer, samt lämna redovisning för sin förvaltning, allt i överensstämmelse med kommunallagarna;

att föra förteckning över dem, som åtnjuta fattigvård, och avgiva statistisk redogörelse angående fattigvården jämlikt de föreskrifter, som Konungen låter utfärda;

att i ärenden, som röra fattigvården, företräda fattigvårdssamhället och bevaka dess rätt; samt

att hos fattigvårdssamhället göra framställningar rörande de på samhällets beslut ankommande åtgärder, som fattigvårdsstyrelsen finner böra vidtagas för fattigvårdens ändamålsenliga ordnande och handhavande.

11 §.

1 mom. Ledamöter i fattigvårdsstyrelsen utses av fattigvårdssamhället till det antal, som med hänsyn till samhällets vidd och folkmängd erfordras, dock å landet minst tre och i stad minst fem; och skall minst en av ledamöterna vara kvinna.

2 mom. Suppleanter för ledamöterna utses av fattigvårdssamhället till minst dessas halva antal eller, om ledamöternas antal ej är jämnt, till minst det antal, som är närmast över hälften. Minst en av suppleanterna skall vara kvinna.

3 mom. Då ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelse väljas å kommunalstämma eller allmän rådstuga, iakttages, att varje röstande har en röst.

12 §.

Ledamöter och suppleanter i fattigvårdsstyrelsen utses bland inom fattigvårdssamhället bosatta svenska män och kvinnor, som fyllt tjugufem år.

Ledamot eller suppleant kan ej vara

a) den som icke råder över sig och sitt gods;

b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket medför nämnda påföljd;

c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.

Gift kvinna vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

Med hänsyn till ämbets- eller tjänstemannaställning må landshövding, landssekreterare, landskamrerare eller landsfogde icke vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse; ej heller landsfiskal i fattigvårdsstyrelse inom sitt distrikt. Av kommunen avlönad tjänsteman, som i och för sin befattning är redovisningsskyldig inför fattigvårdsstyrelsen, må icke vara ledamot eller suppleant i samma styrelse.

Beträffande rätt att avsäga sig uppdrag att vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse samt ledamots och suppleants tjänstgöringstid och avgång gäller å landet vad om ledamot eller suppleant i kommunalnämnd och i stad vad om stadsfullmäktig är i kommunallagarna stadgat; dock att kvinna, endast om hon är gift, äger med avseende å uppdrag, varom här är fråga, tillgodonjuta den henne enligt kommunallagarna tillkommande särskilda avsägelserätt.

13 §.

Kyrkoherden eller hans ställföreträdare är berättigad att deltaga i fattigvårdsstyrelsens förhandlingar och beslut. I annexförsamling, där komminister finnes anställd, äger denne eller den hans tjänst förestår nämnda befogenhet, när kyrkoherden ej själv är tillstädes.

I stad äger stadsläkaren eller, om flera än en stadsläkare finnas, förste stadsläkaren, rätt att deltaga i fattigvårdsstyrelsens förhandlingar. På landet äga provinsialläkaren och extra provinsialläkaren sådan befogenhet i de till deras distrikt hörande fattigvårdssamhällen.

14 §.

Fattigvårdssamhälle utser bland fattigvårdsstyrelsens ledamöter ordförande och vice ordförande att tjänstgöra för den tid, de äro valda till ledamöter.

Uppgift å den persons namn och bostad, som valts till ordförande, skall ofördröjligen insändas till Konungens befallningshavande, som låter meddela underrättelse därom i länskungörelserna.

Äro både ordföranden och vice ordföranden frånvarande från styrelsens sammanträde, utser styrelsen inom sig ordförande för tillfället.

Fattigvårdsstyrelsen utser inom sig för varje år en kassaförvaltare, därest ej kommunens förvaltning ordnats på ett sätt, som gör sådan kassaförvaltare obehövlig.

15 §.

1 mom. Ordinarie sammanträden böra av fattigvårdsstyrelsen hållas i mån av behov och på regelbundet återkommande tider. Tid och ställe för dessa sammanträden böra av styrelsen till allmänhetens kännedom kungöras.

Extra sammanträde hålles, då ordföranden finner sådant nödigt eller minst halva antalet av styrelsens ledamöter gör framställning därom. Kallelse till sådant sammanträde meddelas på sätt styrelsen beslutar.

2 mom. Ärende må icke hos fattigvårdsstyrelsen till avgörande företagas, såvida ej flera ledamöter än hälvten av hela antalet äro tillstädes; och bör, där ledamöterna endast äro tre, hela antalet tillstädesvara.

3 mom. Omröstning till beslut sker öppet, och tillkommer varje röstande en röst. Vid lika röstetal gäller den mening, ordföranden biträder.

Val skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar, och skiljer lotten mellan lika röstetal.

4 mom. Rörande påföljd för uteblivande från sammanträde gäller vad i kommunallagarna är stadgat om ledamot och suppleant i kommunalnämnd eller om stadsfullmäktig.

16 §.

Vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden skall föras protokoll, upptagande styrelsens beslut och skälen därför.

Protokollet skall justeras antingen genast eller sist vid styrelsens nästa sammanträde; dock kan styrelsen särskilt för varje gång uppdraga åt två eller flera av sina ledamöter att jämte ordföranden verkställa justeringen.

17 §.

Ordföranden i fattigvårdsstyrelsen tillkommer:

att befordra styrelsens beslut till verkställighet och för sådant ändamål å styrelsen vägnar ingå avtal;

att föra eller låta föra protokoll vid styrelsens sammanträden;

att vårda styrelsens handlingar och ansvara för räkenskapernas ordentliga förande;

att med laga verkan mottaga stämningar och andra meddelanden, som skola delgivas styrelsen; samt

att ombesörja all skriftväxling för styrelsen och själv eller genom ombud inför domstolar och andra myndigheter företräda styrelsen och föra dess talan.

18 §.

Ordföranden äger tillgodonjuta ej mindre den gottgörelse, som av fattigvårdssamhället anslås för de honom genom uppdraget åsamkade kostnader för skrivmaterialier, postporto samt skrivare- och räkenskapshjälp, än även, därest fattigvårdssamhället anser, att jämväl ersättning för det med uppdraget förenade besvär må till honom utgå, arvode till belopp, som samhället med hänsyn till arbetets omfattning finner skäligt. Beslut om tilldelande av sådant arvode eller förhöjning därav skall underställas Konungens befallningshavandes prövning.

19 §.

1 mom. På det fattigvårdsstyrelsen må bliva i tillfälle att fullgöra den styrelsen åliggande undersökning och prövning av fattigvårdsbehov samt att öva tillsyn över dem, som åtnjuta understöd, bör fattigvårdssamhället, där ej dess fattigvård är av ringa omfattning, indelas i distrikt, vart och ett stående under närmaste uppsikt av en ledamot i styrelsen. Där inom fattigvårdssamhälle genomförts annan efter dess särskilda förhållanden lämpad arbetsfördelning mellan fattigvårdsstyrelsens ledamöter, ankommer på Konungens befallningshavandes prövning, huruvida sådan anordning må godkännas.

2 mom. För ändamål, som i 1 mom. sägs, må, enligt bestämmande i fattigvårdsreglementet, kunna till fattigvårdsstyrelsens biträde kallas därför skickade, inom fattigvårdssamhället bosatta män och kvinnor (vårdare), vilka, om förhållandena så kräva, kunna sammanslutas till särskilda styrelser (distriktsstyrelser).

3 mom. Genom föreskrift i fattigvårdsreglementet må ock kunna uppdragas åt fattigvårdsstyrelsen att bland inom samhället bosatta män och kvinnor utse särskild styrelse att handhava förvaltningen av anstalt eller utförande av viss annan fattigvårdsstyrelsens angelägenhet.

4 mom. Därest fattigvårdssamhället anser nödigt att i fråga om uppdrag, som i 2 och 3 mom. sägs, meddela bestämmelser om skyldighet att mottaga sådant och om tjänstgöringstid, må det kunna ske;

dock att dessa bestämmelser ej må göras strängare än de, som gälla om ledamöter i fattigvårdsstyrelse.

20 §.

Där fattigvårdssamhället så aktar nödigt, äger samhället besluta, att särskilda tjänstemän må av fattigvårdsstyrelsen anställas för att utföra något eller några av de göromål, som åligga ordföranden, eller att i andra avseenden biträda vid fattigvårdens handhavande.

21 §.

I fråga om granskning av fattigvårdsstyrelsens räkenskaper och förvaltning gäller vad i kommunallagarna finnes stadgat.

Envar ledamot av fattigvårdsstyrelsen ansvarar gemensamt med de övriga för de medel, som styrelsen haft under sin förvaltning, ävensom för de säkerhetshandlingar, mot vilkas antaglighet han icke gjort anmärkning till protokollet. Denna ansvarighet fortfar, till dess förvaltningen blivit godkänd av fattigvårdssamhället eller, om klander anställes, av vederbörlig domstol eller ock till dess natt och år efter räkenskapernas avlämnande förflutit, utan att klander blivit i laga ordning anställt.

22 §.

De föreskrifter, som äro meddelade i detta kap., gälla ej för Stockholms stad, utan lända i stället till efterrättelse förordningen angående kommunalstyrelse i Stockholm samt de särskilda bestämmelser, som i avseende å organisationen av fattigvården därstädes äro eller varda av Konungen fastställda.

För andra större kommuner, vilkas fattigvårdsförvaltning icke lämpligen kan i allo anordnas enligt de i detta kap. angivna grunder, äger Konungen medgiva undantag från vad däri blivit stadgat.

4 KAP.

Om sökande och meddelande av fattigvård.

23 §.

Vill någon komma i åtnjutande av fattigvård, göre anmälan därom hos fattigvårdsstyrelsen i det fattigvårdssamhälle, där han vistas.

Anmälan må göras, förutom hos fattigvårdsstyrelsen, hos dess ordförande eller annan ledamot av styrelsen eller hos den, som styrelsen kan hava utsett att mottaga sådan anmälan, eller hos prästerskapet i församlingen.

Har anmälan gjorts hos annan än ordföranden, vare den, som mottagit anmälan, skyldig att ofördröjligen fortskaffa densamma till fattigvårdsstyrelsen eller dess ordförande.

Polisman, kronobetjänt, läkare eller barnmorska, som finner någon vara i sådan belägenhet, att fattigvårdsstyrelsens ingripande är av nöden, bör därom göra anmälan hos styrelsen.

Oavsett om anmälan skett, åligger det fattigvårdsstyrelsen att ombesörja, att den, som vistas inom samhället och finnes vara i behov av fattigvård, erhåller sådan.

24 §.

1 mom. Då någon är i så trängande behov av fattigvård, att med dess avhjälpande ej kan anstå, till dess fattigvårdsstyrelsen sammanträder, må ordföranden tillsvidare bevilja den nödställde fattigvård.

Enahanda befogenhet må, enligt bestämmande i fattigvårdsreglementet, tilldelas annan ledamot av styrelsen eller tjänsteman hos densamma.

Om sålunda beviljad fattigvård skall anmälan göras vid styrelsens nästa sammanträde, då anteckning därom och om dagen för beviljandet skall ske i protokollet.

2 mom. I fattigvårdssamhälle, där distriktsstyrelser finnas, må, enligt föreskrift i fattigvårdsreglementet, åt sådan styrelse kunna uppdragas att meddela fattigvård av visst slag eller i viss omfattning.

25 §.

Innan fråga om beviljande av fattigvård avgöres, skall fattigvårdsstyrelsen göra sig noga underrättad om den nödställdes levnadsförhållanden och fattigvårdsbehov samt undersöka, huru detta behov må på lämpligaste sätt avhjälpas.

26 §.

Vid fattigvårdens handhavande bör fattigvårdsstyrelsen låta sig angeläget vara att lämna understöd på sådant sätt, att den behövande så vitt möjligt må bliva i stånd att för framtiden genom eget arbete försörja sig och de sina. Fördenskull bör fattigvårdsstyrelsen särskilt göra

sig noga underrättad om de arbetstillfällen, som givas, för att kunna anvisa arbete åt hjälpsökande, vilken är arbetsför, och, om arbetsförmedlingsanstalt finnes i orten, i sådant syfte samarbeta med denna.

27 §.

Fattigvård meddelas i allmänhet genom
understöd i hemmet,
utackordering i enskilt hem eller
vård å anstalt.

Fattigas försörjning medelst omgång (socken- eller rotegång) må icke äga rum.

28 §.

Understöd i hemmet bör ej lämnas åt den, vilkens behov är förorsakat av dryckenskap eller arbetsovillighet, och ej heller när anledning eljest finnes till antagande, att understödet icke kommer till behörig användning.

29 §.

Utackordering av behövande får endast ske till personer, rörande vilkas lämplighet samt förmåga att uppfylla de skyldigheter, som för vart fall åligga dem, fattigvårdsstyrelsen genom föregående undersökning gjort sig förvissad. Om utackorderingen skall upprättas skriftligt kontrakt, i vilket ömsesidiga skyldigheter och rättigheter noggrant angivas.

Anbud å behövandes vårdande må ej infordras genom anställande av auktion eller annat därmed jämförligt förfarande.

30 §.

Då understöd lämnats i hemmet eller understödstagare utackorderats i enskilt hem, bör fattigvårdsstyrelsen vaka över att beviljat understöd behörigen användes och att de, som emottagit barn eller andra till vård, fullgöra sina skyldigheter.

31 §.

Fattigvårdssamhälle skall hava anstalt (ålderdomshem, försörjningshem, vårdhem) för mottagande av understödstagare, vilka äro i behov

av vård samt ej lämpligen kunna understödjas i hemmet eller utackorderas.

Flera samhällen må förena sig om gemensam anstalt; skolande villkoren för sådan förening samt de bestämmelser, som äro erforderliga för skötseln av anstalten, upptagas i reglemente, som fastställes av Konungens befallningshavande.

Fattigvårdssamhälle, som på grund av det ringa antalet understödstagare eller eljest kan anses icke vara i behov av egen anstalt eller del i sådan, må efter Konungens befallningshavandes beprövande kunna tillsvidare befrias från skyldighet härutinnan; dock att samhället härigenom icke fritages från skyldighet att bereda anstaltsvård åt understödstagare, som är i behov därav.

32 §.

I fråga om anordningarna vid fattigvårdsanstalt, som i 31 § sägs, skall iakttagas, att åt män och kvinnor beredes bostad i särskilda rum samt att, därest sinnessjuka, sinnesslöa, tuberkulösa eller med svårare sjukdom behäftade understödstagare icke kunna erhålla vård å anstalt, som i 35 § avses, utan måste intagas å fattigvårdsanstalten, dessa vårdas i särskilda rum eller avdelningar, så vida ej i särskilda fall annat finnes kunna ske utan men för den sjuke eller övriga understödstagare.

Även i övrigt bör noga tillses, att en lämplig fördelning av understödstagarna äger rum. Där så ske kan, böra äkta makar få bo tillsammans för sig, om ej någon av dem önskar annorlunda.

Å anstalten bör tillfälle beredas till arbete för sådana understödstagare, som äro i någon mån arbetsföra.

Minderårig över två år må icke annat än tillfälligtvis och till dess annan anordning hunnit träffas intagas å fattigvårdsanstalt, där ej en från den övriga anstalten skild avdelning för barns omhändertagande och vårdande inrättats.

33 §.

För omhändertagande av dels i någon mån arbetsföra behövande, vilka äro i behov av anstaltsvård, men ej lämpligen kunna emottagas eller behållas å anstalt, som omförmäles i 31 §, dels ock försörjningspliktiga, vilka jämlikt stadgandet i 71 § av fattigvårdsstyrelse förelagts arbete, skall för varje landstingsområde genom landstingets försorg upprättas nödigt antal arbetshem. Två eller flera landsting må förena sig om gemensamt arbetshem.

För stad, som ej deltager i landsting, skall arbetshem upprättas genom stadsfullmäktiges försorg.

Arbetshem må jämväl kunna upprättas av annan än landsting eller stad, som nu är nämnd; och må landsting eller dylik stad kunna av Konungen befrias från skyldighet att upprätta arbetshem, därest sådana i tillräckligt antal i annan ordning komma till stånd.

För de å landsting tillhörigt arbetshem intagna försörjningspliktiga erlägges av fattigvårdssamhälle ingen avgift.

Män och kvinnor må ej intagas i samma arbetshem, så vida ej för dem finnas fullständigt skilda avdelningar. Personer under aderton år må ej intagas i arbetshem.

Arbetshem skall stå under ledning av en styrelse, som har att besluta om intagning i hemmet, samt vara försett med av Konungen fastställt reglemente.

34 §.

För uppförande av anstalt, varom i 31 § förmäles, skall uppgöras plan, vilken underställes Konungens befallningshavande, som prövar, huruvida anstalten är så inrättad, att den uppfyller det ändamål, som enligt denna lag därmed avses.

Plan till arbetshem underställes Konungens prövning.

35 §.

Understödstagare, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet är i behov av vård å särskild anstalt, skall, så vitt ske kan, beredas dylik vård; och har fattigvårdsstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för att förskaffa honom inträde å sådan anstalt.

36 §.

Då minderårig, som av fattigvårdsstyrelsen omhändertagits, hunnit den ålder samt nått den utveckling och stadga, att han kan anses i stånd att försörja sig, har styrelsen att söka bereda honom lämplig tjänst eller anställning samt tillse, att han erhåller nödig utrustning.

37 §.

Fattigvårdsstyrelsen bör verka därför, att samhällets invånare genom försäkring, inträde i sjukkassor och understödsföreningar, insättning i sparkassor eller annorledes bereda sig trygghet mot nöd vid arbetsför-

måga, sjukdom eller andra olyckor; den bör ock i övrigt söka att genom tjänliga åtgärder förebygga framtida fattigvårdsbehov.

Om på grund av missväxt eller annan allmännare olycka nöd i större utsträckning kan befaras uppkomma inom samhället, har fattigvårdsstyrelsen att, i den mån åtgärder till nödens avhjälpande ankomma på annan myndighet, hos denna göra den framställning, som av omständigheterna påkallas.

38 §.

Fattigvårdsstyrelsen bör låta sig angeläget vara att uppehålla samarbete såväl med myndigheter och institutioner, vilkas verksamhet beröra fattigvården, som ock med föreningar och enskilda, vilka utöva understödsverksamhet eller annan social verksamhet inom samhället.

5 KAP.

Om bidrag till fattigvården.

39 §.

Kostnaderna för fattigvården skola, i den mån de ej kunna täckas med avkastningen av fattigvårdssamhällets för fattigvården avsedda fastigheter och kapital, inflytande bötesmedel, gåvor och andra dylika inkomster, bestridas genom tillskott efter de grunder, som för kommunalutskylders utgörande i allmänhet äro stadgade.

40 §.

Har fattigvårdssamhälle för person, som är i behov av fattigvård enligt 1 §, erlagt avgift för vård å statens anstalt för sinnessjuka, för vilken ersättning ej kunnat uttagas av den vårdade eller för honom försörjningspliktig person; och äro ej sådana omständigheter för handen, att gottgörelse för vården enligt vad i 60 § sägs skall lämnas av staten, då äger det samhälle, där den vårdade har hemortsrätt, att därför utfå gottgörelse av det landsting, inom vars område fattigvårdssamhället är beläget.

Lag samma vare beträffande avgift för vård, som lämnats å anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken tillhör landsting

eller stad, som ej deltager i landsting, eller å enskild anstalt för sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken åtnjuter statsbidrag eller blivit av Konungen för ändamålet godkänd.

41 §.

1 mom. Där fattig för vård intagits å anstalt för tuberkulösa eller för vanföra, vilken åtnjuter statsbidrag, gäller om fattigvårdssamhälles rätt att utfå gottgörelse för utgiven vårdavgift vad i 40 § sägs.

2 mom. Därest genom landstings försorg upprättas anstalt för personer, som lida av annan kronisk eller obotlig sjukdom än i 1 mom. sägs, bör tillfälle till vård åt fattiga sjuka där beredas; och må landstinget fastställa en avgift, ej överstigande hälvten av vårdkostnaden, som vederbörande fattigvårdssamhälle har att erlägga för å sådan anstalt intagen fattig.

Har fattigvårdssamhälle åt fattiga sjuka, som i nästföregående stycke avses, å särskild anstalt eller å en vid fattigvårdsanstalt för ändamålet anordnad särskild avdelning, vilken står under läkares tillsyn, berett vård, som av förste provinsialläkare intygas vara tillfredsställande, må det samhälle, som har att ansvara för vårdkostnaden, av vederbörande landsting erhålla gottgörelse med hälvten av det belopp, vartill nämnda kostnad visas hava uppgått. Landstinget äger för beviljande av sådan gottgörelse uppställa de villkor, som kunna befinnas lämpliga.

42 §.

Där fattig för vård intagits å länslasarett eller av landsting underhållen sjukstuga eller å annan, med länslasarett likställd, sjukvårdsinrättning, gäller om fattigvårdsamhälles rätt att utfå gottgörelse för utgiven vårdavgift vad i 40 § sägs.

6 KAP.

Om uppsikt över kommunernas fattigvård.

43 §.

Konungens befallningshavande hava att vaka över att fattigvården inom länen i enlighet med denna lag och i övrigt gällande stadganden ändamålsenligt ordnas och handhaves, så att de behövande komma i åtnjutande av det underhåll och den vård, som omständigheterna påkalla.

I allt vad som rör Konungens befallningshavandes befattning med fattigvårdsförvaltningen inom länen skola Konungens befallningshavande hava biträde av särskilt tillsatta tjänstemän, fattigvårdskonsulenter, vilka jämväl skola hava till uppgift att tillhandagå med råd och anvisningar rörande fattigvården. Instruktion för fattigvårdskonsulenterna utfärdas av Konungen.

44 §.

Jämte det övervakande av fattigvården i länen, som enligt 43 § åligger Konungens befallningshavande, ankommer det på statens fattigvårdsinspektör att verka för fattigvårdens ändamålsenliga ordnande och främja dess utveckling. Han har ock att öva uppsikt över de i 33 § omförmälda arbetshemmen. Angående fattigvårdsinspektörens verksamhet meddelar Konungen närmare föreskrifter.

7 KAP.

Om hemortsrätt.

45 §.

I fråga om fattigvård skall svensk medborgare anses, med nedan stadgade undantag, hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han senast varit mantalsskriven utan att hava under det år, som mantalsskrivningen avser, kommit i åtnjutande av fattigvård, som, enligt vad i 49 § sägs, utövar inverkan på förvärv av hemortsrätt.

Har någon, som med avseende å tilltänkt inflyttning mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, ej inflyttat dit, gäller den mantalsskrivning icke till bestämmande av hans hemortsrätt.

46 §.

Den, som fyllt sextio år, kan därefter icke förvärva ny hemortsrätt.

47 §.

1 mom. Hustru har, oberoende av sin ålder, samma hemortsrätt som mannen. Upplöses äktenskapet genom mannens död eller eljest, behåller hustrun den hemortsrätt, hon under äktenskapet senast ägde, till dess annan tillkommer henne.

2 mom. Barn inom äktenskap har, så länge det är minderårigt, faderns, eller, där han är död och modern lever, moderns hemortsrätt. Äro båda föräldrarna döda, har barnet den hemortsrätt, som den sist avlidna ägde vid sin död.

Minderårigt barn utom äktenskap har samma hemortsrätt som modern eller, om hon är död, den hon senast ägde.

Adoptivbarn, som är minderårigt, har samma hemortsrätt som adoptanten, eller, om han är död, den han senast ägde. Är barn adopterat av makar, eller har ena maken adopterat den andres barn, skall, där barnet är minderårigt, vad i första stycket av detta mom. sägs äga motsvarande tillämpning.

Den hemortsrätt barn äger, då det fyller sexton år, behåller barnet, tills det självt förvärvar annan.

3 mom. Har man, som avflyttat från riket, kvarlämnat hustru, gäller i fråga om hennes förvärv av hemortsrätt vad i 45 och 46 §§ stadgas. Därest i sådant fall makarnas barn eller adoptivbarn, varom i 2 mom. 3 stycket 2 punkten förmäles, kvarlämnas i riket, har sådant barn moderns hemortsrätt och, om hon utvandrar eller dör, den hemortsrätt hon då ägde. Återflyttar mannen till riket, gäller vad i 1 och 2 mom. sägs; dock att, om hustrun under mannens frånvaro förvärvat hemortsrätt, makarna hava denna hemortsrätt, till dess mannen vunnit ny sådan; och skall hustruns mantalsskrivning för det år, då mannen återflyttat, i avseende å förvärv av hemortsrätt så anses, som om den gällt även mannen.

48 §.

Har någon, som varit intagen å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt, genom inrättningens eller anstaltens försorg för fortsatt vård eller fostran överlämnats till enskilt hem, under villkor att han fortfarande står under inrättningens eller anstaltens tillsyn, och har han på grund av vistelsen i detta hem mantalsskrivits i det fattigvårdssamhälle, varest hemmet är beläget, gäller denna mantalsskrivning ej till bestämmande av hans hemortsrätt.

49 §.

1 mom. Har någon under det år, för vilket han mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, åtnjutit fattigvård enligt 1 §, eller har under samma år fattigvård enligt 2 § meddelats honom av annat fattigvårdssamhälle än det, där han mantalsskrivits, vinner han ej hemortsrätt på

grund av nämnda mantalsskrivning. Hinder för förvärv av hemortsrätt föranledes dock icke av fattigvård, som bestått i

bekostande åt skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avser att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen,

läkar- eller förlossningshjälp eller medicin, då hjälpen eller medicinen lämnats annorledes än i förening med vård å anstalt, eller

begravningshjälp.

2 mom. I fråga om inverkan på förvärv av hemortsrätt likställes med fattigvård, som någon själv åtnjutit, fattigvård, som åtnjutits av hans minderåriga barn och adoptivbarn, så ock för mannen fattigvård, vilken tilldelats hans hustru eller under bestående äktenskap åtnjutits av minderåriga barn, som hon ägt före äktenskapet, eller av hennes minderåriga adoptivbarn, så vitt ifrågavarande barn hava hennes hemortsrätt. Fattigvård åt barn utom äktenskap inverkar ej på faderns förvärv av hemortsrätt, ej heller inverkar fattigvård åt barn, som blivit adopterat, på faderns eller moderns förvärv av hemortsrätt.

8 KAP.

Om fattigvårdssamhällens inbördes ersättningsskyldighet samt om gottgörelse för fattigvård av staten m. m.

50 §.

Fattigvårdssamhälle, som enligt 1 § lämnat fattigvård åt någon, vilken har hemortsrätt inom annat samhälle, är, oavsett om skyldeman eller annan bort jämlikt 3 eller 4 § ansvara för understödstagarens försörjning, berättigat att erhålla ersättning för fattigvården av det senare samhället med de undantag och i den ordning, som här nedan sägs.

51 §.

Ersättning enligt 50 § utgår ej för fattigvård, som bestått i

bekostande åt skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avser att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen,

läkar- eller förlossningshjälp eller medicin, då hjälpen eller medicinen lämnats annorledes än i förening med vård å anstalt, eller

begravningshjälp.

52 §.

Har fattigvårdsstyrelse lämnat fattigvård, för vilken den vill söka ersättning av annat fattigvårdssamhälle eller av landsting eller av staten, skall styrelsen ofördröjligen genom förhör med den nödställde eller andra, som kunna meddela upplysning i ämnet, införskaffa utredning angående

a) den nödställdes namn, ålder, födelseort och civilstånd,

b) fattigvårdsbehovet och anledningen därtill,

c) fattigvård, som han förut åtnjutit,

d) senaste mantalsskrivningsort, eller, om den nödställde ej skulle äga hemortsrätt därstädes, annan ort, varest han antages hava hemortsrätt, samt

e) personer, som äro pliktiga att försörja den nödställde, och deras ekonomiska ställning.

Är den nödställde gift eller minderårig, skola uppgifter, motsvarande de under a), c) och d) omförmälda, inhämtas jämväl rörande make eller föräldrar.

De erhållna upplysningarna skola upptagas i protokoll, vars riktighet skall bestyrkas genom underskrift av den, som hållit förhöret, samt så vitt möjligt av den, med vilken förhöret hållits.

Därest uppgift ej kan erhållas i ett eller annat av ovan angivna avseenden, skall detta anmärkas i protokollet.

53 §.

Fattigvårdsstyrelse, som vill, att annat fattigvårdssamhälle skall utgiva ersättning för fattigvård eller övertaga försörjningsskyldigheten för behövande, skall därom ofördröjligen hos fattigvårdsstyrelsen i detta samhälle göra skriftlig anmaning, varvid skall fogas avskrift av protokoll över förhör enligt 52 § jämte uppgift å fattigvårdskostnaden, så vitt den då kan angivas.

Tillställande av anmaning må ske genom allmänna posten, och gäller därvid rekommendationsbevis å försändelsen till den sökta fattigvårdsstyrelsen såsom bevis om tillställandet.

54 §.

Bestrides kravet eller har svar icke erhållits inom trettio dagar efter tillställandet eller, i fall som i 53 § andra stycket sägs, efter försändel-

sens avlämnande å postanstalt, äger fattigvårdsstyrelsen att hos Konungens befallningshavande i länet anhängiggöra sin talan; och bifoge därvid bevis att anmaning skett jämte de handlingar, som enligt 53 § skola åtfölja anmaningen, vid äventyr, om det försummas, att talan ej upptages till prövning.

Har anmaning gjorts hos ett fattigvårdssamhälle, men anledning sedermera yppats, att understödstagaren äger hemortsrätt inom annat fattigvårdssamhälle, må talan föras mot detta samhälle, ändå att anmaning hos dess fattigvårdsstyrelse ej föregått. Talan utan föregående anmaning må ock föras, därest vid förhör enligt 52 § upplysning icke vunnits, vilket samhälle ersättnings- eller försörjningsskyldigheten åligger.

55 §.

Talan, som i 54 § sägs, skall anhängiggöras inom sextio dagar, efter det fattigvård, för vilken rätt till ersättning förefinnes, börjat utgå, eller, om fattigvården icke lämnats av den sökande fattigvårdsstyrelsen, inom samma tid, efter det kostnaden för fattigvården av styrelsen guldits, vid äventyr, om det försummas, att rätt till ersättning för fattigvårdskostnad, som utgivits mer än sextio dagar före det ansökningen hos Konungens befallningshavande gjordes, anses förfallen.

Vad sålunda stadgats gäller ej för det fall, att fattigvårdsstyrelse, hos vilken anmaning gjorts enligt 53 §, förklarat sig godkänna kravet, men ersättning sedermera ej lämnats.

56 §.

Konungens befallningshavande hör över ansökningen fattigvårdsstyrelsen i det eller de samhällen, mot vilka kravet riktas eller som eljest kunna antagas vara ersättningsskyldiga, samt införskaffar genom parterna eller låter själv införskaffa den ytterligare utredning, som må vara behövlig för målets prövning.

Finnes anledning till antagande, att den nödställde har hemortsrätt inom fattigvårdssamhälle i annat län, överlämnas målet till handläggning av Konungens befallningshavande därstädes.

57 §.

Har fattigvårdssamhälle åt någon, som har hemortsrätt i annat fattigvårdssamhälle, utgivit fattigvård enligt 1 § under förhållanden, vilka

synas utvisa, att behovet av fattigvård kommer att bliva varaktigt, äger fattigvårdsstyrelsen i förstnämnda samhälle att hos fattigvårdsstyrelsen i det andra samhället påfordra hans hemsändande eller därom själv besörja, sedan fattigvårdsstyrelsen i hemortssamhället lämnats tillfälle att därmed själv taga befattning. Sistnämnda styrelse äger ock påfordra hans hemsändande eller låta själv avhämta honom.

Hemsändning, som här sägs, må ej äga rum, då understödstagaren därav skulle lida men till sin hälsa eller hans utsikt till självförsörjning därigenom skulle väsentligt minskas eller han har stadigvarande bostad hos skyldeman i rätt upp- eller nedstigande led eller hos adoptant eller adoptivbarn eller hos syskon eller då eljest synnerliga skäl tala emot hemsändningen; ej heller må hustru, vilkens sammanlevnad med mannen upphört, mot sin vilja sändas till samhälle, varest mannen vunnit hemortsrätt efter inflyttning, som skett, sedan makarna börjat leva åtskilda.

Yppas i fråga om hemsändning olika meningar mellan vederbörande fattigvårdsstyrelser, eller bestrider understödstagaren eller, där han ej själv kan tillvarataga sin rätt, sådan honom närstående person, som i nästföregående stycke av denna paragraf sägs, att hemsändning får ske, må sådan ej äga rum, utan att Konungens befallningshavande, efter det vederbörande blivit hörda och erforderlig utredning införskaffats, därtill lämnat tillstånd.

Hemortssamhälle är pliktigt att ersätta skälig kostnad för hemsändning, som ägt rum i enlighet med denna paragraf. Om uttagande av sådan ersättning gäller vad som stadgats om ersättning för fattigvård av hemortssamhälle, dock att anmaning enligt 53 § ej är erforderlig.

58 §.

Där offentlig myndighet eller allmän anstalt eller inrättning, som enligt gällande föreskrifter åt någon lämnat underhåll och vård, varför fattigvårdssamhälle är pliktigt att giva ersättning, vill utfå sådan, anhängiggöres talan härom hos Konungens befallningshavande; och gäller om tid för talans anhängiggörande och om påföljd för försummande av nämnda tid i tillämpliga delar vad i 55 § 1 stycket stadgas samt om målets behandling vad i 56 § 1 stycket sägs.

59 §.

Gottgörelse av landsting för vårdkostnad, varom i 40, 41 och 42 §§ förmäles, skall sökas inom två år, efter det kostnaden av fattigvårds-

styrelsen utgivits, vid äventyr, om det försummas, att rätt till gottgörelse för den kostnad förfallit. Har fråga om skyldighet att vidkännas kostnaden varit föremål för tvist, räknas tiden från det tvisten slutligen avgjorts.

Därest gottgörelse vägras för vårdkostnad, som här sägs, äger fattigvårdsstyrelsen att hos Konungens befallningshavande föra talan om utfående därav; och gäller om målets behandling i motsvarande tillämpning vad som stadgas i 56 §.

60 §.

1 mom. För fattigvård, som enligt 1 § lämnats någon, vilken icke är svensk medborgare eller vilkens hemortsrätt ej kan utrönas, erhåller vederbörande fattigvårdssamhälle gottgörelse av staten.

2 mom. Har, efter det en person fyllt sexton men innan han fyllt sextio år, såväl han som de personer, beträffande vilka i 49 § 2 mom. stadgas, att dem tilldelad fattigvård inverkar på hans förvärv av hemortsrätt, oavbrutet under minst tre år vistats utom det fattigvårdssamhälle, varest han har hemortsrätt, utan att under denna tid hava av samhället åtnjutit fattigvård, äger samhället att av staten erhålla gottgörelse för fattigvård enligt 1 §, som samhället efter utgången av samma tid fått bekosta för någon av dem.

Dylik gottgörelse utgår dock endast, om fattigvården meddelats, innan någon av ifrågavarande personer återvänt till samhället eller omedelbart därefter. Därest hemortssamhället fått ersätta av annan utgiven fattigvård, erhålles gottgörelse endast så vitt berörda tid av tre år förflutit, innan hemortssamhället delgivits antingen anmaning, som i 53 § sägs, eller, i de fall, då enligt 54 § 2 stycket talan om ersättning för utgiven fattigvård må föras utan föregående anmaning, den till Konungens befallningshavande i målet ingivna ansökning.

3 mom. Gottgörelse, som i denna paragraf sägs, utgår allenast om ersättning för fattigvården ej kan uttagas hos enskild person.

Fattigvård, som omförmäles i 51 §, gottgöres av staten endast för det fall, att understödstagaren icke är svensk medborgare.

61 §.

1 mom. Vill fattigvårdsstyrelse erhålla gottgörelse av staten för fattigvård, göres ansökning därom hos Konungens befallningshavande för varje år inom februari månad året efter det, då fattigvården av fattigvårdssamhället utgivits. Har fattigvårdsstyrelsen sökt att av annat fat-

tigvårdssamhälle eller enskild person utfå ersättning för fattigvårdskostnad, men talan därom ogillats, räknas tiden för sökande av gottgörelse från det Konungens befallningshavandes utslag i tvisten vunnit laga kraft mot samhället eller, om det överklagats, från det kammarrättens utslag blivit fattigvårdsstyrelsen delgivet.

Vid ansökningen skola fogas följande handlingar:

a) avskrift av protokoll över förhör enligt 52 §;

b) specificerad uppgift å fattigvårdskostnaden med angivande särskilt för varje understödstagare av tiden, då utbetalningen skett; skolande uppgiften, där den ej åtföljes av behöriga verifikationer, vara till riktigheten styrkt av fattigvårdsstyrelsens ordförande eller kassaförvaltare; samt

c) redogörelse för de åtgärder, som må hava vidtagits för utrönande av de personers hemortsrätt, ansökningen gäller, eller för utbekommande av ersättning av annat fattigvårdssamhälle eller enskild person, därvid i berörda hänseenden meddelade utslag eller beslut böra bifogas.

Sedan Konungens befallningshavande granskat de ansökningar, som inkommit, samt genom sökandena införskaffat eller själv låtit införskaffa den ytterligare utredning, som må vara behövlig, meddelar Konungens befallningshavande före den 1 nästföljande maj beslut i anledning av ansökningarna.

2 mom. Har fattigvård lämnats någon, som ej är svensk medborgare, skall fattigvårdsstyrelsen dessutom, med överlämnande av tillgängliga handlingar rörande den nödställdes person, hans nationalitet, födelseort och senaste boningsort i hemlandet jämte de övriga upplysningar, vilka genom förhör med honom eller annorledes kunna erhållas angående berörda omständigheter och den tid, som förflutit, sedan han lämnade sitt hemland, inom fjorton dagar efter den dag, då fattigvården började utgå, hos Konungens befallningshavande göra framställning om den nödställdes hemsändande. Försittes nyssnämnda tid, skall rätt till ersättning för fattigvård, som utgivits mer än fjorton dagar före det ansökning gjorts hos Konungens befallningshavande, anses förfallen. I fall, där det icke enligt särskilda bestämmelser tillkommer Konungens befallningshavande att avgöra hemsändningsfrågan, skall densamma underställas Kungl. Maj:ts prövning.

3 mom. Konungen må med främmande makt under förutsättning av ömsesidighet träffa överenskommelse om behandling av dess undersåtar här i riket i fattigvårdshänseende och om gottgörelse för därvid uppkommen kostnad.

4 mom. Angående fattigvård åt svensk medborgare, som av myndighet i utlandet överlämnats till myndighet i svensk gränsort, är särskilt stadgat.

9 KAP.

Om fattigvårdssamhälles rätt mot understödstagare och för dem försörjningspliktiga personer.

62 §.

Fattigvårdsstyrelse äger att av den, som åtnjutit fattigvård, uttaga ersättning därför, i den mån styrelsen icke finner skäl till eftergift. För fattigvård, som någon erhållit, innan han fyllt sexton år, må ersättning dock icke uttagas ur hans arbetsförtjänst.

Har någon mottagits till stadigvarande försörjning, äger fattigvårdsstyrelsen omhändertaga egendom, som vid mottagandet tillhör understödstagaren eller, medan han åtnjuter försörjning, tillfaller honom, samt därav bereda sig ersättning för fattigvård, som lämnas honom. Fattigvårdsstyrelsen äger hos vederbörande polismyndighet erhålla handräckning för sådan egendoms omhändertagande.

63 §.

Har fattigvårdssamhälle tillskyndats kostnad för fattigvård, som enligt 1 § lämnats någon, för vilkens försörjning skyldeman eller annan enligt 3 eller 4 § bort ansvara, äger fattigvårdsstyrelsen att av den, vilken ansvarigheten åligger, uttaga ersättning för denna kostnad, i den mån styrelsen icke finner skäl till eftergift.

64 §.

Fattigvårdssamhälle äger ställa medel till fattigvårdsstyrelsens förfogande med föreskrift, att ersättningsskyldighet, varom i 62 och 63 §§ stadgas, icke skall äga rum för understöd, som utlämnas av dessa medel.

65 §.

Anspråk på ersättning för fattigvårdskostnad av understödstagare eller av försörjningspliktig, som i 3 § sägs, må icke bifallas, där den ersättningsskyldige genom att återbetala kostnaden eller någon del därav kan antagas komma att sakna nödiga medel till underhåll för sig och de sina.

66 §.

Har fattigvård enligt 1 § lämnats någon, för vilkens försörjning annan enligt 3 § är ansvarig, och finnes behovet av fattigvård vara stadigvarande, må den försörjningspliktige kunna åläggas att till fattigvårdssamhället å lämpliga tider, så länge behovet av fattigvård fortfar, utgiva skäligt bidrag till den försörjningsberättigades underhåll.

Kommer den försörjningsberättigade eller den försörjningspliktige i förändrade förhållanden, må försörjningsbidraget utan hinder av förut meddelat beslut jämkas efter som skäligt finnes.

67 §.

Talan om utbekommande av ersättning enligt 62 och 63 §§ ävensom om utgivande av försörjningsbidrag, som i 66 § sägs, anhängiggöres hos Konungens befallningshavande i länet; och gäller om målets behandling i motsvarande tillämpning vad i 56 § stadgas.

68 §.

Om tiden för anhängiggörande av talan, som i 67 § sägs, gäller, när kravet grundas å försörjningsplikt, som avses i 3 § 2 stycket, vad i 55 § 1 stycket stadgas. I andra fall skall vad enligt allmänna lagen gäller om preskription av fordran äga tillämpning.

69 §.

Den, som åtnjuter fattigvård, står under fattigvårdsstyrelsens tillsyn.

Gör någon, som intagits å fattigvårdsanstalt, varom i 31 § förmäles, sig skyldig till grövre förseelse mot ordningen å anstalten, äger fattigvårdsstyrelsen eller, där särskild anstaltsstyrelse finnes, denna styrelse att tillrättavisa honom genom minskning i kosten eller genom inskränkning i eljest medgivna friheter och förmåner. För gossar under femton år och flickor under tolv år må aga användas. Fattigvårdsstyrelsen eller anstaltsstyrelsen må uppdraga åt föreståndaren för anstalten att vidtaga åtgärd, som här sägs.

Över den, som intagits i arbetshem, äger anstaltsstyrelsen myndighet i enlighet med det för anstalten fastställda reglementet. I reglementet må icke medgivas användande av inneslutning i mörkt enrum eller prygel.

70 §.

Den, som enligt 1 § åtnjuter fattigvård, vilken icke är allenast tillfällig, eller som för egen försörjning är intagen å fattigvårdsanstalt, är skyldig att efter sin förmåga förrätta arbete, som av fattigvårdsstyrelsen eller å dess vägnar anvisas.

71 §.

Om någon genom lättja eller liknöjdhet ådrager sitt minderåriga barn eller adoptivbarn eller sin hustru sådan nöd, att fattigvård enligt 1 § måste lämnas någon av dem, är han, även om fattigvården är allenast tillfällig, skyldig att efter föreläggande av fattigvårdsstyrelsen inställa sig till och efter sin förmåga fullgöra honom å fattigvårdsanstalt eller eljest anvisat arbete; och må han, oavsett om fattigvården upphört, kunna kvarhållas å anstalten eller i arbetet, intill dess grundad anledning föreligger till antagande, att han skall söka efter förmåga försörja sig själv och de sina, dock icke i oavbruten följd under längre tid än ett år.

Genom det förelagda arbetets utförande anses han fullgöra honom åliggande skyldighet att ersätta kostnad för fattigvård, som under tiden må tilldelas hans minderåriga barn eller adoptivbarn eller hans hustru.

72 §.

Vederbörande polismyndighet har att på begäran meddela handräckning dels för delgivning av föreläggande, som i 71 § sägs, dels för inställande till arbete av den, som underlåter att efterkomma sådant föreläggande, dels ock för återhämtande av understödstagare eller försörjningspliktig, som olovligen avvikit från fattigvårdsanstalt, å vilken han varit intagen.

Dylik handräckning meddelas utan kostnad för fattigvårdsstyrelsen eller anstalten.

73 §.

Har någon, som gjort sig förfallen till bettleri eller lösdriveri, blivit, på grund därav att han varit i behov av fattigvård, enligt gällande bestämmelser överlämnad till fattigvårdsstyrelsen och för vård intagen å fattigvårdsanstalt, vare han ej berättigad att lämna anstalten, med mindre grundad anledning finnes att antaga, att han utanför anstalten skall ärligen försörja sig.

74 §.

Undandrager sig någon, som intagits å anstalt eller inställt sig eller hämtats till förrättande av arbete utanför anstalt, att fullgöra anvisat arbete, eller lämnar han utan tillstånd arbetet, eller visar han tredska att efterkomma givna föreskrifter, eller gör han sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning, äger fattigvårdsstyrelsen, där han icke är till arbete oförmögen, tilldela honom varning med erinran om den påföljd, som i 75 § omförmäles.

Styrelse för fattigvårdsanstalt, vars reglemente fastställts av Konungen eller av Konungens befallningshavande, må jämväl enligt stadgande i reglementet kunna meddela i anstalten intagen person sådan varning, som nyss är sagd.

Varning, som i denna § avses, må meddelas, förutom av styrelse, som där sägs, antingen av dess ordförande eller av den, som styrelsen kan hava utsett att meddela varning, därvid anmälan om varningen skall göras vid styrelsens nästa sammanträde.

Över beslut om varning skall föras protokoll. Beslutet meddelas den felande muntligen av den, som beslutat varningen, eller skriftligen genom delgivning av utdrag av protokollet; och har polismyndighet att på begäran verkställa sådan delgivning utan kostnad för styrelsen.

75 §.

Därest den felande ej låter rätta sig av varning, som i 74 § sägs, må fattigvårdsstyrelsen eller anstaltens styrelse, med bifogande av bevis om varningen och tillgänglig utredning i ärendet, hos Konungens befallninghavande göra framställning om den felandes dömande till tvångsarbete.

Sedan den felande lämnats tillfälle att yttra sig över framställningen, och förhör, där sådant är av nöden, ägt rum samt erforderlig utredning förebragts, i vilket avseende Konungens befallningshavande jämväl äger förordna om förhör vid domstol, må Konungens befallningshavande ålägga den felande tvångsarbete eller, då mildrande omständigheter förekomma, låta bero vid varning. Där tvångsarbete ålägges, skall tiden därför bestämmas till minst en månad och högst två år.

Har den, om vilkens dömande till tvångsarbete framställning gjorts, avvikit från anstalt, där han varit intagen, eller förekommer eljest anledning, att han håller sig undan, må Konungens befallningshavande kunna förordna om hans häktande i avbidan på att målet avgöres eller utslag, varigenom tvångsarbete ådömts, vinner laga kraft.

76 §.

Tvångsarbete skall förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt. Därest den dömde på grund av nedsatt arbetsförmåga eller annan anledning icke lämpligen bör intagas i tvångsarbetsanstalt, skall han, enligt de närmare föreskrifter, som Konungen meddelar, i stället intagas i kronohäkte och där hållas till lämpligt arbete.

Bliver någon, efter det han dömts till tvångsarbete, oförmögen till arbete, må utslaget ej bringas till verkställighet ej heller, om tvångsarbetet tagit sin början, detsamma fortfara; och förfares med honom på sätt i 7 § av lagen om lösdrivares behandling sägs.

I övrigt gäller i fråga om verkställighet av tvångsarbetet i tillämpliga delar vad i 8 och 13 §§ av nämnda lag stadgas.

77 §.

Där någon, som icke nått myndig ålder, på fattigvårdssamhälles bekostnad åtnjuter vård utanför sina föräldrars eller målsmans hem, har samhällets fattigvårdsstyrelse målsmansrätt över honom.

Över den, som enligt 36 § genom fattigvårdsstyrelsens försorg beretts tjänst eller anställning, bör styrelsen, ändå att han icke åtnjuter fattigvård, öva tillsyn, intill dess han fyllt aderton år.

Kräves på grund av understödstagare tillfallet arv eller eljest förmyndare för honom, har fattigvårdsstyrelsen att hos vederbörande domstol göra anmälan därom.

10 KAP.

Om klagan i mål och ärenden, som behandlas enligt denna lag.

78 §.

1 mom. Över fattigvårdsstyrelses beslut, varigenom sökt fattigvård helt och hållet eller till någon del vägrats, eller som avser sättet för fattigvårds meddelande, ävensom över beslut av fattigvårdsstyrelse eller styrelse för anstalt, som är gemensam för flera kommuner eller som tillhör landsting, rörande behandlingen å anstalt eller vid fullgörandet av arbetsskyldighet, eller beträffande kvarhållande å anstalt i fall, som avses i 71

och 73 §§, må den, som beslutet rörer, anföra besvär hos Konungens befallningshavande inom trettio dagar, räknade från det han av beslutet erhållit del. Beslutet går dock i verkställighet, där ej förbud däremot meddelas av Konungens befallningshavande.

2 mom. Oavsett huruvida besvär enligt 1 mom. anförts, har Konungens befallningshavande ej blott att tillhålla fattigvårdssamhälle, som underlåter att lämna fattigvård, då sådan enligt 1 § erfordras, att fullgöra sin skyldighet, utan även att, där eljest missförhållande föreligger i något av de i föregående moment omförmälda hänseenden, förordna om den åtgärd, som må vara erforderlig till missförhållandets avhjälpande.

En var äger rätt att om underlåtenhet eller missförhållande, som nu nämnts, göra anmälan hos Konungens befallningshavande eller hos fattigvårdsinspektören eller fattigvårdskonsulent.

3 mom. Över varning, som i 74 § sägs, må klagan ej föras; dock äger Konungens befallningshavande, i sammanhang med prövning av yrkande om den felandes dömande till tvångsarbete, pröva varningens befogenhet.

4 mom. Över fattigvårdsstyrelsens beslut i ärende, som icke avses i 1 och 3 mom. samt icke heller angår annan förvaltningsfråga, för vars behandling fattigvårdsstyrelsen jämlikt de i denna lag eller kommunallagarna givna föreskrifter är ansvarig endast inför fattigvårdssamhället, må besvär anföras hos Konungens befallningshavande inom trettio dagar, räknade från det klaganden av beslutet erhållit del. Om verkställighet av fattigvårdsstyrelsens beslut gäller vad i 1 mom. sägs.

5 mom. Fattigvårdsstyrelse, som är missnöjd med beslut av styrelse för arbetshem rörande understödstagares eller försörjningspliktigs intagande å hemmet, äger över beslutet anföra besvär hos Konungens befallningshavande inom trettio dagar från det fattigvårdsstyrelsen av beslutet erhållit del.

6 mom. Utdrag av fattigvårds- eller anstaltsstyrelses protokoll i ärende, som i denna § sägs, skall utan avgift tillhandahållas den, som är i behov därav för klagan över styrelsens beslut.

79 §.

Är någon missnöjd med handräckning, som av polismyndighet meddelats enligt 62 § 2 stycket för omhändertagande av egendom, som där sägs, eller jämlikt 72 § för inställande till arbete eller återhämtande till

fattigvårdsanstalt, må han däröver anföra besvär hos Konungens befallningshavande inom trettio dagar från handräckningens fullbordande.

80 §.

För talan mot beslut, som i frågor rörande fattigvården enligt denna lag fattats av kommunalstämma, kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige eller allmän rådstuga, gäller vad om besvär över deras beslut är stadgat i kommunallagarna. Om underställning av beslut, varom i 18 § förmäles, gäller vad i nämnda lagar sägs rörande underställning av där avsedda beslut.

81 §.

1 mom. Är någon missnöjd med Konungens befallningshavandes utslag i mål om fullgörande av försörjningsplikt, eller om hemsändning eller om ersättning för fattigvårds- eller hemsändningskostnad eller i mål, som omförmälas i 78 § 1 och 2 mom., må han däröver anföra besvär hos kammarrätten.

Besvären skola innan klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhållit del av utslaget, avlämnas till Konungens befallningshavande, som över besvären infordrar vederbörandes förklaring och, sedan sådan inkommit, till kammarrätten insänder handlingarna i målet jämte bevis om utslagets delgivning och eget utlåtande.

2 mom. Är utslaget meddelat av Konungens befallningshavande i annat län, än det klaganden tillhör, må besvären, om klaganden det föredrager, inom ovan stadgade tid avlämnas till Konungens befallningshavande i sistnämnda län, vilken det åligger att översända dem till Konungens befallningshavande, som meddelat utslaget, för att vidare behandlas i föreskriven ordning.

3 mom. Har mål, som rör viss persons hemortsrätt och fattigvårdssamhälles därav beroende anspråk på ersättning för hans fattigvård, förevarit hos Konungens befallningshavande i särskilda län, och anföras besvär över det i huvudsaken sist meddelade utslaget; då må ock i sammanhang därmed föras klagan över annat dessförinnan i målet meddelat beslut och sådant beslut ej utgöra hinder för sakens prövning i dess helhet.

4 mom. Konungens befallningshavandes utslag, som i 1 mom. avses, ävensom kammarrättens utslag i dylika mål skola skyndsamt genom

Konungens befallningshavandes försorg delgivas, förutom sökande och klagande, jämväl förklarande i de fall, då antingen genom utslaget försörjnings- eller ersättningsskyldighet honom ådömts eller ock målet av honom såsom sökande först anhängiggjorts; och skall bevis om delgivningen av Konungens befallningshavande vederbörande vid anfordran tillhandahållas.

5 mom. Vad i 1 och 4 mom. stadgas skall i tillämpliga delar gälla i fråga om besvär över Konungens befallningshavandes beslut i ärende, som avses i 61 § 1 mom.

82 §.

Över kammarrättens beslut i mål och ärenden, som avses i denna lag, må ej klagan föras.

83 §.

Den, som vill söka ändring i Konungens befallningshavandes utslag i mål rörande ådömande av tvångsarbete enligt 75 §, äger att ingiva sina till Konungen ställda besvär till Konungens befallningshavande innan klockan tolv å åttonde dagen, räknad, om han är häktad, från det utslaget för honom avkunnades, men i annat fall från det beslutet delgavs honom. Konungens befallningshavande infordrar yttrande över besvären från vederbörande, om anledning därtill förekommit, samt insänder därefter ofördröjligen handlingarna tillika med eget utlåtande till Konungens nedre justitierevision.

I sammanhang med prövning av besvär, som här sägs, må ock komma under bedömande lagligheten av den dömde enligt 74 § tilldelad varning.

Vid klagan över beslut, som särskilt meddelats om någons häktande eller kvarhållande i häkte, vare tiden för besvärs ingivande icke inskränkt till viss tid.

Behöver häktad person biträde vid besvärens författande, foge Konungens befallningshavande anstalt, att det erhålles.

84 §.

För klagan över Konungens befallningshavandes beslut i andra frågor, som beröras i denna lag, än här förut är sagt, gäller, efter varje saks beskaffenhet, vad om besvär över Konungens befallningshavandes beslut är i kommunallagarna eller eljest stadgat.

85 §.

Konungens befallningshavandes utslag, varigenom förordnats om meddelande av fattigvård åt nödställd person, går i verkställighet utan hinder därav att klagan förts.

11 KAP.

Övergångsbestämmelser.

86 §.

Denna lag skall lända till efterrättelse från och med den 1 januari 1919; dock att därvid skall iakttagas,

att envar behåller den hemortsrätt, han ägde vid nämnda tid, intill dess han enligt stadgandena i denna lag förvärvat annan sådan,

att vad i denna lag stadgas angående ersättning för fattigvård av fattigvårdssamhälle eller enskild person icke skall tillämpas i fråga om fattigvård, som utgått, innan lagen trätt i kraft, utan skall i sådant hänseende iakttagas vad hittills varit föreskrivet,

att rörande tiden för tvångsarbete för förseelse, som ägt rum innan denna lag trätt i kraft, skall gälla vad för närvarande är stadgat, samt

att i fråga om fullföljd av talan i fattigvårdsärende, som före lagens ikraftträdande avgjorts av fattigvårdsstyrelse, skall gälla vad förut varit stadgat.

87 §.

Genom denna lag upphävas

förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården tillika med alla de stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av nämnda förordning eller tillägg därtill;

kungörelsen den 21 augusti 1885 angående handlingar, som böra bifogas ansökningar om ersättning av statsmedel för fattigvårdskostnader;

kungörelsen den 9 oktober 1891 angående delgivning genom offentlig myndighets försorg av vissa utslag i fattigvårdsmål;

så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stadgat stridande mot denna lags bestämmelser.

88 §.

I fattigvårdssamhälle på landet, där särskild fattigvårdsstyrelse ej finnes, väljes sådan, med iakttagande av bestämmelserna i 11 och 12 §§, å ordinarie kommunalstämma i december år 1918.

I fattigvårdssamhälle på landet, där särskild fattigvårdsstyrelse finnes, skola vid nämnda kommunalstämma, om val av ledamöter eller suppleanter i fattigvårdsstyrelsen då skall äga rum, omförmälda bestämmelser lända till efterrättelse, men i annat fall skola desamma bringas till tillämpning vid första efter lagens ikraftträdande infallande val.

I stad skola vid det tillfälle, då val av ledamöter i fattigvårdsstyrelsen första gången infaller efter det lagen trätt i kraft, ledamöter och suppleanter utses i enlighet med bestämmelserna i 11 och 12 §§.

89 §.

Reglemente, som avses i 8 §, skall före utgången av år 1919 underställas Konungens befallningshavandes prövning.

Fattigvårdssamhälle, som vill vinna befrielse från skyldighet att hava dylikt reglemente, skall före den 1 april 1919 hos Konungens befallningshavande göra ansökan därom.

90 §.

Med fullständigt ordnande av de i 31 och 33 §§ omförmälda anstalter må anstå under en tid av tio år från det denna lag trätt i kraft.

Under övergångstiden ankommer det på Konungens befallningshavande att söka åstadkomma ordnande inom kommunerna av sådana anstalter, i fall där så anses lämpligt genom överenskommelser mellan kommunerna om gemensam anstalt; och må såsom anstalt av det ena eller andra slaget godtagas redan befintlig anstalt, som är eller kan göras lämplig för ändamålet.

91 §.

1 mom. I fattigvårdssamhälle, där roteindelning finnes införd, då denna lag träder i kraft, må roteindelningen fortfarande bestå, intill dess densamma enligt 8 § i förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården blivit upphävd, dock ej längre än fem år efter det lagen trätt i kraft; och skall för sådant fattigvårdsamhälle fortfarande gälla vad nämnda förordning innehåller beträffande roteindelning och fattigvården i samhälle med roteindelning.

2 mom. Därest vid lagens trädande i kraft tillskottsavgift utgår eller enskilt fattigvårdssamhälle finnes, som omförmäles i 34 § fattigvårdsförordningen, må därvid förbliva, så länge träffad överenskommelse eller given föreskrift gäller; och skall för sådant fall lända till efterrättelse vad i nämnda förordning stadgas.

3 mom. Där på grund av stadgandet i 31 § 1 mom. fattigvårdsförordningen vid lagens trädande i kraft ersättning av staten utgår till fattigvårdssamhälle för fattigvård åt person, som tillhört manskapet vid krigsmakten eller varit anställd såsom arbetare eller hantverkare vid kronans varv eller verkstäder, eller åt hans hustru eller minderåriga barn, skall, så länge fattigvården utgöres, fattigvårdssamhället äga att fortfarande därför åtnjuta ersättning enligt förut gällande grunder.

92 §.

I stället för vad i förordningen den 9 juni 1871 angående fattigvården är stadgat till förekommande av bettleri samt om barn, som bettlar eller vanvårdas, skola följande bestämmelser gälla:

1 mom. Envar, som efter fyllda sexton år gör sig förfallen till bettleri, må anhållas och, där han ej är i den nödställda belägenhet, att han bör erhålla fattigvård, behandlas såsom lösdrivare, på sätt i lagen angående lösdrivares behandling är stadgat.

Till enahanda behandling gör sig den förfallen, vilken tillåter barn under sexton år, som står under hans vård, att bettla eller använder barn eller andra att bettla för sin räkning.

2 mom. Om barn under sexton år anträffas bettlande eller befinnes vara vanvårdat, skall fattigvårdsstyrelsen, där åtgärd anses böra vidtagas, varom stadgas i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn, göra anmälan till vederbörande barnavårdsnämnd och i annat fall förfara på sätt styrelsen finner vara av omständigheterna påkallat.

3 mom. Inom varje fattigvårdssamhälle skall fattigvårdsstyrelsen anställa behövligt antal tillsyningsmän, vilka hava att anhålla bettlare och inställa dem, därest de ej på grund av föreliggande fattigvårdsbehov böra överlämnas till samhällets fattigvårdsstyrelse, till sådant förhör, som avses i 2 § 1 mom. av lagen angående lösdrivares behandling.

För detta sitt bestyr åtnjuter tillsyningsman den ersättning, som fattigvårdssamhället efter förslag av fattigvårdsstyrelsen bestämmer.

Förslag

till

Lag

om kommunala pensionstillskott och sjukvårdsbidrag.

Härigenom förordnas som följer:

Till beredande *dels* av understöd (kommunala pensionstillskott), i penningar eller naturaförmåner, åt personer, vilka förklarats berättigade till pension eller understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, men ändock finnas vara i behov av fattigvård, *dels ock* av bidrag (kommunala sjukvårdsbidrag), till bestridande gemensamt med pensionsstyrelsen, av kostnader för åtgärder till förebyggande eller hävande av arbetsoförmåga, må fattigvårdssamhälle ställa medel till fattigvårdsstyrelsens förfogande med föreskrift, att pensionstillskott och sjukvårdsbidrag, som utdelas av dessa medel, icke skola vara att anse såsom fattigvård. Sådana pensionstillskott och sjukvårdsbidrag må icke tilldelas andra personer än dem, som äro mantalsskrivna inom fattigvårdssamhället och där äga hemortsrätt i fråga om fattigvård. I övrigt äger samhället bestämma de grunder, som för beviljande av pensionstillskott och sjukvårdsbidrag böra av fattigvårdsstyrelsen iakttagas. Har sådant bestämmande ej skett, ankommer på styrelsen att bevilja pensionstillskott och sjukvårdsbidrag i den mån styrelsen prövar nödigt. Pensionstillskott må efter omständigheterna indragas och jämkas.

Denna lag skall träda i kraft den 1 januari 1919.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 februari 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte, anförde:

Fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag och däröver avgivna utlåtanden.

»Genom remiss den 30 april 1915 har Kungl. Maj:t infordrat underdåniga utlåtanden över fattigvårdslagstiftningskommitténs den 19 februari samma år avgivna betänkande med förslag till lag om fattigvården med flera författningar. Sedan dessa utlåtanden numera inkommit, får jag ånyo anmäla detta ärende.

De av nämnda kommitté avgivna författningsförslagen äro:

1) lag om fattigvården;

2) lag om ersättning i vissa fall av allmänna medel till vittnen i mål enligt 77 § i lagen om fattigvården;

3) kungörelse angående handlingar, som böra bifogas ansökning om gottgörelse av statsmedel för fattigvårdskostnader;

4) förordning om vad iakttagas bör med avseende å nödställda svenska medborgare, som från utländsk ort överlämnas till hemlandet;

5) förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning;

6) förordning angående ändrad lydelse af § 14 i förordningen den 28 maj 1897 angående mantalsskrivning i Stockholm;

7) förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 17 november 1905 angående mantalsskrivning i Göteborg;

8) lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen;

9) lag om ändrad lydelse av § 34 mom. 3 i lagen den 31 maj 1889 angående dövstumundervisningen; samt

10) kungörelse angående ändrad lydelse av § 5 och § 6 mom. 1 i lasarettsstadgan den 18 oktober 1901.

Vid författningsförslagen finnas fogade av kommittén uppgjorda förslag till vissa normalreglementen, instruktioner och formulär ävensom motiver, allt i del I, varjämte del II innehåller en översikt av den svenska fattigvårdens historia, del III statistiska undersökningar och del IV en redogörelse för fattigvårdslagstiftning och fattigvård i en del främmande länder.

Utöver de i form av författningar framlagda förslagen hava i kommitténs motiver uttalats åtskilliga önskemål med hänsyn till anordningar, som legat utanför fattigvårdens område, men ansetts vara av den betydelse för fattigvården, att kommittén bort uttala sig därom. I sådant hänseende må särskilt framhållas de uttalanden, som gjorts beträffande utvecklingen av *sinnessjukvården* (motiv. sid. 143 o. f.) samt ordnandet av *vården av svårare kroniskt sjuka* (motiv. sid. 195 o. f.) ävensom rörande *sambandet mellan fattigvård och politisk rösträtt* (motiv. sid. 439 o. f.).

Utlåtanden över kommitténs förslag hava inkommit från överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts övriga befallningshavande, domkapitlen och Stockholms stads konsistorium, fångvårdsstyrelsen, kammarrätten, medicinalstyrelsen, pensionsstyrelsen, socialstyrelsen, statistiska centralbyrån och statskontoret ävensom svenska fattigvårdsförbundet, svenska kyrkans diakonistyrelse, Fredrika Bremer-förbundets styrelse, landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt och centralstyrelsen för Sveriges moderata kvinnoförbund. Vid det från överståthållarämbetet inkomna utlåtandet finnas fogade yttranden från Stockholms stadsfullmäktige och från en del dem underlydande myndigheter. Med Kungl. Maj:ts befallningshavandes utlåtanden hava insänts yttranden från samtliga lands-

ting och stadsfullmäktige i städer, som ej lyda under landsting, ävensom från en del magistrater, kronofogdar, länsmän och fattigvårdsstyrelser. Vid utlåtandena från några domkapitel finnas fogade yttranden från åtskilliga prästmän, särskilt en del kontraktsprostar. Fångvårdsstyrelsens utlåtande åtföljes av ett yttrande från styrelsens centrala hjälpbyrå och vid medicinalstyrelsens utlåtande äro fogade yttranden, som avgivits av förste provinsialläkare, stadsläkare och lasarettsdirektioner m. fl.

För att göra det rikhaltiga material, som innehålles i de inkomna utlåtandena, lättare tillgängligt hava en del av dessa tryckts och föreligga i en volym med titeln »Yttranden i anledning av fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande den 19 februari 1915 angående fattigvårdslagstiftningen», vilken volym är avsedd att utdelas till riksdagens ledamöter.

De allmänna fattigvårdskongresserna. C. S. A:s fattigvårdskommitté.

Här bör vidare erinras om de uttalanden rörande fattigvården, som gjorts dels av första allmänna kongressen för fattigvård och folkförsäkring i Stockholm den 4—6 oktober 1906, dels i ett i februari 1907 av en utav centralförbundet för socialt arbete (C. S. A.) tillsatt kommitté avgivet betänkande med titeln »Reformlinjer för svensk fattigvårdslagstiftning», vilka uttalanden redan av kommittén beaktats, dels ock av andra allmänna svenska fattigvårdskongressen, hållen i Stockholm den 14—16 juni 1915.

Pensionsstyrelsens framställning om kommunala pensionstillskott m. m.

I sammanhang med fattigvårdslagstiftningskommitténs betänkande torde böra till behandling upptagas en av pensionsstyrelsen den 24 januari 1917 gjord underdånig framställning angående kommunala pensionstillskott och kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds natur, över vilken framställning underdåniga yttranden avgivits av kammarrätten samt av överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande ävensom ett stort antal kommunala myndigheter (se vidare sid. 517).

Till en början torde jag få behandla förslaget till lag om fattigvården.

Förslag till lag om fattigvården.

Inledning.

Fattigvårdens begrepp och förhållande till samhällets understödsverksamhet i övrigt.
Kommittén.

Fattigvårdslagstiftningskommittén inleder motiverna till sitt förslag till lag om fattigvården med en undersökning av den offentliga fattigvårdens begrepp. Efter ett angivande av gällande författningar rörande dels fattigvård och därmed likställd understödsverksamhet, dels samhällelig understödsverksamhet, som ej är fattigvård, upptager kommittén till behandling frågan om fattigvårdens ersättande med andra understödsarter samt behandlar därvid först dess ersättande genom socialförsäkring och sedan dess avlösande på andra sätt, vartill slutligen anknyter sig skärskådandet av frågan om utbytandet av namnet fattigvård.

Kommitténs uppfattning av den offentliga fattigvårdens begrepp framgår av följande uttalande:

»Vill man söka att i korthet angiva vad som är det karaktäristiska för våra dagars offentliga fattigvård i förhållande till annan understödsverksamhet, torde det kunna ske så: den offentliga fattigvården är det borgerliga samhällets understödsverksamhet för behövande till fyllande av deras levnadsbehov i de fall, då detta icke tillgodoses genom särskilda till betryggande av samhällsmedlemmarnas ekonomiska ställning avsedda inrättningar eller anordningar. Fattigvården karaktäriseras således därav, att den icke hänför sig till några vissa kategorier eller klasser av medborgare, såsom vissa ålders- eller samhällsklasser, ej heller till vissa slag av nödlägen, utan omfattar alla slag av behövande och nödlägen, för vilka hjälp icke är på annan väg beredd. I jämförelse med annan samhällelig understödsverksamhet har fattigvården alltså en mera universell karaktär. Den har att träda till, när helst och av vad orsak nöd uppstår och hjälp icke eljest är beredd, likasom då denna hjälp befinnes otillräcklig.»

Rörande de olika arter av understödsverksamhet, som förekomma, får jag hänvisa till motiverna i kommitténs betänkande (sid. 3—9). Bland samhällelig understödsverksamhet, som ej är fattigvård, upptager kommittén sådan i samband med skolundervisning, fångvård och sjukvård samt enligt författningar rörande sjömän, militärväsendet och socialförsäkring.

Vid spörsmålet om fattigvårdens ersättande med andra understödsarter framhåller kommittén till en början, att den offentliga fattigvården,

i och med det samhällets understödsverksamhet söker sig andra former, måste förlora något av den huvudställning, den förut intagit såsom den egentlige bäraren av understödsverksamheten. Detta innebär enligt kommitténs mening ingenting mot fattigvårdens natur och uppgift stridande, då man såsom slutmålet för fattigvårdens verksamhet uppställt, att den borde sträva efter att göra sig själv överflödig, i vilket syfte särskilt den s. k. förebyggande fattigvården arbetade. Med de ofullkomliga medel, som denna fattigvård haft till sitt förfogande, hade det dock knappast varit att vänta, att denna annat än i ringa mån skulle kunna lösa uppgiften att förekomma behovet av fattigvård, och dess förebyggande verksamhet hade därför förnämligast kommit att bestå i utvecklandet av större ändamålsenlighet vid avhjälpande av ett föreliggande individuellt behov. Då det gäller en förebyggande verksamhet i stort, måste den, enligt vad kommittén vidare framhåller, inriktas på att hjälpa hela grupper eller klasser av individer, men då krävdes också härför helt andra medel än de, som i regel stode de särskilda kommunerna till buds, och det sätt, varpå detta i våra dagar ägde rum, vore genom socialförsäkringen.

Efter en erinran därom, att man stundom förmenat sig rent av kunna göra fattigvården överflödig genom en utveckling av socialförsäkringen, framhåller kommittén, att lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, generellt taget, gör till sin uppgift att söka åt behövande åldringar och andra varaktigt invalida personer genom beredande av pension åstadkomma en lämpligare understödsform än den allmänna fattigvården, men att fattigvården ej ens för dessa grupper kan undvaras samt att pensionslagen tvärtom förutsätter samarbete med fattigvården och en kompletterande verksamhet från dess sida. För personer, vilka på grund av oordentligt levnadssätt eller av andra i lagen angivna orsaker gå miste om pensionstillägget, som i vanliga fall utgör den huvudsakliga delen av pensionen, förutsättes sålunda, att fattigvården i stället måste träda till; och det fattigvårdssamhälle, som en sådan person faller till last, äger att uppbära det indragna pensionstillägget till täckande av sina kostnader. Likaså är, då pensionär är i behov av anstaltsvård, fattigvården skyldig att, där annan utväg ej finnes, mottaga honom å sina anstalter, men har då å andra sidan rätt att uppbära den vårdades pensionstillägg och därav gottgöra sig kostnaderna för vården. Det har ock förutsatts, att pensionärerna ej alltid skulle kunna reda sig med sin pension eller däremot svarande understöd; även i sådant fall måste fattigvården fylla det som fattas.

»Om således», fortsätter kommittén, »icke ens för de slag av behövande, som den nya pensionsförsäkringslagen omfattar, fattigvården

blivit överflödig eller umbärlig, är detta än mindre fallet för de kategorier av behövande, som falla alldeles utanför nämnda lag, de tillfälligt hjälpbehövande och de minderåriga. För de tillfälligt behövande verka sjukkasse- eller sjukförsäkringsverksamheten och olycksfallsförsäkringen; för brist, orsakad genom oförvållad arbetslöshet, strävar man att åstadkomma arbetslöshetsförsäkring. Den sistnämnda befinner sig dock ännu hos oss på utredningens stadium; och vad beträffar de båda förstnämnda arterna av försäkringsverksamhet, är olycksfallsförsäkringen endast ofullständigt upptagen samt sjukkasseverksamheten anordnad efter principer, som göra densamma av mindre verkan just för de fall, som beröras av fattigvården. För barnen har förslag varit å bane om en barnpensionering; men även om detta förslag förverkligats, skulle det endast i mindre mån gjort fattigvårdens ingripande för barnens fostran och vård överflödig.»

Slutligen påpekar kommittén, att i Tyskland, varest man kommit längst på socialförsäkringens område, fattigvården fortfarande hade en mycket stor betydelse och att man, att döma av uttalanden från skilda håll, där ej hyste några förhoppningar om att kunna avlösa fattigvården genom socialförsäkringen. Så vitt kommittén erfarit, hade i praktiken icke ännu någonstädes gjorts försök att helt ersätta fattigvården med en försäkring.

Kommittén har ej heller ansett sig behöva söka ett avgörande svar på frågan, huruvida och i vilken omfattning socialförsäkringen skulle bliva i stånd att ersätta fattigvården. Det vore enligt kommitténs uppfattning att antaga, att allt flera områden komme att indragas under nämnda gren av samhällsverksamheten och att därigenom allt flera av de medborgare, som nu försörjdes genom fattigvården, komme att få sitt behov fyllt på annan väg. För kommittén vore det emellertid i förevarande sammanhang nog att konstatera, att vidsträckta områden ännu stode kvar, där fattigvården måste ingripa och att det sålunda allt fortfarande vore av stor betydelse att anordna denna verksamhet så, att den fyllde sin uppgift på ett i möjligaste måtto tillfredsställande sätt.

Vid frågan om fattigvårdens avlösande på andra sätt än genom socialförsäkring, erinrar kommittén dels om ett förslag till fattigvårdsväsendets ombildande i England, som framlagts år 1909 av minoriteten inom en där tillsatt fattigvårdskommitté, dels ock om den danska understödslagstiftningen. — Enligt nyssnämnda engelska förslag skulle själva den institution, som betecknas med ordet fattigvård, försvinna samt de befogenheter och skyldigheter, som för närvarande tillkomma fattigvårdsstyrelserna, uppdelas mellan ett flertal särskilda myndigheter. Vården av de icke arbetsföra behövande skulle i varje grevskap utövas av fyra nämnder, nämligen skol-

nämnden för barn i skolåldern, hälsovårdsnämnden för späda barn, sjuka och sådana gamla, som kräva anstaltsvård, hospitalsnämnden för sinnessjuka och sinnesslöa samt pensionsnämnden för gamla, som åtnjuta ålderdomspensioner. För vården av de arbetsföra hjälpbehövande föreslogs inrättandet av ett särskilt departement, som skulle hava till uppgift att organisera den nationella arbetsmarknaden, så att arbetslöshet kunde förekommas; en av departementets sex byråer skulle bland annat upprätta tvångsarbetskolonier för försumliga försörjare. — Den danska understödslagstiftningen är så till vida av intresse som genom särskilda lagar skapats former av understöd, vilka man sökt så mycket som möjligt skilja från fattigvården. Bland dessa lagar nämner kommittén i första rummet lagen den 9 april 1891 om ålderdomsunderstöd till värdiga behövande, vilken lag utgjort mönster för liknande lagar i andra länder samt för övrigt också i visst avseende tjänat som underlag för den svenska lagen om allmän pensionsförsäkring. Erhållande av ålderdomsunderstöd förutsätter inga avgifter från den enskildes sida, utan sådant understöd tilldelas efter ansökning behövande personer, som uppnått 60 års ålder och uppfylla vissa föreskrivna villkor om värdighet. Ett annat understöd, där naturen av fattigvård borttagits, är det, som meddelas av kommunala »Hjælpekasser». Slutligen utdelas enligt särskilda lagar understöd åt mödrar såsom bidrag till underhåll av deras barn, vilket understöd i förhållande till modern ej har naturen av fattigvård, men för fadern kan medföra påföljder enligt fattigvårdslagen. Även vissa understöd, som meddelas enligt fattigvårdslagen, hava enligt där givna regler förklarats i vissa avseenden ej skola betraktas som fattigvård, nämligen kostnader för uppfostran, underhåll och vård av blinda, dövstumma, sinnesslöa, sinnessjuka, epileptici, vanföra, lytta, tuberkulösa, skrofulösa och lupussjuka, allt under förutsättning att vården lämnats på statsanstalter eller av staten godkända anstalter.

Efter att hava redogjort för dessa förhållanden utvecklar kommittén sin ståndpunkt på följande sätt:

»En så fullständig omläggning av fattigvården, som rekommenderats i det nämnda engelska förslaget, är, om den över huvud taget kan realiseras, beroende av den vidare utvecklingen av socialförsäkringen och en del andra samhällsinstitutioner och kan så mycket mindre komma i fråga att här upptagas till närmare behandling, som dessa frågors lösning hos oss beror på andra utredningar än den, som påvilar kommittén. Här må tillika erinras, att huru fulländad teoretisk konstruktion man än må giva åt organisationen av samhällets understödsverksamhet, kommer dock resultatet där mer än på andra områden att bliva beroende av att själva understödsarbetet vilar på riktiga grunder samt att

de personer, vilka skola utföra arbetet, äro väl skickade därför. För övrigt måste naturligen stor försiktighet iakttagas, då det gäller att på detta område införa anordningar, hämtade från andra länder. Vad särskilt de angivna stadgandena i den danska lagstiftningen beträffar, bör anmärkas, att de omnämnda understödsformerna ej helt hava förlorat naturen av fattigvård, utan att bestämmelserna närmast syfta till att vid dessa understödsarter utesluta vissa av de med fattigvårds åtnjutande förenade verkningarna. Efter den granskning, som kommittén ägnat förevarande spörsmål, har det för kommittén framstått såsom tills vidare oundgängligt att låta den offentliga fattigvården utgöra organet för samhällets allmänna understödsverksamhet. Huruvida bredvid fattigvården en eller annan gren av samhällelig understödsverksamhet bör givas en särskild ställning måste besvaras med hänsyn till beskaffenheten av den särskilda understödsverksamhet, vilken det i varje fall gäller. Härvid bör likväl ihågkommas, att den allmänna understödsverksamheten löper en viss fara att splittras genom att i större utsträckning uppdragas åt särskilda organ. Understundom har vid bedömande av hithörande frågor alltför liten hänsyn tagits till de särskilda förutsättningar, den offentliga fattigvården äger, då det gäller att bedöma föreliggande behov av understöd och lämna den bäst avpassade hjälpen. Den utveckling, som den offentliga fattigvården hos oss genomgått särskilt under det senaste årtiondet — en utveckling, som alltjämt fortgår — har också kraftigt gått i riktning att göra fattigvården mera skickad att fylla sin uppgift. För kommittén har det alltså framstått såsom uppenbart, att strävandet, vad lagstiftningen på detta område vidkommer, bör för närvarande inriktas på att göra den offentliga fattigvården i stånd att tillfredsställande fylla sin uppgift såsom organ för samhällets allmänna understödsverksamhet.

Vad angår fattigvårdens verksamhet beträffande barnen har fråga från flera håll blivit väckt om denna verksamhets överflyttning till en speciell barnavårdsmyndighet. Skälet härför har i regel ej varit önskan, att understödet icke skulle få fattigvårds natur, utan uppfattningen, att barnavården skulle vinna på att centraliseras i en enda myndighets hand. Kommittén återkommer till denna fråga i det betänkande, som kommittén har att avgiva rörande revision av barnavårdslagstiftningen.»

Slutligen skärskådar kommittén i detta sammanhang frågan, huruvida själva namnet fattigvård bör ersättas med ett annat, samt yttrar därvid:

»Utan tvivel föreligga vissa skäl för en namnförändring. En viss misstro finnes helt visst mot den offentliga fattigvården. Om också denna delvis har sin grund i förhållanden, som redan avhjälpts eller som komma att med en ny lagstiftning försvinna, är det naturligen av

vikt för en samhällsverksamhet, som har till uppgift att hjälpa de behövande, att den ej utövas under ett namn, som möjligen kan ingiva en ofördelaktig uppfattning om densamma. Värdet av ett sådant namnutbyte må likväl ej skattas alltför högt, och åtskilliga omständigheter hava bestämt kommittén att ej föreslå någon ändring. Först och främst återgiver ordet fattigvård på ett klart och enkelt sätt den verksamhet, som det gäller, nämligen omvårdnaden av de fattiga. Det är ej lätt att finna något annat lika lämpligt namn; beträffande den motsvarande benämningen i andra länder, »offentlig understödsverksamhet» (l'assistance publique; system of public assistance), kan anmärkas, att den hos oss skulle hava en alltför allmän innebörd. Särskilt skulle det bliva förenat med svårigheter att använda en dylik benämning i förbindelse med samhällen och myndigheter, och en namnförändring skulle helt säkert för en lång tid framåt alstra misstag och oreda. Däremot möta givetvis inga betänkligheter mot den förändringen att i vissa avseenden eller i vissa sammanställningar undvika termen fattigvård, då annat fullt lämpligt ord i stället kan fås, t. ex. att, såsom redan nu ofta i praktiken genomförts, för fattigvårdsanstalter undvika namnet fattighus eller fattiggård och i stället använda namnen ålderdomshem, arbetshem o. s. v.»

Yttranden.

I de yttranden, som avgivits över kommitténs förslag, hava de av kommittén sålunda uppkastade spörsmål i regel ej närmare berörts. Att kommitténs synpunkter i allmänhet godkänts torde man kunna sluta sig till därav att kommittéförslaget från olika håll tillstyrkes, ej sällan under uttryckligt betonande av att detsamma innehåller beaktansvärda framsteg och är ägnat att läggas till grund för en lagstiftning i ämnet. Uti några utlåtanden antydes dock, att fattigvårdsbehovet bör komma att minskas genom pensionsförsäkringen samt att en viss varsamhet därför bör iakttagas, särskilt i fråga om åläggande för kommunerna att inrätta anstalter och vid tillskapande av en inspektionsmyndighet. *Skaraborgs läns landsting*, som delar nämnda betänkligheter, uttalar som sin åsikt att, därest blott de förändringar, som innefattas i 5 kapitlet av förslaget, genomföras, med övriga förändringar kan anstå, till dess erfarenhet vunnits angående verkningarna av lagen angående allmän pensionsförsäkring.

Av särskilt intresse bör naturligen i förevarande avseende vara det uttalande, som gjorts av *pensionsstyrelsen*. Styrelsen erinrar i sitt utlåtande om de framställningar, som styrelsen gjort i sin ovanberörda skrivelse den 24 januari 1917 angående kommunala pensionstillskott och kommunala sjukvårdsbidrag utan fattigvårds karaktär, samt framhåller, att styrelsen är av den bestämda uppfattningen, att vissa understöd böra

befrias från sådana den enskilde betungande rättsverkningar, som åtfölja emottagandet av fattigvård. Huru styrelsen ej tilltrodde sig att uttala sig om, vilken väg man för ernåendet av nämnda syfte borde gå av de båda i själva grundprincipen skiljaktiga vägar, som man hade att välja på (engelska förslaget eller danska lagstiftningen), ville det dock synas styrelsen, som om den bärande idén i det av den engelska kommitténminoriteten framlagda förslaget skulle förtjäna beaktande vid uppbyggandet av en ny lagstiftning på ifrågavarande område. De skäl, som fattigvårdslagstiftningskommittén häremot anfört, syntes icke styrelsen övertygande. Enhetligheten i den kommunala understödsverksamheten, vilken kommittén närmast syntes haft för ögonen, vore givetvis i och för sig eftersträvansvärd, men torde å andra sidan icke böra tillmätas en ensidigt utslagsgivande betydelse på bekostnad av andra, för en reformerad lagstiftning på detta område väl så betydelsefulla synpunkter. Styrelsen ansåg sig därför böra uttala, att enligt styrelsens uppfattning vid utarbetandet av definitivt förslag till ny lagstiftning på ifrågavarande område borde tagas under särskilt övervägande, huruvida icke en omläggning av principerna för den kommunala understödsverksamheten borde komma till stånd och eventuellt en uppdelning av denna verksamhet på olika myndigheter äga rum i den mån skilda orsaker till understödsbehovet härtill kunde giva anledning och en dylik uppdelning i övrigt kunde anses lämplig och genomförbar.

Till pensionsstyrelsens yttrande anslöto sig de till styrelsens biträde förordnade sakkunnige utom fröken Ebba Wedberg, som, under uttalande av att fattigvården ej kunde undvaras och att en förbättrad lagstiftning på detta område vore av största behov påkallad, förklarade sig ej kunna biträda pensionsstyrelsens uttalande rörande en omläggning av principerna för den kommunala understödsverksamheten, för så vitt en prövning av denna fråga skulle medföra uppskov med framläggandet eller antagandet av ny fattigvårdslag.

I detta sammanhang bör också erinras därom, att uti inkomna yttranden föreslagits dels från ett håll, att hela riket måtte förvandlas till ett enda fattigvårdsamhälle med bibehållande av nuvarande lokalstyrelser under annat namn och kostnadernas uttaxerande över hela riket, dels från några håll (*Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län* m. fl.), att landstingsområdena måtte göras till fattigvårdssamhällen. Denna fråga behandlas vidare i 2 kapitlet, men jag har redan nu velat erinra om dessa yrkanden, enär deras realiserande givetvis skulle kräva en fullständig omläggning av förslaget.

Mera direkt beröras de av kommittén i inledningen uppkastade spörsmålen i ett utlåtande från *förste provinsialläkaren i Stockholms län.*

Denne uttalar som sin uppfattning, att den offentliga fattigvården är och nog alltid kommer att förbliva en mycket otillfredsställande anordning, förödmjukande och ofta depraverande för både givare och mottagare. Det hade därför enligt hans uppfattning varit önskligt, om något direktiv, några ledande tankar framkommit rörande sättet att ytterligare inskränka de vidsträckta områden, som ännu funnes för fattigvården, och huru fattigvården härvid borde själv medverka. Särskilt gällde det härvid barnavårdens skiljande från fattigvården, men även vården av fattiga sjuka, vanföra och barnaföderskor m. fl. borde snarast ordnas utanför fattigvården, så att ett lossande kunde äga rum av de band, som olämpligt knöte en mängd socialhygieniska anordningar fast vid fattigvården.

Departementschefen.

Då kommittén till besvarande uppkastat frågan om fattigvårdens förhållande till annan samhällelig understödsverksamhet, har den därmed vidrört ett av de mest brännande spörsmålen på det sociala området. Sedan länge har fattigvårdens avlösande genom andra anordningar varit ett mål, som mången trott skulle kunna vinnas inom en ganska snar framtid. Och mången torde därför också fråga sig, om det verkligen finnes skäl att nu framlägga förslag till en ny fattigvårdslag. Helt visst har mycket förändrats på det sociala området, sedan Kungl. Maj:t år 1907 tillsatte den kommitté, vilken framlagt det föreliggande förslaget, och det gäller därför att pröva saken med hänsyn till förhållandena, sådana de nu bestå eller kunna med någon säkerhet antagas utveckla sig under den närmaste framtiden.

Den viktigaste av de hos oss under senare tiden inträffade förändringar, som verkat eller i alla händelser varit avsedda att verka i riktning mot att göra fattigvården överflödig, är antagandet av lagen om allmän pensionsförsäkring. På sätt kommittén anmärkt kan dock pensionsförsäkringen åtminstone icke för närvarande sörja för alla åldringar och invalider. Och detta gäller även efter de utvidgningar av försäkringen, som hittills ägt rum. Försäkringen är till sin natur, vad pensionstillägg och understöd vidkommer, en understödsverksamhet för värdiga behövande och måste därför avskilja vissa behövande, närmast sådana, vilkas behov är självförvållat, men även sådana, som visat tredska eller uppenbar försumlighet i fullgörande av avgiftsplikten till försäkringen. För dessa måste tydligen åtminstone tillsvidare finnas en annan understödsverksamhet, som vid behov av hjälp tager hänsyn blott till förefintligt behov och ej till värdigheten. Vidare äro många pensionärer i den belägenhet, att de oundgängligen behöva vård å anstalt, och detta behov kan under en nära framtid knappast tänkas bliva tillgodosett på annat sätt än genom anlitande i rätt stor utsträckning av kommunernas ålderdomshem

eller liknande anstalter. Men härjämte måste tagas i betraktande, att de pensioner och understöd, som under en avsevärd tid framåt komma att utdelas, icke förslå till täckande av pensionärernas oundgängliga behov, därest pensionärerna, såsom ofta torde vara fallet, icke själva hava några nämnvärda tillgångar. Pensionsstyrelsens ovannämnda framställning om kommunala pensionstillskott utan fattigvårds natur ådagalägger bäst, att här finnes ett betydande fält för en kommunal hjälpverksamhet; och även för pensionsstyrelsens sjukvårdande verksamhet påkallas i nämnda framställning kommunala bidrag. Tydligen förefinnes ifråga om åldringar och varaktigt arbetsoförmögna personer allt fortfarande ett stort område för en kommunal understödsverksamhet av den art, som nu representeras av fattigvården. Den framställning om pensionstillskott, som nyss omförmälts, avser en frivillig anordning från kommunernas sida, vilken man må hoppas skall komma till vidsträckt användning; dess anordnande skall närmare behandlas i annat sammanhang (sid. 517).

Beträffande olycksfallsförsäkringen har under tiden sedan kommittén avgav sitt betänkande en ny lag utfärdats, den 17 juni 1916, som trätt i kraft den 1 januari 1918, men även enligt denna lag är det icke alldeles uteslutet, att olycksfall kunna komma att ligga utanför lagen och vid nödläge för dem, som träffats av olycksfall, hjälp behöva påkallas från fattigvården. Vad slutligen vidkommer sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring, äro förslag därtill under utarbetande, men även där lärer det bliva svårt att träffa alla förekommande fall. Tillsvidare måste alltså fattigvården lämna hjälp vid tillfälligt påkommande behov av nu berört slag.

Rörande fattigvårdens verksamhet ifråga om minderåriga må erinras, att förslag redan tidigare varit framlagt om en pensionering av invaliders barn, och att framställning i sådant syfte jämväl torde komma att föreläggas årets riksdag. Vidare hava önskemål framförts om pensionering av änkors och andra ensamstående mödrars barn. Det har också ifrågasatts att överflytta fattigvårdens barnavårdande verksamhet till barnavårdsnämnden. Även om pensionering av nyss angivet slag skulle komma till stånd, torde den allenast beröra en del av fattigvårdens nuvarande verksamhet på detta område. Huru en överflyttning till barnavårdsnämnden skulle verka är ej lätt att förutse. Kommittén, som har att själv behandla detta ämne, har tydligen ej trott sig genom där tilltänkta anordningar kunna åstadkomma en så väsentlig avlösning av fattigvården, att det kan bliva fråga om fattigvårdens avskrivande. För övrigt bör anmärkas, att även enligt lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn den 13 juni 1902

fattigvården vid sidan om barnavårdsnämnden har vissa uppgifter särskilt såsom samhällets representant gentemot andra samhällen och försörjningsskyldiga. Då kommittén har barnavårdslagstiftningen i dess helhet under behandling, lärer det ej vara lämpligt att nu ingå på frågan om ordnande av särskilda delar därav.

Slutligen bör här erinras därom, att fattigvården, förutom sin understödjande och vårdande verksamhet, även har andra uppgifter, såsom att vidtaga åtgärder gent emot försumliga försörjare och bettlare samt mot alkoholister (såsom nykterhetsnämnd), vilka uppgifter tydligen även måste överföras till andra myndigheter, därest verksamheten i övrigt överflyttas.

Vad sålunda anförts torde visa, att det ännu återstår ganska mycket, innan man med utgångspunkt från socialförsäkringen kan tänka på att avlösa fattigvården. Till en fullständig avlösning av densamma torde man för övrigt ej kunna komma på annan väg än genom att omlägga förvaltningen och överflytta fattigvårdens nuvarande verksamhet på andra organ, allt under det att man utvecklar socialförsäkringen så långt ske kan.

Vid en sådan omläggning, skulle flera utvägar kunna tänkas; kommittén har redogjort för den danska lagstiftningen samt för ett engelskt förslag. Att söka mer eller mindre direkt följa sistnämnda förslag torde knappast befinnas möjligt, utan måste man med utgångspunkt från våra egna förhållanden söka finna lämpliga utvägar. I flera av de över kommitténs förslaget avgivna yttrandena hava påyrkats anordningar, vilka innebära en rätt väsentlig omläggning av fattigvårdsförvaltningen. Jag syftar härvid närmast på de ovan berörda yrkandena att låta staten eller landstingen bilda fattigvårdssamhällen. Vid övervägande av dessa yrkanden har jag emellertid (se 2 kap.) kommit till det resultat, att möjligheter givas att även utan så genomgripande förändringar undanröja åtskilliga av de olägenheter, som äro förenade med primärkommunernas bibehållande vid deras uppgift i nämnda avseende. Frågan om en sådan fullständig omläggning av den kommunala understödsverksamheten torde förövrigt ännu icke vara mogen för sin lösning. De yttranden, som gjorts i frågan, vittna om att en sådan omläggning är förbunden med väsentliga svårigheter. Sannolikt kräves för omläggningen ändringar av kommunalförvaltningen i åtskilliga avseenden. I anledning av hänvisningen till den danska lagstiftningen bör erinras därom, att frågan om understöd åt behövande åldringar hos oss ingår i lagstiftningen om allmän pensionsförsäkring. Huruvida bredvid fattigvården en understödsverksamhet bör skapas efter mönster av de danska hjälpkassorna må lämnas öppet. Tillsvidare torde man emellertid böra avvakta vad en reformerad fattigvårdslagstiftning kan föra med sig. Med avseende å

hela frågan om fattigvårdens avlösning bör också fasthållas, att fattigvården till sin natur är subsidiär, d. v. s. tillgripes först, när andra utvägar saknas. Härav följer, att hinder ej möter för att utan förändring i fattigvårdslagen framdeles lagstifta om olika grenar av understödsverksamhet, vars bedrivande i annan ordning anses lämpligare. På sätt kommittén framhållit, bör frågan om en sådan utbrytning behandlas med hänsyn till beskaffenheten av den understödsverksamhet, som det i varje fall gäller. Att i detta sammanhang uppställa några principiella regler synes mig därför ej lämpligt eller ens möjligt. Vad särskilt barnavården angår, lärer kommittén i sitt blivande betänkande därom komma att angiva de synpunkter, som enligt dess uppfattning böra följas.

Då hos oss vid olika tillfällen påyrkats, att vissa kommunala understöd icke böra hava fattigvårds karaktär, synes man i regel hava haft den danska lagstiftningen till utgångspunkt. På sätt kommittén framhållit, hava de understödsarter, vilka enligt nämnda lagstiftning äro att betrakta som fattighjälp, likväl ej helt förlorat naturen härav. I förhållandet mellan kommunerna inverkar i regel även dylika understöd, så att, då hjälpen lämnas av annan kommun än hemortskommunen, kostnaden ersättes av denna och förvärvet av hemortsrätt avbrytes. Pensionsstyrelsens ovannämnda uttalanden synas också närmast innebära, att mottaget understöd i vissa fall icke bör medföra några *för mottagaren* betungande rättsverkningar. Detta innebär då, att understödet ej skulle behöva återbäras och ej heller för mottagaren eller för honom försörjningspliktig person medföra förlust av politisk rösträtt. Frågan härom är alltså ej av den allmänna beskaffenhet, att den i förevarande sammanhang behöver upptagas till närmare behandling. Om det anses vara riktigt, att understöd alldeles icke eller endast i vissa fall böra ersättas, kan en sådan anordning vidtagas inom det föreliggande förslagets ram utan en genomgripande omgestaltning av fattigvårdsförvaltningen. Jag återkommer till detta spörsmål i 9 kap.

I ett tillägg till sina motiver (sid. 430 o. f.) erinrar kommittén om stadgandet i riksdagsordningen, § 16 b), enligt vilket lagrum vid val av ledamot i riksdagens andra kammare valrätt ej tillkommer »den som häftar för understöd, vilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret av fattigvårdssamhälle tilldelats honom själv, hans hustru eller minderåriga barn». Därvid framhåller kommittén, att nämnda påföljd icke är ett krav, som betingas ur synpunkter, vilka äro av betydelse för fattigvården, och att påföljden för fattigvårdens del förvisso kan helt och hållet undvaras. Ehuru frågan om bibehållandet eller ändring i nämnda stadgande ansetts ligga utanför fattigvårdslagstiftningen, har

kommittén likväl funnit sig böra göra ett uttalande om önskvärdheten av en ändring av detsamma. Då frågan om fattigvårds inverkan å valrätt emellertid är föremål för utredning, och sambandet mellan fattigvård och valrätt antingen kan helt avbrytas eller åtminstone undantag beträffande fattigvårds inverkan komma att göras för vissa arter av understöd eller efter andra grunder, synes man vid fattigvårdslagstiftningens ordnande böra utgå ifrån, att nämnda fråga kommer att lösas på ett sådant sätt, att de olägenheter, som det förevarande sambandet medfört för den allmänna understödsverksamhetens ändamålsenliga ordnande och bedrivande, varda undanröjda.

Vid det övervägande, som jag sålunda ägnat frågan om ordnandet av samhällets allmänna understödsverksamhet, har jag i likhet med kommittén kommit till det resultat, att en verksamhet, i huvudsak reglerad efter de av kommittén uppställda grunder, icke för närvarande kan undvaras. Huru saken längre fram kan utveckla sig är icke möjligt att nu bedöma. I varje fall synes mig fast utgångspunkt saknas för en fullständigare omgestaltning. De från olika håll livligt uttalade önskemålen av en reformering av den sedan snart 50 år gällande fattigvårdsförordningen tala också kraftigt för att nu till behandling upptaga det föreliggande förslaget, som på de flesta håll rönt tillslutning och ansetts ägnat att läggas till grund för ny lagstiftning i ämnet.

Härvid vill jag särskilt erinra om den petition från ett stort antal på fattigvårdens, välgörenhetens och det sociala arbetets fält i övrigt kända män och kvinnor, vilken i början av år 1917 överlämnades till Kungl. Maj:t. I denna petition påpekas det livliga arbete, som under de senaste årtiondena i vårt land liksom i de flesta kulturländer pågått i syfte att föra den allmänna fattigvården fram till att bättre kunna fylla sin uppgift i samhället än vad förut varit fallet, varefter det heter: »Den stora betydelsen för samhället av detta arbete ligger i öppen dag; på den allmänna fattigvårdens förnuftiga anordning och lämpliga handhavande bero, och kommer i en lång framtid att bero, ett mycket stort antal medborgares levnadsförhållanden och trevnad i samhället. Såsom ett led i och en grundval för detta arbete har man bland ett av de allra främsta kraven hos oss satt en ny fattigvårdslagstiftning. Allt klarare har nämligen insikten blivit därom, att vår nu gällande fattigvårdslagstiftning är behäftad med många brister och att den till följd av nya tidsförhållanden och genomförandet av ett flertal sociala lagar, särskilt på socialförsäkringens område, blivit i många avseenden alltmera föråldrad.» Bland landets fattigvårdsstyrelser och i övrigt på frågan intresserade personer hade, enligt vad i petitionen framhålles, uttryckts en allt livligare önskan, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt på grundvalen av de gjorda förarbetena framlägga ett förslag till ny fattigvårds-

lagstiftning inför riksdagen. Efter en erinran om behovet av en utvidgning av området för den obligatoriska fattigvården och av strängare åtgärder mot försumliga försörjare samt om vikten av inspektionens ordnande och anstaltsfrågans lösning yttras i petitionen vidare: »Om sålunda enligt undertecknades uppfattning en ny, reformerad fattigvårdslagstiftning är av ett trängande behov påkallad för att föra den svenska fattigvården framåt i avseende på humanitet och effektivitet, ligger det i sakens natur, att ett uppskjutande av dess genomförande måste verka i hög grad hämmande på fattigvårdens utveckling, vilken eljest genom frivilliga krafters intresserade medverkan visat sig så löftesrik under de senare åren. Särskilt inverkar uppskovet olägligt med hänsyn till anstaltsvårdens utveckling. Det är naturligt och av hittillsvarande erfarenhet tillfullo bestyrkt, att landets kommuner skola känna sig tveksamma att nu, innan riktlinjerna för fattigvårdens utveckling bestämts av statsmakterna, vidtaga åtgärder för anstaltsfrågans lösning. Resultatet härav är emellertid, att arbetet på denna viktiga punkt uppskjutes, att de mångenstädes dåliga anstalterna ej undergå någon förbättring och att värdefull tid förspilles, vilken eljest kunna användas för att bringa fattigvården i jämnhöjd med andra sociala verksamhetsgrenar. Att frukta är också att, om statsmakterna icke genom en förbättrad lagstiftning visa sitt intresse för denna viktiga angelägenhet, som berör en kvarts miljon understödstagare, det nyvaknande intresset för fattigvården skall slappas och en viktig hävstång för densammas höjande förloras.» Under hänvisning till vad sålunda anförts anhölls, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till ny fattigvårdslagstiftning.

Till Kungl. Maj:t har vidare överlämnats en vid fattigvårdsmöte för Uppsala län den 16 och 17 april 1917 fattad resolution, vari framhålles det trängande behovet av den nuvarande fattigvårdslagstiftningens ersättande med en ny lag och uttalas önskvärdheten av att det nu föreliggande kommittéförslaget efter vederbörlig överarbetning förelägges 1918 års riksdag.

Innan jag övergår till närmare behandling av kommittéförslaget, torde jag böra något vidröra den av kommittén uppkastade frågan, huruvida *namnet fattigvård* skall bibehållas. Någon anmärkning mot namnets bibehållande har icke framställts i de inkomna yttrandena; tvärtom betonas från ett håll riktigheten därav att förändring ej ägt rum. I yrkandena på att borttaga fattigvårds natur från vissa arter av understöd torde likväl få anses inneslutet önskemål om en namnförändring. Ehuru ett utbyte av namn kan tänkas innebära vissa fördelar, synes å andra sidan svårigheten att finna annan beteckning vara stor. Jag anser mig därför ej böra föreslå någon ändring i detta avseende.

1 KAP.

Om offentlig fattigvård och enskildas försörjningsplikt.

I motiven till detta kapitel lämnar kommittén först en framställning om rätt till fattigvård. Då detta spörsmål på det närmaste sammanhänger med den i 10 kap. behandlade frågan om klagan i mål och ärenden, som avses i lagen, synes det lämpligast att företaga detsamma till behandling i nämnda kap.

1 §.

Obligatorisk fattigvård.
Förutsättningarna därför. 1 § 1 stycket.

Genom nu gällande fattigvårdsförordning infördes i vår lagstiftning den för densamma karakteristiska uppdelningen av fattigvården i *obligatorisk* och *frivillig*. Den förstnämnda, som avhandlas i 1 §, är vederbörande fattigvårdssamhälle pliktigt utgiva. Om meddelande av frivillig fattigvård åter (2 §) bestämmer fattigvårdssamhället eller dess fattigvårdsstyrelse efter eget beprövande. För erhållande av fattigvård enligt 1 § uppställes såsom villkor, att den hjälpsökande är minderårig eller också i följd av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte oförmögen att genom arbete förvärva vad till livets uppehållande oundgängligen erfordras. Men därjämte förutsättes, att han skall sakna egna medel samt underhåll och vård av annan. Genom en sammanställning av sistnämnda förutsättning (»sakna egna medel samt underhåll och vård av annan») med stadgandet i 3 § av förordningen, att »en var, som är arbetsför, skall utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sig själv och sina minderåriga barn, så ock arbetsför man sin hustru» uppkom så småningom den tolkning, att fattigvård åt minderåriga barn eller sjuk hustru icke ansågs hava utgått enligt 1 §, då det icke blivit ådagalagt, att föräldrarna eller mannen varit genom någon av de i 1 § omförmälda omständigheter urståndsatta att fullgöra försörjningsskyldigheten. Denna mening kom skarpt till uttryck i ett Kungl. Maj:ts utslag av år 1883, varigenom förklarades, att fattigvård, som under mannens sjukdom lämnats åt hustru med åtta minderåriga barn, icke, då hustrun varit arbetsför, varit att hänföra till 1 §, fastän det varit uppenbart, att hon icke varit i stånd att genom sitt arbete försörja barnen. I anledning av den sålunda gällande praxis anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl Maj:t den 12 maj 1899 om sådan ändring eller förklaring av 1 § fattigvårdsförordningen, att rätten till fattigvård enligt samma § utsträcktes till de fall, då man eller kvinna väl hade förmåga att förvärva

vad till hans eller hennes eget livs uppehållande oundgängligen krävdes, men uppenbarligen saknade krafter att förvärva vad som oundgängligen erfordrades för deras uppehälle, för vilka han eller hon vore försörjningspliktig.

I vissa av de yttranden, som i anledning av riksdagens skrivelse avgåvos av vederbörande myndigheter, uttalades, att fattigvårdsförordningen redan nu borde tolkas på ett sätt, som överensstämde med den av riksdagen begärda ändringen; av flertalet hörda myndigheter ansågs emellertid en utvidgning av området för 1 § önskvärd. Från vissa håll framhölls svårigheten att finna en formulering, som ej medförde osäkerhet i uppfattningen och föranledde till tvister.

Kommittén framhåller i sitt betänkande (sid. 27), att den tolkning som sålunda blivit fastslagen, är praktiskt otillfredsställande, samt fortsätter: Kommittén.

»En utsträckning av skyldigheten att lämna fattigvård, så att den kommer att tydligt inbegripa även de av riksdagen anförda fallen, har obestridligen fullt fog för sig, och den synes böra omfatta även andra än minderåriga. Rätten till fattigvård och skyldigheten att lämna sådan måste hänföra sig till det verkligen förefintliga behovet och kan ej bortfalla därigenom, att enskild person finnes, som enligt lagen har skyldighet att försörja den behövande, men ej vill eller kan fullgöra sin skyldighet. Det avgörande måste vara, huruvida den behövande själv befinner sig i ett sådant faktiskt nödläge, att fattigvård bör meddelas. Härav följer ock, att fattigvård, som utgår, är att anse såsom lämnad åt den nödställde personligen. Om t. ex. denne är minderårig, bliva sålunda ej hans föräldrar att betrakta såsom understödstagare, med mindre de själva erhållit del av understödet.

Även i annan riktning bör emellertid en utvidgning av den obligatoriska fattigvården äga rum. I själva verket bör nämligen det allmännas skyldighet att träda till och lämna fattigvård sträcka sig till varje faktiskt nödläge, vari en behövande person kommit, som saknar förmåga att genom arbete förskaffa sig det till livets uppehållande nödvändiga, denna oförmåga må hava härlett sig av vilken orsak som hälst och således icke endast av minderårighet, ålderdom, sjukdom, vanförhet eller lyte. Kommittén anser visserligen, att man såsom betingelse för att rätt till fattigvård må inträda bör bibehålla den gällande lagstiftningens fordran på arbetsoförmåga, varmed här förstås icke en absolut oförmåga till arbete, utan oförmåga att genom arbete skaffa sig vad som erfordras till livets uppehälle eller, såsom kommittén uttryckt det, att en person är oförmögen att genom arbete försörja sig.»

Denna arbetsoförmåga har av kommittén i förslagets 1 § angivits med orden »den som i följd av ålderdom eller sjukdom eller av annan anledning är oförmögen att genom arbete försörja sig»; med den arbetsoförmögne har likställts minderårig.

I motiven anmärker kommittén, att den genom att till de i lagen uppräknade, vanligast förekommande anledningarna till arbetsoförmåga

lägga orden »av annan anledning» velat under den obligatoriska fattigvården få in sådana fall som arbetsoförmåga, orsakad av havandeskap eller barnsbörd, nedsatta arbetskrafter, allmän sjuklighet eller dylika omständigheter, som göra arbetsförmågan otillräcklig. Efter att hava erinrat därom, att några av dessa fall i praxis ansetts falla under 1 § i fattigvårdsförordningen, framhåller kommittén vidare:

»Det är dock uppenbart, att härvid måste fordras en verklig brist i förmågan att arbeta. Den, som är arbetsför, d. v. s. har förmåga att förvärva sig vad till livets uppehållande erfordras, måste antagas kunna försörja sig själv och bör därför ej vara berättigad till obligatorisk fattigvård. Arbetslöshet i och för sig bör ej berättiga till dylik.»

Såsom en ytterligare förutsättning för att den minderårige eller arbetsoförmögne skall kunna komma i åtnjutande av obligatorisk fattigvård uppställes i förslagets 1 §, att han befinnes »sakna medel till sitt livsuppehälle». I motiverna framhålles, att samhällets skyldighet att hjälpa dock ej bör vara utesluten därav, att någon egendom möjligen finnes, då den ej är till hands att tagas i anspråk för behovets avhjälpande. För att förebygga den stränga tolkning av uttrycket »sakna egna medel» i gällande fattigvårdsförordning, som stundom framträtt, har kommittén därför i stället använt uttrycket »sakna medel till sitt livsuppehälle».

Kommittén har vidare funnit det uttryck för fattigvårdens subsidiära natur, som i fattigvårdsförordningen betecknats genom orden »sakna — — underhåll och vård av annan», kräva förtydligande i syfte att undvika den tolkning av omfattningen av den obligatoriska fattigvården, som, på sätt förut anförts, uppkommit genom en sammanställning härmed av föreskriften om enskild försörjningsplikt. Genom att i förslagets 1 § använda uttrycket »där hans behov icke annorledes avhjälpes», har man velat tydligare utmärka, att meningen allenast är, att fattigvården ej har att ingripa, när behovet i det föreliggande fallet verkligen fylles på annat sätt, detta må vara därigenom att enskild försörjningspliktig sörjer därför eller att understöd utgår t. ex. från välgörenhetsförening.

Yttranden.

Någon meningsskiljaktighet angående lämpligheten av ett utsträckande utav den obligatoriska fattigvården till de av kommittén sålunda uppgivna fall har ej kommit till uttryck i de över förslaget avgivna yttranden. Tvärtom betonas riktigheten och vikten härav från nästan alla håll. Här må allenast anföras följande uttalande i det av *kammarrätten* avgivna utlåtandet:

»De stadganden i gällande fattigvårdsförordning, som ur humanitär synpunkt varit föremål för de skarpaste anmärkningarna, äro tvivelsutan de, vilka reglera *gränserna för den obligatoriska fattigvården*. Att dessa bestämmelser i synnerhet med den innebörd, de enligt praxis ansetts äga, ingalunda kunna anses motsvara nutidens uppfattning angående vidden av samhällets förpliktelser gent emot sina behövande medlemmar utan äro att hänföra till de minst tillfredsställande föreskrifterna i fattigvårdsförordningen, därom torde meningarna vara tämligen eniga. I senare tid har visserligen ramen för den obligatoriska fattigvården i praxis något utvidgats, men oavsett detta finner kammarrätten kravet på en genomgripande reform av lagstiftningen i denna punkt icke kunna avvisas, och har ej heller något att erinra mot den huvudprincip, vilken kommittén lagt till grund för sitt förslag härutinnan eller att det allmännas skyldighet att träda till och lämna fattigvård bör sträcka sig till varje faktiskt nödläge, som har sin grund i minderårighet eller bristande arbetsförmåga.»

Även i övrigt hava de i ärendet hörda mydigheterna instämt i kommitténs uttalande i motiverna angående omfånget av den obligatoriska fattigvården. *Socialstyrelsen* har dock ifrågasatt, huruvida den föreslagna utvidgningen kan anses tillfyllestgörande och i sådant hänseende anfört:

»Med nutida uppfattning av samhällets förpliktelser gent emot dem av sina medlemmar, som drabbas av nöd, synes det ej fullt motiverat att begränsa §:ns tillämplighet till sådana nödlägen, som grunda sig på en persons oförmåga att genom arbete försörja sig. Fattigvården måste nämligen anses som den form, varunder samhället har att träda emellan och bringa hjälp i alla de fall, då andra hjälpmedel mot nöden ej stå till buds. Principiellt sett åtminstone borde sålunda §:n äga tillämpning i alla fall av faktiskt nödläge. Med den läggning av en kommunerna påvilande skyldighet, som fattigvården nu har och av kommittén väsentligen bibehållits, kan det emellertid ej förnekas, att en förändring i här antydd riktning måste möta vissa betänkligheter. Genom utsträckt ekonomisk medverkan från statens sida till fattigvården skulle likväl måhända dessa betänkligheter kunna undanröjas.»

Uppfattningen, att jämväl arbetslöshet bör berättiga till obligatorisk fattigvård, återfinnes jämväl i några andra utlåtanden.

Den av kommittén föreslagna *avfattningen* av hithörande bestämmelser har från olika håll gjorts till föremål för anmärkningar. Sålunda har i flertalet utlåtanden påyrkats, att uttrycket »*av annan anledning*» måtte antingen ersättas med en uppräkning av de fall, som enligt kommitténs motivering äro avsedda att ingå däri, eller också på annat sätt förtydligas; särskilt behövde klargöras, att arbetslöshet ej avsåges därmed. Vidare har från ett håll gjorts gällande, att den stora utsträckning, som kommitténs förslag avsåge, då varje faktiskt nödläge, som föranletts av minderårighet eller annan arbetsoförmåga, gjordes till föremål för obligatorisk fattigvård, borde tydligare framgå ur lagens text. Försök härtill hade gjorts av C. S. A:s fattigvårdskommitté, som till stadgandet om enskild försörjningsplikt fogat ett tillägg av följande innehåll:

»Vad i denna § föreskrivits fritager ej fattigvårdssamhälle från dess i § 1 stadgade skyldighet att under däri fastställda villkor lämna fattigvård till dem, som ej av andra åtnjuta underhåll och vård».

Fattigvårdsdirektören i Göteborg, som jämväl uttalat sig härom, vill vinna säkerhet för en riktig tolkning genom ett stadgande därom, att regressrätt mot annat samhälle icke upphäves därigenom att den försumlige försörjningspliktige vistas inom understödskommunen.

Slutligen har mot det av kommittén vid redaktion av 1 § använda uttrycket »*sakna medel till sitt livsuppehälle*» från ett par håll anmärkts, dels att ordet livsuppehälle efter en sträng bokstavstolkning icke omfattade tillgång till erforderlig vård eller, i fråga om minderårig, till uppfostran, vilket ej överensstämde med andra stycket i §:n, och dels att i lagtexten borde angivas, att det vore fråga om *tillgängliga* medel. Mot sistnämnda tillägg har kammarrätten invänt, att detsamma vore obehövligt och ägnat att öka fattigvårdstvisternas antal, då detsamma kunde lämna rum för olika tolkningar.

Departementschefen.

Om angelägenheten av en utsträckning av området för den obligatoriska fattigvården i enlighet med kommitténs förslag synas meningarna numera ej vara delade. Utvidgningen skulle komma att avhjälpa en av de mest överklagade bristerna i gällande fattigvårdslagstiftning. Visserligen medför utvidgningen, såsom tidigare framhållits i de utlåtanden, vilka avgivits över riksdagens ovan nämnda skrivelse den 12 maj 1899, och även betonats i några yttranden över kommitténs förslag, en olägenhet därutinnan, att gränserna för den obligatoriska fattigvården bliva mindre bestämbara och klara, men denna olägenhet lärer ej få utgöra hinder för avhjälpande av de nu existerande missförhållandena. Från ett håll har föreslagits, att för styrkande av behovet skulle framläggas sorgfälligt motiverade intyg av ojävig läkare, pastor eller polismyndighet. En dylik anordning synes mig dock ej böra föreskrivas, vederbörande naturligen obetaget att skaffa sig all den bevisning för styrkande av ett eventuellt krav, som de kunna finna lämpligt. I detta avseende kommer helt visst det i 52 § föreslagna förhöret med därvid förda protokoll att spela en stor roll. Det ligger i vistelsekommunens intresse att uppgifterna i protokollet äro så utförliga och vägledande, att invändningar om behovets förefintlighet från början avväpnas. Jag finner mig alltså böra tillstyrka utvidgningen enligt kommitténs förslag.

Frågan, huruvida jämväl *arbetslöshet* bör kunna åberopas såsom förutsättning för krav på obligatorisk fattigvård, har av kommittén besvarats nekande, och denna mening synes i allmänhet hava omfattats av dem, som yttrat sig över kommittéförslaget. Från ett par håll har en

motsatt uppfattning framförts, bland andra av socialstyrelsen, som dock medgivit att, såsom förslaget i övrigt lagts, en förändring i denna riktning måste möta vissa betänkligheter. Då med den föreslagna utvidgningen av området för den obligatoriska fattigvården vinnes, att sådan skall utgå, därest medlemmar av den arbetslöses familj befinna sig i den belägenhet, som stadgas i 1 § av förslaget, blir behovet av att inbegripa arbetslöshet under de för §:ns tillämplighet uppställda förutsättningar mindre angeläget. Den hjälp, som i dylika fall bör lämnas åt den arbetsföre, som saknar arbete, bör helst bestå i en anvisning på eller anskaffande av sådant. Att pålägga fattigvårdsstyrelserna en ovillkorlig skyldighet att föranstalta om arbete eller anvisa sådant lärer ej vara lämpligt, då detta ej sällan skulle ligga utom deras möjlighet och för ernående härav andra samhällsorgan i huvudsak böra tagas i anspråk. Stadgande av en ovillkorlig skyldighet för kommun att inskrida vid åberopad arbetslöshet skulle kunna medföra konsekvenser, som icke vore lätta att överskåda. Däremot kunna, synes det mig, inga vägande anmärkningar framställas mot understöd genom fattigvården åt den arbetslöses familj, vadan den ovan angivna principen om samhällets skyldighet att understödja, även om en arbetsför försörjare finnes, synes böra godtagas.

Under den rådande kristiden hava för övrigt särskilda anordningar vidtagits för att möta förefintlig arbetsbrist och även eljest hava vid särskilda nödtillfällen av kommunerna träffats anstalter i sådant syfte. Erinras må ock därom, att åtskilliga av de större stadskommunerna pläga i sina arbetsinrättningar mottaga arbetslösa personer och där bereda dem arbetstillfälle. Nämnda åtgärder hava kunnat vidtagas med stöd av gällande bestämmelse om frivillig fattigvård. Om man, såsom i förslaget skett, vid sidan av den obligatoriska fattigvården bibehåller den frivilliga, torde man i förevarande avseende tillsvidare böra åtnöjas med de möjligheter, som den frivilliga fattigvården erbjuder. Uppenbart är emellertid, att de förhållanden, som hänföra sig till den ofrivilliga arbetslösheten, kräva jämväl andra åtgärder från det allmännas sida än sådana, som skäligen kunna ifrågasättas i en fattigvårdslagstiftning. Arbetslöshetsproblemet är ju också, särskilt med avseende å försäkring däremot, föremål för utredning, som så fortskridit, att om något år förslag i ämnet torde kunna framläggas.

Vad beträffar *avfattandet* av 1 § i förslaget, skulle det väl varit önskligt, om ett otvetydigt uttryck kunnat givas åt den företagna utvidgningen, så vitt den avser, att tillvaron av en arbetsför försörjare ej utesluter möjlighet till obligatorisk fattigvård. Om den uppfattningen är riktig, att redan 1 § i fattigvårdsförordningen bort tolkas i enlighet härmed,

framstår emellertid kravet på en ändring i lagtexten mindre motiverad. I varje fall synes man kunna stanna vid den jämkning i uttrycken, som kommittén föreslagit för att häva den påpekade skenbara motsättningen mellan stadgandet om obligatorisk fattigvård och enskild försörjningsplikt.

Däremot har jag funnit den från många håll framkomna anmärkningen mot lagtextens formulering av saknaden av arbetsförmåga böra föranleda till att orden »av annan anledning» utbytas mot ett uttryck, som klart syftar på arbetsoförmågan och därigenom utesluter arbetslöshet. Av de olika förslag, som därvid varit under övervägande, har jag funnit mig böra följa ett av kammarrätten förordat, som ersätter orden av »annan anledning» med »eljest bristande kropps- eller själskrafter», varjämte i enlighet med kammarrättens förslag ordet »lyte» tillagts.

I övrigt har jag ej funnit anledning föreslå annan ändring i fråga om redaktionen av första stycket i 1 § än att orden »av det allmänna» såsom överflödiga böra kunna utgå.

Den obligatoriska fattigvårdens omfattning. 1 § 2 stycket.

Enligt förslaget omfattar fattigvården »nödtorftigt underhåll och erforderlig vård samt för minderårig jämväl uppfostran». Gällande fattigvårdsförordning talar allmänt om »nödtorftig fattigvård».

Underhåll. Yttrande.

Medicinalstyrelsen finner uttrycket *»nödtorftigt underhåll»* liksom lämna en anvisning om, att underhållet bör vara i knappaste laget, vilket icke torde vara meningen. Uttrycket borde därför enligt styrelsens mening utbytas mot t. ex. »behövligt underhåll».

Departementschefen.

Uttrycket »nödtorftigt underhåll» torde tilläventyrs kunna föranleda den missuppfattningen, att underhållet kan tillmätas så sparsamt, att understödstagaren nätt och jämnt hålles ovan svältgränsen, vilket givetvis icke kan vara förslagets mening. Det riktiga torde vara, att han skall erhålla vad som i allmänhet å den ort, där understödet gives, anses vara erforderligt för livsuppehället. Mot det av medicinalstyrelsen föreslagna uttrycket »behövligt» är i och för sig intet att erinra. Då emellertid någon egentlig skillnad mellan detta uttryck och det i samma stycke beträffande vård begagnade uttrycket »erforderlig» icke synes föreligga, torde det för undvikande av den uppfattning, att någon skillnad i sak är avsedd, vara lämpligt att samma ord användes i båda fallen.

Vård. Kommittén

Efter att hava i motiven erinrat om att enligt praxis *sjukvård* synes ingå i »nödtorftig fattigvård» anför kommittén:

»I fråga om vården kan man ej nöjas med mindre än att det för varje fall erforderliga bestås, så att t. ex. vid sjukdom allt efter omständigheterna vård

lämnas på sjukhus, läkare tillkallas, sjuksköterska anlitas o. s. v. Till uppfostran hör naturligen också att sätta den minderårige i stånd att försörja sig själv och att giva honom den därför nödiga utbildningen.

Under den obligatoriska fattigvården komma med den uppgift, som här förut tillagts densamma, i allmänhet ej åtgärder av förebyggande art. Som åtgärder av dylik art betraktas ej sällan fattigvård, som inriktar sig på ett grundligare avhjälpande av ett föreliggande behov, t. ex. företagandet av en operation, vistelse vid ett lungsotssanatorium. Praxis har dock i allmänhet redan godkänt den uppfattningen, att man i sådana fall ej gått utöver gränsen för den obligatoriska fattigvården genom att vidtaga en ändamålsenlig av läkaren anbefalld åtgärd i stället för att låta det onda förvärras. Riktigheten av denna praxis torde bliva än tydligare genom den lydelse, kommittén givit stadgandet.»

Yttranden.

Kammarrätten anför i anledning av kommitténs uttalande därom, att man i fråga om vård ej kan nöjas med mindre än att det för varje fall erforderliga bestås, följande:

»Den skyldighet, som sålunda skulle åvila samhället att utan avseende å storleken av därmed förenade kostnader föranstalta om varje sådan åtgärd, som av vederbörande läkare eller annan sakkunnig person kan anses erforderlig för understödstagares skötsel eller vederfående, kan emellertid tänkas i vissa fall komma att verka synnerligen betungande för vederbörande kommun, exempelvis då enligt läkarens omdöme understödstagaren anses för återställande av sin hälsa vara i behov av resa till en avlägsen kurort eller dylikt. Ej heller synes en så vidsträckt omfattning av vad som är att hänföra till begreppet fattigvård överensstämma med rådande betraktelsesätt eller vara förenlig med billighet mot mindre bemedlade medlemmar av kommunen, som ej åtnjuta fattigvård. Enligt kammarrättens uppfattning bör således till obligatorisk fattigvård hänföras förutom nödtorftigt underhåll och i förekommande fall uppfostran endast sådan vård, som må vara erforderlig och skäligen kan tillförbindas fattigvårdssamhälle.»

En *ledamot av kammarrätten* ansåg någon verklig fara för en så extensiv tolkning av begreppet erforderlig vård, som den kammarrätten angivit, icke vara för handen, och lämnade för sin del kommittéförslaget härutinnan utan erinran.

I anledning av kammarrättens förslag anför *pensionsstyrelsen*, att en dylik i och för sig svävande begränsning av den obligatoriska fattigvården synes styrelsen mindre lämplig samt för övrigt knappast överensstämmande med den av kommittén föreslagna lydelsen av 35 §, vilken av kammarrätten lämnats utan anmärkning.

Departementschefen.

Beträffande förslagets uttryck »erforderlig vård» kan jag i likhet med reservanten i kammarrätten ej finna, att någon verklig fara föreligger för den extensiva tolkning, kammarrätten velat undvika. Här avses tydligen ej annat än att fattigvårdssamhället skall sätta den nödlidande i tillfälle att få samma omvårdnad, som i allmänhet bestås i

sjukdomsfall, och naturligen ej specialbehandlingar, som kräva alldeles särskilda kostnader.

Uppfostran. Gällande fattigvårdsförordning stadgar (12 §), att barn, om vilket fattigvårdsstyrelse föranlåtes taga hand, skall ej allenast förses med uppehälle och stadig bostad utan även kristligen uppfostras och undervisas.

Förslaget till fattigvårdslag fastslår, att fattigvård för minderårig omfattar jämväl uppfostran, men innehåller däremot ingenting härom i samband med stadgandena om försörjningens former. Uti sitt förslag till normalreglemente för fattigvården (nr 1, § 18) upptager kommittén följande bestämmelse:

»Understödjas barn i hemmet eller äro barn utackorderade, skall ägnas särskild uppmärksamhet åt att dessa erhålla den vård, som deras ålder kräver, och uppfostras till dugliga medborgare. Därvid bör tillses, att de fullgöra dem åliggande skolplikt och övas i för deras ålder lämpat arbete.»

Yttranden. Uti de yttranden, som avgivits av *domkapitlen i Uppsala, Västerås och Lund* samt av *svenska kyrkans diakonistyrelse*, har påyrkats, att ordet »kristlig» i samband med föreskriften om uppfostran måtte kvarstå. Därvid har såsom angeläget framhållits, att de av fattigvården omhändertagna barnen bliva satta i tillfälle att deltaga i konfirmationsundervisning och gudstjänster, enär fall förekomma, då snikna fosterföräldrar hindra barnen därifrån.

Departementschefen. Det sammanhang, i vilket ordet uppfostran förekommer i 1 § i förslaget, torde förklara, att uppfostrans natur därvid ej närmare bestämts. Det måste dessutom ligga så i sakens natur, att barn, som uppfostras genom det allmännas försorg eller på dess bekostnad, skola komma i åtnjutande av den uppfostran, som samhället bereder det uppväxande släktet i allmänhet, att ett uttryckligt stadgande om en kristlig uppfostran kan anses överflödigt. I 18 § av normalreglementet erinras särskilt om fullgörande av skolplikten. I sammanhang därmed skulle ju kunna intagas en erinran även därom att barn skola beredas tillfälle till deltagande i konfirmationsundervisning.

Begravnings kostnad. Yttrande. *Socialstyrelsen* har anmärkt, att då i lagen intages en uttrycklig bestämmelse om innebörden av fattigvård, utan att därunder inbegripes begravning, det synes kunna ifrågasättas, om ej genom särskild föreskrift fattigvårdssamhälle borde åläggas att sörja för begravning av avliden understödstagare.

Vid bestämmande av fattigvårdssamhälles rätt till ersättning av annat samhälle, staten eller enskild omnämner gällande fattigvårdsförordning (29, 31, 36 §§) jämväl begravningskostnad såsom föremål för gottgörelse. Även kommittéförslaget behandlar frågan om begravningskostnad i kapitlet om ersättning, i det densamma förklaras ej skola ersättas av hemortssamhälle eller staten, varjämte dylik kostnad förklaras ej inverka på förvärv av hemortsrätt. Departementschefen.

Visserligen föreligger med kommitténs formulering av 1 § större skäl än enligt nu gällande lagstiftning att särskilt utmärka skyldighet att ombesörja begravning. Kommittén har emellertid tydligen ansett, att en sådan skyldighet skulle vara en direkt följd av åläggandet att lämna underhåll och vård. Då denna uppfattning synes mig kunna godkännas, samt någon ovisshet om skyldigheten ej gärna lärer kunna uppstå, har jag ej ansett mig böra föreslå någon ändring härutinnan.

Enligt gällande fattigvårdsförordning är nödställd minderårig föremål för obligatorisk fattigvård och med uttrycket minderårig förstås den, som icke fyllt 15 år. Detsamma gäller enligt kommitténs förslag. *Minderårighetsgränsen. 1 § 3 stycket.*

Bestämmandet av minderårighetsgränsen inverkar såväl enligt fattigvårdsförordningen som enligt förslaget jämväl på en del andra stadganden, nämligen vid bestämmande av försörjningsplikt, hemortsrätt och arbetsskyldighet (husbonderätt).

I samband med förevarande stadgande böra även beaktas förslagets bestämmelser i 36 och 79 §§. Enligt 36 § har fattigvårdsnämnden, att då minderårig, som av styrelsen omhändertagits, hunnit den ålder samt nått den utveckling och stadga, att han kan anses i stånd att försörja sig, söka bereda honom lämplig tjänst eller anställning, samt tillse, att han erhåller nödig utrustning. Uti 79 § (= 77 § i Kungl. Maj:ts förslag) föreskrives, dels att där någon, som icke nått myndig ålder, på fattigvårdssamhälles bekostnad åtnjuter vård utanför sina föräldrars eller målsmans hem, samhällets fattigvårdsstyrelse har målsmansrätt över honom och dels att över den, som enligt 36 § genom fattigvårdsstyrelsens försorg beretts tjänst eller anställning, styrelsen bör, ändå att han icke åtnjuter fattigvård, fortfarande öva tillsyn under viss tid.

I motiveringen för 1 § 3 stycket erinrar kommittén, att vid flera tillfällen påyrkats, att gränsen för minderårigheten i fattigvårdshänseende måtte höjas, samt anför: Kommittén.

»Enligt vad som från flera håll upplysts äro de unga, särskilt på landsbygden, därest de äro normalt utrustade till kropp och själ, i stånd att försörja sig själva, då de uppnått 15 års ålder, vid vilken tidpunkt de nästan undantagslöst hava avslutat sin skolgång och konfirmerats. Vid sådant förhållande synes det kommittén ej lämpligt att välja en högre åldersgräns; därigenom skulle nämligen fastslås, att den, som ej fyllt t. ex. 16 år, i och för sig är att likställa med den sjuke, som saknar förmåga att försörja sig. Det har vidare ifrågasatts att ej fastställa någon viss gräns för minderårigheten, utan att låta arbetsoförmågan vara det avgörande. Kommittén har dock ansett detta förenat med risken, att av fattigvården omhändertagna barn alltför tidigt skulle komma att utnyttjas till förvärvsarbete, samt därför vidhållit ståndpunkten om en viss åldersgräns. En sådan kräves även ur vissa andra synpunkter, såsom vid bestämmande av den strängare försörjningsplikt, som anses böra åligga föräldrar, samt vid reglerande av hemortsrätten, varvid samma åldersgräns synes böra gälla,»

I motiveringen till 79 § i sitt förslag erinrar kommittén, att från flera håll framhållits, att minderåriga vid 14 eller 15 årsåldern, då de i många fall få börja att försörja sig själva, ännu ej vunnit sådan mognad, att de kunna reda sig, utan ofta falla för de frestelser, som omgiva dem, samt att det därför är angeläget, att någon myndighet har rätt att bestämma över dem ännu någon tid. Vad sålunda erinrats har, säger kommittén, obestridligen sin riktighet; och kommittén har ansett denna angelägenhet, åtminstone för närvarande, lämpligast böra ordnas genom att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som skett genom lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn låta den minderårige, åt vilken, enligt vad förut utvecklats, fattigvårdsstyrelsen har att, då han nått den utveckling och stadga att sådant kan ske, bereda tjänst eller anställning (36 §), därest sådant skett, fortfarande stå under fattigvårdsstyrelsens tillsyn, till dess han uppnått myndig ålder; och bör fattigvårdsstyrelsen äga rätt att, intill dess en sådan person fyllt 18 år, åt honom fortfarande utse tjänst eller anställning, vilken han icke heller utan dess tillstånd må lämna före denna ålder.

Reservation.

Två ledamöter av kommittén, herr *Lindblom* och fröken *Pauli*, hava beträffande minderårighetsgränsen varit av skiljaktig mening samt förordat att sätta nämnda gräns till 16 år. I sin reservation hava de framhållit, att i tysk och engelsk lagstiftning samt i visst avseende även i fransk, minderårighetsgränsen bestämts till 16 år, att den norska lagen stannat vid 15 år och den danska vid 18 år samt att i 1908 års finska förslag gränsen höjts från 15 till 16 år. Reservanterna hava vidare anfört huvudsakligen följande: Kommitténs uttalande att de unga, särskilt på landsbygden, därest de äro normalt utrustade till kropp och själ, äro i stånd att försörja sig själva, då de uppnått 15 års ålder, är antagligen

riktigt, om man uteslutande har för ögonen de tillfällen till full försörjning, som erbjuda sig genom antagande av tjänsteanställning inom jordbruket för ynglingar och i enskilda hem för flickor. Det torde emellertid icke vara riktigt att bygga en bestämmelse, sådan som den i fattigvårdslagens 1 §, på förhållandena inom ett visst yrke och inom en viss, om än så utbredd näringsgren. Icke inom alla samhällen och icke vid alla tillfällen erbjuder sig arbetsanställning av denna art; icke heller alla unga lämpa sig för sådan anställning, vilken, vad jordbruket beträffar, kräver starka kroppskrafter och vana vid landsförhållanden. Inom hantverk och industri i allmänhet, men särdeles inom våra större samhällen med deras högre levnadsomkostnader, torde det däremot kunna sägas vara regel, att ungdom i denna ålder icke kan förvärva tillräckligt för att bereda sig lämplig bostad, sund föda och vad övrigt tillhör det nödvändiga livsuppehället. Denna omständighet är emellertid icke här ensam avgörande. Varken enligt fattigvårdsförordningen eller enligt förslaget skall man nämligen i fråga om ett barn, som ännu ej fyllt 15 år, spörja efter arbetsförmågan, ehuru sådan väl i ett antal fall även här kan vara till finnandes, utan man skall anse minderårigheten, d. v. s. barnets bristande omdöme och förmåga att till sitt rätta värde bedöma de möjligheter till utkomst, som kunna erbjuda sig, och i övrigt tillbörligen ordna sina levnadsförhållanden, vara tillräckligt skäl för ett samhällets ingripande till barnets förmån. Från denna synpunkt sedd kan 15-årsåldern icke anses vara den lämpliga gränsen. Det kan icke vara berättigat att hos ungdom av denna ålder förvänta den sinnets mognad, som är en av förutsättningarna för plikten att fullt ut sörja för egen utkomst. Samhällets eget intresse kräver en höjning av åldersgränsen. Gentemot en sådan höjning har stundom anförts, att efter åldersgränsens höjande ungdom av ifrågavarande ålder skulle, även i de fall, då det icke vore av behovet påkallat, kunna tilltvinga sig uppehälle på det allmännas bekostnad, och att skäl snarare förelåge att inskärpa samma ungdoms skyldighet till självförsörjning. Häremot må blott erinras, *dels* att stadgandet allenast gäller den som faktiskt befinnes vara i behövande tillstånd, »sakna medel till sitt uppehälle», och vilkens »behov icke annorledes avhjälpes», *dels* att fattigvårdsstyrelses skyldighet att inskrida icke är liktydigt med att för någon längre tid lämna försörjning. Tvärtom bör naturligen styrelsen i nu ifrågavarande fall, så snart sådant lämpligen kan låta sig göra, enligt 36 § träffa avtal om lämplig tjänst eller förse de unga med arbete i annan form. Den utsträckta rätt att utse tjänst och utöva tillsyn, som kommittén föreslagit för fattigvårdsstyrelse gent-

emot av densamma omhändertagna barn, torde för övrigt utgöra tillräcklig garanti för att nu ifrågavarande stadgande icke från de ungas sida skulle komma att missbrukas.

Yttranden.

En stor del av de myndigheter och korporationer, som yttrat sig över kommittéförslaget, har anslutit sig till reservanternas uppfattning i fråga om minderårighetsgränsen. (Stockholms stads fattigvårdsnämnd, tillförordnade fattigvårdsinspektören i Stockholm, överståthållarämbetet, Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms, Östergötlands, Blekinge, Malmöhus, Älvsborgs och Västernorrlands län, Norrbottens läns landsting, domkapitlen i Skara, Västerås, Lund, Göteborg, Härnösand och Luleå, Stockholms stads konsistorium, svenska kyrkans diakonistyrelse, svenska fattigvårdsbundet, medicinalstyrelsen, kammarrätten, Fredrika Bremerförbundet och landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt.) I övriga utlåtanden har i regel frågan ej berörts, men i en del fall anslutning till majoritetens förslag uttryckligen betonats.

Sålunda anför *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län*:

»Någon tvekan kan tilläventyrs göra sig gällande i fråga om minderårighetsgränsen i fattigvårdshänseende. Kungl. Maj:ts befallningshavande har icke kunnat undgå att finna de skäl, på vilka reservanter inom kommittén stött förslag om minderårighetsgränsens höjning, förtjänta av beaktande. Dock håller Kungl. Maj:ts befallningshavande före, att en sådan höjning, låt vara endast med ett år, skulle, vad landsbygden beträffar, föranleda flera olägenheter än minderårighetsgränsens bibehållande vid femton år kan medföra; och att i detta hänseende i lagstiftningen göra skillnad mellan land och stad lärer icke vara lämpligt.»

I ett av *fattigvårdsstyrelsen i Jönköping* avgivet utlåtande framhålles, att de flesta av de barn, som fattigvårdsstyrelsen nödgas omhändertaga och försörja, redan vid 14 à 15 års ålder kunna erhålla så väl avlönade platser, att de kunna försörja sig själva, samt att beträffande barn, som på grund av lyte eller klen kroppskonstitution ej vid 15 års ålder kunna försörja sig själva, ett års höjning av åldersgränsen betyder föga, enär fattigvården i de flesta fall bör och får understödja dem till 20-års åldern eller ännu längre.

Vid sitt tillstyrkande av reservanternas förslag anför *Stockholms stads fattigvårdsnämnd*:

»Kommittén synes hava ställt sig på en alldeles föråldrad ståndpunkt, då den bibehållit denna gräns vid 15 års ålder. Åtminstone i Stockholm måste det i allmänhet betecknas såsom fullständigt omöjligt för ett barn om 15 år att själv

försörja sig; man må taga i betraktande, att barnet enligt folkskolestadgan är skolpliktigt till 14 års ålder, varefter kommer konfirmationsundervisningen och nödig utbildning i visst yrke eller dylikt. I barnavårdslagarna är också 16 år satt som gränsålder med avseende å barns behandling av barnavårdsnämnden; och att denna ålder är lämplig som minderårighetsgräns även i fattigvårdsavseende utvisas, bland annat, av de ytterst vanliga fall, att för Stockholms kommun tillhörande barn, som utackorderats, framställningar göras om förlängda understöd, d. v. s. understöd efter det barnen fyllt 15 år, på grund av deras fortfarande oförmåga att själva försörja sig.

Om än i vissa fall, särskilt på landsbygden, må förekomma, att en 15-åring nått den utveckling, att han har förmåga till självförsörjning, synes detta dock ej medföra några betänkligheter mot en lagändring i antytt syfte, då givetvis fattigvården i sådana fall ej behöver anlitas.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län:

»Befallningshavanden är av den meningen, att utvecklingen numera fört med sig, att i städer och stadsliknande samhällen åldersgränsen icke kan sättas lägre än sexton år. Det är för stor risk att hänvisa en femtonårig gosse eller flicka i städerna, som söker fattigvård, att själv skaffa sig uppehälle. På landsbygden ställer sig förvisso frågan enklare. Om man nu icke vill i en allmän lag göra skillnad på stad och land, vilket annars i detta fall torde kunna gå skäligen väl för sig, bör enligt befallningshavandens mening hänsynen till det oavvisliga behovet i städerna föra med sig, att åldersgränsen för alla i § 1 bestämmes till fyllda 16 år.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län:

»Det kan visserligen vara riktigt, att på landsbygden barn vid 15 års ålder mångenstädes kunna försörja sig själva, men så är icke förhållandet i allmänhet åtminstone i städerna och de större industrisamhällena. Där barnen skola upplåras i någon industri eller yrke, hinna de icke förvärva nog kunskap och skicklighet för att de redan vid femton års ålder skola kunna fullt försörja sig. Härtill kommer att, enligt redan väckta förslag, skolplikten skall utökas icke allenast vad angår folkskolan och obligatorisk fortsättningsskola utan jämväl i fråga om deltagande i undervisningen i yrkesskolor, och komma givetvis dessa förhållanden att hindrande inverka på barnens ekonomiska förvärvsmöjligheter.»

Domkapitlet i Härnösand uttalar som sin övertygelse, att ett framflyttande av minderårighetsgränsen skulle verka gagneligt i flera riktningar samt anför vidare:

»Den merkostnad, som det tillagda året skulle åsamka fattigvården, skulle helt visst rikligt ersättas därigenom, att dessa unga, som genom hela sin belägenhet ofta stå i en missgynnad ställning, då de gå att taga upp kampen för tillvaron, skulle något bättre rustade gripa sig an. De behöva bättre än andra denna starkare utrustning, då de ej som lyckligare lottade unga hava ett hems huld och skydd att tillita.»

I *kammarrätten* hava föredraganden och 4 andra ledamöter anslutit sig till kommittéreservanternas förslag under framhållande av att höjningen särskilt vad städerna anginge syntes väl motiverad och av verkligt behov påkallad. Presidenten och 5 ledamöter hava efter anförande av en del utav kommittéreservanternas skäl funnit dessa synpunkter förtjäna beaktande.

Vissa nyare lagbestämmelser.

I detta sammanhang må erinras om följande, nu gällande lagbestämmelser:

I lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, 5 §, stadgas, att pensionsavgift ej av någon erlägges för år före det, under vilket han fyller 16 år.

Enligt lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, 8 §, förstås i nämnda lag med minderårig den, som är under 18 år. I följande §§ givas bestämmelser, som närmare reglera och på visst sätt inskränka dylik minderårigs arbete.

I lagen om barn utom äktenskap den 14 juni 1917, 3 §, stadgas, att sådant barn njuter av föräldrarna uppehälle och uppfostran, efter ty med avseende å båda föräldrarnas vilkor må anses skäligt, samt att berörda rätt till underhåll ej upphör, förr än barnet fyllt 15 år, ej heller senare än det fyllt 18 år, där ej barnets anlag och omständigheterna i övrigt föranleda, att barnet bör erhålla fortsatt utbildning.

Betänkande, avgivet den 3 oktober 1917, angående viss yrkesundervisning m. m.

Slutligen må i korthet omnämnas det betänkande, som den 3 oktober 1917 avgivits av inom ecklesiastik- och finansdepartementen tillkallade sakkunniga angående fortsättningsskolan, den lägre tekniska och handelsundervisningen samt närliggande undervisningsområden. I detta betänkande föreslås bl. a. följande: Efter avgång från folkskolan, vilken icke finge äga rum tidigare än det kalenderår, då lärjunge fyllde 13 år, skulle han genomgå en för såväl kommunen som ungdomen obligatorisk fortsättningsskola med tvååriga kurser med visst timantal, fördelat antingen på ett mindre antal veckor vartdera året eller utbrett på helt läsår med t. ex. en hel dag i veckan eller två, högst tre dagar med mindre antal lärotimmar om dagen. Undervisningen skulle röra sig om endast tre huvudämnen eller grupper av ämnen, nämligen modersmålet, medborgarkunskap och arbetskunskap. Sedan den för alla obligatoriska fortsättningsskolan blivit genomgången, skulle den egentliga yrkesutbildningen taga sin början i lärlingsskolor, obligatoriska för alla minderåriga, som anställas i hantverk, industri, handel samt tjänarinneyrket. Upprättandet av dylika lärlingsskolor skulle dock, åtminstone till en början, icke vara obligatoriskt för kommunerna. Lärotiden i lärlingsskolorna skulle vara densamma som i fortsättningsskolorna eller två år, så att båda dessa skolor

vore genomgångna, innan lärjungarna uppnått 18 år, då skolplikten under alla förhållanden borde upphöra. Undervisningen skulle förläggas till vissa dagar i veckan eller till aftontimmar med minst sex och högst tolv timmar i veckan.

Departementschefen.

Då yrkanden tidigare framförts om minderårighetsgränsens höjande till 18 år, synas dessa yrkanden åtminstone delvis varit föranledda av en önskan att tillförsäkra fattigvårdsmyndigheterna befogenhet att i de ungas intresse under längre tid öva tillsyn över dem och på så sätt kunna påverka deras utveckling i gynnsam riktning. Detta önskemål har kommittén sökt tillgodose genom stadgandet i kommittéförslagets 79 §, vartill jag återkommer i annat sammanhang. Behovet av en så stor utsträckning har därmed åtminstone beträffande dem, åt vilka fattigvårdsstyrelsen berett tjänst eller anställning, bortfallit, men reservanterna inom kommittén hava därefter i stället påyrkat gränsens sättande till 16 år. Grunden för detta deras yrkande framgår av förestående redogörelse för reservationens innehåll.

Av de i ärendet avgivna yttrandena framgår, att i fråga om de ungas försörjningsmöjligheter den nuvarande minderårighetsgränsen, vad städer och industrisamhällen angår, medför olägenheter av allvarlig beskaffenhet, under det att beträffande landsbygden några egentliga olägenheter i sådant hänseende icke synas hava försports.

Frågan bör emellertid icke bedömas allenast med hänsyn till, vid vilken ålder ynglingar och flickor kunna, i allmänhet taget, anses vara i stånd att nätt och jämnt förtjäna sitt uppehälle. Utan man bör i de ungas såväl som i samhällets befogade intresse söka avgöra, när de i i allmänhet hunnit sådan mognad, att de, överlämnade åt sig själva, hava utsikt att utvecklas till så goda självförsörjare och nyttiga medborgare — låt vara i blygsamma villkor — som de, med de anlag och egenskaper i övrigt, vilka stå dem till buds, hava möjlighet till. En måttlig höjning av åldersgränsen kan, om saken ses ur denna synpunkt, för samhället medföra fördelar, som vida uppväga de med höjningen förenade ökade kostnader. Enligt förslaget innefattas i fattigvården uppfostran; och ett icke oväsentligt moment i denna uppfostran är onekligen att göra de unga skickade till för dem lämpat arbete. Det är därför önskvärt, att efter skolundervisningen och konfirmationen de minderåriga beredas någon tids utbildning i yrke utan att de under denna tid äro tvungna att helt draga försorg om sig själva. Det är annars fara värt, att de, i saknad av varje yrkesutbildning, söka sig till första bästa arbete under förhållanden, som måhända för dem äro allt annat än gynnsamma, och på så sätt förlora en sedan kanske aldrig återkommande möjlighet att komma in i ett

arbete, som säkrare kunnat befordra deras självförsörjning. Det är ju även uppenbart, att bättre yrkesutbildning är ett samhällsintresse av den största betydelse.

Därest yrkesundervisningen ordnades i enlighet med de i förenämnda, den 3 oktober 1917 avgivna betänkande föreslagna grunder, skulle det givetvis vara förmånligt, om minderårighetsgränsen sattes högre än för närvarande. Ty när de unga understödstagare, som hava fallenhet för något av de yrken, beträffande vilka genomgående av lärlingsskolor är avsett att bliva obligatoriskt, vid 15 års ålder slutat fortsättningsskolan, skulle möjligheten för dem att välja något av dessa yrken onekligen vara större, om de kunde räkna på fortsatt understöd från fattigvården åtminstone under något år av lärlingstiden; eljest skulle det för dem säkerligen ofta vara svårt att reda sig.

Härmed är ej sagt, att den, som, ehuru han ej uppnått den antagna åldersgränsen, verkligen är så mogen, att han kan i ett för honom lämpligt arbete förtjäna sitt uppehälle, ej skall göra detta. Enligt förslaget förutsättes ju för att minderårig skall kunna åtnjuta obligatorisk fattigvård, dels att han saknar medel till sitt uppehälle och dels att hans behov icke annorledes avhjälpes. Och kommittéförslaget anvisar vidare (i 36 och 79 §§) utväg att bereda minderårig, som nått sådan utveckling, att han kan anses i stånd att försörja sig, tillfälle därtill under för hans utveckling i möjligaste mån betryggande förhållanden. Om minderårighetsgränsen höjdes, komme givetvis, särskilt på landsbygden, en del av dem, som icke uppnått denna gräns, att kunna beredas tjänst eller anställning på sätt i dessa §§ avsetts. Härav följer, att försörjningsbördan ej skulle, därest gränsen höjdes till t. ex. 16 år, komma att ökas med kostnaden för underhåll av alla understödstagare mellan 15 och 16 år, ty av dessa skulle ett antal, i likhet med åtskilliga 14-åringar för närvarande, åtminstone delvis kunna förtjäna sitt bröd. Någon avsevärd olägenhet för landsbygdens del till följd av en höjning synes sålunda knappast vara att befara. I många fall säkert tvärt om.

Till frågan, huruvida genom det av kommittén föreslagna stagandet i 79 § önskemålet om längre tids tillsyn över unga förutvarande understödstagare blivit i tillräckligt stor utsträckning och på lämpligt sätt tillgodosett, återkommer jag vid behandlingen av nämnda §.

Ett bestämmande av åldersgränsen med hänsyn tagen till samtliga de här berörda synpunkterna stöter givetvis på icke ringa svårighet. Emellertid synes mig den av reservanterna föreslagna och av ett stort antal på detta område särskilt omdömesgilla myndigheter och korporationer förordade åldern 16 år vara så avpassad, att å ena sidan det allmänna icke blir på ett oskäligt sätt betungat genom av höjningen föror-

sakade direkta kostnader, och å andra sidan de ovan antydda synpunkterna bliva, i samhällets och de ungas intresse, på åtminstone någorlunda tillfredställande sätt tillgodosedda.

Gentemot en höjning av ifrågavarande åldersgräns över 15 år kan tänkas komma att åberopas, att i den nya lagen om barn utom äktenskap gränsen för försörjningsskyldigheten i normala fall lagts vid 15 år. Till en början må då bemärkas, att meningarna angående lämpligheten av denna gräns vid berörda lags tillkomst ingalunda voro odelade. Så fastställde andra kammaren för sin del till en början gränsen till 16 år, ehuru kammaren efter sammanjämkning nödgades i denna del biträda första kammarens beslut, varigenom gränsen bestämts till 15 år. Men vidare kan enligt lagen försörjningsskyldigheten sträcka sig till 18 år och, »om barnets anlag och omständigheterna i övrigt föranleda, att barnet bör erhålla forsatt utbildning», till och med längre än till 18 år.

Att göra fattigvårdslagens bestämmelser fullt överensstämmande med nyssnämnda stadganden i lagen om barn utom äktenskap torde icke vara möjligt; det kan icke heller anses vara i någon egentlig grad av behovet påkallat att låta den förra lagens minderårighetsgräns sammanfalla just med den senare lagens lägsta åldersgräns. De båda lagarnas uppgifter och syften äro väsentligen olika. Lagen om barn utom äktenskap reglerar ju enskildas försörjningsplikt i förhållande till sina barn; lagen om fattigvården åter det allmännas plikt i förhållande till genom fattigvården understödda minderåriga. Och under det att enligt den förra lagen barnet har rätt till underhåll, lämpat efter båda föräldrarnas villkor, och detta underhåll skall utgå intill 15 års ålder under alla förhållanden och oberoende av om barnet har egna medel eller får hjälp från annat håll, är enligt fattigvårdslagen barnets rätt inskränkt till det föreliggande behovets fyllande och betingad därav, att medel till livsuppehället saknas och att behovet ej annorledes avhjälpes.

De ovan anförda skälen hava föranlett mig att föreslå minderårighetsgränsens fastställande till 16 år.

En höjning av åldersgränsen medför motsvarande höjning beträffande stadgandena om åldern för förvärvande av självständig hemortsrätt (47 § 2 mom.), om ersättning av minderårig för fattigvård (65 § 1 mom. i kommittéförslaget = 62 § i Kungl. Maj:ts förslag) samt om bettleri (92 §).

2 §.

Frivillig fattigvård. 2 §.

Denna § avhandlar den s. k. frivilliga fattigvården.

I gällande fattigvårdsförordnings 2 § stadgas, att för beviljande av fattigvård i andra fall än dem, vilka i 1 § omförmälas, fattigvårdssamhälle

äger bestämma de grunder, som böra av samhällets fattigvårdsstyrelse iakttagas samt att, där sådant bestämmande ej skett, det ankommer på styrelsen att meddela fattigvård i den mån styrelsen prövar nödigt.

Förslaget innehåller i 2 § bestämmelser av fullständigt samma innehåll.

Kommittén. I motiverna anmärker kommittén och belyser genom exempel och statistik, att den frivilliga fattigvården kommit att i praxis spela en mycket stor roll, bl. a. i avseende å förebyggande av nöd, och varit ägnad att på ett verksamt sätt fylla den lucka i understödsverksamheten, som med den hävdvunna snäva tolkningen av förordningens 1 § eljest skulle förefunnits. Då trots den föreslagna utvidgningen av området för den obligatoriska fattigvården det ännu återstår många fall, som nås varken av denna eller av andra samhällsinstitutioner, synes det kommittén lämpligast att för framtiden bibehålla den frivilliga fattigvården.

Yttranden. *Svenska fattigvårdsförbundet* har, särskilt med avseende å svårigheten att erhålla en skarp gräns mellan obligatorisk och frivillig fattigvård, uttalat, att det kunde ifrågasättas att upphäva skillnaden mellan dessa båda arter av fattigvård samt låta förslagets 1 §, utvidgad och omredigerad, omfatta alla fall av legal fattigvård, under det att 2 § finge utgå. Förbundet har emellertid förklarat sig icke vilja förorda, att 2 § utan vidare skulle utgå ur förslaget. Därigenom skulle nämligen fattigvårdsstyrelserna betagas möjlighet att lämna understöd i samma omfattning som enligt gällande förordning. Endast under förutsättning att genom ändring i andra delar av lagförslaget en dylik eventualitet förebygges, anser sig förbundet kunna yrka på upphävandet av skillnaden mellan obligatorisk och frivillig fattigvård.

Kammarrätten har i sitt yttrande över förslaget uttryckligen tillstyrkt bibehållandet av 2 §. Även *socialstyrelsen* har förklarat sig avråda från en förändring på denna punkt, under motivering, att man med hänsyn till ersättningsrätten och andra med den offentliga fattigvården förbundna rättsverkningar antagligen skulle bliva nödgad att begränsa berörda vård till något motsvarande den obligatoriska fattigvården, och den från allmän social synpunkt så betydelsefulla förebyggande fattigvården därmed skulle bliva avförd från fattigvårdsmyndigheternas arbetsområde.

Departementschefen. Ehuru den i vår fattigvårdslagstiftning förekommande indelning av fattigvården i obligatorisk och frivillig ingalunda kan anses i allo tillfredsställande, synes denna indelning hava så ingått i allmänna medvetandet,

att en förändring häri näppeligen för närvarande bör äga rum. Någon anmärkning mot avfattningen av gällande stadgande rörande den frivilliga fattigvården, vilket stadgande av kommittén bibehållits oförändrat, har ej förekommit, och jag finner mig också böra tillstyrka dess upptagande i den nya lagen.

3 §.

Enskild försörjningsplikt. 3 §.

I denna § upptagas reglerna om viss enskild försörjningsplikt.

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 3 § skyldighet för en var, som är arbetsför, att utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sig själv och sina minderåriga barn ävensom för arbetsför man att försörja sin hustru, s. k. *ovillkorlig försörjningsplikt.* I övrigt åligger det enligt samma lagrum föräldrar och barn att i mån av behov å ena och förmåga å andra sidan försörja varandra, s. k. *villkorlig försörjningsplikt.*

Förslaget upptar icke någon bestämmelse om den enskildes skyldighet att sörja för sig själv. En sådan skyldighet har synts kommittén ligga i sakens natur och indirekt framgå av stadgandet om den obligatoriska fattigvården.

Förslaget upptar vidare icke arbetsförhet såsom förutsättning för enskilds försörjningsskyldighet gentemot minderåriga barn och hustru, utan innehåller i denna del allenast, att föräldrar äro pliktiga att utan fattigvårdssamhälles betungande försörja sina minderåriga barn, samt att enahanda försörjningsplikt åligger man gentemot hustru. Beträffande den villkorliga försörjningsplikten innehåller förslaget, att det åligger föräldrar och barn att i mån av behov, å ena, samt förmåga, å andra sidan, försörja varandra, så att de ej falla fattigvården till last, och tillägger, i olikhet mot fattigvårdsförordningen, att sådan försörjningsplikt även åligger hustru gentemot mannen.

Kommittén.

Beträffande de vid tiden för kommitténförslagets avgivande gällande *civilrättsliga bestämmelserna* rörande makars och anhörigas underhållsskyldighet erinrar kommittén i motiverna, att av lagens allmänna ståndpunkt samt vissa undantagsstadganden framgår, att i normala fall all egendom i *makars* bo skall tjäna till båda makarnas försörjning; att även efter vunnen boskillnad underhållsskyldighet föreligger; att vid skillnad till säng och säte domstol förordnar om underhållsskyldighet under skillnadsåret; att vid äktenskapsskillnad, utom då »verklig galenskap» givit anledning därtill, underhållsskyldigheten upphör; att under bestående äktenskap maka ej synes kunna i rättegångsväg göra anspråk

på underhåll, varemot under skillnadsåret ålagt underhåll kan exekutivt uttagas; att *föräldrars plikt* att försörja sina inom äktenskap födda barn ansetts så naturlig, att intet därom utsagts; att beträffande barn utom äktenskap stadgats, att sådana barn njuta av fader och moder nödtorftig föda och uppfostran, till dess de kunna nära sig själva; samt att i fråga om *barns skyldighet* att försörja föräldrarna civillagen saknar stadgande, men att sådan skyldighet dock torde få anses föreligga.

Kommittén anför vidare:

»Huvudsyftet med de stadganden rörande enskild försörjningsplikt, som intagas i fattigvårdslagstiftningen, måste emellertid vara att bestämma, emot vilka personer fattigvårdssamhället har rätt att påfordra, att de skola i viss utsträckning sörja för sina anhöriga, samt de grunder, efter vilka en sådan skyldighet bör kunna påfordras. Inom de av dessa bestämmelser utstakade gränserna har fattigvårdssamhället att tillhålla den enskilde att fylla sin skyldighet och eventuellt, om samhället fått fullgöra försörjningen, göra gällande ett anspråk mot den försörjningspliktige i den ordning, som fattigvårdslagstiftningen medgiver. Längre får samhället ej gå. Det kan ej göra gällande ett anspråk mot en person, vilken icke enligt fattigvårdslagstiftningen är försörjningspliktig, och ej heller av honom påfordra mer än det, som kan anses ligga inom gränserna för en försörjning enligt fattigvårdslagstiftningen.»

Kommittén framhåller härefter, att civillagens bestämmelser om underhållsskyldighet mellan enskilda äro avsedda att reglera enskilda medborgares rätt gentemot varandra, under det att fattigvårdslagens stadganden härutinnan reglera den enskildes förpliktelser gentemot samhället, samt att då samhället begränsar sin egen skyldighet enligt fattigvårdslagen till en nödtorftig försörjning, härav följer, att samhället gentemot den enskilde, som skall sörja för den behövande, i fattigvårdslagen ej kan uppställa annat krav än att det nödtorftiga behovet fylles, så att samhällets inskridande blir obehövligt. Efter att hava erinrat, att grunden för den förpliktades skyldighet såväl enligt civillagen som fattigvårdslagen är en närhet i skyldskap och familjerättslig ställning, samt att i anseende härtill och då den civilrättsliga underhållsskyldigheten givetvis är den grundläggande, det är önskvärt att fattigvårdslagens regler härutinnan så nära som möjligt ansluta sig till civillagens, fortsätter kommittén:

»Om detta sker genom en hänvisning till eller genom ett upprepande av de civilrättsliga bestämmelserna är tydligen av mindre vikt. Där, såsom hos oss för närvarande är fallet, civillagen saknar uttömmande stadganden om underhållsskyldighet, synes annan utväg ej förefinnas än att i fattigvårdslagen särskilt angiva de fall, då en försörjningsplikt anses böra föreligga gent emot samhället. Då emellertid civillagen för närvarande är under omarbetning bland annat på

punkter, som beröra underhållsplikten, följer därav att bestämmelserna om försörjningsplikt i förslaget till fattigvårdslag få en mera provisorisk karaktär. Av sådan anledning har kommittén funnit sig böra göra minsta möjliga förändringar i fattigvårdsförordningens bestämmelser i denna del. Efter införandet i civillagstiftningen av nya bestämmelser i ämnet torde i allt fall bliva nödigt att upptaga fattigvårdslagens stadganden till förnyat skärskådande.»

Beträffande *makars försörjningsplikt* anför kommittén:

»Frånsett föreskriften om arbetsför mans försörjningsskyldighet har ej hittills något varit stadgat om makars försörjningsplikt. Skall man i fattigvårdslagstiftningen giva uttryck åt de fall, då gentemot samhället en försörjningsplikt bör föreligga, synes det emellertid vara i sin ordning att upptaga en makars allmänna försörjningsplikt för varandra. Enligt civillagen föreligger en underhållsplikt dem emellan, ehuru densamma ej kan göras gällande annat än i vissa bestämda fall. Gentemot samhället föreligga ej de omständigheter, som makarna emellan under bestående äktenskap lägga hinder i vägen för skyldighetens utkrävande, och det har alltså praktisk betydelse att hava ett stadgande om denna försörjningsplikt. Lika litet som gällande fattigvårdsförordning upptager förslaget någon försörjningsplikt gent emot det allmänna mellan makar, vilkas äktenskap upplösts.»

I fråga om *barns försörjningsplikt* för föräldrar förklarar kommittén, att det varit ifrågasatt att fritaga barn utom äktenskap från försörjningsplikt gentemot fadern, en försörjningsplikt, som, fastän den torde föreligga enligt gällande fattigvårdsförordning, icke veterligen i något fall utkräfts, men att, med hänsyn till att frågan om oäkta barns rättsliga ställning gentemot fadern är upptagen till behandling av lagberedningen och förslag till lagstiftning därom är att förvänta inom den närmaste framtiden, kommittén dock icke ansett lämpligt att i fattigvårdslagen nu föreslå någon särskild från gällande lags ståndpunkt avvikande bestämmelse härom.

Angående *ovillkorlig och villkorlig försörjningsplikt* yttrar kommittén vidare:

»Då man i avseende å den ovillkorliga försörjningsplikten säger, att därvid icke göras några inskränkningar, är detta naturligen icke så att förstå, att man kan under alla förhållanden och i obegränsad omfattning göra densamma gällande. I själva verket måste även här det praktiska fullgörandet bliva beroende av den försörjningspliktiges förmåga. Men den försörjningsplikt, som påvilar föräldrar gentemot minderåriga barn och äkta man gentemot hustru, har ansetts böra göras i den meningen obegränsad, att de äro skyldiga att fullgöra densamma i samma mån som de äro pliktiga att försörja sig själva; därest de icke kunna åstadkomma det underhåll, som erfordras för dem alla, äro de skyldiga att med de försörjningsberättigade dela ljuft och lett, De kunna alltså icke undandraga sig skyldigheten genom förebärande att deras tillgångar eller arbetsförmåga äro otillräckliga att jämte eget uppehälle även åstadkomma sådant för minderåriga barn eller hustru. Vid den villkorliga försörjningsplikten är förhållandet däremot,

att denna är beroende ej blott av den försörjningsberättigades behov utan även av försörjarens förmåga att fullgöra densamma, därvid hänsyn tages till att detta kan ske utan förfång för hans egen bärgning och de ändamål i övrigt, som med hans tillgångar eller inkomster skola tillgodoses.»

Att den ovillkorliga försörjningsplikten icke gjorts beroende av arbetsförhet hos försörjaren motiveras av kommittén med att mannens försörjningsskyldighet gentemot hustrun eller föräldrarnas gentemot de minderåriga barnen synes böra vara ovillkorlig i den mening av kommittén angivits, oberoende av om försörjningsmöjligheterna grunda sig på arbete eller befintliga tillgångar. Kommittén tillägger, att betydelsen av försörjningspliktens omfattning för övrigt i praktiken gör sig förnämligast gällande, då det blir fråga om att fastslå de rättigheter, fattigvårdssamhället har mot den försörjningspliktige, som brister i fullgörandet av sina skyldigheter.

Yttranden.

Fångvårdsstyrelsen anför:

»Styrelsen är tveksam om lämpligheten av att, såsom här skett, giva direkt uttryck åt den försörjningsplikt, som gent emot samhället bör åligga föräldrar för vuxna barn och hustru för mannen. Det lärer ej för någon vara obekant, hurusom exempelvis vuxna söner ej sällan falla en redan förut hårt betungad fader till last, likasom ock förhållandet kan vara omvänt. Att i lagen direkt framhålla hustruns plikt att försörja mannen kan törhända i åtskilliga fall göra den arbetande hustruns ställning i förhållande till denne ännu bekymmersammare. Om de nu föreslagna bestämmelserna det oaktat skulle bliva lag, tillåter sig styrelsen uttala den förhoppning, att fattigvårdens målsmän ej skola så utnyttja dem, att de komma att verka oskäligt tyngande på svaga skuldror.»

Kammarrätten delar fångvårdsstyrelsens tvekan om lämpligheten av att i lagen direkt framhålla hustruns plikt att försörja mannen samt anser, att spörsmålet om skyldighet för hustrun att gentemot fattigvårdssamhället ansvara för mannens försörjning, en skyldighet, vilken icke enligt gällande fattigvårdsförordning påvilar henne, skulle lämpligen kunna anstå, till dess frågan om anhörigas civilrättsliga försörjningsskyldighet i dess helhet vunnit sin lösning.

Fattigvårdsdirektören i Göteborg, med instämmande av fattigvårdsstyrelsen därstädes, hälsar med oblandad tillfredsställelse det välbehövliga och tidsenliga stadgandet om hustruns försörjningsplikt gentemot mannen.

Nya civilrättsliga bestämmelser om underhållsskyldighet.

Efter det kommittén avgivit sitt betänkande, hava tre särskilda lagar utfärdats, genom vilka förändringar beträffande vissa av civilrättens bestämmelser rörande makars och anhörigas underhållsskyldighet kommit till stånd.

Sålunda åligger det enligt 6 kap. 21 § i *lagen den 12 november 1915 om äktenskaps ingående och upplösning* makar, som vunnit hemskillnad, att en var efter sin förmåga och den andres behov, bidraga till dennes tillbörliga underhåll, dock att, där ena maken huvudsakligen bär skulden till hemskillnaden, den andre ej må förpliktas giva underhållsbidrag, med mindre synnerliga skäl därtill äro. — Härigenom har sålunda den modifikation skett i civilrättens regel om makars underhållsskyldighet, att skulden till hemskillnaden enligt den nya lagen kan förhindra underhålls utdömande, vilket förut ej var fallet. — Enligt fattigvårdsförordningen föreligger vid hemskillnad lika litet som eljest någon försörjningsplikt för hustru gent emot mannen, och förutsättningen för mannens försörjningsplikt är liksom annars arbetsförhet. Enligt såväl fattigvårdsförordningen som enligt förslaget är mannens försörjningsplikt vid hemskillnad liksom eljest, i olikhet mot den nya civilrättsliga bestämmelsen, ovillkorlig.

Vidare stadgas i 22 § samma kap. och lag, att om vid äktenskapsskillnad den ena maken finnes efter skillnaden bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken att utgöra sådant bidrag efter ty med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt. Underhållsbidrag må likväl ej tillerkännas make, som huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Träder den berättigade i nytt gifte, skall bidrag ej vidare utgå. Anspråk på underhållsbidrag till frånskild make skall, där fråga ej är allenast om jämkning av avtal, som makarna med hänsyn till skillnaden träffat, vid talans förlust framställas i skillnadsmålet. — Stadgandet avviker från äldre civilrätt därutinnan, att enligt nämnda rätt underhållsplikt mellan frånskilda makar förefanns endast då sinnessjukdom föranlett skillnaden. — Varken fattigvårdsförordningen eller förslaget stadgar underhållsplikt mellan makar, vilkas äktenskap upplösts.

Genom *lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap*, 3 §, har stadgats, att sådant barn njuter av föräldrarna uppehälle och uppfostran, efter ty med avseende å båda föräldrarnas villkor må anses skäligt, varjämte beträffande åldersgränsen lämnats vissa bestämmelser, för vilka ovan redogjorts (se under 1 § 3 stycket). — I följd av nyss refererade stadgande har likställighet så tillvida kommit till stånd mellan barn inom och barn utom äktenskap, att ifråga om båda dessa kategorier bägge föräldrarnas förhållanden utgöra den norm, efter vilken underhåll utgår. I fråga om åldersgränsen föreligger emellertid olikhet därutinnan, att beträffande barn i äktenskap det i regel ej gives någon bestämd ålder, då barnets uppfostran skall anses avslutad, under det att i fråga om barn utom

äktenskap denna ålder i allmänhet kommer att utgöra 15 år. Fattigvårdsförordningen och förslaget göra ej skillnad mellan barn inom eller utom äktenskap. Fattigvårdsförordningen förutsätter för ovillkorlig försörjningsplikt arbetsförhet.

I 6 § av lagen om barn utom äktenskap stadgas, att om barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt 3 § upphört, i följd av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att självt försörja sig, föräldrarna äro i mån av förmåga skyldiga att giva barnet skäligt underhåll. Enahanda underhållsskyldighet åligger barnet emot fader eller moder, som av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig. — Äldre civilrätt ansågs, trots saknad av bestämmelser, stå på samma ståndpunkt. Detsamma är förhållandet med fattigvårdsförordningens och förslagets motsvarande stadganden utom därutinnan att underhållet, liksom eljest, är allenast nödtorftigt.

Slutligen har genom *lagen om adoption den 14 juni 1917*, 13 §, stadgats, att adoptant och adoptivbarn hava samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn i äktenskap samt att barnets föräldrar ej äro skyldiga att bidraga till dess underhåll, där ej adoptanten blir ur stånd att fullgöra sin skyldighet.

Departementschefen.

Mot de föreslagna bestämmelserna om föräldrars ovillkorliga försörjningsskyldighet gentemot minderåriga barn har anmärkning ej framställts. De nya civilrättsliga reglerna för underhåll åt barn utom äktenskap synas ej heller föranleda någon ändring i förslaget härutinnan.

Förslagets bestämmelse om mans ovillkorliga försörjningsplikt gentemot hustru har lämnats utan anmärkning. Så har däremot icke varit fallet ifråga om den villkorliga försörjningsplikt, som kommittén föreslagit för hustru gent emot mannen och för föräldrar gent emot vuxna barn. Med hänsyn till de stadganden, som givits rörande försörjningspliktens utkrävande samt då villkorligt försörjningspliktig enligt förslaget ej kan åläggas att genom inställelse till arbete fullgöra försörjningsplikten, torde emellertid de av fängvårdsstyrelsen och kammarrätten uttalade farhågor ej vara tillräckligt motiverade. Även förslagets stadgande om vuxna barns försörjningsplikt gentemot föräldrar anser jag mig böra tillstyrka. Att, på sätt kommittén i motiveringen ifrågasatt, fritaga barn utom äktenskap från försörjningsskyldighet i förhållande till fadern, synes mig icke böra ifrågakomma, då i lagen om barn utom äktenskap stadgats underhållsskyldighet i detta fall.

På sätt kommittén anfört synes det önskvärt, att fattigvårdslagens stadganden om enskild försörjningsplikt så nära som möjligt

ansluta sig till civillagens, och det kunde därför ifrågasättas, att i anledning av de i det föregående refererade ändringarna i civillagen i fråga om reglerna för makars underhållsskyldighet vidtaga motsvarande ändringar i förslaget till fattigvårdslag. Då emellertid den civila underhållsskyldigheten på en del andra punkter för närvarande är föremål för revision, lärer det vara lämpligast att tillsvidare låta anstå med försörjningspliktens utformande efter civilrättens stadganden. Härtill kommer, att åtskilliga invändningar kunna göras, såväl mot införande av en offentligrättslig försörjningsplikt mellan makar, vilkas äktenskap slutligen upplösts, som mot den begränsning i hemskilda makars försörjningsplikt, som civillagen innehåller. Till äventyrs låter en närmare anslutning till civillagen sig icke göra utan en fullständigare omläggning av försörjningsplikten.

I anledning av de nya civilrättsliga bestämmelserna om adoptants och adoptivbarns inbördes underhållsskyldighet samt barnets föräldrars för visst fall stadgade underhållsskyldighet gentemot barnet torde det vara av nöden att föreskriva, att motsvarande plikt föreligger i förhållande till det allmänna.

4 §.

Enskild försörjningsplikt. (forts.) 4 §.

Denna § reglerar arbetsgivares försörjningsplikt beträffande tjänare eller arbetare i förhållande till det allmänna.

Gällande fattigvårdsförordnings 4 § innehåller, att för försörjning av tjänstehjon, statfolk, samt fabriks-, hantverks-, bruks- eller gruvearbetare ävensom av deras hustrur och hemmavarande minderåriga barn skall, under den tid arbetsavtalet gäller, husbonde ansvara, så att de ej falla fattigvården till last.

Förslaget stadgar, att där på grund av särskilda författningar husbonde eller arbetsgivare har att lämna underhåll och vård åt tjänare eller arbetare, det åligger honom att gentemot det allmänna ansvara för att detta fullgöres, så att tjänare och arbetare ej falla fattigvården till last.

Kommittén.

Kommittén framhåller i motiverna, att 4 § fattigvårdsförordningen innebär en strängare förpliktelse för husbonde och arbetsgivare än den, som åligger dessa gentemot tjänaren eller arbetaren på grund av därom gällande privaträttsliga stadganden (Legostadgan 6 och 7 §§, näringsfrihetsförordningen 17 § 4 mom). Kommittén fortsätter:

»Anledningen till den stränga förpliktelse gent emot fattigvårdssamhället, som sålunda ålagts dem, torde vara att finna i den benägenhet man, trots proklamerandet av den fria flyttningsrätten, vid tillkomsten av 1871 års fattigvårdsför-

ordning fortfarande hade att söka hindra inflyttandet till en kommun av mindre försörjningsdugliga individer; en på arbetsgivaren lagd sträng försörjningsplikt komme att verka i denna riktning. Ännu mindre än i fråga om anhöriga torde emellertid här föreligga skäl att göra försörjarens skyldighet gentemot samhället större än den, som han har gentemot personen själv. De förslag, som under de sista årtiondena framkommit till reglerande av förhållandena mellan arbetsgivare samt tjänare eller arbetare, hava för övrigt alla gått ut på att jämka och på ett mera praktiskt sätt ordna arbetsgivarens ansvarighet i dessa delar. Å andra sidan har arbetsgivarens ansvar för visst fall, nämligen olycksfall i arbetet, i särskild lag bestämts. Under sådana förhållanden synes det ej vara lämpligt att söka närmare reglera husbondes och arbetsgivares försörjningsskyldighet i fattigvårdslagstiftningen. Man bör där inskränka sig till att fastslå att, därest husbonde och arbetsgivare enligt särskilda författningar hava skyldighet att lämna underhåll och vård åt tjänare och arbetare, de också gentemot det allmänna hava att ansvara för att detta fullgöres i sådan utsträckning, att tjänaren eller arbetaren ej faller fattigvården till last. I överensstämmelse härmed har kommittén avfattat sitt förslag i denna del.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län uttalar sig emot vidtagande av den föreslagna förändringen förrän de av kommittén åsyftade särskilda författningar trätt i kraft. Befallningshavanden, som anser, att de nu i detta ämne gällande författningar icke förslå, förordar bibehållande av stadgandet i 4 § av 1871 års förordning med tillägg, som förebygger den nu synnerligen vanliga praxis, att bestämmelsen göres illusorisk genom ett emellan husbonde och tjänare träffat mer eller mindre frivilligt avtal.

Av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län* framhålles, att det av kommittén föreslagna stadgandet synes böra gälla även då husbondes eller arbetsgivares skyldighet grundar sig på avtal.

Vid *fattigvårdskongressen 1915* framhölls från ett par håll, att husbondes eller arbetsgivares skyldighet att försörja tjänare eller arbetare ej borde kunna under tiden för arbetsavtalet hävas genom överenskommelse dem emellan.

Kammarrätten har förklarat sig icke hava något väsentligt att erinra mot förslaget i denna del, men hemställt om inskjutande av ordet »annan» framför »arbetsgivare».

Departementschefen.

Jag finner vad kommittén anfört till stöd för det föreslagna stadgandet böra godtagas. Den av kammarrätten förordade jämkning i redaktionen synes mig böra äga rum.

2 KAP.

Om fattigvårdssamhälle.

Gällande bestämmelser och kommitténs förslag. 5—7 §§.

Enligt gällande fattigvårdsförordning hava primärkommunerna att ombesörja och bekosta fattigvården.

Förslagets 5 § stadgar, att varje socken på landet samt varje stad eller köping, som har egen kommunalförvaltning, utgör ett fattigvårdssamhälle, som har att för sig ordna sin fattigvård samt att, där två eller flera socknar å landet hava gemensam kommunalförvaltning, de skola anses såsom ett fattigvårdssamhälle. Bestämmelsen skiljer sig från gällande stadgande i ämnet därutinnan, att enligt detta även lands- och stadskommuner med gemensam kommunalförvaltning skola anses såsom ett fattigvårdssamhälle.

I förslagets 6 § föreskrives, att två eller flera kommuner må förena sig att tillsammans utgöra ett fattigvårdssamhälle. Framställning om tillstånd till sådan förening göres hos Kungl. Maj:ts befallningshavande som, efter det erforderlig utredning ägt rum, överlämnar ärendet jämte eget yttrande till Kungl. Maj:t för prövning, huruvida och under vilka villkor förening må ske. Fråga om dylik förening må även väckas av Kungl. Maj:ts befallningshavande, som därom inhämtar yttrande från kommunerna och, därest dessa samtycka till föreningen, i övrigt förfar på sätt ovan är sagt.

Enligt fattigvårdsförordningens 6 § 3 mom. kan förening mellan särskilda fattigvårdssamhällen äga rum allenast i fråga om bildande av gemensam arbetsanstalt eller om annan gemensam åtgärd för fattigvård; någon förening av kommunerna till ett fattigvårdssamhälle är sålunda icke tillåten.

I förslagets 7 §, som nära överensstämmer med fattigvårdsförordningens 7 § 1 punkten, stadgas, att fattigvårdssamhälles beslutanderätt utövas å landet vid kommunalstämma eller, där kommunalfullmäktige äro utsedda, av dessa samt i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, å allmän rådstuga.

5 §.

Kommunen som fattigvårdssamhälle. 5 §.

I sina motiver till förevarande kapitel redogör kommittén för de väsentliga olikheter, som kommunerna hava att uppvisa i avseende å

Kommittén. areal, folkmängd och ekonomisk bärkraft, samt anmärker, att på grund härav den nuvarande anordningen med primärkommunerna som fattigvårdssamhällen är behäftad med vissa olägenheter. De små samhällena erbjuda, enligt vad kommittén framhåller, visserligen den fördelen, att fattigvårdsmyndigheterna äga kännedom om nästan alla samhällets invånare, men å andra sidan saknar man i dessa samhällen ofta möjlighet att lämna den särskilda vård, speciellt anstaltsvård, som kräves. Det kan vidare hända, att fattigvårdskostnaden i en liten kommun på grund av ett eller annat förhållande kan bliva så stor, att bördan för de skattbetalande medlemmarna av kommunen blir rent av olidlig. Följden härav blir, att man söker till det minsta möjliga nedpressa utgifterna för fattigvården och därmed också minska understöd i fall, då man annars ej skulle gjort det. De anmärkta olägenheterna hava också föranlett, att från skilda håll framställts yrkanden om ändringar i de nuvarande förhållandena.

Då, enligt vad allmänt anses, fattigvården närmast är att betrakta såsom en statsuppgift, kunde det, fortsätter kommittén, tilläventyrs även anses riktigare att *lägga fattigvårdens handhavande på staten.* Ett stort antal fattigvårdsstyrelser (betänkandet, del III sid. 74 o. f.) hava till kommittén gjort uttalanden i sådan riktning. En sådan anordning skulle medföra en fullständig utjämning av fattigvårdsbördan och förebygga det med rätta så överklagade processandet mellan kommunerna om skyldighet att betala utgiven fattigvård. Den moderna staten har emellertid överlämnat åt medborgarna själva eller åt sammanslutningar av medborgare att ombesörja åtskilliga statsfunktioner, varigenom till intresserad verksamhet framkallats krafter, vilka till arbetet föra en anpassning och energi, som statens egna organ mången gång sakna. Särskilt har fattigvården allmänt insetts böra i större eller mindre grad undandragas statsorganens direkta verksamhet och överlämnas åt kommunala eller andra lokala institutioner eller sammanslutningar. Statens verksamhet har inskränkts till att vara förnämligast stödjande och kontrollerande, ej direkt fattigvårdsgivande. Fattigvården kan endast till en viss grad med fördel centraliseras, enär fattigvårdsarbetet bör så mycket som möjligt individualiseras och göras personligt. Ur denna synpunkt skulle det utan tvivel vara skadligt och verka förslappande att lägga fattigvårdens handhavande på statens organ, vilka skulle sakna tillfälle till och i de flesta fall väl även sinne för ett mera ingående, personligt utövande av sin uppgift. Visserligen klagas mycket och med skäl över det sätt, varpå fattigvården för närvarande mångenstädes handhaves. Men den svenska fattigvårdens tillstånd skulle utan tvivel varit vida sämre, om fattigvården besörjts

genom statsanställda tjänstemän. Fattigvården bör lämpligen utföras genom myndigheter och personer, som med de fattiga stå i en närmare beröring, än som kan åstadkommas genom statens egna organ. Fattigvården skulle, om den handhades av staten, bliva betydligt dyrare än nu. Något utformat förslag till en statlig organisation på detta område har icke varit framlagt, men tvivelsutan skulle det behövas en både invecklad och dyrbar organisation med en stor stab av tjänstemän. En ännu större ökning i fattigvårdskostnaderna utan motsvarande förbättring i fattigvården skulle säkerligen bliva en följd av det mera schablonmässiga sätt för prövning av fattigvårdsbehovet och utdelning av fattigvård, som oundvikligen komme att vidlåda fattigvårdens handhavande genom avlönade statstjänstemän. Ingenstädes har man heller, kommittén veterligt, slagit in på denna väg. Kommittén har ej heller velat föreslå något dylikt. De fördelar i praktiskt avseende för utjämning av fattigvårdens tunga och minskande av fattigvårdstvisterna, som man velat ernå genom ifrågavarande förslag, får man söka efter på andra vägar.

Då man hos oss föreslagit ett statens övertagande av fattigvården, synes man, erinrar kommittén vidare, i allmänhet hava avsett att *överföra fattigvårdskostnaderna på staten men låta kommunala myndigheter å statens vägnar ombesörja själva vården.* I viss mån ligger i detta något berättigat. Redan nu deltager för övrigt staten i fattigvården dels direkt genom att ombesörja vård av fattiga sinnessjuka och vissa slag av abnorma, för vilka kommunerna hava att erlägga viss avgift, vida understigande vårdkostnaden, dels indirekt genom understöd åt kommunala och andra inrättningar för sinnesslöa, tuberkulösa m. fl. och dels slutligen genom gottgörelse till kommunerna för vissa fattigvårdskostnader. Denna statens verksamhet bör ytterligare utvecklas, och det är på denna väg, bland andra, man skall bereda en bättre anstaltsvård och åstadkomma utjämning av fattigvårdstungan. Man kan enligt kommitténs uppfattning icke för framtiden lösa frågan om fattigvårdens organisation genom att på en viss sammanslutning, kommunal eller statlig, lägga att *ensam* ombesörja och bekosta fattigvården *i dess helhet.* Därtill är spörsmålet alltför invecklat. En mångfald samhälleliga krafter och myndigheter, däribland staten själv, måste medverka för att erhålla den ändamålsenligaste vården på det billigaste och bäst avvägda sättet.

Även för ett statens övertagande av fattigvårdskostnaderna med bibehållande av kommunala myndigheter såsom vårdens handhavare skulle, anmärker kommittén, krävas en tämligen vidlyftig statsorganisation. Från kommunernas befattning med fattigvården skulle borttagas allt ekonomiskt intresse, vilket skulle komma att visa sig ödesdigert

både ur kostnadssynpunkt och för dess återverkan på understödstagarna. Vidlyftig och ingående kontroll av ekonomien bleve nödvändig, vilket skulle åstadkomma slitningar och minska intresset och ändå svårligen kunna förekomma missbruk. Det personliga i fattigvården skulle vida mindre än nu eggas att framträda och verka. Kommittén anser därför, att ett statens övertagande av fattigvården även i nu angiven form ej är att förorda.

Beträffande det stundom framställda förslaget, att *landstingsområdena* skulle övertaga uppgiften att vara fattigvårdssamhällen, gäller, enligt vad kommittén framhåller, i huvudsak detsamma, som sagts om statens övertagande av fattigvården. Visserligen anser kommittén det angeläget, att även landstingen i större omfattning än nu äger rum anlitas för lösande av fattigvårdens uppgifter, vilket särskilt bör ske med avseende på anstaltsvården, där landstingen böra erhålla i hög grad ökade uppgifter både i fråga om lämnande och bekostande av vården, men ett överflyttande på landstingen av fattigvården i sin helhet, även om därmed avsåges allenast ett övertagande av kostnaderna, skulle enligt kommitténs mening vara lika litet tillrådligt som att lägga fattigvården på staten.

Gentemot det ävenledes framkastade förslaget, att *häradet* skulle utgöra fattigvårdssamhälle, erinrar kommittén, att någon särskild anledning härtill ej finnes, då den gamla häradsindelningen förlorat sin forna betydelse. Uppgjord efter helt andra synpunkter än för att tjäna till grund för fattigvårdens handhavande, är det föga troligt, att häradsindelningen skulle utan omläggning bilda en lämplig indelning i fattigvårdsdistrikt; i vissa fall skulle häradet antagligen vara för stort, under det man ur andra synpunkter, t. ex. för den slutna fattigvården, skulle önska ännu större samhällen. Härtill kommer, att man för häradet ej har någon nu befintlig organisation att ansluta sig till, utan skulle vara nödsakad att bygga upp en helt ny organisation.

I till kommittén i sammanhang med de statistiska uppgifterna inkomna uttalanden från fattigvårdsstyrelser framföres ofta, särskilt från län med små kommuner, önskemålet om *sammanslagning av kommuner* med ringa folkmängd till större fattigvårdssamhällen. Man har därvid tänkt sig såsom enheter, förutom län eller härad, även pastorat eller att fattigvårdsdistrikten skulle omfatta kommuner med en viss sammanlagd folkmängd eller att mindre, närbelägna kommuner skulle tvingas tillsammans. Tvivelsutan skulle man, anmärker kommittén, genom en sådan reglering i någon mån vinna de fördelar, som anses vara förenade med större fattigvårdssamhällen, nämligen bättre tillfälle till anstaltsvård och en mera jämn fördelning av fattigvårdstungan, men även jämförelsevis stora samhällen skola knappast möjliggöra en tidsenlig anstaltsvård och

en rättvisare fördelning av fattigbördan; och alltjämt hade man att räkna med tvister mellan fattigvårdssamhällena. Det synes kommittén vara högeligen tvivelaktigt, huruvida några utsikter förefinnas att genom en allmän omreglering och sammanslagning av fattigvårdssamhällen skapa ett bättre tillstånd vad fattigvården beträffar. I varje fall lärer en dylik omreglering icke med fördel kunna göras efter ett visst såsom normalt antaget befolkningstal eller över huvud taget genom en i lag eller medelst administrativt förfogande åstadkommen reglering en gång för alla. Kommunerna bilda hos oss sedan gammalt avgränsade enheter; och en av statsmyndigheterna utan hänsyn till de i varje fall föreliggande förhållandena och mot kommunernas önskan gjord sammanslagning skulle säkerligen medföra betänkliga rubbningar, som ej lätt skulle kunna övervinnas. Med rätta yttrar C. S. A:s fattigvårdskommitté i sina Reformlinjer för svensk fattigvårdslagstiftning: »Vill man att den samfällighet, som skall utöva fattigvården, skall betrakta densamma såsom en sin angelägenhet och omfatta den med personligt och levande intresse, måste det ligga en fara i att godtyckligt till sådan samfällighet förena mindre enheter, vilka icke i övrigt hava något gemensamt men väl var för sig hava ett utpräglat kommunalt liv». Tvivelsutan skall det ock vara förenat med stora svårigheter att finna någon naturlig grund för bestämmande av omfattningen av sådana sammanslutningar. Enligt kommitténs förmenande bör man i första rummet söka anlita andra utvägar, innan man rubbar en från principiell synpunkt så viktig anordning som fattigvårdens handhavande av kommunerna, till vilka det av naturliga skäl sedan länge ansetts höra. Om en tvångssammanslutning av primärkommunerna skall äga rum, kunde det för övrigt ifrågasättas, huruvida man skall begränsa sig ensamt till fattigvården, eller om man icke därvid borde tänka på jämväl andra allmänna kommunala funktioner, såsom hälsovården och folkundervisningen.

Kommittén har därför ansett skäl icke föreligga att frångå den gällande ordningen att fattigvårdssamhälle i regel bör sammanfalla med primärkommunen. Härifrån föreslås dock det förut omförmälda undantaget, då två eller flera landskommuner hava gemensam kommunalförvaltning. Vidare har kommittén (se 6 §) ansett utväg böra givas för kommuner att frivilligt sammansluta sig i fattigvårdshänseende, för vilket förslag längre fram skall vidare redogöras.

Yttranden.

Kommitténs uppfattning beträffande kommunernas bibehållande såsom fattigvårdssamhällen har i allmänhet vunnit understöd från dem, som yttrat sig över förslaget. En del yttranden gå dock i annan riktning.

Sålunda uttala sig *fångvårdsstyrelsens centrala hjälpbyrå* samt två *länsmän* i Malmöhus län med stor bestämdhet för *staten* såsom fattigvårdssamhälle; även *förste provinsialläkaren i Stockholms län* påpekar de fördelar, som skulle följa av statens övertagande av fattigvården, ehuru han anser, att en avsevärd fördel även skulle vinnas, om landstingsområdena bleve fattigvårdsdistrikt. Från andra håll betonas åter, att man till fullo inser, att det ej går för sig att låta staten övertaga fattigvården. Därvid anmärkes från ett håll, att staten visserligen, på de skäl kommitterade anfört, icke bör övertaga fattigvården helt och hållet eller till någon avsevärd del, men att, om kommunerna skola bibehållas såsom fattigvårdssamhällen, staten bör, i de fall då fattigvårdens principer därigenom ej äventyras, i väsentligt högre grad än lagförslaget avser tjäna som regulator för fattigvårdstungans ojämna tryck.

Till förmån för fattigvårdens överflyttande till *landstingen* uttala sig, förutom *tre länsmän i Malmöhus län* och *en fattigvårdsstyrelse, Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län*, som framhåller att det av kommittén föreslagna överflyttandet på landstingen av viss anstaltsvård eller kostnaden därför (5 kap.) ej vore tillfyllest för utjämnande av kommunernas bördor samt att full rättvisa i detta avseende ej kunde skapas med mindre fattigvårdssamhällena gjordes större. Om härför valdes landstingsområdena, skulle på samma gång fattigvårdsprocesserna till stor del bringas ur världen och hela fattigvårdslagstiftningen förenklas. Gentemot kommitténs uttalanden erinrades, att i vårt land redan en vida mera omfattande centralisering genomförts av fattigvården, nämligen i huvudstaden, vars samtliga församlingar sammanslagits till ett fattigvårdssamhälle, till folkmängden så stort som två medelstora landstingsområden, utan att någon olägenhet härav försports med hänsyn till det personliga i fattigvården. Genom denna centralisering hade säkert olidliga förhållanden undvikits, och det funnes ingen anledning förmoda, att ej samma fördelar skulle vinnas genom en centralisering av landsbygdens fattigvård. Avstånden behövde ej föranleda någon större olägenhet, då ju i varje kommun borde fortfarande finnas en fattigvårdsstyrelse, som omhänderhade den omedelbara tillsynen över de fattiga.

Västmanlands läns landsting förordar likaledes, att landstingsområdena göras till fattigvårdssamhällen, varvid dock förutsättes, »att fattigvården inom varje kommun närmast skulle handhavas av å kommunalstämma eller stadsfullmäktige utsedda styrelser, oaktat landstinget åtager sig kostnaden». Landstinget antager, att fattigvården härigenom skulle kunna ordnas mera tillfredsställande än enligt kommitténs förslag utan att medföra större kostnader än som i varje fall blir oundgängligt för åstadkommande av en god vård. De farhågor, kommittén hyst för en

sådan överflyttning, borde kunna undanröjas genom en ändamålsenlig organisation i den av landstinget antydda riktning.

Förste provinsialläkaren i Älvsborgs län anser, att fattigvårdssamhällena helst borde sammanfalla med landstingsområdena, men att enskilda kommuner av mera betydande storlek borde kunna var för sig få utgöra särskilda fattigvårdssamhällen.

Svenska fattigvårdsförbundet framhåller, att om landstingsområdet bleve fattigvårdssamhälle, anstaltsvården kunde bliva mera individualiserad och lämpad efter de vårdbehövandes olika tillstånd och behov, samtidigt med att det för närvarande största hindret för ett ändamålsenligt ordnande av denna understödsform — de små kommunernas bristande ekonomiska bärkraft — ej längre skulle göra sig gällande i lika hög grad som nu. Förbundet betonar därvid, att en stor del av de utav kommittén i 31 och 32 §§ beträffande ålderdomshemmen föreslagna anordningarna svårligen skulle låta sig genomföra i de nuvarande fattigvårdssamhällena, att de små kommunerna ej alltid skulle bli i tillfälle att anställa utbildade föreståndarinnor och eventuellt behövlig övrig personal, att erfarenheten visade, att svårigheter uppreste sig mot åstadkommande av för flera kommuner gemensamma anstalter, samt att ålderdomshemmen borde vara i tillfälle att lämna fullt tillfredsställande vård åt dem, som uppbure pensioner enligt lagen om allmän pensionsförsäkring. Fattigvårdsförbundet anför emellertid vidare:

»Om det sålunda, när hänsyn tages till anstaltsfrågans ordnande, enligt förbundets åsikt vore lämpligast, att landstingsområdet bleve fattigvårdssamhälle, tala emellertid andra skäl — kanske ej minst i fråga om den öppna fattigvården — mot en dylik anordning. Härtill kommer, att den allmänna meningen inom landet ännu ställer sig ganska främmande för tanken, att kommunen skulle upphöra att vara fattigvårdssamhälle, varför ett förslag att bilda särskilda, större administrativa enheter för fattigvårdens handhavande eller att göra landstingsområdet till fattigvårdssamhälle måhända skulle väcka alltför starkt motstånd.

Förbundet vill gärna medgiva, att kommitténs förslag i avseende på landstingens övertagande av kommunernas utgifter för vissa delar av sjuk- och abnormvården innebär en avsevärd förbättring i förhållande till sakernas nuvarande ordning. Likaså kommer upprättandet av särskilda arbetshem, till vilka mera svårhanterliga, störande och moraliskt förkomna element skulle kunna överflyttas från ålderdomshemmen, att underlätta en önskvärd klassificering av understödstagarna, men förbundet håller före, att det ändock med antagande av kommitténs förslag skall erbjuda synnerligen stora svårigheter att i en del kommuner få till stånd en god eller ens någorlunda tillfredsställande anstaltsvård. *Skall kommunen emellertid förbliva fattigvårdssamhälle, anser förbundet det som en ofrånkomlig nödvändighet, att statsmyndigheterna tillse, att — i enlighet med den plan, som är eller kan bliva uppgjord för varje särskild kategori — möjlighet till vård å specialanstalt inom en snar framtid beredes samtliga sådana sinnessjuka, sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och av annan svårare kronisk sjukdom lidande, vilka därav äro i behov.*»

Från andra håll uttalar man mera avgjorda betänkligheter mot fattigvårdens överflyttande på landstingen. — *Kammarrätten* anser, att någon övervägande opinion för en genomgripande förändring av nu bestående förhållanden i detta hänseende ej förefinnes, samt betecknar en omläggning av dessa förhållanden såsom »allt för vittutseende och äventyrlig». — I vissa andra yttranden uttalas instämmande med kommittén på denna punkt men betonas vikten av att staten och landstinget mer än enligt förslaget träda hjälpande emellan till lindrande av betungade kommuners fattigvårdsbörda.

Fattigvårdsstyrelsen och kommunalnämnden i Sundbyberg anse, att länskommunen bör få en större uppgift än kommittén föreslagit. De tillstyrka primärkommunens bibehållande som fattigvårdssamhälle med fattigvårdsstyrelsen såsom kommunalt organ, men föreslå en fördelning av samtliga kostnaderna genom länskommunen. Detta skulle kunna tillgå sålunda, att kommunerna för varje år insände uppgifter å sina fattigvårdskostnader till något länskommunens organ, som därefter fördelade länets samtliga fattigvårdsutgifter med lika belopp på varje bevillningskrona, därvid den kommun, som utlagt mindre under året än vad som motsvarade kommunens bärkraft, hade att inleverera skillnaden, och den, som utgivit mera, hade att erhålla gottgörelse i proportion härtill. — En liknande hemställan har gjorts av en annan fattigvårdsstyrelse.

Departementschefen.

Ur de ovan anförda synpunkterna om utjämnande av kommunernas fattigvårdsbörda och bortfallande eller minskande av processerna om ersättning för lämnad fattigvård skulle naturligen en centralisering av fattigvården medföra väsentliga fördelar, särskilt om den kunde drivas därhän, att staten eller landstingsområdena övertoge fattigvården eller ansvarade för de därför erforderliga kostnaderna. Även med hänsyn till anstaltsvårdens utveckling skulle centraliseringen medföra förmåner i flera hänseenden. Emellertid talar, på sätt bland andra svenska fattigvårdsförbundet anmärkt, hänsynen till den öppna fattigvården emot en dylik stark centralisation. Tillika har man att räkna med nödvändigheten att skapa nya organisationer för att för statens eller landstingens räkning utföra eller åtminstone noga kontrollera fattigvårdsförvaltningen. Dessutom bör ej förglömmas, att den anstaltsvård från statens eller landstingens sida, som påfordras, ej låter sig med ens genomföra, utan att en utveckling till detta mål endast kan ske efter hand. Jag finner därför i likhet med kommittén, att man för närvarande icke bör ifrågasätta, att staten eller landstingen helt övertaga fattigvården, utan i stället, med bibe-

hållande av kommunerna såsom fattigvårdssamhällen, låta staten och landstingen kraftigare än hittills hjälpa kommunerna, särskilt i syfte att bereda större möjligheter till anstaltsvård för understödstagare samt därmed lätta på kommunernas bördor. Kommittén har framlagt åtskilliga praktiskt genomförbara förslag till beredande av sådan hjälp åt kommunerna. I den mån staten och landstingen hinna utveckla sin anstaltsvård, lärer man böra gå vidare på den av kommittén anvisade vägen.

Den från ett par håll framkastade planen på en likvidering av samtliga fattigvårdskostnader genom länskommunen finner jag mig ej heller kunna förorda. Det lärer knappast kunna förväntas, att kommunerna i sådant fall skulle iakttaga större sparsamhet och omtanke än om de skulle förvalta fattigvården på statens eller landstingets bekostnad. Likvideringen torde ej heller kunna göras så enkelt som man tänkt sig; den måste sannolikt föregås av grundliga undersökningar och en kontroll av kommunernas förvaltning, som skulle kräva ett antal nya tjänstemän från landstingets sida.

Oavsett de fördelar, som kunna vinnas genom att i ökad utsträckning erhålla statens och landstingens medverkan, måste det tillses, huruvida ytterligare utvägar stå till buds för att avhjälpa de olägenheter, som i allt fall äro förenade med de många småkommunerna såsom fattigvårdssamhällen. Att härvid söka åskadkomma föreningar mellan kommunerna efter en allmän indelningsgrund såsom härad, pastorat eller provinsialläkaredistrikt, vilket från olika håll föreslagits, synes mig ej möjligt. Men tvivelsutan vore det lämpligt, om man i tämligen stor utsträckning kunde genomföra en sammanslagning av kommuner, där en sådan påkallas av förhandenvarande förhållanden. Kommittén har upptagit frågan härom till behandling i sammanhang med 6 § i sitt förslag, till vilket stadgande jag nu övergår.

6 §.

Sammanslagning av kommuner till ett fattigvårdssamhälle. 6 §.

För innehållet av 6 § har redogörelse lämnats i början av 2 kap.

Kommittén.

Motiverna innehålla i denna del: Även om det, såsom förut framhållits, ej för närvarande bör ifrågasättas att genomföra sammanslagning av flera kommuner till större fattigvårdssamhällen mot kommunernas egen vilja, följer dock ej därav, att lagstiftningen bör avstå från varje ingripande i syfte att befordra sammanslutningar, där kommunerna själva äro villiga därtill. Stadganden i sådan riktning förekommo redan i de tidigare fattigvårdsförordningarna och yrkanden på en vidsträcktare tillämpning i lagstiftningen av en dylik anordning framkommo även under förarbetena till gällande fattigvårdsförordning. Mot en sammanslutning

mellan kommuner enbart för fattigvården har erinrats, att härigenom skulle uppkomma en halvhet, som icke vore betryggande för enheten och sammanhållningen av förvaltningen i de ifrågavarande kommunerna. Men då sammanslutningen vilar på kommunernas egen önskan samt reglerna för densamma avpassas efter de lokala förhållandena, synas de uttalade farhågorna ej böra tilläggas avgörande betydelse i jämförelse med de åsyftade fördelarna. För att öka den praktiska betydelsen av stadgandet har föreslagits, att Kungl. Maj:ts befallningshavande skall äga rätt att väcka fråga om sammanslutning, ehuru det dock även för sådant fall göres beroende av kommunernas samtycke, om sammanslutningen skall komma till stånd. Man har nämligen tänkt sig, att Kungl. Maj:ts befallningshavande, med sin auktoritet och kännedom om förhållandena inom länets kommuner, skall kunna taga verksamt initiativ till åstadkommande av sådana sammanslutningar emellan kommunerna, där desamma anses gagneliga. Vid Kungl. Maj:ts avgörande av frågan om sammanslagning blir tillfälle att efter i varje fall föreliggande omständigheter bestämma, huru fattigvårdsstyrelsen skall sammansättas, huru det skall förhållas med de särskilda kommunerna tillhöriga, för fattigvården avsedda fonder eller andra tillgångar i kapital, fastigheter och anstalter, eller för fattigvårdsändamål ådragna skulder, huru utgifterna till fattigvården skola fördelas kommunerna emellan, huru fattigvården rörande frågor, som ankomma på kommunalstyrelsens beslut, skola avgöras, huru fattigvård till redan befintliga understödstagare skall utgöras och bekostas, m. fl. förhållanden, som vid en sammanslagning skola ordnas. Att döma av hittills vunnen erfarenhet rörande möjligheten att få till stånd för flera kommuner gemensamma fattigvårdsanstalter får man nog icke hysa överdrivna förväntningar därom, huruvida den genom förslaget sålunda anvisade möjligheten till åstadkommande av större fattigvårdssamhällen kan komma att i avsevärdare omfattning anlitas. Men det torde kunna förutsättas, att, där betingelserna för en sammanslutning äro för handen, den i lagen meddelade anvisningen skall komma att underlätta en sådan. Kommittén anmärker i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t den 5 december 1913 uppdragit åt en kommitté att bland annat verkställa en allsidig utredning rörande anvisande av friare former än de nu förefintliga för sammanslutning mellan olika kommuner eller delar av kommuner för tillgodoseende av ett eller flera gemensamma kommunala behov.

Slutligen gör kommittén en del erinringar med hänsyn till de utvägar, som stå till buds för vinnande av de syften, vilka man velat ernå med en sammanslagning. Kommittén framhåller sålunda, att många av

de fattiga, som först måste omhändertagas å de kommunala anstalterna eller vårdas i hemmen, nu kunna erhålla vård å icke kommunala anstalter, statens, landstingens, samt av föreningar och enskilde upprättade, av stat och landsting allt mera understödda anstalter. Med hänsyn härtill samt till de av kommittén (se 5 kap.) beträffande anstaltsvården föreslagna reformer anser kommittén, att kravet på en sammanslagning ur synpunkten att få en tillfredsställande anstaltsvård numera i ej ringa grad förlorat i styrka. Vad i fråga om anstaltsvård huvudsakligen fortfarande odelat skulle återstå för fattigvårdssamhällena, är vård åt orkeslösa och beredande av arbete åt i någon mån arbetsföra understödstagare, i vilka avseenden kommittén föreslagit (4 kap.) åtgärder för befrämjande av sammanslutningar mellan kommunerna samt vid upprättande av arbetsanstalter landstingens medverkan. I fråga om ytterligare åtgärder för utjämnande av fattigvårdstungan hänvisar kommittén till 5 kap.

Yttranden.

Statistiska centralbyrån har i sitt yttrande över förslaget ägnat denna fråga särskild uppmärksamhet samt bland annat anfört:

»I likhet med kommittén anser ej heller statistiska centralbyrån lämpligt, att en tvångssammanslutning av kommuner endast i fattigvårdshänseende kommer till stånd. Centralbyrån skulle dock härvid vilja gå ännu längre än kommittén och således ej heller förorda en frivillig sammanslutning vare sig i fråga om alla fattigvårdsärendena eller beträffande fattigvårdsanstalter. En sådan sammanblandning av ärenden mellan två eller flera kommunala enheter är icke ägnad att åstadkomma nödig reda och enkelhet i den kommunala förvaltningen. Och särskilt för den officiella statistiken skulle en dylik gemensamhet komma att medföra avsevärda olägenheter. Centralbyrån vill även erinra om, att med anledning av det betänkande, som den 9 oktober 1882 avgavs av kommitterade för reglering av oregelbundenheter i rikets administrativa, judiciella, ecklesiastika och kommunala indelningar, de allra flesta av dessa oregelbundenheter numera blivit avhjälpta. Det synes under sådana förhållanden mindre välbetänkt att inom en förvaltningsgren, som ligger den kommunala indelningen mycket nära, nu skapa en hel ny grupp av oregelbundenheter, vilka även i viss mån innebära ett avsteg från den av kommittén såsom från principiell synpunkt så viktig framhållna anordningen av kommunen såsom fattigvårdens handhavare.

Men just detta fasthållande vid kommunen såsom fattigvårdssamhälle synes osökt anvisa en annan utväg att undvika allt för små fattigvårdssamhällen, vilken utväg, såsom ovan anförts, ej heller varit kommittén främmande, nämligen att låta sammanslutningen avse kommunernas hela förvaltning och ej endast fattigvårdsärendena.«

Efter att hava ur befolkningsstatistiken för år 1910 anfört några siffror beträffande de 2,377 egentliga landskommunerna fortsätter centralbyrån:

»Inom 386 kommuner, eller 16.3 procent av hela antalet, uppgick således folkmängden till mindre än 500 personer, inom 44.3 procent mindre än 1,000

och inom 74.5 procent mindre än 2,000. Ytterligheten representeras av Gottlands län, av vars 92 kommuner ingen hade en folkmängd över 2,000 och endast 5 en folkmängd över 1,000, medan däremot ända till 54, eller 59 procent, hade en folkmängd under 500 personer. Därnäst följer Skaraborgs län, av vars 260 kommuner 200 (eller 77 procent) hade mindre än 1,000 invånare och 247 (eller 95 procent) mindre än 2,000 invånare. Av Malmöhus läns 238 kommuner hade 213 (eller 89 procent) en folkmängd under 2,000 invånare. Med dessa tal för ögonen synes med skäl kunna ifrågasättas, om gällande kommunala indelning å landet, vilken leder sitt ursprung från långt avlägsna tider, varunder mera enkla förhållanden voro rådande än för närvarande, kan anses tillfredsställande med hänsyn till de större krav, som numera och i allt högre grad ställas på kommunerna. Enligt centralbyråns förmenande är detta ej fallet. Redan den omständigheten, att fattigvårdslagstiftningskommittén funnit sig böra medgiva vissa undantag från bland annat den allmänna regeln om kommunen såsom fattigvårdssamhälle, giver stöd åt denna uppfattning. Centralbyrån vill i detta sammanhang erinra om, att fattigvårdskostnaderna å landet för närvarande motsvara inemot 70 procent av de borgerliga landskommunernas samtliga utgifter, och inom de allra minsta kommunerna, varom här närmast är fråga, är procenttalet säkerligen ännu högre. Om sålunda ett frångående av den nuvarande kommunala indelningen är påkallat med hänsyn till den i ekonomiskt avseende mest betungande av de funktioner, som åligga kommunerna, synes hinder ännu mindre böra möta att utsträcka en sådan indelningsreglering till även övriga områden av kommunernas verksamhet, särskilt som redan nu, för nedbringande av kommunernas utgifter, i rätt stor omfattning gemensamhet i kommunala angelägenheter förekommer, där sådan författningsenligt är medgiven.»

Sedan centralbyrån framhållit, att detta senare gällde bland annat barnmorskas anställande samt fjärdingsmansbestyrets utgörande ävensom att någon ökning av förvaltningskostnaderna eller andra olägenheter icke torde kunna uppstå genom en sammanslagning av två eller flera kommuner, anför centralbyrån vidare:

»Åtskilliga fördelar skulle däremot uppenbarligen vinnas genom en inskränkning av primärkommunernas antal. Först och främst skulle kommunerna, vilka för närvarande i stor omfattning sakna nödig ekonomisk bärkraft, få en fastare grund för sin verksamhet och därigenom bättre bliva i stånd att, utan störande inflytande av ogynnsamma tillfälligheter, fullgöra de uppgifter, som enligt gällande författningar dem åligga. En utjämning av det kommunala skattetrycket skulle även åtminstone till någon del därigenom komma att äga rum. Vidare skulle såväl kommunerna själva som ock staten, i den mån den använder de kommunala myndigheterna för sina angelägenheter, lättare få tillgång till lämpliga och villiga personer för utförande av de allt mer mångskiftande åligganden, varmed kommunerna hava att taga befattning. För Kungl. Maj:ts befallningshavande, lantstaten och de centrala ämbetsverk m. fl., som stå i förbindelse med de kommunala myndigheterna, skulle slutligen en inskränkning av kommunernas antal medföra en ej ringa lättnad i arbetet och delvis även någon minskning i kostnaderna. Ej minst skulle detta bliva fallet med den officiella statistiken, särskilt den kommunala statistiken.

Därest den här ifrågasatta begränsningen av de borgerliga kommunernas antal kunde åvägabringas, borde samtidigt även de kyrkliga kommunerna på liknande sätt sammanslås, så att fortfarande församling och borgerlig kommun sammanfölle. Förening av två eller flera församlingar till ett skoldistrikt eller till en enhet i avseende å kyrkliga angelägenheter förekommer redan nu ej sällan. En sammanslagning av församlingar torde för övrigt väsentligt underlättas genom de regleringar i den kyrkliga organisationen, som för närvarande pågå i samband med att lagen om prästerskapets avlöning den 9 december 1910 träder i tillämpning.

Statistiska centralbyrån inser fullt väl, att en tvångssammanslagning av kommuner i många fall kan stöta på svårigheter och röna motstånd från kommunerna själva, särskilt som här skulle gälla att bryta med urgammal hävd, men centralbyrån anser å andra sidan, att dylika hinder näppeligen böra få stå i vägen för en åtgärd, som kan befinnas vara av nutida förhållanden påkallad och ägnad att lända till gagn för både den statliga och den kommunala förvaltningen.»

De anmärkningar, som från andra håll riktats mot kommitténs förslag i denna del, gå däremot ut på att ytterligare utbygga förslaget.

Sålunda anser *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län*, att fordran på kommunernas samtycke ofta kommer att utgöra ett oöverstigligt hinder för sammanslagning, även om en sådan eljest är än så önsklig, samt ifrågasätter därför, huruvida icke, där föreliggande förhållanden uppenbarligen giva vid handen, att en sammanslagning är fördelaktig, denna må kunna åstadkommas även utan samtycke av vederbörande kommuner.

Även *socialstyrelsen* ifrågasätter rätt för Kungl. Maj:t att förordna om tvångssammanslutning. Styrelsen anser, att fastän sådant förordnande givetvis ej skulle meddelas annat än i undantagsfall, otvivelaktigt blotta förhandenvaron av en dylik befogenhet i många fall skulle underlätta Kungl. Maj:ts befallningshavandes bemödanden att åstadkomma godvillig sammanslutning.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län påyrkar införande av bestämmelser om sättet för upplösning av ingångna föreningar mellan flera kommuner till ett fattigvårdssamhälle.

Kammarrätten anser, att i lagen bör komma till uttryck, att de sammanslutna primärkommunerna i allt, som rör fattigvården, skola anses såsom en kommun med gemensam stämma och ekonomi, beskattning för fattigvården efter enhetliga grunder och gemensam fattigvårdsstyrelse, utsedd och fungerande på sätt eljest därom är föreskrivet. I sammanhang härmed borde 7 § underkastas erforderlig jämkning.

Om på redan angivna skäl en anordning, varigenom staten eller landstingsområdet göres till fattigvårdssamhälle, för närvarande ej synes böra

Departementschefen.

bringas till utförande, lära, med hänsyn till de obestridliga olägenheterna av alltför små fattigvårdssamhällen, praktiska möjligheter att förena flera mindre samhällen till ett böra beredas. Kommitténs förslag att få sådana föreningar till stånd på frivillighetens väg torde väl ej kunna i någon mera avsevärd omfattning leda till det efterlängtade målet, skapandet av större fattigvårdssamhällen, men å andra sidan lära sammanslutningar kunna stå att vinna i en del fall, där naturliga förutsättningar därför finnas. Åvägabringande av tvångssammanslutningar för enbart fattigvårdsändamål lärer så mycket mindre böra för närvarande ifrågasättas, som spörsmålet om former för sammanslutning mellan kommuner för tillgodoseende av ett eller flera gemensamma behov är föremål för utredning genom ovannämnda, av Kungl. Maj:t den 5 december 1913 tillsatta kommitté. Vad statistiska centralbyrån i denna del anfört förtjänar för visso också beaktande, och jag anser det därför vara riktigt, att kommittén nu inskränkt sitt förslag till frivilliga sammanslutningar. Tillkomsten av sådana lärer ej lägga något hinder i vägen för en utveckling i den av centralbyrån angivna riktning, då en frivillig sammanslutning tydligen innebär, att just sådana förhållanden äro tillfinnandes, som böra kunna föranleda till sammanslutning även i andra avseenden än beträffande fattigvården.

Bestämmelser i de av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Skaraborgs län och kammarrätten angivna hänseenden synas mig icke nödvändigt behöva införas i lagen utan lärer det kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att vid prövning i varje särskilt fall av uppkommen fråga om förening meddela föreskrifter härutinnan. Därest det framdeles skulle visa sig erforderligt att utfärda allmänna bestämmelser om de huvudsakliga grunderna för föreningar av ifrågavarande slag, torde sådana bestämmelser kunna givas i en särskild av Kungl. Maj:t utfärdad författning.

Roteindelning och enskilda fattigvårdssamhällen.

Beträffande delning av kommun i flera fattigvårdssamhällen anmärker kommittén, att någon allmännare önskan om möjlighet till en kommuns delning i flera självständiga fattigvårdssamhällen hos oss, såvitt kommittén har sig bekant, ej gjort sig gällande, att i våra dagars fattigvård ej saknas utvägar att uppnå individuell omvårdnad utan att därför underkasta sig de olägenheter, som äro förenade med en delning av kommunen, i vilket avseende kommittén erinrar om de föreslagna bestämmelserna om distriktsindelning, samt att en indelning i självständiga fattigvårdssamhällen skulle motverka önskemålet om en jämnare fördelning av fattigvårdstungan.

Den enligt gällande fattigvårdsförordning medgivna *roteindelningen* innebär emellertid en indelning av en kommun i flera i fattigvårdshän-

seende i viss mån skilda delar. Kommittén har i sitt förslag ej upptagit några stadganden om roteindelning. Till stöd härför anför kommittén i huvudsak följande:

En indelning inom kommunerna, gående ut på att fördela bördan på olika rotar, strider emot det allmänt uttalade önskemålet om en möjligast jämn fördelning av fattigvårdsbördan, och ur den synpunkten böra strävandena hellre gå ut på en förening än en sönderdelning. Vidare lägger roteindelningen vissa hinder i vägen för en lämplig anstaltsvård. Det skall nämligen alltid vara svårt för de olika rotarna att själva skaffa sig anstalter. Såvitt nämnda anordning avsett att tillgodose behovet av en individualiserad vård, kunde detta ske genom en distriktsindelning. Om också roteindelningen tidigare haft en uppgift att fylla vid fattigvårdens handhavande, visar den hastigt fortgående minskningen av antalet kommuner med sådan indelning, att densamma nu är överflödig. Emellertid kan ej ifrågasättas att vid lagens ikraftträdande med ens avskaffa roteindelningen, utan lämpligt rådrum bör lämnas för de samhällen, som hava sådan, att ordna sina fattigvårdsförhållanden efter vanliga grunder. I sådant hänseende har föreslagits ett övergångsstadgande (91 § 1 mom.) av innehåll att roteindelningen i en kommun må bestå, intill dess den i laga ordning upphäfts, dock ej längre än till utgången av femte året efter det lagen trätt i kraft.

I 34 § av gällande fattigvårdsförordning finnas bestämmelser om s. k. *enskilda fattigvårdssamhällen.*

Kommittén anför beträffande detta stadgande bland annat, att de enskilda fattigvårdssamhällena i fråga om antalet ej spela någon väsentlig roll i vår fattigvård samt att det principiellt taget synes vara mindre lämpligt att lägga utövandet av den kommunen åliggande fattigvården i händerna på enskilda personer eller bolag, vadan kommittén kommit till den uppfattningen, att stadgande om enskilda fattigvårdssamhällen ej vidare bör upptagas i fattigvårdslagen.

Borttagandet ur lagstiftningen av föreskrifterna om enskilda fattigvårdssamhällen kräver emellertid, enligt vad kommittén framhåller, särskilda övergångsbestämmelser. I sådant avseende har kommittén ansett böra stadgas, att enskilt fattigvårdssamhälle, som är i verksamhet vid den nya lagens ikraftträdande, må bestå, så länge därom träffad överenskommelse eller given föreskrift gäller, dock ej längre än till utgången av femte året efter det lagen trätt i kraft, varav följer, att de bestämmelser i fattigvårdsförordningen, som avse enskilda fattigvårdssamhällen, tillsvidare skola gälla (91 § 2 mom.).

Departementschefen.

Mot vad kommittén hemställt beträffande roteindelning och enskilda fattigvårdssamhällen har erinran ej förekommit, och jag finner också all anledning att tillstyrka kommitténs förslag i dessa avseenden. Frågan om borttagande av de i 34 § fattigvårdsförordningen intagna bestämmelserna om s. k. matlagsavgifter, vilka sammanhänga med stadgandena om enskilda fattigvårdssamhällen, kommer jag att behandla under 5 kap.

7 §.

Sättet för utövande av fattigvårdssamhälles beslutanderätt. 7 §.

För innehållet av 7 §, som nära överensstämmer med motsvarande stadgande i gällande förordning, har förut vid början av 2 kap. redogjorts.

Mot §:n har anmärkning ej framställts och jag föreslår, att den måtte oförändrad godkännas.

8 §.

Fattigvårdsreglemente. 8 §.

Gällande fattigvårdsförordning gör tillvaron av reglemente för fattigvården helt och hållet beroende på vederbörande fattigvårdssamhälles egen önskan och initiativ. Det föreskrives nämligen (9 § 3 mom.), att de bestämmelser angående fattigvårdens ordnande och handhavande, vilka fattigvårdssamhälle finner erforderliga, skola upptagas i reglemente, som, efter det fattigvårdsstyrelsen därtill avgivit förslag, av samhället fastställes; Kungl. Maj:ts befallningshavande likväl obetaget att pröva lagligheten av sådan bestämmelse, då fråga om tillämpning därav förekommer.

Enligt förslagets 8 § skall varje fattigvårdssamhälle hava ett reglemente för fattigvården, innehållande de allmänna grunder för ordnande och handhavande av samhällets fattigvård, som anses erforderliga; dock må efter Kungl. Maj:ts befallningshavandes beprövande mindre samhällen, vilkas fattigvård är av ringa omfattning, vara befriade från denna skyldighet. Fattigvårdsreglemente antages av fattigvårdssamhället efter förslag av fattigvårdsstyrelsen och skall underställas prövning av Kungl. Maj:ts befallningshavande, som har att antingen oförändrat fastställa eller ock ogilla detsamma.

Vid kommitténs betänkande finnas fogade förslag till normalreglementen, avsedda att tjäna till ledning för reglementens upprättande.

Reservation.

En av kommitténs ledamöter, fröken *Pauli*, vilken beträffande anordnande av tillsyn över fattigvården i avgiven reservation uttalat en annan uppfattning än kommitténs övriga ledamöter, har föreslagit, att beslutanderätten i de ärenden, som enligt 8 § (ävensom 19 § 1 mom.

samt 31, 33 och 34 §§) överlämnats till Kungl. Maj:ts befallningshavande, i stället måtte uppdragas åt en för hela riket gemensam fattigvårdsinspektion. Till motiveringen för detta förslag, återkommer jag vid 6 kap.

Kommittén förklarar i motiverna, att det utan tvivel skall lända till fattigvårdens mera ändamålsenliga och enhetliga handhavande, att reglemente finnes, som utstakar, om än i allmänna drag, reglerna och formerna för fattigvårdens ordnande och handhavande. För en del mindre kommuner, vilkas fattigvård är av ringa omfattning, anser emellertid kommittén något reglemente ej vara av nöden. Kommittén.

Kammarrätten säger sig hysa någon tvekan om lämpligheten av ett så vidsträckt åliggande för fattigvårdssamhällena som det i förevarande § föreslagna. Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län anser med hänsyn till de ganska detaljerade föreskrifter rörande fattigvårdens handhavande, som lämnas i själva lagförslaget, särskilda reglementen för de olika fattigvårdssamhällena i allmänhet icke erforderliga samt bestyrkes i denna sin uppfattning genom innehållet i det av kommitterade utarbetade normalreglementet, vilket egentligen innefattar ett upprepande av lagförslagets föreskrifter i tillämpliga delar. Kungl. Maj:ts befallningshavande håller fördenskull före, att det bör överlåtas åt kommunerna själva att avgöra, huruvida särskilt reglemente för samhällets fattigvård skall antagas, vederbörande inspektionsmyndighet naturligtvis obetaget att i fråga om samhällen, varest fattigvården är på ett mindre rationellt sätt ordnad, fordra rättelse därutinnan, vilken rättelse dock torde kunna vinnas utan antagande av ett formligt reglemente för fattigvården.

Från ett annat håll, *domkapitlet i Lund,* åter uttalas, att förslaget i denna del innebär en erkännansvärd nyhet. Och *socialstyrelsen* anför i anledning av de framställda erinringarna, att en dylik skyldighet är ägnad ej blott att bringa ordning och reda i vårdverksamheten utan även, om reglementena bliva lämpligt avfattade, att främja nämnda verksamhets effektivitet samt att de av kommittén framlagda förslagen till normalreglementen visserligen innehålla föga utöver lagens bestämmelser, men att med anknytningen till de faktiska förhållandena i de olika kommunerna och den medverkan från statens organ för fattigvården, som ställts i utsikt, en innehållsrikare gestaltning av reglementena i allmänhet torde kunna förväntas. Att här ifrågavarande skyldighet skulle för kommunerna medföra en omotiverad tunga lärer enligt styrelsens åsikt ej

skäligen kunna påstås, då reglementen redan nu äro anbefallda och vidare mindre samhällen skulle kunna fritagas från ifrågavarande skyldighet.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län framhåller, att bestämmelse om oförändrat fastställande eller ogillande av bestämmelser, som kommun antagit, förefunnes jämväl i några andra författningar och därvid mången gång blott vore till hinder och tidsutdräkt, samt att det vore att föredraga, att befallningshavanden vid prövning av underställda förslag hade rätt att vidtaga åtminstone i sak föga betydande ändringar och därpå meddela fastställelse.

Departementschefen.

I likhet med kommittén och vissa av de hörda myndigheterna finner jag införande av skyldighet för kommunerna att i allmänhet hava reglementen för fattigvården vara ett lämpligt sätt att främja fattigvårdsverksamhetens ordning och effektivitet. De uttalade betänkligheterna mot att ålägga kommunerna en dylik skyldighet kan jag icke dela. I enlighet med min uppfattning om Kungl. Maj:ts befallningshavandes ställning i fråga om uppsikt över fattigvården (6 kap.) anser jag prövningsrätten i de uti 8 § omförmälda ärenden böra anförtros åt denna myndighet, och kan därför icke tillstyrka vad reservanten inom kommittén föreslagit beträffande vissa i nämnda § avsedda frågors avgörande av fattigvårdsinspektionen.

Bestämmelsen om att förslag till reglemente skall av Kungl. Maj:ts befallningshavande oförändrat fastställas eller ogillas, överensstämmer, såsom ock blivit framhållet, med stadganden i åtskilliga andra författningar. Med hänsyn härtill och då, vad angår Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Blekinge län ovannämnda förslag, det knappast torde vara lämpligt att i lagen göra skillnad mellan ändringar av mer eller mindre betydande saklig innebörd, finner jag de i denna del gjorda erinringarna icke böra föranleda ändring i förslaget.

3 KAP.

Om fattigvårdsstyrelse.

9 §.

Särskild fattigvårdsstyrelse. 9 §.

Gällande fattigvårdsförordning föreskriver (10 §), att i varje fattigvårdssamhälle skall finnas en fattigvårdsstyrelse, men särskild dylik styrelse är obligatorisk endast för stad, varemot å landet kommunalnämnden är avsedd att fungera såsom fattigvårdstyrelse och särskild fattigvårdsstyrelse endast utses, om fattigvårdssamhället fattar beslut därom.

Enligt förslagets 9 § skall i varje fattigvårdssamhälle finnas en fattigvårdsstyrelse.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att enligt dess statistik särskilda fattigvårdsstyrelser år 1907 funnos i allenast 189 av rikets 2,381 landskommuner. Efter att hava erinrat om de krav, som förut, inom riksdagen och av C. S. A:s fattigvårdskommitté, framställts därom att en särskild fattigvårdsstyrelse ovillkorligen borde finnas inom varje kommun, anför kommittén:

»Principiellt sett synes det kommittén riktigast, att kommunalnämnden, vars ledamöter naturligen utses med hänsyn till deras lämplighet för kommunalnämndens egentliga uppgift att vara kommunens allmänna förvaltningsmyndighet, ej skall på samma gång handhava fattigvården. Även om det ej som regel kan talas om någon speciell utbildning eller någon alldeles särskild lämplighet för det ena eller andra av dessa områden, bör det dock ej förnekas, att fattigvårdens rätta handhavande på dess utövare ställer vissa krav, som den ene medborgaren fyller i högre grad än den andre, varförutom en och annan person ej kommer i åtanke vid val till ledamot av kommunalnämnden, ehuru han eller hon efter allas mening skulle varit synnerligen lämplig till medlem av fattigvårdsstyrelsen. I all synnerhet kan detta senare sägas gälla kvinnorna, vilkas medverkan vid fattigvården anses mer och mer oumbärlig. Det har sagts, att uti de allra minsta kommunerna svårighet skulle möta att få lämpliga personer till ledamöter i flera kommunala styrelser än de nu befintliga, men då intet hinder finnes att insätta en och samma person, som därtill finnes lämplig, i flera särskilda styrelser, och för fattigvårdsstyrelsen en och annan, särskilt bland kvinnorna, är att tillgå utöver dem, som passa för andra styrelser, torde knappast brist på lämpliga personer behöva befaras. Även bör man härvid hava i åtanke, att ledamotskapet i fattigvårdsstyrelse, då det ej längre är förenat med ledamotskap i kommunalnämnden, lättare kan förenas med ledamotskap i t. ex. kyrko-

råd, skolråd eller barnavårdsnämnd. Man har ock anmärkt, att i de allra minsta kommunerna kommunalnämnden hade så litet att göra, att dess ledamöters intresse skulle bliva betydligt minskat, om de ej hade fattigvården att ombesörja. För sådant fall torde man ju kunna vänta sig, att nämndens ledamöter till stor del också inväljas i fattigvårdsstyrelsen. Det skulle möjligen kunna tänkas, att man i någon mån begränsade föreskriften om obligatorisk fattigvårdsstyrelse, så att kommuner, vilkas invånarantal understege t. ex. 500, ej behövde tillsätta särskild fattigvårdsstyrelse eller att en kommun med ringa fattigvård kunde efter Konungens befallningshavandes bestämmande befrias därifrån. Med hänsyn till ovan antydda möjligheter att ordna frågan synes det kommittén dock obehövligt att införa några undantagsbestämmelser. Kommittén har därför i förslaget infört föreskrift om att i varje fattigvårdssamhälle skall finnas en särskild fattigvårdsstyrelse.»

Yttranden.

Mot kommitténs förslag i 9 § hava åtskilliga anmärkningar framställts. Sålunda framhåller *Kungl Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län*, att, även om mångenstädes samma personer komme att insättas i fattigvårdsstyrelsen som i kommunalnämnden, bleve antalet av de redan mångtaliga kommunala nämnderna ytterligare ökat, vilket kunde vara besvärligt nog i små kommuner med begränsad tillgång på lämpliga personer för de kommunala uppdragens fullgörande, varför Kungl. Maj:ts befallningshavande föredroge gällande fattigvårdsförordnings bestämmelse i ämnet, med vilken det i allt fall bleve obetaget kommun, där det ansåges angeläget att vid fattigvården hava biträde av kvinnor, att förordna om särskild fattigvårdsstyrelse.

På samma ståndpunkt ställer sig *domkapitlet i Växjö*, som finner denna fråga lösas bäst, om kommunen har valet fritt mellan den ena och andra formen. Även några fattigvårdsstyrelser och länsmän förorda bibehållande av nu gällande stadgande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län framhåller, att kommunalnämndens och fattigvårdsstyrelsens uppgifter i mångt och mycket beröra varandra, varför det syntes lämpligt, att dessa uppdrag innehades av samma personer, där fattigvårdssamhället funne sådant utan olägenhet kunna ske.

Andra myndigheter, bland dem *domkapitlen i Lund och Karlstad*, framhålla tanken på en särskild fattigvårdsstyrelse såsom riktig. Sistnämnda myndighet anför därvid:

»Att inom varje fattigvårdssamhälle skall finnas en särskild fattigvårdsstyrelse likasom särskilt kyrkoråd, skolråd m. m. finner domkapitlet, ehuru det synes kunna leda till en »överorganisation», dock kunna försvaras från den synpunkten, att icke alltid de personer, som tagas i anspråk för kommunalnämnd, torde vara de från andra synpunkter för fattigvårdsarbetet mest kvalificerade. En samverkan kan vara önskvärd genom att samma personer förena ledamotskap

i kyrkans och skolans lokalstyrelser och i barnavårdsnämnd med ledamotskap i fattigvårdsstyrelsen.»

Kammarrätten säger sig ej vilja förneka, att de skäl, kommittén åberopat till stöd för den ifrågasatta reformen, böra tillmätas en icke ringa betydelse, men anser, att det praktiska gagnet av denna reform av kommittén något överskattats i förhållande till de olägenheter, som, åtminstone vad de smärre kommunerna angår, otvivelaktigt äro förbundna med den förslagna anordningen. Efter att hava refererat några av de här ovan citerade yttrandena, förklarar kammarrätten, att den finner de mot ifrågavarande stadganden uttalade betänkligheterna icke sakna fog och därför anser sig böra ifrågasätta lämpligheten av att ålägga åtminstone de smärre landskommunerna ovillkorlig skyldighet att utse särskild fattigvårdsstyrelse.

Socialstyrelsen anför:

»Otvivelaktigt torde det från fattigvårdssynpunkt i regel vara önskvärt, att i varje fattigvårdssamhälle finnes särskild fattigvårdsstyrelse. Med hänsyn till den ganska talrika förekomsten här i landet av små kommuner med i många fall obetydlig fattigvård är styrelsen emellertid ej fullt övertygad om lämpligheten att göra skyldigheten att hava särskild fattigvårdsstyrelse till ett generellt och ovillkorligt åliggande. Onekligen skulle det i dylika små kommuner ofta nog förefalla som ett omotiverat besvär att förrätta de särskilda val samt föra de särskilda protokoll och räkenskaper m. m., som skulle följa med särskild fattigvårdsstyrelse. Lätt nog skulle även skyldigheten att föranstalta om val och vidtaga andra åtgärder i avseende å sådan styrelse i fall, då något behov av densamma ej gör sig gällande, komma att förbises och leda till obehagliga påföljder. Med hänsyn härtill skulle styrelsen vilja föreslå, att Kungl. Maj:ts befallningshavande, i likhet med vad kommittén föreslagit beträffande reglementena för fattigvården, skulle äga att medgiva mindre samhällen, där fattigvården är av ringa omfattning, befrielse från skyldigheten att hava särskild fattigvårdsstyrelse. I sådant fall skulle liksom nu fattigvårdsstyrelsen utgöras av kommunalnämnden.»

Departementschefen.

Därest stadgandet om val av särskild fattigvårdsstyrelse även på landet skulle inneburit krav på att för denna styrelse skulle uppsökas ledamöter, som stode utanför den nuvarande kommunalnämnden, skulle helt visst en dylik anordning vara olämplig för de minsta kommunerna. Emellertid innebär stadgandet ej något dylikt, utan det bör tvärtom anses såsom en fördel att i små kommuner, där både kommunalnämndens och fattigvårdsstyrelsens göromål äro av mindre omfattning, invälja nämndens ledamöter i styrelsen, därest de äro lämpade härför. Någon ledamot utom nämnden kan då ytterligare inväljas. Att härigenom skulle vållas kommunen något besvär av den omfattning, att man därför borde avstå från anordningen, kan jag ej inse. Det torde för öv-

rigt vara önskvärt, att fattigvårdsstyrelsens protokoll och räkenskaper föras särskilt för sig, även om kommunalnämnden såsom sådan är fattigvårdsstyrelse. Erfarenheterna från de senare åren, då kommunala nämnder för andra uppgifter tillskapats, lärer, så vitt jag har mig bekant, icke hava visat, att några större svårigheter skulle förefinnas för inrättande av en särskild fattigvårdsstyrelse. Efter tillkomsten av lagen om behandling av alkoholister föreligger ett ytterligare skäl att göra en dylik anordning obligatorisk. Den i nämnda lag föreskrivna nykterhetsnämnden skall nämligen, om ej särskild sådan nämnd blivit tillsatt, utgöras av kommunens fattigvårdsstyrelse, och då det särskilt lärer vara de mindre kommunerna, som ej hava särskild nykterhetsnämnd, synes det vara av betydelse, att nykterhetsnämndens uppgifter omhänderhavas, icke av kommunalnämnden utan av en särskild fattigvårdsstyrelse, vilken, om den erhåller en lämplig sammansättning, i allmänhet torde äga större förutsättningar än den för helt andra uppgifter tillsatta kommunalnämnden att på ett tillfredsställande sätt utöva den verksamhet, som åligger nykterhetsnämnden. Kommitténs förslag i denna del, vilket lämnats utan anmärkning även från län med många småkommuner, synes mig alltså böra godkännas.

10 §.

Fattigvårdsstyrelses uppgifter. 10 §.

1871 års fattigvårdsförordning meddelar i 12 och 13 §§ bestämmelser angående de uppgifter, som åligga fattigvårdsstyrelse.

Förslagets 10 § utvecklar något närmare dessa fattigvårdsstyrelsens uppgifter, men de föreslagna utvidgningarna utgöra, såsom i motiverna framhålles, inga förändringar i sak utan bero allenast därpå, att det ansetts lämpligt att framhålla ytterligare några av dessa uppgifter. Enligt förslaget har fattigvårdsstyrelsen att ombesörja alla de angelägenheter inom samhällets fattigvård, som äro att hänföra till förvaltning och verkställighet, och åligger det i sådant hänseende styrelsen särskilt att bestämma, i vilka fall och under vilka former fattigvård skall meddelas; att förvalta alla till fattigvården anslagna eller eljest hörande medel, fastigheter och annan egendom; att varje år avlämna utgifts- och inkomstförslag för fattigvården under det nästföljande året, föra fullständiga räkenskaper över de medel, styrelsen har om händer, samt lämna redovisning för sin förvaltning, allt i överensstämmelse med kommunallagarna; att föra förteckning över dem, som åtnjuta fattigvård, och avgiva statistisk redogörelse angående fattigvården jämlikt de föreskrifter, som Konungen låter utfärda; att i ärenden, som röra fattigvården, före-

träda fattigvårdssamhället och bevaka dess rätt; samt att hos fattigvårdssamhället göra framställningar rörande de på samhällets beslut ankommande åtgärder, som fattigvårdsstyrelsen finner böra vidtagas för fattigvårdens ändamålsenliga ordnande och handhavande.

Kommittén.

Beträffande 10 § anför kommittén, att med de fattigvårdsstyrelsens åligganden, som uppräknats i §:n, ej vunnits någon uttömmande redogörelse för styrelsens uppgifter, utan att det bestämmande för dess befogenhet ytterst måste bliva vad som kan anses ligga i uttrycken förvaltning och verkställighet. Det anmärkes, att befogenheten att företräda fattigvårdssamhället och bevaka dess rätt i ärenden, som röra fattigvården, torde följa av styrelsens allmänna förvaltningsrätt, men att ett uttryckligt stadgande härom synes böra finnas.

I anledning av vissa av nedannämnda erinringar mot förslaget i denna del må här anmärkas, att i sista punkten av 14 § stadgas, att fattigvårdsstyrelse inom sig för varje år utser en kassaförvaltare samt att enligt 17 § styrelsens ordförande ansvarar för räkenskapernas ordentliga förande.

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anmärker, att stadgandet om åliggande för fattigvårdsstyrelsen att föra fullständiga räkenskaper över omhänderhavda medel måhända kan anses innebära ett hinder för en centralisation av en kommuns räkenskaper, exempelvis genom anställande av en kommunalkamrerare, vadan ett lämpligt tillägg bör göras härutinnan, samt att av samma anledning sista punkten av 14 § och bestämmelsen i 17 §, att ordföranden skall ansvara för räkenskapernas ordentliga förande, böra omredigeras.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län fäster uppmärksamheten på att i vissa stadssamhällen den kommunala penningförvaltningen är centraliserad, så att drätselkammaren, ett särskilt drätselkontor eller en särskild tjänsteman har i uppdrag att vara kassaförvaltare även för fattigvården, samt att med hänsyn härtill och då vissa bestämmelser i förevarande kapitel icke torde kunna anses tillämpliga vid en sådan anordning, dessa bestämmelser böra i någon mån omarbetas för att ej lägga hinder i vägen för en dylik centralisation eller annan lämplig anordning i avseende å kommunalförvaltningen.

Med hänvisning till dessa m. fl. i liknande riktning gående yttranden anmärker *kammarrätten*, att någon grundad anledning att i detta avseende kringskära kommunernas bestämmanderätt och uppresa hinder

för en anordning, som enligt tillgängliga upplysningar fungerat på ett tillfredsställande sätt, icke synes föreligga.

Departementschefen.

Då gällande fattigvårdsförordning, vars bestämmelser i fråga om räkenskapsföring förslaget upptager, icke lagt något hinder vägen för en utveckling av kommunens räkenskaps- och kassaväsende i den riktning, som i en del kommuner genomförts, lärer det ej vara av nöden att ur sådan synpunkt göra någon ändring i förslaget. En bestämmelse därom, att fattigvårdsstyrelsen skall föra räkning över omhänderhavda medel, lärer i varje fall ej kunna undvaras. Huruvida i andra hand ordföranden eller annan person skall utföra detta arbete, är en fråga, som jag nedan (14 och 17 §§) skall upptaga till vidare behandling.

11 §.

Ledamöternas och suppleanternas antal. 11 §.

Gällande bestämmelser.

Gällande fattigvårdsförordning (15 §) lägger i samhällets egna händer att bestämma antalet ledamöter, varigenom tillfälle gives att taga hänsyn till vad som i varje särskilt samhälle kan anses erforderligt för ett riktigt handhavande av fattigvården. Beträffande landet har särskilt angivits, att härvid böra samhällets vidd och folkmängd vara avgörande. Visst minimiantal finnes dock föreskrivet, för landet 3 och för stad 5; att minimiantalet för stad satts högre än för landet, beror, enligt vad motiven till fattigvårdsförordningen utvisa, därpå att föreskrift ej lämnats om utseende av suppleanter för ledamöter i stad, vilket däremot är fallet i fråga om landet, därvid antalet skall vara hälften av ledamöternas antal eller, om detta ej är jämnt, det antal, som är närmast över hälften.

Kommitten.

Förslaget överensstämmer i denna del i allmänhet med fattigvårdsförordningen. Det stadgas sålunda i 11 § 1 mom., att ledamöter i fattigvårdsstyrelsen utses av fattigvårdssamhället till det antal, som med hänsyn till samhällets vidd och fokmängd erfordras, dock å landet minst 3 och i stad minst 5. Enligt 11 § 2 mom. skola, så väl på landet som i stad suppleanter för ledamöterna utses till halva antalet av dessa, eller, om ledamöternas antal ej är jämnt, till det antal, som är närmast över hälften.

Kommittén anmärker, att 3 ledamöter kan synas väl litet och tydligen endast bör förekomma i undantagsfall, men att det för de allra minsta kommunerna med endast ett par hundratal invånare torde vara tillräckligt med 3 ledamöter och att svårigheter kanske stundom kunna

möta att få ett större antal lämpliga personer. Ehuru lagförslaget utgår från att suppleanter skola utses även i stad, har kommittén likväl ej ansett lämpligt att sätta minimiantalet ledamöter för fattigvårdsstyrelse i stad lägre än nu gäller, då även de minsta städerna i folkmängd stå framom ett stort antal landskommuner.

Yttranden

Beträffande ledamöternas antal framhåller *svenska fattigvårdsförbundet*, att i 15 § 2 mom. av förslaget stadgas, att fattigvårdsstyrelse, som endast räknar 3 ledamöter, icke kan företaga ärende till avgörande, såvitt icke hela antalet är tillstädes, samt att det ofta kunde förekomma, att någon av de 3 ledamöterna på grund av sjukdom, resa eller annan anledning icke kunde närvara vid sammanträde och att suppleant ej kunde anträffas. Det syntes därför förbundet lämpligt, att fattigvårdsstyrelse såväl i stad som å landet räknade minst 5 ledamöter. Frånsett här anförda motivering vore det enligt förbundets uppfattning endast fördelaktigt, att fattigvårdsstyrelsens ledamöter icke vore alltför få.

I fråga om suppleanterna har från åtskilliga håll anmärkts, att ett större antal erfordrades, bl. a. med hänsyn till bestämmelserna i 19 § om distriktsindelning, vilka bestämmelser gjorde det synnerligen angeläget, att för varje ledamot utsåges en suppleant. Det har därför hemställts, att åt 2 mom. måtte givas det innehåll, att suppleanter skola utses till *minst* halva antalet ledamöter eller, om deras antal ej är jämnt, till minst det antal, som är närmast över hälften.

Departementschefen.

I fråga om det minsta antal *ledamöter*, som får väljas i fattigvårdsstyrelse på landet, synes man kunna stanna vid kommitténs förslag om 3 ledamöter. Därest omständigheterna kräva större antal än 3, ligger det tydligen i såväl kommunens som fattigvårdsstyrelsens intresse att få antalet ökat.

Vad beträffar yrkandet på en ändring av föreskriften om *suppleanternas* antal, lärer det, liksom i fråga om ledamöterna, vara lämpligast att överlämna bestämmandet av antalet till fattigvårdssamhället samt allenast stadga ett visst minimum, vadan en ändring av förslaget i denna del synes mig böra vidtagas.

Fattigvårdsstyrelsens sammansättning. Val av styrelse.

Kommittén.

Kommittén har även till besvarande uppkastat spörsmålet, om stadgande skall meddelas rörande *visst antal kvinnliga ledamöter* i fattigvårdsstyrelse, samt omnämnt, att styrelsen för svenska fattigvårdsförbundet hos kommittén hemställt om övervägande, huruvida icke i en blivande fattigvårdslag borde inflyta ett stadgande därom, att vid val av fattig-

vårdsstyrelse skall tillses, att minst en ledamot är kvinna, samt att C. S. A:s fattigvårdskommitté förordat, att minst en ledamot och minst en suppleant skall vara kvinna, därvid särskilt framhållits, att understödstagarna till största delen utgjordes av kvinnor och barn, att sjukvård i stor utsträckning inginge i fattigvårdens uppgift, samt att kvinnors deltagande i arbetet i ökat omfång vore av nöden, men att detta ej syntes kunna komma till stånd, med mindre lagen föreskreve kvinnas inväljande såsom ovillkorligt.

Kommittén anför i denna del:

»Helt visst gagnas fattigvårdsarbetet bäst därav, att samhällena hava full frihet vid val av ledamöter, så att den lämpliga personen kan väljas, oavsett kön. Skulle lagen utstaka grunder härvidlag, kan det ifrågasättas att även i övrigt föreskriva regler för styrelsens sammansättning; sålunda skulle det tvivelsutan vara ett önskemål, att kroppsarbetare i större utsträckning invaldes. Det torde dock vara lämpligast att ej härvid binda fattigvårdssamhället. Till äventyrs skulle det också kunna inträffa, att i mindre kommuner vid något tillfälle lämplig kvinna ej stode till förfogande. En naturlig konsekvens av ett dylikt stadgande bleve också, att kvinna ej utan giltigt skäl finge avsäga sig uppdraget, en konsekvens, som kommittén för den gifta kvinnans del ej ansett sig böra taga. Att under sådana förhållanden införa ett dylikt stadgande torde så mycket mindre vara nödigt, som uppfattningen om angelägenheten av kvinnans anlitande i fattigvårdens tjänst, både genom inval i fattigvårdsstyrelse och eljest, numera torde hava trängt så igenom, att man, när en lämplig kandidat finnes, ej lärer tveka att invälja henne.»

Reservation.

En ledamot av kommittén, fröken *Pauli*, har i detta hänseende varit av skiljaktig mening, och i avgiven reservation föreslagit, att minst en av ledamöterna och minst en av suppleanterna i fattigvårdsstyrelse skall vara kvinna. Reservanten framhåller, att enligt den av C. S. A:s fattigvårdskommitté utarbetade statistik, gällande cirka 1,600 kommuner, år 1903—1904 funnos 56 kvinnliga fattigvårdsledamöter i 31 lands- och stadskommuner samt att enligt fattigvårdslagstiftningskommitténs statistik för år 1907, avseende landet i dess helhet, sistnämnda år funnos 94 kvinnliga fattigvårdsstyrelseledamöter i 17 landskommuner samt 32 städer och köpingar. Efter att vidare hava erinrat om att bland fattigvårdens skyddslingar funnos år 1907 i runt tal 27,000 direkt understödda och 51,000 s. k. tillhörande barn, och att av de vuxna understödstagarna omkring 98,000 voro kvinnor men endast 50,000 män, fortsätter reservanten:

»Det kan i och för sig icke vara naturligt, att meddelandet av fattigvård åt kvinnor och barn i så stort antal ombesörjes så gott som uteslutande av män. Besinnar man därtill, att denna fattigvård innefattar meddelandet av fullständig

vård och uppfostran åt en del av barnen, av sjukvård åt abnorma och med kroniska lidanden behäftade, av hjälp åt ensamstående barnaföderskor, av underhåll åt hjälplösa åldringar, så synes det än mer märkligt, att plats inom de styrelser, som hava att ombesörja allt detta, ännu icke mera allmänt blivit beredd åt kvinnan. Ty barnavård och sjukvård betraktas dock utan gensägelse såsom kvinnans naturliga verksamhetsfält. Till dessa verksamhetsfält harävenledes utan gensägelse plägat räknas ännu ett, hushållsgöromålen. Men varje fattigvårdsanstalt kan sägas vara ett hushåll i stort. Även vid ordnandet av dessa borde därför behovet av kvinnors medverkan inom fattigvårdsstyrelserna ligga i öppen dag.»

Gentemot kommitténs uttalande, att uppfattningen om angelägenheten av kvinnans deltagande i fattigvårdsarbetet numera trängt så igenom, att, när en lämplig kandidat finnes, man ej lärer tveka att välja henne, anför reservanten:

»Riktigheten av ett sådant antagande motsäges av de båda ovan antydda utredningarna, av vilka framgår, att år 1907 saken stod på samma ståndpunkt som 3 år förut (1903—1904 54 kvinnor på cirka 1,600 kommuner, 1907 94 kvinnor på 2,499 kommuner). Ej heller lärer kunna antagas, att det år 1907 endast i 49 svenska samhällen funnits kvinnor, lämpliga till fattigvårdsarbete. Tvärtom lärer i de 2,450 kommuner, där ingen kvinna blivit vald, orsaken i stort sett vara att söka däri, att man antingen icke kommit på den tanken att se sig om efter en sådan eller ock, trots förefintligheten av lämplig kandidat, tvekat inför den nyhet, som kvinnornas deltagande i offentliga värv ännu utgör. Det lärer nämligen icke böra förutsättas, att det överhuvud taget gives större sannolikheter för att det i en kommun finnes 3—5 för fattigvårdsarbete verkligen lämpliga män än en för samma arbete verkligen lämplig kvinna.

Vad åter många kvinnors bristande villighet att mottaga offentliga uppdrag vidkommer, torde densamma, vad detta område av samhälleligt arbete beträffar, bäst motverkas just genom ett stadgande av ovan nämnt innehåll. Ett sådant stadgande skulle bättre än något annat hos kvinnorna själva inskärpa betydelsen av deras insats i arbetet. Den för icke gifta kvinnor begränsade avsägelserätt, som kommittén enat sig om att föreslå, torde ock i viss mån befrämja samma ändamål. Med tillhjälp i nödfall av denna begränsning i avsägelserätten torde ej heller behöva befaras, att svårigheter på denna punkt skola uppstå.»

Yttranden.

Domkapitlet i Lund, *förste provinsialläkarna i Stockholms och Västerbottens län*, *Fredrika Bremerförbundet* och *landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt*, samt några fattigvårdsstyrelser och länsmän tillstyrka bifall till reservationen, varemot *kammarrätten* på de av kommittén anförda skäl finner sig ej kunna biträda reservantens förslag. *Domkapitlen i Karlstad och Växiö* förorda kvinnors ökade deltagande i fattigvårdsstyrelse. *Domkapitlet i Linköping* finner reservantens yrkande synnerligen välgrundat, men hemställer att, då det, i synnerhet på landet, kanske ej alltid låter sig göra att minst en kvinna sitter i varje fattigvårdsstyrelse,

det av reservanten föreslagna tillägg till de båda momenten erhåller följande lydelse: »och skall, så vitt möjligt är, minst en av ledamöterna (suppleanterna) vara kvinna». *Sveriges moderata kvinnoförbund* hemställer om ett tillägg av innehåll att varje fattigvårdssamhälle bör låta sig angeläget vara att invälja kvinnor i fattigvårdsstyrelsen. *Svenska fattigvårdsförbundet* anser det ovisst, huruvida inval av kvinna i fattigvårdsstyrelse bör göras obligatorisk genom föreskrift därom i själva lagen, men finner ett stadgande av ungefär följande lydelse vara på sin plats: »Med hänsyn till det arbete, som åligger fattigvårdsstyrelse, bör fattigvårdssamhälle tillse, att såväl män som kvinnor inväljas i styrelsen, och att olika samhällsklasser i densamma bliva representerade».

Departementschefen.

Behovet av medverkan av kvinnliga krafter i fattigvårdsarbetet är allmänt erkänt. Därest man vill tillfullo utnyttja kvinnans erfarenhet och förmåga i avseende å den kommunala understödsverksamheten, kan detta ej ske på annat sätt än genom att plats beredes henne inom fattigvårdsstyrelsen. Inväljande av en för fattigvårdsarbetet skickad kvinna i styrelsen ligger därför i samhällets intresse. Erfarenheten ådagalägger emellertid, att kvinnas inväljande ägt rum i ganska ringa utsträckning, och det torde därför vara lämpligt, att lagen på något sätt befordrar möjligheten av dylikt val. De farhågor, som uttalats beträffande svårigheterna att finna erforderligt antal lämpliga kvinnor för detta uppdrag, synas mig vara åtskilligt överdrivna, då det ju för uppdragets behöriga fullgörande huvudsakligen kommer an på sunt, praktiskt förstånd samt intresse och medkänsla för fattiga och lidande medmänniskor; och i vissa hänseenden, såsom beträffande erfarenhet i sjuk- och barnavård samt matlagning och dylikt äga ju kvinnorna i allmänhet större betingelser än männen för att göra nytta inom fattigvårdsstyrelserna. Det är visserligen möjligt, att de kvinnliga ledamöterna på en del håll till en början komma att vara något ovana vid de kommunala formerna, men denna olägenhet torde säkerligen i de flesta fall visa sig endast vara övergående.

På grund härav och då det icke synes finnas något annat lämpligt sätt att ernå målet än att föreskriva ovillkorligt inväljande av en kvinnlig ledamot och en kvinnlig suppleant, har jag ansett mig böra ansluta mig till reservantens förslag. Stadgande härom torde lämpligen kunna införas i 11 §. Att i följd av detta stadgande vidtaga ändring i bestämmelserna i 12 § om kvinnas rätt att avsäga sig uppdraget synes mig icke erforderligt.

Vad beträffar fattigvårdsstyrelsens sammansättning i övrigt, är det av synnerlig vikt, att densamma blir sådan, att inom styrelsen finnes

förståelse för och kännedom om de mindre bemedlades omständigheter och ekonomiska förhållanden. För vinnande av detta syfte, i vad nu är möjligt, lärer vid val av fattigvårdsstyrelse, där valet sker direkt, varje röstande böra, i likhet med vad redan beträffande pensionsnämnd gäller, hava en röst. En dylik anordning torde, förutom den ovan antydda fördelen av en för fattigvårdsstyrelsens uppgifter lämpad sammansättning, även medföra, att fattigvården och dess organ skulle av allmänheten och särskilt den mindre bemedlade delen därav omfattas med mera förtroende än för närvarande. Man skulle förstå, att en på sådant sätt utsedd fattigvårdsstyrelse skulle äga betingelser att på ett rättvist och opartiskt sätt bedöma de fattigas förhållanden och behov, och en dylik anordning skulle därför, enligt min uppfattning, i förening med ett avhjälpande av de svårartade brister, som vidlåda vår nu gällande fattigvårdslagstiftning, och särskilt med införande av en effektiv fattigvårdsinspektion, vara ägnad att flytta upp fattigvården på ett högre plan i den allmänna uppfattningen. Påpekas må också, att motsvarande bestämmelser i fråga om val av pensionsnämnd av riksdagen antogos utan meningsskiljaktighet. I det av lagutskottet vid 1917 års riksdag uppgjorda förslaget till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall stadgades jämväl, att vid val av den i nämnda förslag föreskrivna kommunala arbetsnämnden varje röstande skulle äga en röst. Jag tillåter mig ävenledes bringa i erinran, att efter Kungl. Maj:ts beslut utredning pågår angående den nuvarande röstskalans i kommunen ersättande med enröstsystem.

12 §.

Villkor för valbarhet. 12 §.

Fattigvårdsförordningen stadgar, att såväl män som kvinnor kunna inväljas i fattigvårdsstyrelse, men innehåller därutöver ingen bestämmelse om vissa kvalifikationer för val till ledamot eller suppleant i sådan styrelse.

Förslaget stadgar härom (12 § 1 stycket), att ledamöter och suppleanter utses bland inom fattigvårdssamhället bosatta svenska män eller kvinnor, som fyllt 25 år.

Förslaget föreskriver vidare (12 § 2 stycket), att med hänsyn till ämbets- eller tjänstemannaställning landshövding, landssekreterare eller landskamrerare icke må vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse, ej heller kronofogde eller länsman i fattigvårdsstyrelse inom sitt distrikt, samt att av kommunen avlönad tjänsteman, som i och för sin befattning är redovisningsskyldig inför fattigvårdsstyrelse, icke må vara ledamot eller suppleant i samma styrelse.

Beträffande villkoren i övrigt för behörighet att vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse, rätt att avsäga sig uppdraget samt ledamots och suppleants tjänstgöringstid och avgång hänvisar förslaget (12 § 3 stycket) till vad som är stadgat i kommunallagarna, å landet om ledamot i kommunalnämnd och i stad om stadsfullmäktige; dock att kvinna, endast om hon är gift, äger med avseende å uppdrag, hvarom här är fråga, tillgodonjuta den henne enligt kommunallagarna tillkommande särskilda avsägelserätt.

Detta överensstämmer beträffande avsägelserätt samt tjänstgöringstid och avgång väsentligen med fattigvårdsförordningen (15 § 3 mom.). Enligt nämnda lagrum är kvinna när som helst berättigad att avsäga sig uppdraget.

Kommittén. I sina motiver erinrar kommittén, att det synes vara i sin ordning, att lagen innehåller bestämda föreskrifter beträffande *villkor för valbarhet*, och anför kommittén härom:

»Därvid möter först och främst frågan, huruvida för valbarhet bör fordras rösträtt i kommunens allmänna angelägenheter. Enligt nu gällande bestämmelser uppställes sådan fordran uttryckligen endast för Stockholms stad, där för ledamotskap i fattigvårdsnämnden kräves rösträtt vid val av stadsfullmäktige. Med hänsyn till naturen av uppdraget att vara ledamot av fattigvårdsstyrelse, vilket först och främst kräver ett livligt personligt intresse för de uppgifter, som äro det huvudsakliga, nämligen de rent fattigvårdande, bör man tydligen ej fästa för stor vikt vid kvalifikationer, som äro mindre av nöden för fyllande av denna del av uppgiften, och dit kan då anses höra den omständigheten om rösträtt förefinnes eller icke. Uppställandet av rösträtt såsom villkor medför dessutom i förevarande fall en alldeles särskild olägenhet, i det man därmed i de flesta fall utestänger den gifta kvinnan från valbarhet, ehuru, enligt vad kommittén nedan skall vidare utveckla, hennes deltagande i fattigvårdsarbetet ur skilda synpunkter måste anses vara av synnerlig vikt. Kommittén har därför icke uppställt krav på rösträtt i kommunala angelägenheter såsom valbarhetsvillkor för ledamotskap i fattigvårdsstyrelse.

För Stockholm kommer en föreskrift härom i fattigvårdslagen icke att utöva något inflytande, enär regler för valbarhet till fattigvårdsnämnden givits i en särskild författning, kungl. förordningen rörande kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, 38 §. Det har varit ifrågasatt att föreslå ändring i nämnda författning, men kommittén har ej ansett sig böra framlägga något sådant förslag, då frågan synbarligen bör bedömas med särskild hänsyn till de kommunala förhållandena i allmänhet i huvudstaden.

Då kommunallagarna för valbarbet till där angivna uppdrag kräva uppnådd ålder av 25 år, synes det kommittén lämpligt att även i förevarande fall uppställa en dylik fordran. Det torde ej kunna anföras några avgörande skäl att i detta avseende göra skillnad mellan ledamot av fattigvårdsstyrelse och av t. ex. kommunalnämnd. Den erfarenhet och mognad i omdömet, som ansetts böra krävas i det senare fallet, torde vara av enahanda betydelse för fattigvårdsstyrelsen.»

Kommittén erinrar vidare om att 1871 års fattigvårdsförordning i dess ursprungliga lydelse icke innehöll något stadgande, som uteslöt *kvinna* från valbarhet, men att kvinna allmänt synes hava ansetts icke vara valbar samt att de nuvarande bestämmelserna, enligt vilka såväl män som kvinnor kunna utses, tillkommit genom förordningen den 22 mars 1889. Kommittén anför därefter, att *riksdagen i skrivelse den 12 april 1902* anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av gällande lagstiftning om kvinnas valbarhet till fattigvårdsstyrelse, att dylik befogenhet otvetydigt måtte tillkomma även *gift kvinna*, varjämte riksdagen ifrågasatt, huruvida ej följdriktigheten påkallade, att i sammanhang med denna fråga även toges under övervägande angelägenheten av att bereda gift kvinna uttrycklig valbarhet till Stockholms stads fattigvårdsnämnd genom ändring i den för Stockholm gällande särskilda författningen. Efter att hava erinrat, att i de yttranden, som av överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshavande avgåvos i anledning av riksdagens nämnda skrivelse, nästan allmänt ansågs, att gift kvinna borde vara valbar, att många av nämnda myndigheter höllo före, att hon redan vore det enligt gällande stadganden, men att åtskillig tvekan rådde om huru lagstiftningen skulle ordnas, vilken tvekan avsåg dels den omständigheten, att kvinnan stode under mannens målsmanskap, och dels frågan, huru det skulle ställas med hänsyn till den gifta kvinnans ansvarighet för medelsförvaltningen, framhåller kommittén, att önskvärdheten av att den gifta kvinnan vinner en oomtvistad valbarhet till ledamot av fattigvårdsstyrelse numera vore så pass allmänt erkänd, att något ytterligare skäl därför ej behövde framdragas. Kommittén erinrar allenast därom, att, på sätt kommittén föreslagit, valbarheten bör förbindas med oinskränkt avsägelserätt.

Efter en framställning av frågan om den gifta kvinnans ansvarighet inom fattigvårdsstyrelsen anför kommittén vidare:

»Efter det kommittén fått denna fråga till sig överlämnad, har emellertid tillkommit en omständighet, som torde vara avgörande för behandlingen i lagstiftningen, åtminstone för närvarande, av detta spörsmål. Det har nämligen vid de förändringar, som genom lagen den 26 maj 1909 ägde rum i kommunalförfattningarna, rörande valbarhet till ordförandeskap i kommunalstämma, ledamotskap i kommunalnämnd m. m. stadgats, att gift kvinna, som är röstberättigad, ej på den grund att hon står under mannens målsmanskap är obehörig att utöva dylika uppdrag. Något ordnande av frågan om gift kvinnas ansvarighet för förvaltningen, då hon inträder i t. ex. kommunalnämnd, kyrkoråd eller skolråd, ägde därvid ej rum. Det lärer då ej vara skäl att för ledamotskap av fattigvårdsstyrelse göra någon avvikelse från det sålunda följda tillvägagångssättet. Gift kvinnas ansvarighet för medelsförvaltningen är alltså enligt förslaget lika

med varje annan ledamots. Huruvida och i vilken omfattning den i ett visst givet fall kan göras gällande, blir beroende på civillagens bestämmelser i detta ämne.»

Såsom förut nämnts har kommittén föreslagit *förbud för vissa tjänstemän* och befattningshavare att bekläda uppdraget som ledamot av fattigvårdsstyrelse. I denna del erinrar kommittén, att enligt nuvarande lydelse av 41 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet följande personer icke få vara ledamöter i kommunalnämnd, nämligen landshövding, domhavande i orten, kronofogde, länsman eller av kommunen tillsatt och avlönad tjänsteman eller betjänt, som i och för sin befattning är inför nämnden redovisning skyldig, samt att enligt 29 § av förordningen om kommunalstyrelse i stad dylikt förbud finnes för landshövding, landssekreterare, landskamrerare, magistratspersoner, tjänstemän och betjänte vid magistraten, allmän åklagare ävensom de tjänstemän och betjänte, vilka äro vid stadens drätsel- eller andra dess förvaltande verk anställda och för sin befattning redo skyldiga. Härefter anför kommittén:

»Exempel saknas icke på att en del av de i nämnda lagrum omförmälda tjänstemän erhållit och under många år till allmän belåtenhet innehaft uppdrag att vara ledamöter av fattigvårdsstyrelse. Det skulle därför leda till en minskning i möjligheterna att erhålla lämpliga personer i fattigvårdsstyrelserna, om de för val till ledamot av kommunalnämnd och av stadsfullmäktige gällande regler skulle tillämpas även vid val av ledamöter i fattigvårdsstyrelse. Å andra sidan kan det dock beträffande några av de uppräknade ämbets- och tjänstemännen sägas, att de icke lämpligen böra vara ledamöter av fattigvårdsstyrelse. Detta torde i första rummet gälla landshövding, landssekreterare och landskamrerare, vilka å ämbetets vägnar hava att besluta i mål och ärenden rörande fattigvård. Likaledes intaga kronofogde och länsman för kommunerna inom sina distrikt en ställning, som gör, att de böra vara uteslutna; särskilt gäller detta länsman, som har att göra undersökningar om hemortsrätt och om försörjningspliktigs försörjningsförmåga m. m. — — — — — Vad här sagts om kronofogde och länsman kan i viss mån sägas gälla om magistratsledamot, polismästare och stadsfiskal för stadens del, men förhållandena äro dock något annorlunda beträffande dessa, och kommittén har därför ej ansett förbud böra uppställas mot deras inväljande.

Vidare har av kommittén föreslagits, vad väl redan nu torde vara en allmänt iakttagen grundsats, att kommunal tjänsteman, vilken för sin befattning är redovisningsskyldig inför fattigvårdsstyrelsen, icke må vara ledamot eller suppleant i samma fattigvårdsstyrelse. Att utesluta jämväl tjänstemän och betjänte vid andra kommunens förvaltande verk synes ej vara av behovet påkallat, utan bör samhället självt få avgöra, huruvida dessa böra inväljas i fattigvårdsstyrelsen.»

Kommittén framhåller vidare, att med den hänvisning till kommunalförfattningarna, som i 12 § 3 stycket skett beträffande villkoren i övrigt att vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse, avses de i

kommunalförfattningarna upptagna *allmänna kvalifikationerna* för innehavandet av ifrågavarande uppdrag och uteslutas alltså härigenom: den som icke råder över sig och sitt gods, den som är försatt i konkurs, den som är förlustig medborgerligt förtroende, samt den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra annans talan eller att i rikets tjänst vidare nyttjas.

Vad angår motsvarande hänvisning till kommunalförfattningarna i fråga om *rätten att avsäga sig uppdraget* har kommittén gjort den ändring, att kvinna, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant, endast om hon är gift är berättigad att när som helst avsäga sig uppdraget; och yttrar kommittén härom:

»Vad beträffar den gifta kvinnan, synes det kommittén ej gärna kunna undvikas att förbehålla henne en ovillkorlig avsägelserätt, så att hon ej tvingas att angiva skälen för sin avsägelse och ställa giltigheten av dem under kommunalrepresentationens debatt. Väl kunde man kanske därvid se någon skillnad mellan den gifta kvinna, som har minderåriga barn i hemmet, och den, vilkens barn redan lämnat hemmet eller vilkens äktenskap vore barnlöst, men det torde ej vara lämpligt att i lagen söka gradera den ena och den andra husmoderns möjligheter att fylla värvet. Vad däremot angår den ogifta kvinnan, synes det icke böra föreligga hinder för henne mer än för mannen att åtaga sig ett offentligt uppdrag av sådan beskaffenhet som förevarande. Detta jämte hänsyn till behovet av kvinnliga krafter i fattigvårdsstyrelserna har föranlett kommittén att icke härutinnan förbehålla henne någon undantagsställning.»

Yttranden.

Mot det i 1 stycket använda uttrycket »inom fattigvårdssamhället *bosatta*» anmärkes från ett håll, att detsamma, såsom något svävande, borde utbytas mot »inom fattigvårdssamhället mantalsskrivna och där boende». En annan myndighet anser den i 1 stycket uppställda fordran på en ålder av 25 år sakna berättigande. Uti ett annat utlåtande påpekas, att 12 §, tolkad efter ordalydelsen, fordrar kommunal rösträtt såsom villkor för behörighet att vara ledamot i fattigvårdsstyrelse, ehuru lagförslagets mening är att icke fordra sådan rösträtt, vadan ett förtydligande bör äga rum. Vidare påyrkas från några håll, att den olika ställning, som förslaget giver åt kronofogdar och länsmän inom deras distrikt, samt åt de tjänsteinnehavare i stad, vilka därstädes utöva de funktioner i avseende å fattigvården, som på landet fullgöras av kronofogdar och länsmän, borde undvikas genom att beträffande här avsedda uppdrag stadga enahanda obehörighet jämväl för bemälda tjänsteinnehavare i städerna. En fattigvårdsstyrelse anser däremot begränsningen för kronofogde och länsman böra bortfalla. Slutligen yttrar en myndighet, att det kan befaras, att man mångenstädes skall bliva mindre benägen att invälja gifta kvinnor, därest det icke är klart, att de med övriga ledamöter dela den ekonomiska ansvarigheten.

Departementschefen.

Den framställda anmärkningen, att förevarande paragraf, tolkad efter sin ordalydelse, skulle fordra kommunal rösträtt såsom villkor för behörighet att vara ledamot eller suppleant i fattigvårdsstyrelse, synes mig hava ett visst fog. Det torde därför vara nödvändigt att antingen i första stycket utsäga, att valet icke är inskränkt till röstberättigade, eller också att beträffande villkoren i övrigt för behörighet ersätta hänvisningen till kommunallagarna med en uppräkning av de där upptagna villkoren. Jag finner sistnämnda anordning vara den lämpligaste, varvid en uttrycklig föreskrift om den gifta kvinnans valbarhet bör medtagas. Vid formulering av dessa bestämmelser har hänsyn tagits till såväl lagen den 29 juni 1917 om ändring i bland annat 13 § i förordningen om kommunalstyrelse på landet som det till årets riksdag framlagda förslaget om vissa ändringar i nämnda lagrum m. fl. stadganden i sammanhang med borttagande av påföljden förlust av medborgerligt förtroende.

Vad i övrigt anmärkts mot förevarande lagrum synes mig ej böra föranleda ändring i kommitténs förslag, mot vilket jag, utöver vad förut angivits, ej har annat att erinra, än att orden kronofogde och länsman böra utbytas mot landsfogde och landsfiskal samt att beträffande rätt att avsäga sig ifrågavarande uppdrag samt tjänstgöringstid och avgång hänvisning bör göras även till bestämmelserna om suppleant i kommunalnämnd.

13 §.

Självskrivna ledamöter. 13 §.

Denna § avhandlar kyrkoherdes m. fl. självskrivenhet i avseende å deltagande i fattigvårdsstyrelses arbeten.

Prästman.

I 43 § av förordningen om kommunalstyrelse på landet, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 13 juni 1913, stadgas, att kyrkoherden eller den, hans ställe företräder, är berättigad att i sådana ärenden, som angå fattigvård, barnavård eller åtgärder för sedlighet, deltaga i kommunalnämndens överläggningar och beslut.

Enligt 10 § 3 mom. fattigvårdsförordningen är kyrkoherden eller den, hans ställe företräder, berättigad att deltaga i de inom pastoratet för fattigvårds handhavande utsedda styrelsers förhandlingar och beslut.

Förslaget bibehåller fattigvårdsförordningens stadgande härom, ehuru i något annan form. 13 § i förslaget innehåller nämligen, att kyrkoherden eller den, hans ställe företräder, är berättigad att deltaga i fattigvårdsstyrelsens förhandlingar och beslut. Härtill göres i §:n det tillägg, att uti annexförsamling, där komminister finnes anställd, denne eller den, hans tjänst förestår, äger nämnda befogenhet, när kyrkoherden ej själv är tillstädes.

Beträffande de fall, då fattigvårdssamhälle, såsom i åtskilliga större städer är händelsen, omfattar flera territoriella församlingar, redogör kommittén för, huru därvid i avseende å de olika kyrkoherdarnas deltagande i fattigvårdsstyrelsens sammanträden förfarits, samt anför vidare: Kommittén.

»De här ovan berörda förhållandena böra tydligen ordnas så, att å ena sidan den oformligheten undvikes, att samhällets kyrkoherdar, där de utgöra ett större antal, samtliga skola deltaga i förhandlingarna och besluten, under det att å andra sidan prästerskapet ej blir uteslutet från ett effektivt deltagande i verksamheten. För Stockholms del har funnits tillfälle att i författningsenlig ordning reglera detta förhållande på grund av den särställning, som Stockholm intager med hänsyn till fattigvårdens organisation; fattigvårdsförordningen gäller nämligen ej i alla delar där. Men även i Göteborg har en likartad organisation tvingat sig fram. Då det, såsom nedan skall visas, torde vara lämpligt att allt fortfarande låta Stockholm behålla sin särställning beträffande organisationen och låta även andra större städer efter Kungl. Maj:ts bestämmande få följa särskilda regler, erbjuder sig därvid tillfälle att anordna även förevarande fråga efter exemplet från Stockholm eller på sätt eljest kan finnas lämpligt. För städer med flera kyrkoförsamlingar, varest i övrigt den vanliga fattigvårdsorganisationen kan bestå, synes något behov av särskilda föreskrifter ej förefinnas, och några klagomål över de nuvarande förhållandena hava, kommittén veterligen, ej försports.»

Mot §:n, i vad den avser att tillerkänna vederbörande präster rätt att deltaga i fattigvårdsstyrelses beslut, hava anmärkningar framställts av *landstingen i Skaraborgs och Norrbottens län* samt av *några fattigvårdsstyrelser* och *länsmän*. Förstnämnda landsting yrkar, att denna rättighet endast skall medgivas prästman, som är bosatt inom fattigvårdssamhället. Landstinget anser det särskilt mindre välbetänkt att låta kyrkoherdarnas stundom unga, oerfarna och i synnerhet med annexförsamlingarnas förhållanden mindre förtrogna vikarier, vilka icke hava skyldighet att bidraga till fattigvårdssamhällenas utgifter, rätt att deltaga i beslut, som i de flesta fall medföra utgifter för samhällena. Yttranden.

Domkapitlet i Skara framhåller, att i de löneresolutioner, som nu begynt fastställas på grund av den nya prästlöneregleringen, icke sällan finnes den bestämmelsen, att en komminister skall vara huvudsakligen anställd för mer än en församling inom ett pastorat, som består av flera än två församlingar, samt finner lagen på grund härav böra stadga, att komminister eller den, hans tjänst förestår, när kyrkoherden ej själv är tillstädes, äger här ifrågavarande befogenhet i den eller de församlingar, för vilka han är huvudsakligen anställd; enligt lagförslagets ordalydelse äger komminister, anser domkapitlet, denna befogenhet endast i den annexförsamling, där han är bosatt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län anser 13 § böra fullständigas med bestämmelse därom, att i fattigvårdssamhälle, som

omfattar flera församlingar, antingen den i tjänsten äldste kyrkoherden eller ock den kyrkoherde, som domkapitlet utser, skall hava säte i fattigvårdsstyrelsen. För ordnande av samma angelägenhet finner *fattigvårdsstyrelsen i Malmö* §:ns bestämmelse böra modifieras därhän, att det medgives fattigvårdssamhället att i reglementet upptaga bestämmelser om vilken eller vilka av församlingarnas kyrkoherdar, som skola vara självskrivna i styrelsen.

Departementschefen.

Vad angår anmärkningarna mot denna §, i vad den avser vederbörande prästers rätt att deltaga i besluten, så har denna fråga varit föremål för riksdagens prövning senast år 1913 i sammanhang med den proposition, som föranledde ovannämnda lag den 13 juni 1913, innefattande ändring i 43 § av förordningen om kommunalstyrelse på landet. Motion med förslag, att kyrkoherde icke skulle äga rätt att deltaga i de uti nämnda 43 § omförmälda beslut, avslogs. Tillräcklig anledning att i nu förevarande sammanhang föreslå någon inskränkning i kyrkoherdes ifrågavarande befogenhet synes mig icke föreligga.

Beträffande domkapitlets i Skara ovan omförmälda erinran torde böra framhållas, att lagförslaget redan tillerkänner komminister befogenhet av ifrågavarande slag i samtliga de annexförsamlingar, hans komministratur omfattar.

I fråga om fattigvårdssamhälle med flera församlingar har kommittén hänvisat till förslagets bestämmelse (22 § 2 mom.) om undantag i fråga om större städer från stadgandena i detta kapitel. Frågan om de grunder, enligt vilka kyrkoherdarna i dessa städer böra deltaga i fattigvårdsstyrelsens förhandlingar och beslut, skulle alltså efter fattigvårdssamhällets förslag ordnas genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t. Härigenom kan tydligen samhället få saken ordnad på det med hänsyn till föreliggande förhållanden lämpligaste sättet. Mot förslaget, att den kyrkoherde, domkapitlet utser, skall äga ifrågavarande befogenhet, torde visserligen i och för sig intet vara att erinra, men då det här gäller jämförelsevis få fall (Göteborg, Malmö, Norrköping, Karlskrona och Nyköping), synes det vara mindre lämpligt att för dessa intaga särskild bestämmelse i lagen, helst de största städerna sannolikt torde jämväl eljest i ett eller annat hänseende behöva begära undantag från bestämmelserna i kapitlet. Jag har därför icke ansett mig böra frångå kommitténs förslag.

Tjänsteläkare. Yttranden.

I detta sammanhang har från flera håll upptagits frågan om *tjänsteläkares representerande* i fattigvårdsstyrelsen. Sålunda yttrar *medicinalstyrelsen:*

»Det kyrkoherde här lämnade berättigandet att deltaga i fattigvårdsstyrelses förhandlingar och beslut torde, vad deltagandet i förhandlingar angår, även böra lämnas till vederbörande tjänsteläkare (provinsial-, extra provinsial-, stads- och stadsdistriktsläkare). Det är nämligen uppenbart, att en sådan rätt för tjänsteläkaren mången gång kan vara till fattigvårdens fromma, då dessa läkare på grund av sitt arbete ofta nog få en god inblick i hithörande frågor. Rätten för tjänsteläkare att deltaga i förhandlingar av fattigvårdsstyrelse inom hans tjänstgöringsområde kommer tydligtvis även att bidraga till, att dessa läkare allt mera rikta sin uppmärksamhet på fattigvårdsfrågor.

Medicinalstyrelsen får alltså föreslå, att ett tillägg till paragrafen göres i ovan angivna syfte.»

Fyra förste provinsialläkare samt *svenska fattigvårdsförbundet* hava uttalanden i enahanda riktning; tre av dessa läkare anse dock, att tjänsteläkaren skall hava rätt att deltaga även i besluten; den fjärde uttalar, att föredragningslista för varje sammanträde bör tillställas tjänsteläkaren, som då själv skall få avgöra, om någon fråga är av den beskaffenhet, att hans närvaro är behövlig. En annan av nämnda läkare anser, att den föreslagna behörigheten skall tillkomma i stad stadsläkare eller stadsdistriktsläkare och på landet provinsial- och extra provinsialläkare i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han är bosatt.

Departementschefen.

På de av medicinalstyrelsen anförda skäl anser jag, att tjänsteläkare bör tillerkännas rätt att deltaga i fattigvårdsstyrelses förhandlingar. Att, såsom vissa förste provinsialläkare förordat, utsträcka denna rätt att omfatta även besluten, synes mig knappast lämpligt. I stad torde den tjänsteläkare, det här gäller, vara stadsläkaren, eller, om flera än en finnas, förste stadsläkaren. I fråga om landet torde man visserligen icke kunna förvänta, att tjänsteläkare — här provinsialläkare och extra provinsialläkare — skola kunna annat än undantagsvis äga tid och möjlighet att deltaga i sammanträdena i de ofta mycket talrika fattigvårdsstyrelserna inom deras distrikt. Det kunde därför tänkas att, såsom en förste provinsialläkare förordat, tillerkänna tjänsteläkare befogenhet av ifrågavarande slag endast inom det fattigvårdssamhälle, där han är bosatt. Åtskilliga fattigvårdssamhällen skulle härigenom kunna vid sina förhandlingar få nytta av läkarens sakkunskap. Men dels äro åtskilliga av dessa läkare bosatta i städer och dels skulle det givetvis för fattigvården inom övriga samhällen vara av icke ringa betydelse, om läkaren dock hade möjlighet att närvara vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden, särskilt då viktigare frågor, som beröra hälsovård m. m., vore föremål för behandling. Jag har därför ansett mig böra, i likhet med medicinalstyrelsen, tillstyrka, att provinsialläkare och extra provinsialläkare tillerkännas rätt att deltaga i förhandlingarna i fattigvårdsstyrelserna inom deras distrikt.

14 §.

Ordförande och kassaförvaltare. 14 §.

I de tre första styckena av denna § stadgas, i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande föreskrifter i ämnet, att fattigvårdssamhälle bland fattigvårdsstyrelsens ledamöter utser ordförande och vice ordförande att tjänstgöra för den tid, de äro valda till ledamöter; att uppgift å den persons namn och bostad, som valts till ordförande, oförd röjligen skall insändas till Kungl. Maj:ts befallningshavande, som låter meddela underrättelse därom i länskungörelserna, samt att, om både ordföranden och vice ordföranden äro frånvarande från styrelsens sammanträde, styrelsen inom sig utser ordförande för tillfället.

I §:ns fjärde stycke förekommer en nyhet, i det kommittén däri föreslagit, att fattigvårdsstyrelsen inom sig för varje år utser en kassaförvaltare.

Kommittén.

I motiven framhåller kommittén beträffande fattigvårdssamhällets rätt att utse ordförande i fattigvårdsstyrelsen, att motsvarande rätt enligt 44 § förordningen om kommunalstyrelse på landet tillkommer kommunalstämma i fråga om val av ordförande och vice ordförande i kommunalnämnd, men att en del andra korporationer och styrelser (stadsfullmäktige, byggnads- och hälsovårdsnämnd, vägstyrelse, Stockholms stads fattigvårdsnämnd och de särskilda fattigvårdsstyrelserna i Stockholm) själva årligen inom sig utse ordförande. Såsom skäl för att kommittén i denna del följt fattigvårdsförordningens bestämmelse anför kommittén:

»Först och främst intager inom fattigvårdsstyrelsen dess ordförande på grund av lagens föreskrifter en så ledande ställning, att det är i sin ordning, att den väljande korporationen själv kan bestämma, vem som skall handhava detta viktiga uppdrag. Genom en sådan föreskrift kan också för detta uppdrag erhållas personer. som ej skulle mottaga det, om de allenast valts till ledamöter utan att vara försäkrade om att få bliva ordförande, vilket särskilt torde gälla för det fall, att fråga är om att bibehålla en förutvarande ordförande. Något klagomål har i övrigt ej försports mot gällande anordning, och kommittén vill även erinra därom, att då vid riksdagen 1895 fråga väcktes, att kommunalnämnd själv skulle äga välja ordförande, detta skedde med hänsyn till ledamöternas gemensamma ansvarighet för omhänderhavda medel samt att motionen därom avslogs, men att samtidigt beslut fattades om utseende av en kassavårdare. Sedan dess har, så vitt kommittén har sig bekant, ej inom riksdagen väckts förslag om ändring i denna anordning. Att för Stockholms del fattigvårdsnämnden och fattigvårdsstyrelserna själva välja ordförande kan bero på särskilda omständigheter, bland annat lättheten att där erhålla lämpliga personer till uppdraget.»

I fråga om utseende av kassaförvaltare anför kommittén:

»Då det synes vara billigt, att styrelsens ledamöter lämnas tillfälle att anförtro omhänderhavandet av de medel, som styrelsen har under sin förvaltning, åt person, som de anse vederhäftig, torde i fattigvårdslagen böra lämnas enahanda utväg att utse kassaförvaltare, som i kungl. förordningen om kommunalstyrelse på landet (56 §) givits åt kommunalnämnden och enligt kungl. förordningen om kyrkostämma m. m. (33 §) åt kyrko- och skolråd. Kassaförvaltare bör utses bland fattigvårdsstyrelsens ledamöter, enär ett intimt sammanhang förefinnes mellan utdelande av understöden och fattigvårdens handhavande i övrigt.»

Yttranden.

Från olika håll *(fattigvårdsmyndigheter i en del större städer* samt *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län)* har anmärkts, att det kunde inträffa, att ordförande och vice ordförande samtidigt vore förhindrade att mellan styrelsesammanträdena utföra ordförandens åligganden samt att det syntes lämpligt att meddela föreskrift om, huru i sådan händelse skulle förfaras. I Malmö stads fattigvårdsreglemente stadgades sålunda, att styrelsen kunde uppdraga åt någon sin ledamot att vid dylika tillfällen fullgöra ordförandens åligganden.

Av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län* har ifrågasatts, att uppgift å ordföranden borde införas i ortstidningarna, varigenom uppgiften lättare och säkrare skulle komma till allmänhetens kännedom än genom länskungörelserna.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län har erinrat, att det syntes olämpligt, att kassaförvaltare utsåges inom styrelsen, då särskilt i städerna kassan lämpligen handhades av annan än styrelseledamot, vilken sistnämnde måhända saknade tid för denna ofta besvärliga befattning. Uti åtskilliga andra utlåtanden påpekas enahanda förhållanden samt påyrkas att kassaförvaltare må kunna utses även utanför styrelsen eller att kassaväsendet må kunna ordnas på annat sätt.

Vid 10 § har redogörelse lämnats för ett par erinringar, som beröra även förevarande §.

Departementschefen.

Beträffande den ifrågasatta föreskriften om fullgörande vid ordförandes och vice ordförandes samtidiga frånvaro av dessas åligganden mellan sammanträdena, överensstämma de föreslagna, från fattigvårdsförordningen hämtade, stadgandena i 14 §:ns tre första stycken med gällande bestämmelser om kommunalnämnd. Det synes mig knappast lämpligt att avvika från dessa, då frågan icke lärer vara av någon större vikt; särskilt i fattigvårdssamhällen med distriktsstyrelser eller tjänstemän ordnar sig saken lätt utan någon föreskrift av antytt slag.

Val av ordförande omtalas i allmänhet i notiser i ortstidningarna, och svårighet att få kännedom om ordförandens namn och bostad torde

icke vara att befara. Om kungörelser i ortstidningarna skulle göra någon verklig nytta, borde de återkomma någorlunda ofta, vilket icke synes kunna ifrågasättas. Jag finner därför vad beträffande valens bekantgörande anmärkts icke böra föranleda ändring i förslaget.

I regel synes, såsom kommittén föreslagit, kassaförvaltare böra väljas inom styrelsen. Emellertid hava i en del städer och större landskommuner anställts särskilda tjänstemän för handhavande av kassaförvaltningen. För att föreskriften om utseende av särskilda kassaförvaltare icke skall uppfattas såsom hinder för bibehållande eller införande av en dylik anordning har det synts mig lämpligt att göra tillägg till förevarande stadgande.

15 §.

Sammanträden. 15 §.

Denna § innehåller en nyhet, i det stadgande meddelats om att fattigvårdsstyrelsens sammanträden skola hållas på regelbundet återkommande tider. Något minimiantal sammanträden är ej föreskrivet. Tid och ställe för dessa sammanträden bör av styrelsen till allmänhetens kännedom kungöras. Rörande extra sammanträde bibehåller förslaget fattigvårdsförordningens föreskrift, att sådant hålles, då ordföranden finner sådant nödigt eller minst halva antalet av styrelsens ledamöter gör framställning därom. Kallelse till sådant sammanträde meddelas på sätt styrelsen beslutar. I fråga om villkor för beslutförhet, omröstning till beslut och val hava fattigvårdsförordningens stadganden upptagits. Rörande påföljd för uteblivande har liksom i fattigvårdsförordningen hänvisats till vad i kommunallagarna är stadgat om ledamot och suppleant i kommunalnämnd eller om stadsfullmäktig.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att man genom bestämmelser om regelbundet återkommande sammanträden vinner, dels att understödssökande kunna veta, när styrelsen träffas samlad, dels att fattigvårdsstyrelsen från tid till annan verkligen sammanträder och dryftar förekommande frågor rörande fattigvården, så att icke, såsom nu stundom lär ske, ordföranden så gott som ensam sköter fattigvårdsärendena. Däremot har kommittén ej ansett lämpligt att närmare bestämma dessa tider, då det antal sammanträden, som behöves, är högst olika i olika kommuner, något som bekräftas av de till kommittén inkomna uppgifter. Kommittén fortsätter:

»I en del mindre kommuner är det tilläventyrs onödigt, att fattigvårdsstyrelsen sammanträder så ofta som en gång i månaden, och en föreskrift därom kunde snart bliva en död bokstav. Därest man åter stannade vid att såsom

minimum föreskriva t. ex. ett sammanträde i kvartalet, skulle därav lätt dragas den slutsatsen, att fyra sammanträden om året vore ett normalt antal, som man under vanliga förhållanden kunde nöja sig med. Det synes därför vara bäst att ej i lagen fastslå något minimum. Uti reglementet för fattigvården bör det däremot kunna föreskrivas, huru ofta om året fattigvårdsstyrelsen skall hålla ordinarie sammanträden.

Tiden för de ordinarie sammanträdena, d. v. s. vilken eller vilka dagar i månaden och vilken tidpunkt på dagen de skola hållas, bör, liksom stället för sammanträdena, kungöras. Detta torde lämpligen ske vid varje års början och i den ordning, som med offentliga tillkännagivanden inom kommunen i allmänhet äger rum (från predikstolen, å anslagstavla, annons i tidning); men dessutom är det lämpligt, att kallelse till ledamöter eller suppleanter sändes för varje sammanträde. Om sättet för kungörandet eller kallandet bör fattigvårdsstyrelsen träffa bestämmelse, därest regler därför ej finnas i reglementet. Sammanträdena torde i regel hållas å samma ställe som andra kommunala sammanträden; mångenstädes kunna de lämpligen hållas å fattigvårdsanstalten, åt vars angelägenheter styrelsens ledamöter därmed få ett osökt tillfälle att ägna större uppmärksamhet.

— —

Där, såsom stundom förekommer, kallelse till sammanträde äger rum genom särskilda meddelanden till de olika ledamöterna eller suppleanterna, bör tydligen kyrkoherden eller dennes ställföreträdare underrättas i samma ordning som övriga ledamöter.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län har anfört följande: Det torde särskilt i mindre kommuner, där fattigvårdsstyrelsen icke hade att handlägga så synnerligen många ärenden under årets lopp, vara mindre lämpligt att på förhand fastställa tiderna för styrelsens ordinarie sammanträden, vare sig de skulle äga rum viss dag i månaden eller i kvartalet. Det kunde nämligen mången gång inträffa, att något ärende icke förefunnes till handläggning, och då hade styrelsen onödigtvis måst inställa sig och företaga därav föranledda resor. Det skulle säkerligen även bliva obekvämt för styrelsens egna ledamöter i de fall, då, såsom vore att förutse, de regelbundna sammanträdena ofta komme att sammanträffa med andra förrättningar av officiell eller enskild natur, vid vilka styrelsens ledamöter hade viktiga angelägenheter att bevaka. De regelbundna, förut bestämda sammanträdena syntes icke heller erforderliga för allmänheten vid det förhållande, att ansökan om fattigvård kunde när som helst göras hos fattigvårdsstyrelsens ordförande eller någon dess ledamot ävensom hos prästerskapet i församlingen samt att det ålåge ordföranden att kalla styrelsen till sammanträde, då han funne sådant nödigt. Befallningshavanden ansåge för den skull, att ovannämnda föreskrift om regelbundna, förut kungjorda sammanträden för fattigvårdsstyrelse utan olägenhet kunde helt och hållet uteslutas eller ock genom tillägg modifieras att gälla allenast i kommun, där så ansåges nödigt.

Kammarrätten anser denna erinran vara förtjänt av beaktande. — Även *några fattigvårdsstyrelser* på landet hava ansett föreskriften om ordinarie sammanträden onödig.

Domkapitlet i Västerås och *svenska kyrkans diakonistyrelse* anse, att, i det av kommittén uppgjorda förslaget till normalreglemente för kommunernas fattigvård bör intagas uttrycklig föreskrift om vederbörandes skyldighet att till fattigvårdsstyrelsens sammanträden kalla även kyrkoherden eller dennes ställföreträdare.

Departementschefen.

Kommittén synes mig hava anfört övertygande skäl beträffande lämpligheten och vikten av den föreslagna anordningen med regelbundet återkommande sammanträden. Jag har därför ej ansett mig böra avvika från förslaget härutinnan.

För de fall, då styrelsen sammanträder å tider, som på förhand bestämts, samt särskilda kallelser ej utfärdas, torde ej heller för vederbörande prästmäns del kunna göras anspråk härpå. Där särskild kallelse äger rum, bör, på sätt kommittén anmärkt, även prästmannen kallas, och det är naturligen ej ur vägen att i reglementet erinra härom. Med hänsyn till det tillägg, som jag föreslagit i fråga om tjänsteläkares deltagande i förhandlingarna kan ifrågasättas, huruvida icke läkaren också i angivna fall bör kallas. Vad städerna beträffar synes det mig, som om reglementet lämpligen kunde föreskriva, att stadsläkaren kallas till sammanträde, då särskild kallelse eljest utfärdas. För landskommunernas del skulle en föreskrift om läkares kallande medföra ett onödigt besvär för styrelsens ordförande, då läkaren i allt fall endast undantagsvis lärer kunna infinna sig. Däremot skulle det tydligen ej vara olämpligt att i reglementena intaga en föreskrift om läkares underrättande, då till behandling förekomma frågor, med avseende å vilka hans närvaro av särskilda skäl är önskvärd.

16 §.

Protokollsföring. 16 §.

I denna § hava lämnats föreskrifter om protokolls förande och justering, därvid i huvudsak följts reglerna i förordningen om kommunalstyrelse på landet (51 och 52 §§).

Departementschefen.

Mot detta stadgande har annan erinran ej gjorts, än att en fattigvårdsstyrelse ansett en ovillkorlig föreskrift om angivande av skälen för beslut ej böra införas. Jag hemställer, att §:n måtte oförändrad godkännas.

17 §.

Ordförandens uppgifter. 17 §.

I denna § avhandlas de ordföranden i fattigvårdsstyrelse tillkommande uppdrag med undantag av dem, som avse mottagande av ansökningar om understöd och utdelande av sådant vid trängande behov av hjälp, i vilka hänseenden bestämmelser meddelas i 4 kap.

I gällande fattigvårdsförordning (18 §) angivas ordförandens uppgifter vara följande: att vid sammanträde föra eller på eget ansvar låta föra protokoll, upptagande styrelsens beslut med skälen därtill, att ombesörja skriftväxlingen, att emottaga till styrelsen ankommande skrivelser och gjorda framställningar, att ansvara för räkenskapernas ordentliga förande, samt att vårda styrelsens handlingar och hålla register över dem. Detta är i huvudsak detsamma som gäller ordförande i kommunalnämnd.

I förslagets 17 § har bland ordförandens åligganden främst upptagits att befordra styrelsens beslut till verkställighet och för sådant ändamål å styrelsens vägnar ingå avtal. Beträffande protokollsföring samt vården av styrelsens handlingar och ansvaret för räkenskapernas förande hava fattigvårdsförordningens bestämmelser i huvudsak bibehållits. Vidare har bland ordförandens uppgifter upptagits att med laga verkan mottaga stämningar och andra meddelanden, som skola delgivas styrelsen, samt att ombesörja all skriftväxling för styrelsen och själv eller genom ombud inför domstolar och andra myndigheter företräda styrelsen och föra dess talan.

Kommittén.

Kommittén anför i motiven:

»Då den ställning, ordföranden i fattigvårdsstyrelsen har i förhållande till sin styrelse, är av egenartad beskaffenhet, har kommittén ansett lämpligt att något närmare precisera ordförandens ställning. Därvid har i första rummet givits uttryck åt hans ställning såsom verkställare av styrelsens beslut samt hans därav följande befogenhet att i allt, som är förenat med verkställigheten, å styrelsens vägnar ingå erforderliga avtal.»

Efter omnämnande av, att enligt rättegångsbalken delgivning av stämning i mål, där fattigvårdsstyrelsen har att besluta om talans utförande, skall ske med ordföranden, framhåller kommittén, att så bör vara fallet även i andra mål och ärenden än dem, som förekomma vid domstol, något som lämpligen bör i lagen uttryckligen angivas. Kommittén tillägger, att densamma, för att undanröja all tvekan i fråga om ordförandens befogenhet att utåt företräda styrelsen, till stadgandet om befogenhet att ombesörja all skriftväxling fogat en bestämmelse om

behörighet för honom att själv eller genom ombud inför domstolar och andra myndigheter företräda styrelsen och föra dess talan.

Yttranden.

Under 10 § har omnämnts, att i samband med påyrkat tillägg till nämnda §, jämväl hemställts om ändring av 17 §. Vidare har anmärkts av *en fattigvårdsstyrelse*, att styrelsens samtliga ledamöter borde vara ansvariga för räkenskapernas ordentliga förande.

Departementschefen.

Då bestämmelsen, att ordföranden skall ansvara för räkenskapernas ordentliga förande, överensstämmer med gällande bestämmelse i ämnet, och denna ej lagt hinder i vägen för anställande av särskilda tjänstemän för räkenskapsföringen, torde ändring i denna del icke vara erforderlig. Ej heller i övrigt finner jag anledning att frångå kommitténs förslag.

18 §.

Ersättning åt ordföranden 18 §.

I denna § lämnas bestämmelser om ersättning åt ordföranden. Härom stadgar fattigvårdsförordningen (18 §), att han har att fullgöra sitt uppdrag utan annan ersättning än den gottgörelse, som av fattigvårdssamhället anslås för skrivmaterialier, postporto samt skrivnings- och räkenskapsbesvär; och äger ordföranden att för nämnda göromål antaga erforderliga biträden, samt, när han finner skäligt, entlediga dem.

I denna del innehåller förordningen om kommunalstyrelse på landet 51 § i dess lydelse enligt lagen den 13 juni 1913, att kommunalnämnds ordförande äger tillgodonjuta ej mindre gottgörelse, som av kommunalstämman anslås för de honom genom uppdraget åsamkade kostnader för skrivmaterialier, postporto samt skrivare- och räkenskapshjälp, än även, därest kommunalstämman i betraktande av kommunens folkmängd och utsträckning, göromålens mängd och beskaffenhet samt kommunens ekonomiska bärkraft anser, att jämväl ersättning för det med uppdraget förenade besvär må till honom utgå, arvode till belopp, som stämman med hänsyn till nämnda omständigheter finner skäligt.

Enligt 74 § samma förordning erfordras dock Kungl. Maj:ts befallningshavandes godkännande för att giva gällande kraft åt kommunalstämmans beslut om gottgörelse eller arvode åt kommunalnämndens ordförande eller förhöjning därav.

Enligt 26 § lagen om allmän pensionsförsäkring gälla liknande bestämmelser beträffande ordförande i pensionsnämnd.

I förevarande § av förslaget har upptagits ett stadgande, som liknar 51 § i kommunalförordningen, allenast med den ändring, att de

detaljerade grunder, som i kommunalförordningen gjorts för beslutande i ämnet, i förslaget uteslutits. Förevarande bestämmelse är avsedd att gälla i fråga om ordförande i fattigvårdsstyrelse både i stad och på landet.

Yttranden.

Av *fattigvårdsstyrelserna i Malmö, Norrköping och Lund* har ifrågasatts lämpligheten av att förändra ordförandeskapet från att vara ett oavlönat förtroendeuppdrag till en avlönad beställning. Från ett annat håll har hemställts, att stadgandet om arvode endast borde gälla för större kommuner. En fattigvårdsstyrelse erinrar, att arvode jämväl bör kunna anslås åt kassaförvaltaren, då eljest rätten att utse sådan vore illusorisk.

Åtskilliga Kungl. Maj:ts befallningshavande ävensom *kammarrätten* erinra, att i likhet med vad som är stadgat om arvode åt ordförande i kommunalnämnd och pensionsnämnd synes böra i 18 § meddelas föreskrift därom, att beslut om beviljande av sådant arvode skall underställas Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning.

Departementschefen.

I likhet med kommittén anser jag det riktigt, att fattigvårdslagens bestämmelser om ersättning till ordföranden ansluta sig till kommunalförordningens stadgande rörande ersättning åt ordföranden i kommunalnämnd. Jag finner därför kommitténs förslag i denna del böra godtagas; dock torde, på sätt anmärkts, böra stadgas, att beslut om beviljande av arvode till ordföranden skall underställas Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning.

19 och 20 §§ samt 24 § 2 mom.

Distriktsindelning m. m. 19 och 20 §§ samt 24 § 2 mom.

Gällande fattigvårdsförordning innehåller (12 och 13 §§) bestämmelser om fattigvårdsstyrelse åliggande skyldighet att göra sig underrättad om understödssökandes levnadsförhållanden och behov, att hava tillsyn över dem, som åtnjuta fattigvård, samt vaka över understöds behöriga användande och utackorderades vård; och föreskrives tillika, att för sådant ändamål fattigvårdssamhället bör, där det lämpligen kan ske, fördelas i distrikt, vartdera stående under närmaste uppsikt av en ledamot av fattigvårdsstyrelsen.

Distriktsindelning. 19 § 1 mom.

Förslagets 19 § 1 mom. stadgar i denna del, att fattigvårdssamhälle, där dess fattigvård ej är av ringa omfattning, bör, på det fattigvårdsstyrelsen må bliva i tillfälle att fullgöra den styrelsen åliggande

undersökning och prövning av fattigvårdsbehov samt att utöva tillsyn över dem, som åtnjuta understöd, indelas i distrikt, vart och ett stående under närmaste uppsikt av en ledamot i styrelsen. Om emellertid inom fattigvårdssamhälle genomförts annan efter dess särskilda förhållanden lämpad arbetsfördelning mellan fattigvårdsstyrelsens ledamöter, ankommer på Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning, huruvida sådan anordning må godkännas.

Kommittén. Såsom exempel på sådan arbetsfördelning anför kommittén roteförd delning, så länge sådan får bestå, eller s. k. tjänstemannasystem. Kommittén tillägger, att efter införande av den särskilda inspektionsmyndighet över fattigvården, som av kommittén föreslås, lärer vara lämpligt att dennas yttrande inhämtas, innan dylik fråga avgöres.

Yttranden. I anledning därav, att i detta mom. stadgats, att ingen annan än ledamot av fattigvårdsstyrelsen kan vara distriktsföreståndare, har *fattigvårdsstyrelsen i Jukkasjärvi kommun* framhållit, att antalet fattigvårdsdistrikt i nämnda, synnerligen vidsträckta kommun för närvarande uppginge till 26, att, om nyssnämnda stadgande godkändes, antalet ledamöter i fattigvårdsstyrelsen komme att uppgå till minst 26, att då även ersättare för distriktsföreståndarna måste utses, det bleve nödvändigt att ytterligare öka antalet styrelseledamöter, vilket bleve en allför tungrodd apparat, samt att fattigvårdsstyrelsen därför borde erhålla rätt att efter omständigheterna utse distriktsföreståndare antingen inom eller utom styrelsen.

Kammarrätten har funnit denna erinran böra komma under övervägande.

Departementschefen. I anledning av Jukkasjärvi sockens fattigvårdsstyrelses ovanberörda anmärkning må erinras, att det ankommer på Kungl. Maj:ts befallningshavande att godkänna annan arbetsfördelning än den i 19 § 1 mom. angivna distriktsfördelning, vadan utvägar icke saknas att få bibehålla nu existerande anordningar, om de befinnas lämpliga. Därest vad jag ämnar föreslå vid 22 § 2 stycket, nämligen att Kungl. Maj:t kan medgiva särskild organisation även för större landskommuner, vinner bifall, finnes ytterligare ett sätt att erhålla en efter förhållandena lämpad organisation i en del sådana kommuner. Ej heller i övrigt har jag något att erinra mot förevarande mom.

Vårdare- och tjänstemannasystem. Särskilda styrelser. 19 § 2 och 3 mom. samt 20 § och 24 § 2 mom.

I 19 § 2 mom. föreslår kommittén, att för ändamål, som sägs i 1 mom. av samma §, fattigvårdsstyrelsen, enligt bestämmande i fattigvårdsreglementet, må kunna till sitt biträde kalla därför skickade, inom fattigvårdssamhället bosatta män och kvinnor (vårdare), vilka, om förhållandena så kräva, kunna sammanslutas till särskilda styrelser (distriktsstyrelser).

Vidare stadgas i 20 §, att där fattigvårdssamhället så aktar nödigt, samhället äger besluta, att särskilda tjänstemän må av fattigvårdsstyrelsen anställas för att utföra något eller några av de göromål, som åligga ordföranden, eller att i andra avseenden biträda vid fattigvårdens handhavande.

I detta sammanhang må erinras om bestämmelsen i *24 § 2 mom.*, enligt vilken i fattigvårdssamhälle, där distriktsstyrelser finnas, åt sådan styrelse, enligt föreskrift i fattigvårdsreglementet, må kunna uppdragas att meddela fattigvård av visst slag eller i viss omfattning.

Kommittén.

I sina motiver till 19 § 2 mom. och 20 § anför kommittén i huvudsak följande: I de större samhällena har det ej gärna varit möjligt för ledamöterna i fattigvårdsstyrelsen att ensamma medhinna de arbeten, som åligga dem med hänsyn till undersökning och kontroll av alla förekommande fall, enär antalet ledamöter i fattigvårdsstyrelsen ej alltid kan göras så stort som det antal distrikt man behöver. De åtgärder, genom vilka man sökt fylla denna brist, hava varit av två slag. Antingen har man genom anställande av avlönade befattningshavare, manliga och kvinnliga, sökt avlyfta från fattigvårdsstyrelsens ledamöter den arbetsbörda, som blivit dessa för tung, eller också har man anlitat frivilliga krafter, vilka gått fattigvårdsstyrelsen och dess ledamöter tillhanda i samma arbete. Efter dessa tvenne linjer hava så småningom två skilda system, *tjänstemannasystem* och *vårdaresystem*, utvecklat sig. För det förra systemet är huvudstadens fattigvård typisk, och det återfinnes även i Malmö samt i mer eller mindre utvecklad form i ett 10-tal andra städer. Det utmärkande för fattigvårdsorganisationen i dessa städer är, att den undersökning av den understödssökandes levnadsförhållanden, vilken föregår styrelsens beslut i frågan, och den kontroll över de understödda, som anses böra utövas, till största delen, stundom uteslutande, ligger i avlönade befattningshavares händer (besökare, tillsyningsmän, diakonissor). I en del fall mottaga dessa befattningshavare även ansökningarna om fattigvård, föredraga dessa inför styrelsen och ombesörja, att styrelsens beslut bliva verkställda. I andra fall har styrelsen en särskild sekreterare (direktör, ombudsman). som ombesörjer skriftväxling och protokollsföring, sköter processerna med främmande kommuner samt

i en del fall övervakar utackorderade barn. Vanligen är i dessa städer ingen distriktsindelning genomförd, och styrelsens ledamöter deltaga i relativt ringa utsträckning i det rent praktiska arbetet. — Vårdaresystemet eller det s. k. Elberfeldsystemet betraktas såsom en vidare utveckling av distriktsindelningen. I de samhällen, där vårdaresystemet kan betraktas såsom utfört, sammanslutas de frivilliga krafterna till särskilda styrelser, distriktsstyrelser, oftast under ledning av vederbörande fattigvårdsstyrelseledamot såsom ordförande. Vårdarna utföra här det huvudsakliga arbetet såväl i fråga om undersökningar och utredningar som i fråga om övervakning i hemmen, och åt distriktsstyrelserna överlåtes i regel mer eller mindre av den befogenhet att meddela fattigvård, som eljest tillkommer fattigvårdsstyrelse. — I en del städer, Göteborg, Gävle och Uppsala m. fl., föreligger slutligen ett försök att sammansmälta de båda ovan nämnda systemen till ett system, som fått namn av det *blandade systemet.* Enligt detsamma utföres den mera formella delen av undersökningen rörande understödsbehov av en tjänsteman, under det att den mera personliga delen av densamma ävensom den efterföljande övervakningen anförtros åt vårdaren. Beslutanderätten är även i en del av dessa städer i olika utsträckning förlagd till distriktsstyrelser. Kommittén har ej funnit det böra i lag föreskrivas, vilken organisation fattigvårdssamhällena skola anlita för den öppna fattigvården utöver den föreskrift om distriktsindelning, varom ovan talats. Huruvida för de samhällen, där fattigvårdsstyrelsens ledamöter ej kunna medhinna att utföra alla de arbeten, som åligga dem, böra anlitas avlönade tjänstemän eller frivilliga krafter, har ansetts böra överlämnas åt samhällenas eget beprövande.

Det ovannämnda stadgandet i *24 § 2 mom.* motiverar kommittén sålunda:

»I större samhällen, varest särskilda distriktsstyrelser inrättats för handhavande av vissa delar av den öppna fattigvården, förekommer redan nu, att fattigvård av visst slag eller i viss omfattning meddelas genom dessa styrelser. Kommittén har ansett lämpligt att legalisera ett sådant förfarande, varigenom således distriktsstyrelse skulle äga att i fattigvårdsstyrelsens ställe besluta härom. Föreskrift i sådant hänseende skall dock intagas i fattigvårdsreglementet.»

Kommittén erinrar vidare, att det visat sig, att de åligganden, som beträffande anstalt eller eljest åligger styrelsen, stundom äro så omfattande, att man nödgats anlita krafter även utanför styrelsen. Utom beträffande anstalt har så måst ske t. ex. beträffande utackordering av utav fattigvården omhändertagna barn. I detta hänseende stadgas i 19 3 mom. av förslaget, att genom föreskrift i fattigvårdsreglementet

må kunna uppdragas åt fattigvårdsstyrelsen att bland inom samhället bosatta män och kvinnor utse särskild styrelse att handhava förvaltningen av anstalt eller utförande av viss annan fattigvårdsstyrelsens angelägenhet.

I avgiven reservation hava två ledamöter av kommittén, herrar *Björklund* och *Magnusson*, anfört: Reservation.

»Så till vida äro vi ense med kommittén, att vi anse det både nyttigt och nödvändigt, att fattigvårdsstyrelse har befogenhet att på samhällsmedlemmar, som icke tillhöra styrelsen, lägga skyldigheten att biträda styrelsen i dess arbete och att dessa förpliktas att mottaga styrelsens uppdrag, men vi finna det varken påkallat eller lämpligt, att dessa särskilt tillkallade, utom styrelsen stående personer, vilka icke med styrelsen dela ansvaret för fattigvårdens handhavande, skola hava befogenhet att vare sig som särskilda styrelser eller eljest i någon fattigvårdsstyrelsen åliggande angelägenhet besluta. Det må kunna uppdragas åt den styrelsens ledamot, som har uppsikten över distriktet, att mellan styrelsens sammanträden i trängande fall till nödställda lämna understöd, men dessa böra dock av honom vid styrelsens nästa sammanträde anmälas. De särskilt tillkallade personerna, vilka lämpligen benämnas medhjälpare eller biträden, böra ej hava annan uppgift än att biträda styrelsen eller den ledamot av styrelsen, som har uppsikt över distriktet, med undersökningar och tillsyn i enlighet med den instruktion, styrelsen för dem utfärdar.»

Beträffande 19 § 3 mom. förklara reservanterna, att det synes dem varken lämpligt eller riktigt, att det icke utsäges, att en på sätt i nämnda mom. sägs utsedd särskild styrelse har att ansvara inför fattigvårdsstyrelsen, eller att, om fattigvårdsstyrelsen uppdrager åt någon att utföra viss annan dess angelägenhet, denne handlar på styrelsens ansvar och är inför styrelsen ansvarig för uppdragets fullgörande.

Reservanterna fortsätta:

»Utan sådana bestämmelser skulle en fattigvårdsstyrelse kunna utportionera sitt ansvar på andra av styrelsen utsedda särskilda styrelser och personer med påföljd att till slut varken fattigvårdsstyrelsen eller någon annan hade något ansvar.

I detta sammanhang föranlåtas vi att inlägga en gensaga mot strävandena att tillskapa styrelser eller funktionärer för alla möjliga uppgifter, då det enligt vår övertygelse bidrager till att framkalla förvirring, att flera olika styrelser eller funktionärer inom samma verksamhetsområde oberoende av varandra besluta och handla, varjämte ett på många händer uppdelat ansvar måste mynna ut i ansvarslöshet.»

Av dessa skäl hemställa reservanterna, att 19 § och 24 § 2 mom. måtte avfattas i enlighet med av dem sålunda angivna grunder.

Yttranden.

Gentemot bestämmelsen i 2 mom, att vårdare skola utses *av fattigvårdsstyrelsen*, hava från flera håll framställts anmärkningar, under yrkande, att vårdarna skola väljas av stadsfullmäktige, såsom redan nu sker i en del städer, eller av kommunalstämman.

I några av de över förslaget avgivna yttrandena hemställes helt eller delvis om bifall till reservationen.

Sålunda instämmer *fattigvårdsstyrelsen i Malmö* i reservanternas yrkanden, att 19 § 2 och 3 mom. samt 24 § 2 mom. måtte omredigeras i enlighet med av reservanterna angivna grunder, därvid klart bör utsägas, att »vårdarne» icke, varken var för sig eller sammanslutna i någon slags korporation, äga beslutanderätt i någon fråga utan handla på styrelsens ansvar, samt att såväl dessa som de i mom. 3 ifrågasatta styrelser för anstalt eller för viss annan fattigvårdsstyrelsens angelägenhet äro för sina åtgöranden och beslut ansvariga inför styrelsen.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län yttrar beträffande 19 och 24 §§:

»Den i dessa lagrum medgivna anordningen att på lämpliga samhällsmedlemmar, som ej tillhöra fattigvårdsstyrelsen, lägga vissa fattigvårdsväsendet rörande bestyr måste anses välbetänkt såsom ägnad att låta personalkännedom samt sakkunskap komma till behörig användning. I den mån däremot avsett är, att de sålunda utsedda personerna, sammanslutna till styrelser, skola handla med självständig beslutanderätt och utan ansvar inför fattigvårdsstyrelsen och utan någon den sistnämnda påvilande ansvarighet för vad berörda särskilda styrelser företaga, synes en sådan fördelning av ansvarigheten kunna bliva betänklig. Det sammanhållande och reglerande moment, som fattigvårdsstyrelsen bör utgöra i alla fattigvårdsangelägenheter, skulle tydligen mera eller mindre gå om intet och förvirring lätt uppstå. Föga egentligt synes det dessutom vara, att, sedan samhället pålagt fattigvårdsstyrelsen ett visst uppdrag med därmed förbundet ansvar, styrelsen skulle kunna i större eller mindre mån avbörda sig detta ansvar genom att fördela det på andra.»

Västerbottens läns landsting framhåller följande:

»Det bör utsägas i lagen, att om inom ett fattigvårdssamhälle särskilda styrelser, distriktsstyrelser, tillsättas, dessa i de avseenden, då reglemente medgiver dem att tillfälligt besluta, hava att ansvara inför fattigvårdsstyrelsen och att, om fattigvårdsstyrelsen uppdrager åt någon att utföra viss dess angelägenhet, denne handlar på styrelsens ansvar och inför styrelsen är ansvarig för uppdragets fullgörande.»

Vidkommande 19 § 2 mom. och 24 § 2 mom. ansluter sig *kammarrätten* till reservanternas uppfattning, att det visserligen bör kunna uppdragas åt vederbörande styrelseledamot (distriktsföreståndare) att i trängande fall lämna understöd med skyldighet för honom att göra anmälan därom vid fattigvårdsstyrelsens sammanträde, men att de särskilt till-

kallade personerna ej böra hava annan uppgift än att biträda fattigvårdsstyrelsen eller distriktsföreståndaren med undersökningar och tillsyn över understödstagare. 24 § 2 mom. bör alltså enligt kammarrättens åsikt utgå. I likhet med reservanterna håller kammarrätten före, att det bör utsägas, att de styrelser, som kunna komma att utses i enlighet med 19 § 3 mom. fattigvårdslagen, skola vara ansvariga inför fattigvårdsstyrelsen.

Departementschefen.

Kommitténs förslag att till biträde åt fattigvårdsstyrelsens medlemmar må kunna utses särskilda personer har rönt allmän tillslutning. Beträffande sättet för väljande av dessa har i några av de avgivna yttrandena framhållits, att, därest vårdarna skulle väljas av kommunalrepresentationen, uppdraget skulle, såsom mera jämnställt med andra kommunala förtroendeuppdrag, bliva mera uppskattat och hellre mottagas, än om vårdarna skulle utses av fattigvårdsstyrelsen. Ehuru betydelsen av nämnda skillnad måhända överskattats, framgår dock av yttrandena, att i de städer, där vårdare för närvarande väljas direkt av stadsfullmäktige, en dylik anordning anses vara förmånlig. Vid sådant förhållande lärer stadgandet i 2 mom. böra så avfattas, att det alltjämt blir möjligt att låta vårdarna utses av kommunalrepresentationen.

Mot förslaget i 19 § 3 mom. om utseende av särskild styrelse för anstalt m. m. har anmärkning ej förekommit och jag finner ej heller skäl till erinran däremot. Stadgandet i 20 § torde likaledes böra godkännas.

Att fattigvårdsstyrelsen skall vara den beslutande fattigvårdsmyndigheten, därom torde alla i princip vara ense. Emellertid kunna förhållandena i större samhällen onekligen kräva vissa modifikationer av denna princip. Det synes mig, som om förslagets bestämmelser innefatta erforderliga garantier för att alltför vittgående avsteg från nämnda princip icke skola kunna ifrågakomma. För att rätt att meddela fattigvård av visst slag eller i viss omfattning skall kunna tillkomma distriktsstyrelse erfordras till en början föreskrift i fattigvårdsreglementet, som ju antages av fattigvårdssamhället. Detta får sålunda självt avgöra, om all beslutanderätt, även beträffande naturaunderstöd o. dyl., skall förbehållas fattigvårdsstyrelsen, eller om det icke tilläventyrs är mera ändamålsenligt att låta distriktsstyrelserna härom träffa avgörande. Men vidare kan samhället, om nyssnämnda av mig förordade ändring i 19 § 2 mom. godtages, genom att i reglementet intaga föreskrift om att vårdarna skola utses av samhället, vinna garantier för att enligt samhällets mening lämpliga personer utses till vårdare. Då vårdarna, enligt vad som uttalas i 2 mom., kallas till fattigvårdsstyrelsens biträde,

framgår därav, att de liksom distriktsstyrelserna äro ansvariga inför fattigvårdsstyrelsen.

Anordningar, likartade med den föreslagna, förefinnas redan i Stockholm och Göteborg. Då de där fungerat till belåtenhet, torde de kunna vara till gagn även i andra stads- och större landskommuner. Det skulle nu kunna ifrågasättas att genom utsträckning av bestämmelsen i förslagets 22 § 2 mom. till att avse undantag även från de i 4 kap. upptagna regler om meddelande av fattigvård möjliggöra för större kommuner att hos Kungl. Maj:t utverka sig tillstånd att åt distriktsstyrelserna lämna uppdrag av det innehåll i förslagets 24 § 2 mom. sägs; nämnda moment skulle då utgå ur förslaget. Då emellertid de farhågor, som uttalats i fråga om stadgandena i 19 § 2 mom. och 24 § 2 mom. knappast synas mig hava någon grund i verkligheten, och det avsedda syftet bäst och enklast nås genom att i lagen medgiva kommunerna frihet att i sina reglementen bestämma om inrättande av distriktsstyrelser och medgiva dem den i 24 § 2 mom. omförmälda befogenhet, har jag ansett mig böra förorda bifall till kommitténs förslag utom beträffande sättet för vårdarnas utseende, varom jag ovan yttrat mig.

I fråga om sådan särskild styrelse, som avses i 19 § 3 mom., torde detsamma gälla som ovan sagts om distriktsstyrelses ansvarighet.

Skyldighet att mottaga uppdrag som vårdare m. m. 19 § 1 mom.

Slutligen föreslår kommittén i 19 § 4 mom., att därest fattigvårdssamhället anser nödigt att i fråga om uppdrag, som i 2 och 3 mom. sägs, meddela bestämmelser om skyldighet att mottaga sådant och om tjänstgöringstid, må det kunna ske; dock att dessa bestämmelser ej må göras strängare än de, som gälla om ledamöter i fattigvårdsstyrelse.

Kommittén.

Kommittén motiverar denna bestämmelse därmed, att lagen bör medgiva fattigvårdssamhällena att uppställa enahanda regler med avseende på dylik skyldighet som för ledamot av fattigvårdsstyrelse, så att en var, som ej kan åberopa sig på sådana skäl, som i sistnämnda hänseende gälla för befrielse från ledamotskap, kan tvingas att åtaga sig uppdraget. Enligt mångas åsikt är emellertid, yttrar kommittén vidare, tvång härvidlag till föga gagn för uppdragets utförande, och det bör därför ligga i fattigvårdssamhällets skön att i reglementet få fastslagen en dylik skyldighet eller icke.

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län anser det hava sina betänkligheter att utsträcka skyldigheten att mottaga medborgerliga

uppdrag, därest giltig ursäkt icke kan förebäras, till av fattigvårdsstyrelsen utsedda biträdande vårdare och till ledamöter i fattigvårdsstyrelsen underordnade anstalter samt att ifrågavarande uppdrag äro av sådan beskaffenhet, att det måste vara lämpligare att på frivillighetens väg söka vinna personer att utföra desamma än att genom tvång förmå därtill.

Kammarrätten och *socialstyrelsen* äro av samma åsikt samt påyrka momentets uteslutande. Kammarrätten ansluter sig för övrigt till ett av *länsmannen i Arvidsjaurs distrikt* gjort uttalande, att det ej bör tillkomma fattigvårdssamhälle att meddela dylika föreskrifter utan att sådana, därest de befinnas erforderliga, böra meddelas i form av författningsbestämmelser.

Departementschefen.

Principen om skyldighet att mottaga kommunala förtroendeuppdrag bör givetvis ej utsträckas längre än nödigt är. Då emellertid behov mångenstädes förefunnits att förvärva flera oavlönade krafter till medverkan i fattigvårdsarbetet, synas sådana omständigheter vara för handen, att en avsägelse av de i 2 och 3 mom. av 19 § omförmälda uppdrag ej under alla förhållanden bör godtagas. Att i lagen stadga en allmän sådan skyldighet lärer ej vara nödigt, då behovet därav är begränsat till vissa kommuner, utan synes det mig vara en riktig utväg att det endast är för det fall att fattigvårdssamhället självt önskar en dylik föreskrift och densamma ingår i det fastställda fattigvårdsreglementet, som dylik skyldighet bör förefinnas. Att man därvid ej i fråga om skyldighet och tjänstgöringstid kan gå utöver vad som gäller för fattigvårdsstyrelse torde vara självklart, men å andra sidan bör hinder ej möta att sträcka sig till samma gräns.

21 §.

Granskning och ansvarighet. 21 §.

I fråga om ansvarighet för förvaltningen har fattigvårdsförordningen enahanda stadgande, som gäller för kommunalnämnd samt kyrkoråd och skolråd. Dess 19 § lyder nämligen sålunda: »Varje ledamot i fattigvårdsstyrelse ansvarar gemensamt med de övrige för de medel, styrelsen under sin förvaltning haft, ävensom för de säkerhetshandlingar, mot vilkas antaglighet han ej till protokollet gjort anmärkning. Denna ansvarighet fortfar till dess förvaltningen blivit godkänd av fattigvårdssamhället eller, om klander anställes, av vederbörlig domstol, eller ock till dess natt och år efter räkenskapernas avlämnande förflutit, utan att klander i laga ordning blivit anställt.»

Förslagets 21 § stadgar, att i fråga om granskning av fattigvårdsstyrelsens räkenskaper och förvaltning gäller vad i kommunallagarna

finnes stadgat, samt innehåller beträffande ansvarigheten bestämmelser, i huvudsak överensstämmande med fattigvårdsförordningens nyssnämnda stadgande.

Departementschefen. Då anledning till erinran mot denna § ej förekommit, föreslår jag, att densamma måtte oförändrad godkännas.

22 §.

Undantag för Stockholm och andra större kommuner. 22 §. Enligt fattigvårdsförordningen (21 §) gälla dess föreskrifter i 10 § samt i 14—20 §§, d. v. s. i vad som angår den egentliga organisationen av fattigvårdsstyrelsen, i allmänhet ej för Stockholms stad, utan tjäna angående de ämnen, som avses i nämnda §§, till efterrättelse förordningen angående kommunalstyrelse i Stockholm samt den för Stockholms stads fattigvårdsnämnd gällande instruktion.

Enligt förslagets 22 § skall Stockholms stad bibehållas vid sin undantagsställning i fattigvårdshänseende. Beträffande andra större städer, vilkas fattigvårdsförvaltning icke lämpligen kan i allo anordnas enligt de i 3 kap. angivna grunder, skall enligt förslaget Kungl. Maj:t äga medgiva undantag från vad däri blivit stadgat.

Yttrande. *Kammarrätten* yttrar vid denna §:

»Den möjlighet, som enligt 22 § 2 stycket skulle stå öppen för större städer — frånsett Stockholm, för vilken kommun särskilda bestämmelser i ämnet komme att lända till efterrättelse — att enligt nådigt medgivande få sin fattigvårdsförvaltning ordnad enligt andra grunder än de i 3 kap. angivna, synes lämpligen böra utsträckas även till andra större fattigvårdssamhällen.»

Departementschefen. I avseende å de för Stockholms stad gällande bestämmelser torde, sedan fattigvårdslagen antagits, böra tagas under övervägande, huruvida ny instruktion för stadens fattigvårdsnämnd bliver erforderlig.

På sätt kommittén föreslagit bör en särskild organisation också kunna medgivas för andra större städer. Även för en del landskommuner, som äro synnerligen vidsträckta eller bestå av flera spridda industrisamhällen, torde ett behov av särskild organisation göra sig gällande. Att dylikt behov kan föreligga, framgår bl. a. av de under 19 § berörda förhållandena inom Jukkasjärvi socken. I anledning härav bör 2 stycket av 22 § ändras i den riktning kammarrätten föreslagit.

4 KAP.

Om sökande och meddelande av fattigvård.

Allmänt.

Under det gällande fattigvårdsförordning innehåller allenast synnerligen knapphändiga bestämmelser i fråga om sökande och meddelande av fattigvård, upptager förslaget i detta kapitel jämförelsevis utförliga regler såväl rörande sökande av fattigvård som meddelande därav, tillvägagångssättet, de försörjningsformer, som böra användas, samt de allmänna regler, som vid den ena eller andra av dessa former böra iakttagas.

Kammarrätten vill ej ifrågasätta lämpligheten av att sådana föreskrifter, som i 4 kap. meddelas om de former, under vilka fattigvård utgår, intagas i lagen, men betvivlar nödvändigheten av att utföra dessa så detaljerat, som kommittén föreslagit. Då denna sak är av mindre vikt och kan vara föremål för delade meningar, har kammarrätten emellertid ej ansett sig böra framställa någon direkt erinran i detta stycke.

23 §.

Anmälan om fattigvård. 23 §.

Den i fattigvårdslagstiftningen allmänt gällande grundsatsen, att den behövande i första hand erhåller understöd av det fattigvårdssamhälle, inom vilket han uppehåller sig, har även kommit till uttryck i gällande fattigvårdsförordning, som i 12 § 2 mom. stadgar, att i fråga om fattigvård enligt 1 § åtskillnad icke må göras, om den nödställde tillhör det fattigvårdssamhälle, där han söker fattigvård, eller icke. I förordningens 11 § föreskrives vidare, att den, som vill söka fattigvård, har att anmäla sig hos ordföranden i fattigvårdsstyrelsen i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han vistas.

Förslaget intager enahanda ståndpunkt därutinnan, att ett fattigvårdssamhälle är skyldigt att lämna fattigvård utan hänsyn till att den behövande ej tillhör samhället, kanske endast rent tillfälligtvis uppehåller sig där. Enligt 23 § skall nämligen den, som vill komma i åtnjutande av fattigvård, göra anmälan därom hos fattigvårdsstyrelsen i det samhälle, där han vistas.

Fattigvårdsförordningen innehåller i sin 11 § bestämmelser om, hos vem anmälan om behov av fattigvård må ske. Det stadgas nämligen,

att den, som vill söka fattigvård, äger att anmäla sig hos fattigvårdsstyrelsens ordförande eller hos kyrkoherden eller annan ledamot i styrelsen eller hos tillsyningsmannen över bettlare eller hos den person, som styrelsen kan hava utsett att mottaga anmälan. Anmälan om behov av fattigvård må ock göras hos polismyndighet eller dess underlydande betjänte, som, där omständigheterna synas påkalla åtgärd av fattigvårdsstyrelsen, underrättar densamma därom.

Dessa stadganden hava i huvudsak i förslaget bibehållits. Anmälan må sålunda ske, förutom hos styrelsen, hos ordföranden eller annan ledamot eller hos den, som styrelsen kan hava utsett att mottaga sådan anmälan, eller hos prästerskapet i församlingen (således ej endast kyrkoherden). Bland dem, som hava att mottaga anmälningar, upptages i förslaget ej tillsyningsman över bettlare. Tillsyningsmannens ställning har synts kommittén göra det mindre lämpligt att direkt hänvisa behövande till honom. I 92 § av kommitténs förslag stadgas, huru han har att förfara, därest en till honom överlämnad person befinnes vara i behov av fattigvård.

Det stadgas vidare, att om anmälan gjorts hos annan än ordföranden, den, som mottagit anmälan, är skyldig att ofördröjligen fortskaffa densamma till fattigvårdsstyrelsen eller dess ordförande.

I fråga om polismyndigheten har den ändring vidtagits, att denna myndighet ej uppräknats bland dem, som hava att mottaga anmälan om behov av fattigvård, utan allenast en erinran gjorts om dess skyldighet att, då den finner behov av fattigvård vara för handen, därom göra anmälan hos fattigvårdsstyrelsen. Uttrycket »polismyndighet eller dess underlydande betjänte» har utbytts mot det i lagen om fosterbarns vård den 6 juni 1902, 16 §, begagnade »polisman eller kronobetjänt».

Slutligen stadgas (i sista stycket), att, oavsett om anmälan skett, det åligger fattigvårdsstyrelsen att ombesörja, att den, som vistas inom samhället och befinnes vara i behov av fattigvård, erhåller sådan.

Yttranden. *Kammarrätten* framhåller, att något skäl för en ändring av fattigvårdsförordningens ståndpunkt i fråga om polismyndighetens ställning icke av kommittén anförts och ej heller syntes föreligga. Fast hellre hade åtminstone från ett håll (länsmannen i Luggude härads norra distrikt) behovet av anmälningsrätt hos polismyndighet kraftigt vitsordats. Anslutande sig till denna uppfattning håller kammarrätten före, att anmälan om fattigvårdsbehov må kunna göras även hos polisman eller kronobetjänt, på vilken det i sådant fall ankommer att vidare för vederbörlig åtgärd befordra anmälningen till fattigvårdsstyrelsen eller dess ordförande.

Medicinalstyrelsen och *fyra förste provinsialläkare* föreslå ett tillägg av innehåll, att även tjänsteläkare, som finner någon vara i sådan belägenhet, att fattigvårdsstyrelsens ingripande är av nöden, därom hos sådan styrelse bör göra anmälan.

Med instämmande av *överståthållarämbetet* anmärker *Stockholms stads fattigvårdsnämnd* att då, såsom kommittén uttryckligen uttalat, ingen kan tvingas att mottaga fattigvård, syntes till förekommande av missförstånd en mindre jämkning böra ske i avfattningen av 23 § sista stycket. En sådan jämkning medförde givetvis ingen inskränkning i den uti andra lagar stadgade rätt och skyldighet för offentliga myndigheter att, oberoende av varje anmälan och enskildes önskan, omhändertaga barn, som vanvårdas. — Från ett par håll uttalas, att bestämmelsen i detta stycke går för långt i omsorgen för individen och därför bör bortfalla.

Departementschefen.

I likhet med kommittén finner jag det vara lämpligast, att polismyndigheten i förevarande avseende ej göres till organ för fattigvårdsstyrelsen.

Vad beträffar medicinalstyrelsens anmärkning, skulle det därmed avsedda syftet kunna nås genom en bestämmelse i läkarinstruktionen om tjänsteläkares skyldighet att ingripa i likhet med vad, på sätt kommittén erinrat, beträffande barnmorska är fallet i reglementet för barnmorskor den 3 september 1909, § 18. Emellertid synes mig skyldigheten att göra anmälan böra sträckas ännu längre, så att varje läkare, som finner någon vara i behov av fattigvård, har att göra anmälan därom. Efter lagens antagande torde böra tagas i övervägande, huruvida en motsvarande ändring i läkarinstruktionen bör vidtagas. För konsekvensens och fullständighetens skull synes mig jämväl barnmorskas anmälningsskyldighet böra upptagas i lagen.

Sista stycket i denna § torde närmast avse det fall, att till fattigvårdsstyrelses kännedom — utan att sådan anmälan ägt rum som omtalas i föregående stycken — kommit, att någon befinner sig i ett nödläge, som behöver avhjälpas. Att fattigvårdsstyrelse även i sådant fall bör ingripa, synes mig uppenbart, och detta även om den nödlidande icke skulle direkt begära utan endast samtycka att mottaga hjälp. Förhållandena kunna stundom för övrigt vara sådana, t. ex. med avseende å barn eller sjuka, att en vägran att mottaga fattigvård ej får lägga hinder i vägen för meddelande av sådan. Att i andra fall någon mot sin vilja skall komma att påtvingas fattigvård, synes ej vara att befara. Anmärkningen mot sista stycket i §:n synes mig därför ej böra föranleda ändring i förslaget.

24 §.

Fattigvård, lämnad av fattigvårdsstyrelsens ordförande m. fl. 24 § 1 mom.

Ehuru fattigvårdsförordningen ej innehåller något stadgande därom, huru förfaras bör, då någon är i så trängande behov av fattigvård, att fattigvårdsstyrelsens sammanträde ej kan avvaktas, har i stor utsträckning förekommit, att i sådant fall styrelsens ordförande eller någon dess tjänsteman eller medhjälpare lämnat understöd tills vidare.

För att för framtiden undvika tvekan om lagligheten av dylikt förfarande stadgar förslaget i 24 § 1 mom., att då någon är i så trängande behov av fattigvård, att med dess avhjälpande ej kan anstå, till dess fattigvårdsstyrelsen sammanträder, ordföranden må tills vidare bevilja den nödställde fattigvård; att enahanda befogenhet, enligt bestämmande i fattigvårdsreglementet, må tilldelas annan ledamot av styrelsen eller tjänsteman hos densamma; samt att fattigvård, som här sägs, dock må beviljas allenast för tiden till styrelsens nästa sammanträde, då anmälan därom skall göras och i protokollet antecknas.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att, då den sålunda beviljade fattigvården lämnas å styrelsens vägnar, skall den anses given därmed, att ordföranden eller annan styrelsens representant meddelar den.

Yttranden.

Med avseende å bestämmelsen, att den i detta mom. avsedda fattigvård må beviljas allenast för tiden till fattigvårdsstyrelsens nästa sammanträde, då anmälan därom skall göras och i protokollet antecknas, anmärker *fattigvårdsstyrelsen i Jukkasjärvi socken*, att med socknens stora folkmängd, som nödvändiggör täta sammanträden, dess vidsträckta areal och bristfälliga kommunikationer bestämmelsen icke kan tillämpas därstädes, och att skäl finnes att antaga, att förhållandet är detsamma med en del andra kommuner, åtminstone i Norrbottens län.

Länsmannen i Lane härads östra distrikt förordar ett stadgande, att i protokollet skall antecknas jämväl dagen, då ordföranden eller annan representant för fattigvårdsstyrelsen meddelat nödställd person fattigvård.

Kammarrätten finner dessa erinringar förtjänta av att komma under övervägande.

Departementschefen.

Föreskriften, att styrelsens ordförande, annan ledamot eller tjänsteman icke må bevilja fattigvård annat än *för tiden till styrelsens nästa sammanträde,* kan tydligen i en del fall vålla olägenhet, och det synes knappast vara av behovet påkallat att på sådant sätt begränsa ifråga-

varande rätt att bevilja fattigvård, därest, såsom kommittén föreslagit, anmälan om fattigvårdens beviljande skall ske vid nästa sammanträde. Jag anser därför, att berörda föreskrift bör utgå ur förslaget.

Kommitténs mening har uppenbarligen varit, att då vid styrelsens sammanträde anmälan om fattigvårdens meddelande göres och anteckning härom sker i protokollet, jämväl dagen för fattigvårdens beviljande bör i protokollet anmärkas. Då kännedom härom är av en viss betydelse, torde det vara lämpligt, att lagtexten tydligt utvisar detta.

I övrigt har jag icke något att erinra vid 1 mom. av denna §.

24 § 2 mom.

Beträffande 2 mom. hänvisas till vad därom anförts i sammanhang med 19 §.

Fattigvård, lämnad av enskild.

Kommittén.

I sammanhang med 24 § har kommittén till behandling upptagit den i praktiken ej sällan förekommande frågan om naturen av den hjälp, som i vissa nödlägen lämnas av andra personer än dem, som äro behöriga att representera styrelsen. Kommittén erinrar härvid till en början om de fall, då myndigheter, anstalter och offentliga inrättningar, t. ex. Kungl. Maj:ts befallningshavande, lasarett, sjukstugor, i enlighet med givna stadganden lämnat hjälp åt behövande, samt anmärker, att ett självständigt ingripande syntes vara av omständigheterna påkallat och att det kunde ifrågasättas att utvidga begreppet fattigvårdssamhälle, så att därunder komme att inbegripas offentliga anstalter och myndigheter, men att kommittén nöjt sig med att stadga en rätt för dem att föra talan mot vederbörande fattigvårdssamhälle om ersättning för lämnad fattigvård (60 § i förslaget). Härefter fortsätter kommittén:

»Vid ett inträffat nödstillfälle i en ort, där fattigvårdsstyrelsen ej har någon representant, bjuder människokärleken den, som är närmast till hands, att lämna erforderlig hjälp. I flera fall har det förekommit, att den, som sålunda lämnat hjälp, sedan hos fattigvårdsstyrelsen begärt gottgörelse för sina utgifter och hemställt, att styrelsen måtte övertaga vården, samt, då detta vägrats, vänt sig till Konungens befallningshavande med yrkande om ersättning av fattigvårdssamhället för vården. Då i lagen givits föreskrifter om sättet för sökande och meddelande av fattigvård, lärer sådant understöd, som här omförmäles, ej vara att betrakta såsom fattigvård. Ej heller föreligger här samma trygghet med avseende å vårdens behövlighet och rätta handhavande som i de här ovan omhandlade fallen, då vård meddelats av allmän inrättning eller offentlig myndighet. Därav följer dock icke, att ett dylikt understöd icke bör av fattigvårdsstyrelsen ersättas. Tvärtom torde det vara med rättvisa och billighet överensstämmande, att fattigvårdsstyrelsen, för det fall att en enskild person bistått i ett verkligt nödläge, befriar honom från besväret att fortsätta med vården samt även håller honom

skadeslös för vad han utgivit. Något uttryckligt föreläggande härom torde dock ej lämpligen kunna givas, utan fattigvårdsstyrelsen måste hava samma befogenhet som eljest att pröva, huruvida behov av fattigvård föreligger. Har fattigvårdsstyrelsen lämnat den enskilde gottgörelse, måste den anses hava godkänt hans åtgärd, och därmed har understödet fått karaktären av fattigvård.»

Yttranden.

Från flera håll (*Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs, Kristianstads och Norrbottens län* samt *svenska fattigvårdsförbundet*) ifrågasättes emellertid, om icke uttrycklig bestämmelse för dylika fall borde givas i lagen, särskilt med hänsyn till eventuell kravrätt mot den nödlidandes hemortssamhälle.

Socialstyrelsen anför härom:

»Enskild person, som i sådant fall lämnat understöd, synes, då förhållandena berättigat till fattigvård enligt 1 §, böra i lagen tillerkännas rätt till ersättning av fattigvårdssamhället. Sådan ersättning skulle naturligtvis ej utgå för längre tid, än till dess erforderlig vård genom fattigvårdsmyndigheternas försorg kunnat erhållas. Den lämnade ersättningen borde vidare, såsom från ett par håll påyrkats, i lagen uttryckligen angivas såsom fattigvårdskostnad. Kommittén har i sin motivering berört ifrågavarande ämne, men de skäl, som kommittén där anfört mot upptagande i lagen av en bestämmelse av berörda innebörd, synas icke tillfyllestgörande.

Det synes kunna ifrågasättas, om ej vad nu sagts lämpligen borde gälla jämväl i avseende å vård, lämnad av offentlig myndighet eller allmän anstalt eller inrättning — den bestämmelse berörande ämnet, vilken meddelas i 60 §, avser nämligen endast sättet för ersättningens utfående.»

Gentemot vad kommittén anfört erinrar *kammarrätten*, att enligt stadgad praxis enskild person, som i fattigvårdssamhälles ställe lämnat understöd åt en nödställd, vilken varit i behov av fattigvård enligt 1 § fattigvårdsförordningen, ansetts berättigad att av samhället åtnjuta ersättning för det understöd, som meddelats åtminstone efter det fattigvårdsbehovet blivit hos vederbörande fattigvårdsmyndighet anmält. För sin del anser kammarrätten ett legaliserande av denna praxis önskligt, särskilt för tillvaratagande av understödstagarnas intressen, och kan följaktligen ingalunda dela kommitténs åsikt om obehövligheten av särskilda föreskrifter i ämnet.

Från ett par håll anmärkes särskilt, att kronobetjäningen bör hava rätt att lämna fattigvård i sådana fall.

Departementschefen.

Ett införande av stadgande om rätt för andra än fattigvårdsmyndigheterna att i vissa fall bevilja understöd med karaktär av fattigvård synes mig icke lämpligt. Ej heller finner jag det rådligt att lagstadga om en den enskildes rätt att ingripa och erhålla gottgörelse för sina

utgifter. Fattigvårdsstyrelsen torde, oberoende av dylikt stadgande, vara berättigad och pliktig att ersätta lämnat understöd, genom vars meddelande den enskilde kan anses hava fullgjort ett fattigvårdsstyrelsens åliggande, och därest framställning om ersättning avböjes, lärer det, liksom hittills, ankomma på Kungl. Maj:ts befallningshavande och kammarrätten att pröva, huruvida ersättningsskyldighet kan vederbörande fattigvårdssamhälle åläggas.

25 §.

Undersökning av fattigvårdsbehovet. 25 §.

Gällande fattigvårdsförordning stadgar i 12 § 1 mom., att fattigvårdsstyrelsen har att göra sig noga underrättad om den hjälpsökandes levnadsförhållanden och behov samt efter förekommande omständigheter bestämma, om och i vilken mån fattigvård må meddelas.

Förslaget upptager i 25 § en liknande bestämmelse. I de upprättade förslagen till normalreglementen finnas närmare föreskrifter rörande undersökningen.

Då anledning till erinran mot denna § ej förekommit, hemställes, att §:n måtte oförändrad godkännas.

26 §.

Arbetsanvisning och tillhandahållande av arbete. 26 §.

I denna § gives uttryck åt den viktiga grundsatsen, att den hjälp, fattigvården lämnar, i främsta rummet bör vara en hjälp till självhjälp. Det stadgas nämligen, att vid fattigvårdens handhavande fattigvårdsstyrelsen bör låta sig angeläget vara att lämna understöd på sådant sätt, att den behövande så vitt möjligt må bliva i stånd att för framtiden genom eget arbete försörja sig och de sina, samt att fördenskull styrelsen bör särskilt göra sig noga underrättad om de arbetstillfällen, som givas, för att kunna anvisa arbete åt hjälpsökande, vilken är arbetsför, och, om arbetsförmedlingsanstalt finnes i orten, i sådant syfte samarbeta med denna.

Kommittén. Kommittén framhåller i sin motivering de utvägar att erhålla arbete, som erbjuda sig genom arbetsförmedlingsanstalterna och om nödställdas hänvisande dit. Vidare anföres:

»Kan härigenom ej något vinnas, bör det ligga i fattigvårdsmyndigheternas eget intresse att se till, huruvida arbete på annat sätt står att finna. Frågan har så nära sammanhang med den uppgift, som kan tillkomma fattigvårdsmyndigheterna att i fall av arbetslöshet lämna understöd åt den arbetslöses hustru och barn för att avhjälpa en påträngande nöd, att det är lämpligt, att fattig-

vårdsmyndigheternas uppmärksamhet också är riktad på hithörande förhållanden. Många samhällen hava vid sina fattiggårdar och arbetshus vidtagit anordningar för att bereda möjligheter till arbete. Särskilt gäller detta de större städerna, som i sina anstalter ofta hava kunnat erbjuda arbete åt ett stort antal personer utöver de egentliga understödstagarna.»

Kommittén tillägger, att även om arbetslöshetsförsäkring kommer till stånd, torde dock för de mindre arbetsföras del och för en del gränsfall fattigvårdens medverkan i detta hänseende jämväl i framtiden komma att krävas.

Yttranden. *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län* har vid denna § anfört följande:

»De i §§ 26, 37 och 38 meddelade bestämmelserna om förebyggande fattigvård höra utan tvivel mera hemma i de av fattigvårdssamhällena utfärdade reglementena för fattigvården än i själva lagen. Motsvarande bestämmelser återfinnas ock i det av kommittén utarbetade förslaget till normalreglemente för kommuner i allmänhet, §§ 15, 23 och 24. Vid sådant förhållande synas dessa bestämmelser med sitt för en lag alltför specialiserade innehåll böra utgå ur lagtexten och i stället i lagen förekomma allenast en mera allmänt hållen bestämmelse, som lämpligen kan ligga till grund för närmare bestämmelser i reglementena. Möjligen kan i detta hänseende räcka att bibehålla den föreslagna första punkten i § 26.»

Socialstyrelsen åter anser, att den grundsats för fattigvårdens meddelande, som införts i lagen genom bestämmelserna i denna §, från allmän social synpunkt är av sådan betydelse, att styrelsen gentemot den framkomna erinran förordar §:ns bibehållande vid föreslagen avfattning.

Departementschefen. På sätt vid början av detta kapitel omförmälts har kammarrätten uttalat en viss tvekan med hänsyn till nödvändigheten att utföra bestämmelserna om de former, under vilka fattigvård utgår, så utförligt som i detta kapitel (26 m. fl. §§) skett. Då emellertid, såsom kammarrätten även anmärkt, denna sak kan vara föremål för delade meningar, och de föreslagna anordningarna i stort sett vunnit myndigheternas godkännande, har jag ej ansett mig böra föreslå någon ändring, helst viktigare skäl för en ändring icke synas föreligga.

Vad angår Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Stockholms län anmärkning i samma riktning särskilt mot förevarande §, anser jag på de av socialstyrelsen anförda skäl det vara lämpligt, att §:n oförändrad bibehålles.

27 §.

I denna § meddelas bestämmelser om de former, under vilka fattigvård skall meddelas. Såsom sådana upptagas understöd i hemmet, utackordering i enskilt hem samt vård å anstalt. Däremot må, enligt vad ytterligare stadgas, fattigas försörjning medelst omgång (socken- eller rotegång) icke äga rum. *Försörjningsformer. 27 §.*

Vad angår *omgång* stadgades i 1847 års fattigvårdsförordning, att barn, som tillhörde fattigvården, ej finge försörjas genom så kallad kringgång, utan att stadig bostad skulle dem anvisas. 1871 års fattigvårdsförordning innehåller ingenting om kringgång, men genom stadgandet i 12 §, att det bör iakttagas, att barn, om vilket fattigvårdsstyrelse föranlåtes taga vård, blir försett med stadig bostad, kvarstår tydligen förbudet mot barns försörjande genom kringgång.

Statistiken utvisar, att antalet fall, i vilka denna understödsform användes, är statt i minskning. År 1888 var hela antalet 1,112 och år 1909 endast 129. År 1915 hade antalet nedgått till 34.

Kommittén anför om denna understödsform i huvudsak följande: Ett dylikt ombyte av bostad måste för den fattige göra hans lott ännu tyngre. Om han också på många ställen bemötes med vänlighet och blir väl tillgodosedd, händer det kanske lika ofta, att han avspisas med det minsta möjliga både i fråga om bostad och föda, samt att man tydligt lägger i dagen sitt missnöje med hans närvaro. Detta försörjningssätt bör därför ej vidare tillåtas. Då man ser, att barn försörjts genom omgång trots förutvarande föreskrift om deras förseende med fast bostad och att även sjuka försörjts sålunda, har kommittén ansett det nödvändigt att till åstadkommande av en fullständig brytning med det förutvarande förhållandet stadga ett uttryckligt förbud. Kommittén.

Det föreslagna förbudet mot försörjning medelst omgång har vunnit allmän tillslutning. Yttranden.

Beträffande §:n i övrigt anmärker *kammarrätten*, att indelningen av understödsformerna lider av ofullständighet, i det exempelvis begravnings- och resekostnad samt vissa slag av förebyggande fattigvård svårligen under alla omständigheter torde kunna hänföras till någon av de uppräknade kategorierna. Kammarrätten finner det uppenbart, att denna ofullständighet icke har enbart teoretisk betydelse utan skulle kunna medföra allvarsamma praktiska olägenheter. — *Jukkasjärvi sockens fattigvårdsstyrelse* hade gjort en erinran i samma riktning.

Departementschefen.

Det torde icke kunna bestridas, att begravnings- och resekostnader i vissa fall ej kunna inordnas under någon av de nämnda formerna. Det synes därför lämpligt att till förebyggande av varje missförstånd angiva, att de uppräknade formerna icke äro de enda, under vilka fattigvård må meddelas. Detta torde kunna ske genom att efter orden »Fattigvård meddelas» inskjuta orden »i allmänhet».

Intagande i lagen av ett förbud mot s. k. omgång finner jag synnerligen välbetänkt. Antalet av de fall, då denna försörjningsform numera kommer till användning, är visserligen ringa, men då en försörjning på detta sätt i regel måste innebära ett verkligt lidande för den försörjde, bör den helt utdömas. Vill man höja fattigvården i den allmänna meningen, måste dylika obarmhärtiga försörjningssätt utmönstras.

28 §.

Understöd i hemmet. 28 §.

I denna § meddelas bestämmelser om *understöd i hemmet*. Denna form av fattigvård samt utackordering i enskilt hem pläga vanligen sammanfattas under beteckningen *öppen fattigvård*, i motsats vartill anstaltsvården brukar betecknas såsom *sluten fattigvård*.

I 28 § stadgas, att understöd i hemmet ej bör lämnas åt den, vilkens behov är förorsakat av dryckenskap eller arbetsovillighet, och ej heller när anledning eljest finnes till antagande, att understödet icke kommer till behörig användning.

Enligt den officiella statistiken utgjorde år 1888 de i sina hem understödda omkr. 136,000 personer eller 56 % av samtliga understödstagare. Under de närmast följande åren inträdde en stadig ökning av dessa tal till och med 1894, då motsvarande tal utgjorde omkr. 171,000 eller omkr. 66 %. Från och med 1895 sjunker det relativa antalet i sina hem understödda tämligen jämnt, och år 1907 var antalet av dessa understödstagare omkr. 141,000 eller omkr. 61 %. År 1915 hade antalet av sådana understödstagare stigit till omkr. 162,000, utgörande 61,8 % av hela antalet understödstagare.

Kommittén.

Angående fördelarna med denna form av fattigvård anför kommittén:

»Att understöd i hemmet i regel upptages såsom den första av understödsformerna finner sin naturliga förklaringsgrund däri, att det är den, som gör minsta rubbningen i den behövandes ställning. Dess användande medger, att familjen hålles samman, att den behövande får stanna kvar i sin gamla bostad eller hos släktingar och vänner, under det fattigvårdsstyrelsen ger ett efter förhållandena avpassat bidrag till försörjningen. Understöd i hemmet ligger också ofta närmast förebyggande åtgärder mot fattigvård. Tillfälligt behov avhjälpes, där

ej sjukhusvård kräves, lämpligast på denna väg. Möjligheten att avpassa ett sådant understöd genom naturaunderstöd eller lämpliga kontanta belopp efter för handen varande förhållanden har jämte bristen på lämpliga anstalter gjort, att understöd i hemmet blivit den hos oss mest anlitade understödsformen.»

Efter anmärkande av de med denna understödsform förenade olägenheter, nämligen att den lätt föranleder till missbruk av det lämnade understödet samt att den omständigheten, att hjälpen härleder sig från fattigvården, vid denna form verkar mindre återhållande, särskilt om understödet erhålles i penningar, varför understöd i hemmet är den form av understöd, som mest begäres och helst mottages, framhåller kommittén, att antydda olägenheter också föranlett, att man sökt omgärda denna understödsform med särskilda garantier, och därvid på sina håll slagit över i en motsatt ytterlighet och gjort anstaltsvården till den ordinära understödsformen. Kommittén anför vidare:

»Om det också ej är att rekommendera att på detta område i lagen komma med några utförliga föreskrifter, synes det å andra sidan vara lämpligt att däri framhålla den huvudsynpunkt, som bör göra sig gällande, nämligen att understöd i hemmet ej bör lämnas, när anledning föreligger till antagande, att understödet icke kommer att användas på tillfredsställande sätt. Därutöver har kommittén ansett det angeläget att särskilt peka på ett par av de omständigheter, som äro av betydelse vid bedömandet av frågan om lämpligheten av ett understöd i hemmet, nämligen att sådan hjälp ej bör lämnas åt den, vilkens behov är förorsakat av dryckenskap eller arbetsovillighet. Härmed är ej sagt, att drinkarens eller den arbetsovilliges familj skall uteslutas från understöd av denna art. Men därvid måste stor försiktighet iakttagas, så att familjefadern ej tager det erhållna understödet till förevändning att begagna även det lilla bidrag, som han förut givit familjen, till rusdrycker eller alldeles slutar upp att arbeta, då det visar sig, att det oundgängliga livsuppehället står att vinna på bekvämare sätt. Om rättelse ej kan vinnas på annat sätt, bör fattigvårdsstyrelsen söka använda de speciella medel, som kunna stå till buds gentemot dryckenskap och arbetsovillighet. Kommittén vill i detta sammanhang erinra dels om de av kommittén i 9 kap. föreslagna åtgärderna mot försumliga försörjare, dels om lagen om behandling av alkoholister och om lösdrivarlagen.»

Kommittén hänvisar till det av densamma uppgjorda förslag till reglemente för fattigvården i de särskilda kommunerna, däri angivits några positiva grunder för bedömande av frågan, när understöd i hemmet bör anlitas, samt uppställts fordran, att fattigvårdsstyrelsen åtminstone en gång varje år undersöker och prövar fortgående fall av behov utav dylikt understöd; kommittén påpekar, att med frågan om understöd i hemmet sammanhänger på det närmaste frågan om organisationen av fattigvården, i det just för denna öppna fattigvård distriktsindelning samt anställande av tjänstemän och anordnande av vårdare-

system hava sin huvudsakliga betydelse, varför vad av kommittén anförts rörande understöd i hemmet på samma gång utgör motivering för vad i 3 kap. i nämnda avseende föreslagits.

Kommittén redogör härefter för en år 1905 i andra kammaren väckt, men av riksdagen icke bifallen, motion, däri ifrågasattes, huruvida de understödsbehövande på grund av de olika behoven kunde av fattigvårdsstyrelserna hänföras till vissa klasser, inom vilka underhållets *minimum* vore genom förordning fastställt, vilket dock av fattigvårdsstyrelserna kunde överskridas, ehuru endast sålunda, att alla till samma klass hörande understödstagare erhöllo lika stort understöd, samt gjordes gällande, att en sådan indelning av de understödstagande i klasser skulle göra det möjligt för dem själva att på förhand bedöma storleken av det understöd, som skulle bliva dem beviljat, och på samma gång hindra fattigvårdsstyrelserna att för varje särskilt fall söka nedpruta understödet under vad som kan anses rimligt.

Med utgångspunkt från denna motion anför kommittén beträffande frågan om tariffsystem:

»Då det gäller att bedöma frågan med hänsyn till beviljandet av fattigvård, så att hjälpen blir avpassad efter behovet, synes det principiellt riktigt att låta de i varje fall föreliggande förhållandena vara det avgörande, något som givetvis ej är möjligt, om man fastställer taxor eller klasser med minimiavgifter, därest nämligen dessa ej skola göras så vida, att de över huvud sakna betydelse. Levnadsanspråken och levnadskostnaderna äro för övrigt i skilda delar så olika, att vad som på ena stället är att anse som skälig försörjning, å ett annat är att beteckna som svältunderstöd.»

— —

I varje fall synes det kommittén uppenbart, att bestämmelser av denna art ej ägna sig för upptagande i lagen. Där ett samhälle vill i sitt reglemente föreskriva vissa normalbelopp för olika grupper, bör därför ej möta något hinder. Å andra sidan är emellertid kravet på åtgärder för att förhindra fattigvårdsstyrelserna från att bjuda sina understödstagare alltför dåliga villkor så berättigat, att man ej kan avvisa detsamma. Medlet häremot har kommittén ansett böra bestå dels i en lagstadgad rätt att hos Konungens befallningshavande anföra besvär över fattigvårdsstyrelsens åtgärder, dels i införandet av en effektiv inspektion.»

Yttranden.

Pensionsstyrelsen har, under erinran om den mot förslagets ordnande av anstaltsvården framställda anmärkning, att åt denna vårdform givits en alltför förhärskande betydelse, framhållit, att de härav befarade olägenheterna i viss mån kunde undanröjas därigenom att man i 27 eller 28 § gåve uttryck åt den principen, att vård skall lämnas i form av understöd i hemmet, därest icke på grund av särskilda omständigheter det i förekommande fall befinnes lämpligare att anlita annan vårdform.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län anser, att understöd i hemmet borde kunna lämnas jämväl åt den, vilkens behov av fattigvård är förorsakat av dryckenskap eller arbetsovillighet, därest det kan antagas, att understödet kommer till behörig användning.

Departementschefen.

En sådan bestämmelse som den av pensionsstyrelsen ifrågasatta skulle naturligen vara ägnad att än mera betona vad som även varit kommitténs åsikt. Då detta emellertid fullt tydligt tagit sig uttryck i stadgandet i 31 § första stycket, att anstalten är avsedd för sådana vårdbehövande, som ej lämpligen kunna understödjas i hemmet eller utackorderas, synes det icke påkallat, att samma sak utsäges även i 28 §.

I anledning av Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Östergötlands län anmärkning torde böra erinras, att, då dryckenskap och arbetsovillighet förorsakat behovet, det därmed i regel får anses utrett, att understödet icke kommer till behörig användning. Genom anknytningen till fortsättningen av §:n lärer för övrigt den tolkning kunna givas, att, om fara för att understödet icke kommer till behörig användning ej föreligger, understöd må lämnas till personer, som avses med den framställda anmärkningen.

Av stor räckvidd är naturligen den av kommittén berörda frågan om fastställande av viss taxa eller vissa minimibelopp för kontanta understöd. Vad kommittén anfört till stöd för ett avböjande av en dylik anordning såsom ingående i lagen synes mig emellertid riktigt.

29 §.

Utackordering. Förbud mot bortauktionering. 29 §.

I 29 § meddelas bestämmelser angående *utackordering*. Sålunda stadgas, att utackordering av behövande endast får ske till personer, rörande vilkas lämplighet samt förmåga att uppfylla de skyldigheter, som för vart fall åligga dem, fattigvårdsstyrelsen genom föregående undersökning gjort sig förvissad. Om utackorderingen skall upprättas skriftligt kontrakt, i vilket ömsesidiga skyldigheter och rättigheter noggrant angivas. Anbud å behövandes vårdande må ej, enligt vad slutligen i §:n föreskrives, infordras genom anställande av auktion eller annat därmed jämförligt förfarande.

Enligt den officiella statistiken utgjorde antalet utackorderade år 1888 omkring 39,000 eller 16 % av understödstagarna. Efter 1888 har de utackorderades antal varit i ständigt sjunkande. År 1907 var således berörda antal omkring 30,000 personer eller omkring 13 % av hela antalet

understödstagare. Enligt kommitténs statistik för sistnämnda år, vilken dock omfattar endast de varaktigt försörjda, var antalet utackorderade omkring 27,000 eller 14 % av hela antalet varaktigt försörjda. Av berörda antal voro något över 16,000 direkt understödda barn, något mer än 10,000 äldre personer samt nära 500 tillhörande barn. I städer och köpingar funnos endast 415 äldre och 17 tillhörande barn utackorderade. För år 1915 var enligt den officiella statistiken det absoluta antalet utackorderade omkring 30,000 men i förhållande till understödstagarnas totalsumma 11,4 %; omkring 21,000 av de utackorderade voro direkt understödda barn. Av dessa siffror framgår sålunda, att utackordering i enskilt hem huvudsakligen användes för barn.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att beträffande äldre personer utackordering ej erbjuder samma fördelar som i fråga om barn. Att antalet utackorderade äldre dock är så stort som kommitténs ovannämnda siffror för 1907 utvisa, torde enligt kommitténs mening delvis vara att förklara av den mångenstädes å landsbygden befintliga bristen på anstalter. Kommittén anser emellertid, att exempel ej saknas, då utackordering av äldre kan erbjuda särskilda fördelar, såsom i fråga om fall av sinnesslöhet eller lättare sinnessjukdom, då ett enskilt hem kan vara att föredraga framför en större anstalt med dess olika uppgifter.

I fråga om fordran på skriftliga kontrakt anser kommittén det vara i sin ordning, att kontrakt upprättas på det vårdaren skall få full klarhet om sina skyldigheter, samt framhåller, att för närvarande i många kommuner upprättas kontrakt rörande villkoren för utackordering, därvid ofta tryckta formulär användas, så att villkoren bliva tämligen lika.

Beträffande förbudet mot bortauktionering erinrar kommittén om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t av år 1905 hemställt om föreskrifter i syfte att, då fattigvårdsstyrelse ville till enskild person uttinga hjälpbehövande, auktion ej finge anställas för erhållande av anbud.

Kommittén redogör vidare för de olika sätt för erhållande av kännedom om fosterhem, som enligt infordrade uppgifter kommit till användning, samt framhåller, att det mest tillfredsställande sättet för utackorderingens ordnande vore, att fattigvårdsstyrelsen på förhand och efter noggrann prövning utvalde ett antal hem, som lämpade sig att mottaga personer till vård, och sedan vid behov för en understödstagare anlitade det av dessa hem, som passade bäst, men att i många kommuner behovet av sådana förberedande åtgärder vore mindre kännbart, vadan det ej kunde ifrågasättas att giva någon allmän föreskrift om att fattigvårdsstyrelsen sålunda skall hava fosterhem i förväg utsedda. Då

det ej bestämt kunde påstås, att uppgift om lämpliga hem kunde erhållas genom förfrågningar under hand, vore det omöjligt att förbjuda infordrandet av anbud. Kommittén fortsätter därefter:

»Det skarpaste klandret torde emellertid ej hava gällt anbuds upptagande och det offentliga tillkännagivandet därom, utan sättet för anbudens avgivande och prövning. Därigenom att dessa få avgivas muntligen vid sammanträde samt tillfälle beredes för spekulanter att genom nya anbud underbjuda ett föregående har ett auktionsliknande förfarande uppstått, vilket ej kunnat undgå att få karaktären av en köpslagan om understödstagare. Om därvid på en gång varit fråga om utackordering av flera understödstagare, hava många spekulanter infunnit sig och, om därjämte understödstagarna varit närvarande till beskådande, säger det sig självt, vilken anstötlig form det hela fått. Huvudändamålet med detta auktionsliknande förfarande kan ej gärna vara annat än att därvid få utrönt lägsta möjliga pris, för vilket någon vill åtaga sig en understödstagares försörjning. Även om fattigvårdsstyrelsen vid den slutliga prövningen ej låter priset vara det absolut avgörande, kommer prisfrågan dock att stå i förgrunden; i allt fall synes det så vid anbudens upptagande, då den ene har kännedom om den andres anbud och underbjuder detta. Naturligen är det av vikt för kommunerna, att fattigvårdskostnaderna hållas inom rimliga gränser, men det avgörande måste dock vara, att fattigvården ombesörjes på ett människovärdigt sätt, och man kan ej gärna vänta sig någon ordentlig vård hos personer, som i här beskriven ordning åtagit sig försörjningen. Kommittén anser därför också för sin del, att en dylik ordning för mottagande av anbud bör förbjudas.»

Yttranden.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län ävensom *kammarrätten* anse det knappast vara av behovet påkallat att ovillkorligen fordra upprättande av skriftligt kontrakt vid utackordering och finna uttrycket »skall upprättas» böra utbytas mot »bör, där så lämpligen ske kan» eller något dylikt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Blekinge län ifrågasätter, att de i 29 § avsedda kontrakt böra uppvisas för vederbörande polismyndighet, på det att jämväl denna myndighet må vara i tillfälle kontrollera, att de personer, som åtaga sig vården, på ett rätt sätt fullgöra sina skyldigheter.

Mot det föreslagna förbudet mot bortauktionering har erinran ej framställts.

Departementschefen.

Uppställande i lagen av fordran på skriftliga kontrakts upprättande synes mig påkallat av hänsyn till såväl fattigvårdsstyrelsens och den utackorderades som vårdarens intresse. Befintligheten av kontrakt torde i allmänhet förhindra skiljaktigheter i uppfattning om träffat avtals innehåll och vara ägnad att befordra ordning och reda. Att någon svårighet att få skriftliga kontrakt till stånd skall uppstå, lärer knappast

vara att befara, helst fattigvårdsstyrelserna torde komma att inse fördelen av att begagna sig av tryckta formulär, vilkas ifyllande ej böra stöta på vanskligheter. Jag har därför ej kunnat tillstyrka någon ändring i denna del.

Ett påbud om uppvisande av dessa kontrakt för polismyndighet i och för kontroll synes mig icke böra stadgas.

Rörande det föreslagna förbudet mot bortauktionering är jag ense med kommittén. Till stöd för ett dylikt förbud gäller för övrigt vad som vid 27 § anmärkts rörande förbud mot s. k. omgång.

30 §.

Kontroll av understödsanvändande och av vårdhemmen. 30 §.

I denna § finnas bestämmelser om kontroll av understöds användande och av vårdhemmen. Det stadgas, att då understöd lämnats i hemmet eller understödstagare utackorderats i enskilt hem, fattigvårdsstyrelsen bör vaka över att beviljat understöd behörigen användes och att de, som emottagit barn eller andra till vård, fullgöra sina skyldigheter.

De sålunda föreslagna bestämmelserna stå i nära överensstämmelse med vad som i samma hänseende föreskrives i 13 § fattigvårdsförordningen.

I det av kommittén uppgjorda normalreglementet för fattigvården hava mera detaljerade bestämmelser intagits, särskilt för att tillgodose de minderårigas intressen.

Kommittén.

Kommittén framhåller, att, för denna kontrollerande verksamhet erfordras i större samhällen bistånd av tjänstemän eller frivilliga hjälpare, att för de allra största samhällena särskilda utackorderingsstyrelser skapats, och att sådana särskilda styrelser år 1907 funnos i inalles 27 fattigvårdssamhällen.

Yttranden.

Kammarrätten anser, att bestämmelserna i 30 §, vars innehåll synes nära självfallet, lämpligen borde upptagas bland stadgandena i 10 § om fattigvårdsstyrelsens åligganden.

Svenska fattigvårdsförbundet framhåller, att enligt förbundets erfarenhet det icke sällan, även i kommuner med distriktsindelning, förekommer, att tillsynen över de utackorderade är högst otillfredsställande och att fattigvårdsstyrelsens ordförande eller vederbörande distriktsledamot icke någonsin besökt de utackorderade inom distriktet, vilket så mycket lättare sker som de, vilka emottagit de vårdbehövande i sina hem, ofta uppbära utackorderingsavgiften hos ordföranden eller distrikts-

föreståndaren och dessa sålunda icke anse sig hava någon direkt anledning att besöka hemmen. Med tanke på dessa förhållanden synes det förbundet lämpligt, att övervakandet av de utackorderade sker genom en eller flera för ändamålet utsedda personer, ett uppdrag, för vilket givetvis en kvinnlig ledamot är mycket lämpad.

Yrkande på hemmens övervakande genom särskilda för ändamålet utsedda personer har framförts även i ett par andra utlåtanden.

Departementschefen.

Den av kammarrätten uttalade uppfattningen kan jag icke dela. Det synes mig särdeles viktigt, att dessa bestämmelser, vilka, såsom ovan nämnts, i liknande avfattning förefinnas i fattigvårdsförordningen, kvarstå i lagen och få sin plats bland de stadganden, som reglera fattigvårdsstyrelsens huvuduppgift, fattigvårdens meddelande, vilket sammanhang synes mig bättre framhäva vikten av dessa föreskrifter än om de upptagas bland fattigvårdsstyrelsens övriga åligganden i 10 §.

Att i lagen upptaga bestämmelser om det sätt, varpå tillsynen av utackorderade skall ske, synes mig icke lämpligt. Det lärer ankomma på vederbörande fattigvårdssamhällen att bestämma, om denna gren av verksamheten lämpligen bör uppdragas åt särskilda personer, och i så fall intaga stadgande därom i reglementet. I kommitténs båda förslag till reglemente finnas (18 och 35 §§) tämligen detaljerade bestämmelser i denna del, och det framhålles särskilt, att tillsynen tillkommer, i kommuner i allmänhet främst den ledamot, till vars distrikt understödstagaren hör, och i större kommuner vederbörande kretsföreståndare eller vårdare, vars krets understödstagaren tillhör.

31—35 §§.

Anstaltsvård. 31—35 §§.

Efter att hava behandlat frågorna om understöd i hemmet och utackordering erinrar kommittén, att fattigvårdsmyndigheterna ej genom ett användande av dessa understödsformer hava möjlighet att på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift. Många understödstagare sakna eget hem och hava ej heller någon, hos vilken de lämpligen kunna vistas; andra åter befinna sig i sådant tillstånd, att det skulle stöta på stora svårigheter att vårda dem i enskilt hem. För sådana fall kräves anstaltsvård.

Befintliga fattigvårdsanstalter.

Den officiella statistiken upptager fem slag av fattigvårdsanstalter: fattighus, fattiggårdar, arbetshus, barnhem och mindre fattigstugor. Med fattiggård menas, enligt anvisningarna för statistiken, en anstalt, där de fattiga under uppsikt och för kommunens räkning sysselsättas med jord-

bruksarbete eller jordbruks- och annat arbete i förening; om i arbetet ej ingår jordbruksarbete, räknas anstalten som arbetshus. Mindre fattigstugor äro sådana för de fattigas inhysande använda smärre stugor, vilka icke från början varit avsedda för fattigvård, utan tillfallit samhället efter avliden understödstagare eller förvärvats på annat sätt.

Enligt den utredning rörande fattigvårdsförhållandena under år 1907, som av kommittén föranstaltats, funnos då 1,446 egentliga fattigvårdsanstalter och 2,900 mindre fattigstugor. Detaljuppgifter hade dock lämnats allenast rörande 1,378 anstalter, nämligen 931 fattighus, 403 fattiggårdar, 34 arbetshus (därav 12 på landet) och 10 barnhem. Av kommitténs redogörelse framgår vidare, att egentliga fattigvårdsanstalter funnos i 52,9 % av landets kommuner (51,2 % för landsbygden samt 87,4 % för städer och köpingar). Procenttalen för de olika länen är dock, vad landsbygden angår, särdeles ojämnt, från 20,3 % i Jämtlands län till 93,3 % i Östergötlands län; i allmänhet äro anstalterna få i övre Norrland samt i Göteborgs och Bohus län. I de egentliga fattigvårdsanstalterna kunde under år 1907 inrymmas inalles 50,444 understödstagare, därav 20,696 i fattighus, 20,800 i fattiggårdar, 8,438 i arbetshus och 510 i barnhem. Av de varaktigt försörjda understödstagarna uppgivas samma år 47,467 eller 24,6 % av hela antalet varaktigt försörjda hava erhållit vård å kommunernas egna anstalter.

Den officiella statistiken för 1907 upptager 1,921 egentliga fattigvårdsanstalter med utrymme för 58,748 personer, nämligen 1,451 fattighus med 27,879 platser, 414 fattiggårdar med 22,445 platser, 33 arbetshus med 7,582 platser och 23 barnhem med 842 platser, således frånsett arbetshusen ej obetydligt större antal anstalter och platser, vilket i kommitténs statistiska redogörelse antages bero därpå att ett flertal mindre fattighus och fattigstugor i de till kommittén insända uppgifterna icke betraktats som egentliga fattigvårdsanstalter.

I den officiella fattigvårdsstatistiken för år 1915 uppgives antalet fattigvårdsanstalter, inberäknat fattigstugorna, till 3,974, rymmande 72,664 personer, nämligen:

1,412	fattighus	rymmande	29,005	personer
530	fattiggårdar	»	27,272	»
32	arbetshus	»	7,908	»
36	barnhem	»	1,315	»
1,964	mindre fattigstugor	»	7,164	»

Av sistnämnda statistik framgår vidare följande:

»Av samtliga fattigvårdsanstalter kommo 3,712, med utrymme för 52,766 personer, på landsbygden och 262, rymmande 19,898 personer, på städer och

köpingar. Efter frånräknande av mindre fattigstugor befinnes antalet egentliga fattigvårdsanstalter hava utgjort 1,828 å landet och 182 i stadskommunerna, av vilka de förstnämnda kunde samtidigt inrymma 46,074 och de senare 19,426, eller i medeltal för varje anstalt resp. 25 och 107 personer.

Ehuru sålunda stadskommunernas fattigvårdsanstalter över huvud taget äro betydligt större än landsbygdens, är likväl det i dem befintliga utrymmet i förhållande till fattigpersonalens storlek vida mindre än å landsbygden. Medan nämligen å landet, vare sig i egentliga fattigvårdsanstalter eller i mindre fattigstugor, husrum under år 1915 kunde samtidigt beredas åt 35 % av hela antalet understödstagare, funnos i stadskommunernas fattigvårdsanstalter platser endast för 18 % av deras hela fattigpersonal.

Bland rikets 2,509 fattigvårdssamhällen voro 352, eller 14.0 %, i saknad av varje slags fattigvårdsanstalter. I sistnämnda antal ingå 13 köpingar och 339 landskommuner, därav 44 i Älvsborgs län, 32 i Skaraborgs, 28 i Jämtlands, 27 i vartdera av Kristianstads samt Göteborgs och Bohus län o. s. v., men endast 1 i vartdera av Södermanlands, Östergötlands och Örebro län.»

Beträffande antalet understödstagare, som år 1915 voro intagna i anstalterna, innehåller samma statistik följande uppgifter:

»*I fattighus, fattiggårdar, arbetshus eller barnhem befintliga* personer utgjorde under år 1915 sammanlagt 51,112, eller 19,5 % av hela antalet understödstagare, vilket i fråga om det absoluta talet är något mer än under näst föregående år.

I mindre fattigstugor boende voro 3,762 personer, utgörande 1,5 % av hela fattigpersonalen. Sedan år 1914 har ifrågavarande antal nedgått, vilket tydligen sammanhänger med den förut anförda minskningen i stugornas antal.

Samtliga personer, som under år 1915 erhöllo husrum vare sig i egentliga fattigvårdsanstalter eller i mindre fattigstugor, utgjorde sålunda ett antal av 54,874, eller 21,0 % av understödstagarnes totalsumma. I landsbygdens fattigvårdsanstalter hade under hela året eller någon del därav 31,304 personer haft bostad och i stadskommunernas anstalter 23,570 personer, motsvarande resp. 20,9 % och 21.0 % av varderas hela fattigpersonal. Skiljaktigheten i detta hänseende är alltså jämförelsevis obetydlig, men annorlunda ställer sig förhållandet vid en jämförelse mellan antalet i fattigvårdsanstalterna befintliga personer och det i dessa anstalter uppgivna utrymme. I landsbygdens fattigvårdsanstalter kunde nämligen, efter vad förut är anfört, husrum samtidigt beredas för 52,766 personer och i stadskommunernas anstalter för 19,898 personer, under det antalet i förevarande anstalter inrymda personer utgjorde resp. 31,304 och 23,570. Därav framgår sålunda, att långt ifrån hela det i landsbygdens anstalter befintliga utrymmet behövde tagas i anspråk, medan däremot stadskommunernas fattigvårdsinrättningar voro över huvud taget använda så långt utrymmet medgav, varförutom en ganska betydlig personalomsättning därstädes ägde rum.»

Vård av understödstagare å specialanstalter.

En hänvisning till fattigvårdens egna anstalter ger dock, enligt vad kommittén framhåller, ej någon klar bild av den anstaltsvård, som finnes att tillgå för understödstagarna. I flera fall erhöllo dessa vård å andra anstalter än fattigvårdsanstalter, vilket särskilt gällde sjuka och abnorma individer. Enligt kommitténs statistik för år 1907 erhöllo 8,760 under-

stödstagare, utgörande 4,5 % av samtliga varaktigt försörjda, vård å andra än kommunens anstalter. Kommittén har i sina motiver lämnat en kortfattad redogörelse för denna specialvård å anstalter för sinnessjuka, sinnesslöa, fallandesjuka, dövstumma, blinda, tuberkulösa, vanföra samt akut och obotligt sjuka (motiverna sid. 138—151 samt 186—199). Därvid anmärker kommittén, att spörsmålet rörande vården av sjuka och abnorma understödstagare ur olika synpunkter kräver beaktande i fattigvårdslagstiftningen. Först och främst gäller det, att fattigvårdsmyndigheterna böra så vitt möjligt anlita förefintliga specialanstalter, och kommittén har i detta hänseende föreslagit dels ett särskilt stadgande i 35 §, dels föreskrift om landstingens övertagande av kostnaderna för understödstagarnas vård i åtskilliga anstalter, se 5 kap. Några positiva förslag till utövande av dylik anstaltsvård har kommittén ej ansett sig hava att avgiva rörande dessa utanför fattigvården liggande områden; dock har kommittén så väl i sina motiver (sid. 143 och följande samt sid. 195 och följande), som i den skrivelse, med vilken dess betänkande överlämnats till Kungl. Maj:t, särskilt framhållit vikten av sinnessjukvårdens utveckling och ordnandet av vården utav svårare kroniskt sjuka, på vilka båda områden svårigheterna för fattigvårdsmyndigheterna att lämna en tillfredsställande vård äro särskilt stora.

Olika arter av anstalter. Kommitténs förslag.

Rörande *fattigvårdsanstalterna* lämnas föreskrifter i 31—34 §§ av förslaget. I 31 § stadgas, att fattigvårdssamhälle skall hava anstalt för mottagande av understödstagare, vilka äro i behov av vård samt ej lämpligen kunna understödjas i hemmet eller utackorderas. Flera samhällen må förena sig om gemensam anstalt, därvid villkoren för sådan förening samt de bestämmelser, som äro erforderliga för skötseln av anstalten, upptagas i reglemente, som fastställes av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Samhälle må ock träffa överenskommelse om anlitande av annat samhälle tillhörig anstalt. Fattigvårdssamhälle, som på grund av det ringa antalet understödstagare kan anses icke vara i behov av anstalt, må efter Kungl. Maj:ts befallningshavandes beprövande vara befriat från skyldighet att anordna sådan.

Åt dessa, de egentliga fattigvårdsanstalterna, giver förslaget benämningen ålderdomshem. De äro avsedda för dem, som behöva vård i egentlig mening, och för de mindre arbetsföra, som lämpligen kunna vårdas tillsammans med dessa.

En del detaljbestämmelser rörande ålderdomshemmen meddelas i 32 § av förslaget. Av ett utav kommittén upprättat förslag till normalreglemente framgår närmare, huru kommittén tänkt sig verksamheten vid ett ålderdomshem.

I 33 § meddelas bestämmelser om ett annat slag av anstalter, s. k. *arbetshem*, för omhändertagande av dels behövande, vilka äro i behov av anstaltsvård, men ej lämpligen kunna emottagas eller behållas å anstalt, som omförmäles i 31 §, dels ock försörjningspliktiga, vilka jämlikt stadgandet i 72 § 2 mom. av fattigvårdsstyrelse förelagts arbete. För varje landstingsområde skall finnas nödigt antal sådana arbetshem. I den mån arbetshem icke kommit till stånd genom fattigvårdssamhällen eller sammanslutningar av fattigvårdssamhällen eller på annat sätt, har landstinget att, för beredande av tillfälle för fattigvårdssamhällen inom landstingsområdet att få personer, som här sägs, omhändertagna, draga försorg om upprättande av dylika hem. Två eller flera landsting må förena sig om gemensamt arbetshem. För stad, som ej deltager i landsting, skall arbetshem upprättas genom stadsfullmäktiges försorg.

33 § innehåller vidare några detaljbestämmelser för arbetshem. Det stadgas, att män och kvinnor ej må intagas i samma arbetshem, så vida ej för dem finnas fullständigt skilda avdelningar, att personer under aderton år ej må intagas i arbetshem, samt att arbetshem skall stå under ledning av en styrelse och vara försett med av Kungl. Maj:ts befallningshavande fastställt reglemente. Även för arbetshem hava mera utförliga bestämmelser av kommittén föreslagits i ett normalreglemente för arbetshem.

I 71 § lämnar kommittén föreskrifter om fattigvårdsstyrelsens och anstaltsstyrelsens myndighet över den, som intagits å fattigvårdsanstalt.

I 34 § stadgas, att för uppförande av anstalt, varom i 31 och 33 §§ förmäles, skall uppgöras plan, vilken underställes Kungl. Maj:ts befallningshavande, som prövar, huruvida anstalten är så inrättad, att den uppfyller det ändamål, som enligt fattigvårdslagen därmed avses.

Slutligen föreskrives i förslagets 90 §, att med fullständigt ordnande av de i 31 och 33 §§ omförmälda anstalter må anstå under en tid av tio år från det fattigvårdslagen trätt i kraft. Under övergångstiden ankommer det på Kungl. Maj:ts befallningshavande i samråd med den i 44 § omförmälda inspektionsmyndigheten att söka åstadkomma ordnande inom kommunerna av sådana anstalter, i fall där så anses lämpligt genom överenskommelser mellan kommunerna om gemensam anstalt; och må såsom anstalt av det ena eller andra slaget godkännas redan befintlig anstalt, som är eller kan göras lämplig för ändamålet.

Kommitténs motiver.

I motiverna till nu anförda §§ erinrar kommittén till en början därom, att gällande fattigvårdsförordning icke innehåller någon föreskrift om skyldighet för kommunerna att hava fattigvårdsanstalt samt att de

bestämmelser, som i sådant hänseende finnas, äro dels en anvisning för fattigvårdssamhällena att inrätta arbetsanstalt — »fattigvårdssamhälle bör låta sig angeläget vara», heter det — för dem, som stå under fattigvårdsstyrelsens husbondevälde, dels ett medgivande att flera fattigvårdssamhällen må kunna förena sig om bildande av dylik anstalt, och dels slutligen föreskrifter, huru fråga om inrättande av kommunal tvångsarbetsanstalt skall behandlas. Någon kommunal tvångsarbetsanstalt finnes emellertid, enligt vad kommittén inhämtat, för närvarande icke, och även medgivandet till sammanslutning emellan kommuner för gemensam arbetsanstalt har haft ringa praktisk påföljd. Enligt de utav kommittén insamlade uppgifterna (del III sid. 222) funnos år 1907 endast 10 fattigvårdsanstalter, som voro gemensamma för flera kommuner.

Rörande de befintliga fattigvårdsanstalternas tillkomst framhåller kommittén, att de allra flesta fattiggårdarna anlagts under de tre sista årtiondena, som ock hava att uppvisa det största antalet nyinrättade fattigvårdsanstalter av andra slag, och att flera av de större städerna under de senare årtiondena inrättat stora och tidsenliga fattigvårdsinrättningar för olika slag av fattigvårdsbehövande. Efter en erinran därom att drivande faktor härvidlag i främsta rummet utan tvivel varit angelägenheten att lämna en mera tillfredsställande vård än som varit möjligt utom anstalt eller i de gamla fattigstugorna men att en medverkande omständighet, särskilt vid fattiggårdarnas uppförande, tvivelsutan varit att kunna bättre tillgodogöra sig understödstagarnas arbetskraft och därigenom samt genom en bättre ordnad hushållning bringa ned fattigvårdskostnaden, anför kommittén, att antalet anstalter och anstaltsplatser icke ännu motsvarar behovet, i det nära halva antalet fattigvårdssamhällen helt och hållet saknar fattigvårdsanstalt, att visserligen inom många mindre kommuner fattigvården är av så ringa omfång, att den i vanliga fall kan besörjas utan anstalt, men att fall även där kunna förekomma, då en tillfredsställande vård är omöjlig att åstadkomma utan anstalt, att då det emellertid skulle bliva en alltför opraktisk och dyrbar åtgärd att inom en sådan kommun anordna en fattigvårdanstalt, varför den av fattigvårdsförordningen anvisade utvägen, att flera samhällen förena sig om bildande av gemensam anstalt, synes erbjuda en möjlighet till lösning av anstaltsfrågan, men att då svårigheterna att ernå dylika sammanslutningar hittills varit för stora och samtidigt eggelserna till deras åvägabringande för små, en enkel anvisning i lagen i detta avseende uppenbarligen varit alldeles otillräcklig.

Kommittén redogör härefter för yrkanden, som framställts på att staten skulle träda emellan för åstadkommande av fattigvårdsanstalter, en fråga till vilken jag längre fram återkommer.

Vidare framhåller kommittén de verkningar, som tillkomsten av lagen om allmän pensionsförsäkring kan förväntas utöva på frågan om fattigvårdsanstalterna. Efter att hava erinrat om att det vid förarbetena till nämnda lag gjordes gällande, att genom pensionsförsäkringen, sedan den blivit fullt genomförd, fattigvårdskostnaderna för kommunerna skulle minskas med i runt tal 10 miljoner kronor, anför kommittén:

»Uppenbart är, att denna minskning skulle beröra icke blott fattiga, som understödjas i hemmet eller utackorderas, utan även i ganska stor omfattning sådana fattiga, som nu vårdas på anstalt, utan att det dock är möjligt att avgöra, i vad mån det ena eller andra komme att ske. Men å andra sidan komme anstaltsbehovet icke att bortfalla ens i samma mån som de där vårdade bliva pensionärer. I många fall lärer inträffa, att pensionsbeloppen icke förslå, för att pensionären må kunna beredas tillfredsställande underhåll och vård, samt att fattigvården i dylika fall får träda emellan genom att mot bekommande av pensionärernas pensionstillägg lämna underhåll och vård å kommunens anstalt. Särskilt i städerna, framför allt de större, där pensionerna måste bliva jämförelsevis otillräckliga för behoven, torde antalet av dem, som även efter pensionsförsäkringens genomförande behöva vårdas å anstalt, fortfarande bliva ganska stort. Vidare kan anstaltsvård bliva behövlig även för sådana pensionärer, som i förtid förbrukat sin pension. Det är emellertid icke möjligt att, innan pensionsförsäkringen ännu kommit till praktiskt utförande, kunna med någon större grad av tillförlitlighet beräkna dess inverkan på anstaltsvården. Undersökningar, som i mindre omfattning verkställts, hava givit vid handen, att behovet av anstaltsvård skulle i mycket stor omfattning kvarstå.»

Även om, framhåller kommittén vidare, behovet av vårdplatser å fattigvårdsanstalterna efter pensionsförsäkringens genomförande kan antagas komma att i någon mån minskas, lärer dock behovet av anstalter icke ens under nämnda förhållande kunna anses utfyllt med de nu befintliga anstalterna. Visserligen torde inom vissa landsdelar antalet anstalter kunna under nämnda förhållanden anses tillräckligt, men så är med all säkerhet icke fallet på en hel del andra orter.

Kommittén anför härefter:

»Vid ordnandet av anstaltsvården gäller det naturligen i första rummet att utnyttja den redan befintliga tillgången på anstalter och tillika så anordna de nya, som otivelaktigt måste tillkomma, att anstaltsväsendet kan med minsta kostnad på bästa sätt fylla den uppgift inom fattigvården, som allt fortfarande måste tillkomma detsamma.

En synpunkt, som därvid måste framträda såsom synnerligen viktig, är den, att anstalterna böra bereda tillfälle att åt dem, som skola där intagas, lämna just den vård eller den behandling, varav de äro i behov. I sådant hänseende lämna de nu befintliga anstalterna, i all synnerhet på landsbygden och i de mindre städerna, mycket övrigt att önska. Där sammanföras ofta, utan någon

effektiv åtskillnad från varandra, ålderstigna, som behöva vård, med kroppsligt eller andligt sjuka, ej sällan sådana, som genom arten av sin sjukdom verka högst störande för kamraterna; vidare åt dryckenskap hemfallna individer, som måste omhändertagas, husvilla arbetslösa och själsligt undermåliga, som för kortare eller längre tid måste beredas arbete; någon gång — i de fall då någon åtgärd mot dem vidtages — försumliga försörjare, som skola tillhållas att uppfylla sin försörjningsplikt. — — — — — Vad som särskilt framstår såsom bristfälligt är, att i allmänhet på landsbygden saknas lägenhet att omhändertaga och till arbete hålla försörjare, som försummat sin försörjningsplikt.

En klassifikation inom anstaltsväsendet är alltså nödvändig. Och det vill synas, som om ett genomförande därav borde kunna lättare äga rum till följd av den reduktion av platsbehovet, som kan förväntas efter genomförande av pensionsförsäkringen.

I ett följande kapitel kommer att närmare utvecklas, hurusom kommittén tänker sig, att i så stor omfattning som möjligt vården av kroniskt sjuka bör överflyttas på landstingen eller att sådan vård bör på landstingens och kommunernas gemensamma bekostnad beredas sådana sjuka å särskilda anstalter. I den mån detta kan genomföras, befrias de allmänna fattigvårdsanstalterna från en kategori av vårdbehövande, som nu i hög grad tynger dessa anstalter och bidrager att där åstadkomma svårigheter och otrevnad.

De kategorier av vårdbehövande, som det härefter skulle återstå att tillgodose med vård å fattigvårdsanstalterna, äro de ålderstigna och invalider, vilka ej lämpligen kunna understödjas i hemmet eller utackorderas, utan för vilka anstaltsvård är erforderlig, sjuka, vilka till följd av utrymmes- eller andra skäl icke kunna intagas å länens eller statens anstalter, vidare i viss mån arbetsföra personer, som för längre eller kortare tid behöva intagas å anstalt för att beredas arbete och underhåll (husvilla arbetslösa, själsligt undermåliga m. fl.), samt slutligen försumliga försörjningspliktiga, vilka skola hållas till arbete. Det är sålunda två slag av anstalter, som skulle bliva behövliga, nämligen dels egentliga fattigvårdsanstalter eller *ålderdomshem*, som de numera mångenstädes börja benämnas, för dem, som behöva vård i egentlig mening, och de mindre arbetsföra, som lämpligen kunna vårdas tillsammans med dessa, dels *arbetshem* för dem, som behöva hållas till arbete. En sådan klassifikation finnes redan genomförd i vissa större städer, vare sig att därför såsom i Stockholm upprättats fullkomligt skilda anstalter eller, såsom på några andra ställen, anordnats särskilda avdelningar inom samma anstalt. Givet är, att sedermera inom vartdera slaget av anstalter kan — och såvitt möjligt även bör — genomföras en ytterligare särskiljning, varom mera här nedan.

Vad angår de egentliga fattigvårdsanstalterna eller *ålderdomshemmen* synas i allmänhet de nu befintliga fattigvårdsanstalterna kunna begagnas därtill. En stor del av dessa anstalter bära, såsom nyss är nämnt, redan nu namnet ålderdomshem eller sjuk- och ålderdomshem samt användas såsom sådana. Härtill behöves dock en del nya sådana, särskilt inom vissa landsdelar, där anstaltsväsendet hittills blivit föga tillgodosett. Med den utveckling, som anstaltsväsendet redan tagit, bör numera kunna stadgas som regel, att varje fattigvårdssamhälle skall hava en anstalt av ifrågavarande slag. För att även för de mindre kommunerna möjliggöra efterkommandet av denna föreskrift har kommittén upptagit bestämmelsen i gällande fattigvårdsförordning, att flera samhällen må förena

sig om gemensam anstalt. Visserligen har, såsom förut anmärkts, denna föreskrift hittills lett till ringa praktiskt resultat. Men det torde bliva annorlunda, om upprättandet av dylik anstalt, som hittills varit fullkomligt frivilligt, hädanefter, på sätt kommittén föreslagit, göres till ett åliggande för kommunerna, låt vara med rätt för Konungens befallningshavande att för särskilda fall medgiva undantag. Utan tvivel bliver det ekonomiskt fördelaktigare med något större anstalter, liksom vården och behandlingen å en sådan anstalt bör kunna göras mera avpassad efter vars och ens behov; och det synes därför önskvärt, att gemensamma anstalter, som äro något större, komma till stånd. Kommittén hyser ock den förvissningen att, därest en ordnad fattigvårdsinspektion i enlighet med kommitténs förslag genomföres, denna skall kunna kraftigt verka för åstadkommande av sammanslutningar mellan kommunerna för sagda ändamål, där sådant anses gagneligt. Då det emellertid, oaktat dessa möjligheter, kan möta stora svårigheter för en eller annan mindre kommun att anordna fattigvårdsanstalt, och det gives kommuner med så ringa antal understödstagare, att anstalt där icke heller är behövlig, har i förslaget intagits stadgande, att dylik kommun efter Konungens befallningshavandes beprövande må vara befriad från skyldighet att anordna sådan anstalt. Vid denna prövning bör Konungens befallningshavande, när anledning därtill gives, inhämta yttrande från fattigvårdsinspektionen.

Men kommittén har därjämte tänkt sig, att behovet av sådan anstaltsvård, som här är i fråga, skulle kunna tillgodoses, utan att det bleve nödigt, att varje kommun ensam eller i förening med andra uppförde nya anstalter. Inom åtskilliga delar av landet torde de redan nu befintliga anstalterna kunna i det närmaste fylla det blivande behovet av anstaltsplatser. Även om en del av de nu befintliga fattiggårdarna, såsom nedan skall vidare utvecklas, anordnas till arbetshem, torde i allt fall mångenstädes å de återstående finnas tillräckligt antal platser för sjuka och ålderstigna. I sådant fall bör tillfälle beredas annan kommun, som saknar anstalt, att få begagna anstalten för sina fattiga, som äro i behov av anstaltsvård; och har fördenskull meddelats en bestämmelse om godtagande av en sådan åtgärd för fyllande av behovet av anstaltsplatser. Redan nu mottagas å en del fattigvårdsanstalter fattiga från främmande kommuner; och understundom har i sådant syfte uttryckligen fastställts särskild avgift att för nämnda fall utgå. På detta sätt bör en stor del av det större platsutrymme, som tilläventyrs kan uppstå genom pensionsförsäkringen, kunna lämpligen tillgodogöras.

Vad därefter angår *arbetshemmen*, är frågan om åstadkommande av tillräckligt antal sådana utan tvivel vida svårare att på ett tillfredsställande sätt lösa. Att den verkligen löses synes emellertid vara en angelägenhet av stor betydelse. Särskilt torde det, såsom i annat sammanhang ytterligare utvecklas (9 kap.), icke låta sig göra att utan ett tillräckligt antal sådana hem komma till något tillfredsställande resultat med avseende på det synnerligen viktiga spörsmål, som länge stått på dagordningen såsom ett av de mest trängande inom fattigvården, nämligen ett verksamt efterhållande av försumliga familjeförsörjare. — — — —

Vidare erfordras arbetshem för en del i någon mån arbetsföra understödstagare, vilka ej lämpligen kunna försörjas utanför anstalt, enär de då alldeles uraktlåta att använda sin arbetskraft, men å andra sidan icke lämpligen kunna eller böra mottagas och beredas arbete i ålderdomshemmet. Under det ålderdomshemmet alltså kommer att bliva den egentliga fattigvårdsanstalten, varest jämte de ålderstigna och orkeslösa även en del mindre arbetsföra personer får

stanna, under förutsättning att sådant ej stör ordningen å anstalten, blir arbetshemmets uppgift åter i viss mån att vara en anstalt, där man vill söka påverka sådana individer, som ej lämpligen kunna emottagas eller behållas i den egentliga fattigvårdsanstalten.

Då sålunda arbetshemmet huvudsakligen skulle komma att mottaga försumliga försörjare och därjämte i allmänhet de kraftigare och mera svårhanterliga bland de understödstagare, som behövde intagas i anstalt, kan arbetshemmet ej reda sig utan en tämligen genomförd disciplin, särskilt vad beträffar arbetets utförande. Med hänsyn till dessa anstalters strängare karaktär torde alltså till dem ej böra sändas sådana i någon mån arbetsföra understödstagare, som utan svårighet kunna vårdas på ålderdomshemmen. Man kan också antaga, att i de kommuner, som hava egna ålderdomshem och där kunna använda understödstagarnas arbetskraft, fattigvårdsstyrelserna skola å dessa utnyttja denna kraft i stället för att till det ofta nog mera avlägsna arbetshemmet sända dylika personer. Om, såsom kommittén föreslagit, behandlingen av de understödstagare, som behöva verklig sjukvård, kommer att ombesörjas i särskilda sjukhem, föreligger än mindre anledning att så omsorgsfullt från ålderdomshemmet utgallra dem, som kunna utföra något arbete. Slutligen vill kommittén erinra därom, att man i arbetshemmen lämpligen skulle kunna mottaga sådana personer, som gjort sig skyldiga till lösdriveri eller bettleri, men på grund av bristande arbetsförhet ej kunnat dömas till tvångsarbete eller frigivits från tvångsarbetsanstalt.

Genom att sålunda i någon mån begränsa antalet av dem, som skola sändas till arbetshemmen, vinner man, att antalet sådana hem ej behöver bliva alltför stort. Detta är av så mycket större vikt, som man i allt fall har svårt att bilda sig. någon föreställning om det antal platser, som kräves å dylika hem. — — — — Bortser man från Stockholms stads arbetsinrättning med 1,432 platser och de arbetsavdelningar, som finnas vid en och annan av de större städernas fattigvårdsanstalter, torde det ej finnas någon direkt motsvarighet till dylika arbetshem; dock torde åtskilliga av de i statistiken såsom arbetshus eller fattiggårdar upptagna fattigvårdsanstalter utan större förändringar kunna användas till arbetshem. Storleken av arbetshemmet torde komma att bero av lokala förhållanden; för mindre antal än 50 synas nya arbetshem ej gärna böra inrättas.

— —

Skyldigheten att upprätta och underhålla arbetshem har av kommittén föreslagits skola åligga landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting. Om så lämpligen kan ske, bör hinder ej möta för två eller flera landsting eller städer att förena sig om gemensamt arbetshem. Det bör tillkomma landstinget att bestämma, om och i så fall vilken avgift skall betalas för de å arbetshem intagna, varvid naturligen hänsyn bör tagas till att avkastningen av de intagnas arbete tillfaller anstalten. Somliga kommuner kunna förutsättas själva eller i förening med andra inrätta egna arbetshem; i den mån sådant äger rum, minskas tydligen det anstaltsbehov, landstinget har att tillgodose.

Då enligt kommitténs mening från ålderdomshemmet ej böra uteslutas alla i någon mån arbetsföra element, bör ålderdomshemmet fortfarande hafva möjligheter till sysselsättning för de intagna, därest kommunen ej anser sig vilja göra ytterligare någon fördelning på olika anstalter, något som särskilt för de större kommunernas del naturligen kan vara önskvärt. Arbetshemmet däremot har sin mera begränsade uppgift att bereda arbete och bör anlitas för de därför särskilt angivna fallen.

Givetvis kunna anstalter i den utsträckning, som här föreslagits, ej anordnas omedelbart vid lagens ikraftträdande, utan en övergångstid är nödvändig för anstaltsväsendets anordnande. Kommittén har föreslagit denna tid till 10 år efter det lagen trätt i kraft. Att taga en jämförelsevis lång övergångstid är så mycket mera av behovet påkallat, som anstaltsväsendet då kan så småningom utvecklas efter förefallande behov samt gjorda erfarenheter och man kan bliva i tillfälle att, med begagnande av den minskning i platsbehovet, som kan väntas inträda genom pensionsförsäkringen, tillgodogöra sig de förutvarande anstalter, som äro eller kunna göras lämpliga för ändamålet. Härvid är särskilt att taga hänsyn till bildandet av sammanslutningar mellan kommunerna (90 §).»

Själva grundtanken om ett särskiljande av anstalterna i två former har i allmänhet vunnit erkännande. Däremot hava en del skiljaktigheter yppats rörande kommitténs utformande av densamma.

Reservation.

Redan inom kommittén voro två ledamöter, herrar *Björklund* och *Magnusson*, delvis av annan mening än kommitténs majoritet. Ifråga om den egentliga fattigvårdsanstalten, för vilken de alternativt med »ålderdomshem» använda beteckningen »fattiggård» eller »arbetshem», vilja de inskränka fattigvårdssamhällets skyldighet att anordna sådan. Samhälle skulle anlägga sådan anstalt »där sådant är nödvändigt för fattigvårdens ändamålsenliga handhavande». Anstalten skulle vara så inrättad, »att alla de olika kategorier av understödstagare, för vilka den måste av fattigvårdssamhällets verkställande organ anlitas, där kunna beredas underhåll och erforderlig vård samt lämplig sysselsättning». Kommuner, där för fattigvårdens ändamålsenliga handhavande anstalt ej vore erforderlig, skulle utan vidare, och icke först efter Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning av en ansökan därom, vara befriade från skyldigheten att hava anstalt.

Beträffande arbetshemmen, av reservanterna benämnda arbetsanstalter, borde dessa icke betraktas såsom fattigvårdsanstalter i egentlig mening. Reservanterna ansåge det obilligt att ålägga kommun eller sammanslutning av kommuner att inrätta dylika anstalter, ehuru sådant givetvis borde vara dem obetaget, varemot vägande skäl syntes tala för att ålägga landstingen att för sig eller två eller flera gemensamt anlägga anstalter av ifrågavarande slag. Å dessa anstalter borde enligt reservationen mottagas *dels* försörjningspliktiga, som enligt 72 § 2 mom. i förslaget inställas till arbete, *dels* sådana understödstagare, vilka rätteligen äro hemfallna till tvångsarbete, men som i saknad av eller vid brist i arbetsförmåga icke kunna ådömas sådant, *och dels* understödstagare, som intagits på den egentliga fattigvårdsanstalten, men som på grund av sitt uppförande icke lämpligen kunna där vårdas. Endast för

den sistnämnda kategorien skulle kommunen betala avgift. I övrigt skulle vården bekostas av landstinget.

Ålderdomshem 31 §. Yttranden.

Åtskilliga av de i ärendet hörda myndigheterna *(Kungl. Maj:ts befallningshavande i några län*, ett par *landsting*, ett *domkapitel* även- som *kammarrätten)* äro av den meningen, att stadgandet i 31 §, sådant förslaget avfattats, kan vara ägnat att tillskapa fattigvårdsanstalter i kommuner, där sådana skulle utan olägenhet kunna undvaras. I allmänhet anse dock dessa myndigheter, att bestämmandet, huruvida i det särskilda fallet skyldighet att hava anstalt föreligger, ej kan överlämnas åt fattigvårdssamhället utan måste uppdragas åt Kungl. Maj:ts befallningshavande. *Norrbottens läns landsting* uttalar den farhågan, att kommunerna i regel skulle komma att uppfatta såsom sin skyldighet att upprätta ålderdomshem och därefter, när dylikt en gång funnes, av ekonomiska skäl i dessa anstalter söka intvinga personer, där detta icke vore vare sig nödvändigt eller lämpligt.

Kammarrätten anser denna farhåga icke sakna berättigande samt finner en begränsning önskvärd i den av kommittén föreslagna skyldigheten för kommunerna att upprätta ålderdomshem, därvid dock, för vinnande av enhetlighet och säkerhet för en opartisk och sorgfällig prövning av dessa frågor, beslutanderätt bör i alla hithörande fall tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande. Enligt kammarrättens mening skulle sålunda fattigvårdssamhälle, där Kungl. Maj:ts befallningshavande prövade sådant vara för fattigvårdens behöriga handhavande nödigt, hava anstalt av ifrågavarande slag. — I ungefär enahanda riktning uttala sig *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs* och *Hallands län* samt *domkapitlet i Visby.*

Domkapitlet i Skara ger uttryck åt en liknande farhåga samt framhåller, att fördelen med de små fattigvårdssamhällena ligger i icke ringa grad däri, att man där på grund av större personalkännedom har lättare att finna lämpliga hem och att utöva kontroll och tillsyn, en fördel vilken synes motverkas av kommitténs förslag i denna del.

Medicinalstyrelsen och *en förste provinsialläkare* uttala sig i anslutning till reservationen, likasom *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kalmar län*, sistnämnda myndighet dock med hänsyn särskilt till förhållandena inom berörda län och under betonande, att befallningshavanden funne skillnaden mellan kommitténs och reservanternas förslag icke vara stor.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län finner bestämmelsen böra innehålla, att fattigvårdssamhälle skall låta sig angeläget vara, att, där så erfordras, inrätta anstalt för mottagande av understödstagare.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län uttalar särskilt från ekonomisk synpunkt betänkligheter mot förslaget samt finner, att Kungl. Maj:ts befallningshavande i varje fall bör äga att vid prövning av frågan om befrielse från ifrågavarande skyldighet taga hänsyn jämväl till andra omständigheter än ringa antal understödstagare ävensom att medgiva uppskov utöver den i övergångsbestämmelserna fastslagna tid med anstalts anordnande, varjämte, för att förmå samhällena att i god tid taga frågan om anstalts anordnande i övervägande, borde stadgas viss tid, inom vilken ansökan om befrielse borde ingivas.

Från andra håll *(Västerbottens läns landsting* samt *reservanter inom Jämtlands läns landsting)* uttalas, att kommun själv bör få avgöra, när anstalt är erforderlig.

I vissa yttranden framkomma betänkligheter från huvusakligen ekonomisk synpunkt och erinras om nödvändigheten av bidrag åt kommunerna för ifrågavarande ändamål. Spörsmålet om dylika bidrag kommer att längre fram närmare skärskådas.

Å andra sidan tillstyrka åtskilliga myndigheter och korporationer kommitténs förslag. Det saknas ej uttryck för den uppfattningen, att kraftiga åtgärder behövas för att få till stånd anstaltsvård, där sådan erfordras. Så t. ex. framhåller *svenska fattigvårdsförbundet*, att såsom villkor för befrielse att hava egen anstalt bör stadgas, att överenskommelse skall hava träffats med annat fattigvårdssamhälle om rätt att vid behov få anlita nämnda samhälle tillhörig anstalt.

Vid *andra allmänna svenska fattigvårdskongressen i Stockholm år 1915* uttalades från olika håll livlig anslutning till kommittéförslaget beträffande anstaltsvården. Det framhölls bl. a., att den föreslagna klassifikationen av understödstagare på olika anstalter vore ägnad att effektivt motverka ett av de största missförhållandena inom fattigvården, nämligen sammanblandningen av olika element i en och samma fattigvårdsanstalt, att en anordning, varigenom åt kommunernas eget avgörande överlämnades frågan om inrättande av anstalt, vore synnerligen olämplig och icke skulle innebära något som helst framsteg framför nuvarande förhållanden, samt att, om förslaget godkändes, det funnes anledning antaga, att såväl föreningar mellan kommuner om uppförande av gemensamma anstalter som överenskommelser om anlitande av andra samhällens anstalter i ganska stor utsträckning skulle komma till stånd.

Rörande möjligheterna att vid genomförande av kommittéförslaget utnyttja hittills befintliga anstalter kan erinras om ett anförande vid nämnda kongress, vari på tal om den av kommittén föreslagna 10-åriga övergångstiden yttrades bl. a. »Det skall härigenom bli möjligt för de

kommuner, vilka anskaffat s. k. fattiggårdar, att taga under övervägande, huruvida dessa skola avyttras och ersättas med ålderdomshem, eller om någon annan anordning kan träffas med dem. I vissa län äro, som bekant, fattiggårdarna den övervägande anstaltstypen, och man tycks finna sig väl tillfreds med dem. I många fall ligger en sund framtidsspekulation bakom dessa företag — man har t. ex. inköpt en egendom med nedhuggen skog och väntar sig i en framtid skörda frukterna av den uppväxande skogen. Å många håll har man emellertid ej kunnat använda sig av den »arbetskraft», som finnes å anstalten, utan måst basera verksamheten på lejd sådan. Där så är förhållandet, synes det mig rätt naturligt, att kommunen behåller egendomen och liksom förut sköter den genom fackkunnigt folk. De produkter, som erhållas, försäljas till anstalten. Denna åter skötes av en person, som helt ägnar sig åt uppgiften. De, som äro i någon mån arbetsföra, sysselsättas å jordbruket. Det blir sålunda en specialisering å de båda uppgifterna, understödstagarnas vård och jordens skötsel, men en växelverkan mellan dem äger rum. Å andra håll kan det visa sig lämpligare att sälja egendomen, arrendera bort densamma o. s. v. På varje plats finnas i regel särskilda förhållanden, som motivera den ena eller den andra åtgärden, och varje kommun får göra, vad som för densamma anses lämpligast. Ehuru svårigheter å en del håll skola uppstå i och för denna angelägenhets ordnande, tror jag ej de böra anses avskräckande, särskilt om hänsyn tages till den långa övergångstiden. Innan beslut fattas i ena eller andra riktningen, kommer givetvis rådslag att äga rum emellan dem, som äro närmast intresserade av frågan, kommunerna, samt Konungens befallningshavande och fattigvårdsinspektionen. Och att härigenom efter hand skall utkristallisera sig en tillfredsställande anordning, därom hyser jag ej tvivel».

Mot det av kommittén förslagsvis valda *namnet* för dessa anstalter, »ålderdomshem», har från flera håll gjorts den invändningen, att det ej skulle vara nog betecknande för det angivna ändamålet. Man har i stället föreslagit »sjukhem», »ålderdoms- och sjukhem», »försörjningshem» och »vårdhem».

För främjande av uppkomsten utav *föreningar mellan kommuner* om gemensam anstalt anser *svenska fattigvårdsförbundet*, att vissa ekonomiska förmåner böra lämnas sådana kommuner, t. ex. i avseende å lån ur en eventuell lånefond. Enligt förbundets mening borde en dylik fond inrättas samtidigt med att den nya fattigvårdslagen träder i kraft samt ett intimt samarbete komma till stånd mellan Kungl. Maj:ts befallningshavande och den föreslagna inspektionen i avsikt att främja uppkomsten

av föreningar enligt 6 eller 31 §, och borde Kungl. Maj:ts befallningshavande vid granskning av plan enligt 34 § tillse, att minimifordringarna i 32 § i alla avseenden kunna uppfyllas och, om så ej anses bliva förhållandet, giva anvisning om förening med annan kommun.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län ifrågasätter, att för de sannolikt talrika fall, där mellan flera kommuner, vilka finnas icke böra åläggas att var för sig hålla fattigvårdsanstalt, överenskommelse om anordnande av gemensam sådan icke kan komma till stånd, i lag bestämmes något sätt att genom beslut av Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet fastställa distrikt av två eller flera fattigvårdssamhällen med skyldighet att hålla gemensam anstalt. Motsvarande bestämmelse torde måhända även finnas nödig i fråga om landstingens skyldighet att anordna arbetshem.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län framhåller, att genom stadgandet i 31 § Kungl. Maj:ts befallningshavande fått ett kraftigt medel i sin hand att framtvinga gemensamma anstalter, där de ej kunna åstadkommas på frivillighetens väg.

Statistiska centralbyrån finner det vara önskvärt, att vissa normerande bestämmelser lämnas beträffande gemensamma anstalters förvaltning, såsom att gemensam anstalt skall stå under särskild styrelse, huru sådan styrelse skall utses, efter vilka grunder de särskilda fattigvårdssamhällena skola bidraga till anstaltens anläggning, underhåll och drift, huru revisorer av anstaltens räkenskaper skola utses, huru ansvarsfrihet skall meddelas o. s. v. Byrån fortsätter:

»Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att redan med det ringa antal för flera fattigvårdssamhällen gemensamma anstalter, som för närvarande finnes, det stöter på svårigheter att erhålla fullständiga och likformiga uppgifter till den kommunala fattigvårds- och finansstatistiken, i det att stundom dubbelräkningar uppstå, stundom åter vissa data, särskilt finansiella, icke alls bliva medtagna i de statistiska sammandragen. Måhända borde dock dylika föreskrifter lämpligast få sin plats i de allmänna kommunalförfattningarna eller i särskild lag. Möjligt är ock, att fattigvårdslagstiftningskommittén av denna anledning ansett frågan närmast böra upptagas till behandling av den kommitté, som den 5 december 1913 fått åt sig uppdraget att verkställa en allsidig utredning rörande anvisande av friare former än de nu befintliga för sammanslutning mellan kommuner eller delar av kommuner för tillgodoseende av ett eller flera gemensamma kommunala behov m. m. Statistiska centralbyrån vill emellertid här endast framhålla angelägenheten av att, därest fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag i vad det rör fattigvårdsanstalter, gemensamma för två eller flera fattigvårdssamhällen, vinna Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, samtidigt även dylika anstalters förvaltning blir genom allmänna bestämmelser reglerad. Utan att så sker, torde anförda svårigheter vid gemensamma anstalters redovisning i den kommunala statistiken aldrig kunna undvikas.»

Beträffande *formuleringen* av 31 § anför *socialstyrelsen:*

»Av motiveringen till denna § att döma synes kommittén haft för avsikt, att den fattigvårdssamhälle ålagda skyldigheten att hava anstalt skulle anses fullgjord även i det fall, att samhället endast berett sig tillgång till vårdplatser å annat samhälles anstalt. Sista punkten i §:ns andra stycke innehåller också en bestämmelse i denna riktning. Genom undantagsstadgandet i sista stycket, som blott synes hänföra sig till helt eller delvis egen anstalt, har det emellertid blivit tvivelaktigt, huru lagen i förevarande avseende är att förstå.»

Departementschefen.

Vid bedömandet av den viktiga frågan om anstaltsvårdens ordnande måste tagas till utgångspunkt dels att det allmänt erkännes, att anstalter icke kunna undvaras, och dels att de nu ofta överklagade missförhållandena vid anstalterna måste, så långt ske kan, undanröjas. Att den väg, man har att beträda, måste utgöras av en mera individualiserad vård, därom synes ej heller något tvivel råda. Därvid bör naturligen all vård, som hör till specialanstalter, så långt möjligt är överlämnas åt sådana. Såsom ett ytterligare led i specialiseringen kunna de föreslagna arbetshemmen betraktas.

Vad nu närmast vidkommer *den egentliga fattigvårdsanstalten*, för vilken lämpligen bör i lagen alternativt med »ålderdomshem» kunna användas de i vissa yttranden föreslagna benämningarna »försörjningshem» och »vårdhem» — naturligen med frihet för fattigvårdssamhällena att åt sina anstalter giva det namn, som de anse bäst passa — finner jag det i princip riktigt, att varje fattigvårdssamhälle bör hava möjlighet att i fall av behov lämna understödstagare vård å en sådan anstalt. Onekligen finnas fall, då anstaltsvård är den enda på en gång effektiva och humana vårdformen. Detta kan bero på understödstagarens egenskaper; han kan vara sådan att, även om eljest utackordering inom hans kommun eller i grannkommunerna kan ske, ingen vill mottaga honom i sitt hem. Men härtill kommer, att utvecklingen på åtskilliga håll, enligt vad erfarenheten visar, fört med sig, att de enskilda hemmen ställa sig mer och mer ovilliga att mottaga främlingar, särskilt sådana, som kräva tillsyn. Och understöd i den behövandes hem kan ofta av en eller annan anledning icke ifrågakomma. Då inställer sig det oavvisliga kravet på anstaltsvård. För de kommuner, där endast ett mindre antal understödstagare finnes, som tarvar anstaltsvård, behöver anordnande av anstalt icke medföra så utomordentligt stora kostnader. Den redogörelse, som vid fattigvårdskongressen 1915 av en i den praktiska fattigvården erfaren person lämnades om ett litet ålderdomshems anordnande och kostnaderna därför, giver vid handen, att ett sådant hem kan, med klokhet och omtanke, åstadkommas lättare än de flesta skulle vara

böjda för att antaga. På sina håll komma nog också anstalterna att bliva välbehövliga även för mottagande av personer, vilka uppbära pension enligt lagen om allmän folkpensionering, men önska mot avstående av pensionen vinna inträde å anstalt. Härtill återkommer jag i det följande.

Emellertid hava naturligen åtskilliga kommuner ett så litet bruk för en anstalt, att det ej skulle vara klokt att söka påverka dem därhän, att de anskaffa en anstalt för ett eller annat enstaka fall; än mindre lärer det vara lämpligt att i lagen giva dem ett direkt åläggande, om icke samtidigt pekas på andra utvägar för lämnande av dylik vård. Kommittéförslaget anvisar två sådana utvägar, nämligen antingen en förening med ett eller flera andra fattigvårdssamhällen om en gemensam anstalt eller ock en överenskommelse med annat samhälle om anlitande av detsamma tillhörig anstalt. Slutligen kan samhälle i visst, i förslaget angivet fall av Kungl. Maj:ts befallningshavande befrias från skyldighet att anordna anstalt. Kommun, som befriats från sådan skyldighet, lärer dock enligt förslaget vara skyldig tillse, att de understödstagare, som verkligen behöva anstaltsvård, på annan anstalt bekomma sådan.

Det synes mig till en början lämpligt, att kommun, för vilken av en eller annan anledning egen anstalt ej erfordras, kan, såsom kommittén föreslagit, förena sig med ett annat samhälle om anordnande av anstalt. Men i sådana fall, då icke heller andel i anstalt kan anses av behovet påkallad, synes kommun böra i vissa fall kunna erhålla befrielse från skyldigheten att, ensam eller i förening med annat samhälle, hava anstalt. Såsom grund för befrielse synes mig böra gälla icke blott, såsom kommittén föreslagit, ringa antal understödstagare, utan även andra omständigheter, såsom t. ex. att, fastän understödstagarnas antal ej är ringa, ingen eller blott ett fåtal av dem kräver anstaltsvård; att goda möjligheter till tillfredsställande utackordering även av mera svårskötta understödstagare finnas o. s. v. Arten av dessa omständigheter torde ej lämpligen kunna angivas i lagen, utan bör det ankomma på den prövande myndigheten att fritt avgöra, när sådana omständigheter föreligga.

En dylik befrielse får dock ej innebära, att fattigvårdsamhället därigenom fritages från plikten att verkligen bereda anstaltsvård, när fall föreligga, då sådan kräves. Önskligt hade kanske varit, att såsom villkor för befrielse uppställdes ej blott en principiell skyldighet att ändå sörja för lämplig anstaltsvård i förekommande fall, utan rent av en på förhand träffad överenskommelse med annat samhälle om anlitande av dess anstalt, men det lärer i många fall bliva omöjligt att få till stånd

sådana överenskommelser. Däremot synas mig mindre svårigheter böra möta att i enstaka fall mot särskild avgift få en vårdbehövande intagen i annat samhälles anstalt. Detta kan för övrigt bliva nödvändigt, även om en överenskommelse existerar, men understödstagaren ej lämpligen kan mottagas annat än i en anstalt med särskilda anordningar. Dessutom kan det inträffa att, då överenskommelsen behöver tagas i anspråk, anstalten ifråga är så upptagen, att hinder möta för att mottaga den vårdbehövande. Jag har därför ansett det lämpligare att i lagen medgiva en befrielse, då särskilda skäl — det ringa antalet understödstagare eller eljest — tala därför, men under uttryckligt betonande av samhällets skyldighet att bereda anstaltsvård, då sådan erfordras. Då detta senare är förhållandet, ligger det för samhället närmast till hands att söka avtala med annat samhälle om mottagande av understödstagaren. Såsom nyss antytts är ej varje anstalt att för sådant fall anse såsom lika lämplig; det kan t. ex. gälla en sinnessjuk, för vilken plats å hospital ej kan beredas, och då blir det naturligen ändamålsenligast att söka få honom till en närliggande stads anstalt med specialavdelning för sinnessjuka. Härvidlag behöves det ej sällan en sakkännedom, som ej står fattigvårdsstyrelsen till buds. I en del fall kan tillkallad läkare kanske ordna saken, men eljest böra inspektions- och instruktionsmyndigheterna just när det gäller att söka plats å anstalt bliva till ovärderlig nytta för fattigvårdsstyrelserna. Skulle vederbörande fattigvårdsstyrelse underlåta att vidtaga nödiga åtgärder, särskilt att anlita de möjligheter, som erbjudas, bör det tydligen stå Kungl. Maj:ts befallningshavande öppet att ombesörja vården på fattigvårdssamhällets bekostnad. Dylik åtgärd lärer emellertid mera sällan behöva komma till användning, då samhället riskerar, att dess oförmåga att på annat håll bereda lämplig vård åt sina understödstagare kommer att få till följd ett åläggande att uppföra egen anstalt.

Befrielse från skyldighet för fattigvårdssamhälle att ensam eller i förening med annat samhälle hava anstalt bör, på sätt kommittén och flertalet hörda myndigheter ansett, meddelas av Kungl. Maj:ts befallningshavande; befrielsen torde böra gälla tills vidare. Därest förändrade förhållanden inträda, vilka böra föranleda inrättande av anstalt, bör Kungl. Maj:ts befallningshavande giva föreläggande i sådant hänseende.

Uppställandet av vissa regler för gemensamma anordningar, varom hemställts i statistiska centralbyråns yttrande, skulle tydligen än ytterligare underlätta fortsatta strävanden att åstadkomma gemensamhet. Därest förslaget blir lag, torde behovet av normerande bestämmelser

tämligen snart göra sig gällande. Emellertid synes det mig lämpligast att först efter det någon erfarenhet vunnits beträffande föreningar av förevarande slag utfärda någon författning eller eljest meddela regler i ämnet.

Att, på sätt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Älvsborgs län ifrågasatt, i lag bestämma något sätt att genom myndighets beslut fastställa distrikt av två eller flera fattigvårdssamhällen med skyldighet att hålla gemensam anstalt, skulle givetvis vara lämpligt ur synpunkten att distrikt, som voro lagom stora och väl avpassade för anstaltsvård, då kunde erhållas. Men mot en sådan tvångssammanslutning kunna åberopas de skäl, som under 6 § anförts mot framtvungna föreningar av kommuner till ett fattigvårdssamhälle. Man lärer därför, åtminstone tills vidare, få nöja sig med det indirekta tvång, som ligger i risken att, om en förening ej kommer till stånd, föreläggande att upprätta egen anstalt kan meddelas, och avvakta resultatet av den verksamhet för sammanslutningars åvägabringande, som lärer åligga Kungl. Maj:ts befallningshavande och fattigvårdsinspektionen. Om emellertid under övergångstidens förra hälft tydligt visar sig, att intet står att vinna på frivillighetens väg, torde det vara tid att taga under övervägande, om ej kraftigare stadganden böra komma till stånd. De resultat, till vilka kommittén för kommunala nybildningar kan komma, torde för övrigt vara av betydelse även för förevarande spörsmål.

Till frågan om statens medverkan genom lån eller på annat sätt till ålderdomshemmens anordnande återkommer jag längre fram.

Anordningarna vid ålderdomshem. 32 §. Kommittén.

I fråga om anordningarna vid ålderdomshemmet hava närmare bestämmelser givits i 32 § av förslaget. Där stadgas sålunda:

»I fråga om anordningarna vid fattigvårdsanstalt, som i 31 § sägs, skall iakttagas, att åt män och kvinnor beredes bostad i särskilda rum samt att, därest sinnessjuka och sinnesslöa, tuberkulösa och andra med svårare sjukdom behäftade understödstagare intagas å anstalten, dessa vårdas i särskilda rum eller avdelningar, så vida ej i särskilda fall annat finnes kunna ske utan men för vare sig den sjuke eller övriga understödstagare.

Där så ske kan, böra äkta makar få bo tillsammans för sig, om ej någon av dem önskar annorlunda.

Å anstalten bör tillfälle beredas till arbete för sådana understödstagare, som äro i någon mån arbetsföra.

Barn över två år må icke annat än tillfälligtvis och till dess annan anordning hunnit träffas intagas å fattigvårdsanstalt, där ej en från den

övriga anstalten skild avdelning för barns omhändertagande och vårdande inrättats.»

I sina motiver framhåller kommittén bland annat, att anordning med särskilda rum för äkta makar redan nu finnes vid ett ej ringa antal anstalter (499 å landsbygden och 51 i stadskommuner) och bör utan större svårigheter kunna beredas överallt, då härför allenast fordras, att vid anstalterna även mindre rum anordnas. Frågan härom sammanhänger alltså ytterst med en i allt fall önsklig reform i den riktning, att anstalterna byggas med flera medelstora eller mindre sovrum, så att ett särskiljande av understödstagarna kan verkställas efter de olika grunder, som finnas lämpliga.

Under betonande av angelägenheten av att understödstagare, som lida av svårare sjukdomar, så vitt möjligt erhålla vård å för dem avsedda specialanstalter, framhåller kommittén att, där så ej kan ske förhållandena å fattigvårdsanstalten böra så lämpas, att dessa understödstagare kunna därstädes erhålla bästa möjliga vård och på samma gång övriga understödstagare så vitt möjligt befrias från de obehag, som en sammanblandning av friska och sjuka i många fall kan medföra. Ett av huvudvillkoren härför är enligt kommitténs mening, att man för de sjuka anordnar särskilda avdelningar eller, där det gäller mindre anstalter, särskilda rum; åtminstone bör alltid möjlighet förefinnas att anordna något rum till sjukrum. Kommittén erinrar i detta sammanhang dels om ett av medicinalstyrelsen i utlåtande den 23 april 1906 angående den enskilda och kommunala sinnessjukvården (se motiven sid. 145 och 162) gjort uttalande om angelägenheten av närmare föreskrifter rörande avskiljande av sinnessjuka från andra understödstagare, dels om en framställning från den av Kungl. Maj:t den 20 oktober 1905 tillsatta kommittén för verkställande av utredning rörande de åtgärder, som till hämmande av människotuberkulosens utbredning i riket lämpligen borde vidtagas, i vilken framställning framhålles såsom angeläget, att bestämmelser i fattigvårdslagen givas därom, att understödstagare, som lida av tuberkulos, vårdas avskilda från andra understödstagare.

Rörande barns mottagande å fattigvårdsanstalter säger kommittén sig dela den uppfattningen, att barn ej böra, såsom nu i många fall sker, få vårdas och uppfostras å den vanliga fattigvårdsanstalten. Detta gäller dock enligt kommitténs mening ej de fall, då för barn anordnats en särskild avdelning, som ger möjlighet till barnens vårdande för sig. För tillfällig vård av barn i avbidan på erhållande av lämpligt fosterhem synes fattigvårdsanstalten ej för närvarande kunna avvaras, och mot intagande av späda barn om två år och därunder torde något förbud ej böra uppställas. Ett särskilt skäl att ej förbjuda intagande av späda

barn i fattigvårdsanstalt är, att därigenom i en del fall kan vinnas, att barnet får kvarbliva hos modern.

Beträffande de närmare anordningarna vid ålderdomshemmet hänvisar kommittén till ett av densamma upprättat normalreglemente, tydligen närmast avsett för mindre hem, ur vilket jag återgiver några bestämmelser, som i förevarande sammanhang synas mig vara av särskilt intresse. Uti reglementet förutsättes, att den omedelbara ledningen handhaves av en föreståndare och en husmoder, av vilka föreståndaren är styrelsen ansvarig för anstaltens behöriga skötsel samt har att iakttaga utfärdad instruktion. Husmodern har att med biträden ombesörja hushållsgöromålen samt att särskilt vårda sig om de kvinnliga och sjuka understödstagarna och å anstalten möjligen intagna barn. Förutom de i 32 § av lagen givna föreskrifter innehåller normalreglementet en allmän föreskrift, att det över huvud taget bör noga tillses, att en lämplig fördelning av understödstagarna å de olika rummen sker. Åt understödstagare, som äro sjukliga, skall ägnas en omsorgsfull vård samt i fall av behov läkare tillkallas och av honom givna föreskrifter följas. Ett rum skall vara avsett för att mottaga sjuka, som behöva särskild vård. Understödstagare äger begagna egna kläder och kan med styrelsens tillstånd få medföra egna möbler.

Yttranden.

Uti de över förslaget avgivna utlåtandena hava vid 32 § framlagts åtskilliga önskemål med hänsyn till ålderdomshemmets skötsel, särskilt ur synpunkten av understödstagarnas lämpliga fördelning samt beskaffenheten av hemmets personal.

Domkapitlet i Härnösand framhåller såsom ett allmänt önskemål, att anstalterna ej göras alltför stora och kasernartade utan få prägel av hem.

I *domkapitlets i Karlstad* yttrande över förslaget ifrågasättes, om ej vid anskaffande av fattiggård och prövning av förslag till sådan något borde göras för att motverka en under viss tid förhandenvarande lust att för kommunernas räkning förvärva stora domäner, vilkas skötsel allt för lätt skymmer uppgiften att tänka på de fattigas personliga vård.

Fångvårdsstyrelsen framhåller, att de i 32 § meddelade bestämmelserna icke hindra, att i ett ålderdomshem ungdomar närmast över 15-årsgränsen inlogeras i gemensamma rum med de mest förfallna individer, än mindre att äldre, på allt sätt hedervärda, gudfruktiga samhällsmedlemmar nödgas framleva sin ålderdom i kretsen av personer, vilkas hela liv stått i motsats mot lag och religion. Styrelsen fortsätter:

»I det utarbetade förslaget till reglemente för ålderdomshem har detta i viss mån iakttagits, i det att föreskrift, i § 8 sista stycket, lämnats därom att 'över huvud taget bör noga tillses, att en lämplig fördelning av understödstagarna å de olika rummen sker'. Denna bestämmelse är för hela systemet av så avgörande vikt, att densamma synes böra inryckas i fattigvårdslagen, om möjligt under ännu kraftigare betoning.»

Betydelsen av en utbildad personal vid anstalterna framhålles särskilt av *svenska fattigvårdsförbundet,* som anför:

»Kommittén har icke i sin motivering och givetvis än mindre i lagtexten yttrat något om den för en tillfredsställande anstaltsvård ytterst betydelsefulla personalfrågan. För att understödja den tendens, som nu alltmer gör sig gällande, att ställa för sitt kall utbildade föreståndare och föreståndarinnor i spetsen för fattigvårdsanstalterna, förordar förbundet, att i nu omhandlade paragraf intages en bestämmelse, att ålderdomshem bör ställas under ledning av för sitt kall utbildad föreståndare eller föreståndarinna. Det är nu för fattigvårdsstyrelserna förenat med mindre svårigheter än förr att erhålla lämplig personal för sina anstalter, då frånsett andra institutioner Svenska fattigvårdsförbundet sedan 8 år tillbaka årligen anordnar utbildningskurser för blivande funktionärer vid fattigvårdsanstalter.

Förbundet tillåter sig i detta sammanhang erinra om de alltjämt ökade krav, som ställas på funktionärerna inom fattigvården, och om deras ansvarsfulla och ofta synnerligen svårskötta syssla. Det är därför ett önskemål, att deras ställning i största möjliga mån säkerställes. Härtill skulle bidraga, om i förslaget till normalreglemente för fattigvårdens handhavande intoges en bestämmelse, att funktionär bör anställas medelst kontrakt med viss uppsägningstid. Till förbundets kännedom har nämligen kommit en del fall, då fattigvårdsfunktionär till synes utan egentlig anledning omedelbart blivit uppsagd från innehavd plats och med sin familj blivit ställd på bar backe. Givet är, att personer, vilka det vore särskilt önskvärt att tillföra fattigvårdsarbetet, vid sådant förhållande skola befinnas mindre villiga att ägna sig åt detta kall.»

Svenska kyrkans diakonistyrelse betonar, att ledningen av smärre ålderdomshem bör anförtros åt en kvinna, vilket visat sig vara det lämpligaste; detta borde framgå av normalreglementet.

Av *förste provinsialläkarna* har framställts en rad erinringar och önskemål beträffande bestämmelserna om anordningarna vid ålderdomshemmen. Så har påyrkats, att vid anstalter med visst antal understödstagare, exempelvis 50 och därutöver, skall finnas en sjuksköterska; att vid anstalt, där sinnessjuka eller andra sjuka vårdas, skall vara anställd skolad sjukvårdspersonal; att, om sjuksköterska icke är anställd vid anstalten, husmodern skall hava genomgått en nöjaktig kurs i sjukvård; att vid anstalten skall genom avtal anställas en läkare, som är skyldig besöka hemmet minst en gång varje månad; att fattiggårdar böra stå under uppsikt av provinsialläkarna, som skola inspektera dem minst en gång

årligen; att frågan om separation av sjuka m. fl. i ålderdomshemmen bör avgöras av respektive tjänsteläkare och fattigvårdsstyrelse gemensamt; att nu befintliga fattiggårdar, som fortfarande anses kunna användas, skola godkännas av Kungl. Maj:ts befallningshavande; att i 32 § böra meddelas bestämmelser att sanitära krav i fråga om utrymme, uppvärmning, luftväxling, renhållning, tillfälle till bad, utspisning o. s. v. skola vara nöjaktigt iakttagna; att bestämmelse bör utfärdas, att vid en anstalt (ålderdomshem) inom t. ex varje läkardistrikt och då företrädesvis den, som tillhör den kommun, inom vilken läkaren har sin station, skall av landstinget anordnas en något så när fullständig sjukavdelning, å vilken sjuka även från övriga kommuner inom läkardistriktet eller inom på annat sätt bestämt område skola intagas och vårdas, och att i fråga om vården av sinnessjuka en för hela landstingsområdet gemensam anstalt bör anordnas; att sinnessjuka m. fl. i 32 § 1 stycket uppräknade endast efter läkares prövning skola få undantagsvis vårdas i samma rum eller avdelningar som andra; att för förlänande av effektivitet åt stadgandet om tuberkulösas vårdande för sig bestämmelse bör i lagen intagas om läkarundersökning då och då av understödstagarna; att å anstalterna böra inrättas avdelningar för obotligt tuberkulossjuka; att kraftig hjälp måste lämnas kommunerna i avseende å vården inom anstalterna av sinnessjuka och sinnesslöa; samt att, om sinnessjuka eller sinnesslöa skola vårdas å anstalt, en från den övriga anstalten skild avdelning för dem ovillkorligen bör finnas.

Medicinalstyrelsen anför vid 32 § följande:

»Av ordalydelsen i denna paragraf får man den uppfattningen, att vården av ett flertal sjuka personer — sinnessjuka, sinnesslöa, tuberkulösa och med andra svårare sjukdomar behäftade — skulle vara en mycket viktig del av de uppgifter, som skola fyllas av i § 31 omnämnda anstalter. Hittills har utvecklingen i rätt stor utsträckning tenderat till att göra våra fattigvårdsanstalter till sjukvårdsinrättningar, och särskilt har detta skett i våra städer och större landskommuner. Då nu en ny fattigvårdslagstiftning skall åstadkommas, synes det medicinalstyrelsen, som om tiden vore inne att ändra kurs beträffande denna fråga.

Sjukvård bör skiljas från fattigvård; en fattig sjuk skall erhålla sjukvård på samma sjukhus, där övriga sjuka medborgare vårdas, och därför bör utvecklingen hädanefter ledas därhän, att det blir hälsovårds- och icke fattigvårdsmyndigheten, som får taga hand om beredande av sjukvård även åt fattiga sjuka. Detta har sin stora betydelse, då det är tydligt, att en hälsovårdsmyndighet anlägger helt andra synpunkter vid ordnandet av vårdanstalter än en fattigvårdsmyndighet. Kommitterade hava även i sitt betänkande i viss mån visat förståelse för vad här framhållits.

Det borde enligt medicinalstyrelsens mening av § 32 tydligt framgå, att vård av sjuka å fattigvårdsinrättningar hädanefter skulle så småningom försvinna.

Å redan befintliga fattiggårdar, där sjukvårdsavdelningar finnas, kunna dessa tydligtvis i regel icke genast borttagas. Att däremot vid uppförande av nya fattigvårdsanstalter i dessa inrätta särskilda sjukavdelningar synes medicinalstyrelsen olämpligt, vilket tydligtvis dock icke utesluter anordnandet, där så befinnes önskvärt, av sjukrum för vård av inom anstalten tillfälligt insjuknade personer, för vilka lasarettsvård icke kräves eller icke lämpligen kan beredas. I den mån sjukvårdsanstalter skola uppföras, bör det överlåtas åt kommunala hälsovårdsmyndigheter och landstingen samt staten att ombesörja sådana. Det är nämligen tydligt, att sinnessjuka, sinnesslöa, tuberkulösa och av kroniska obotliga sjukdomar eljest lidande personer, i den mån de äro i behov av sjukvård, böra erhålla sådan på härför avsedda sjukvårdsinrättningar. Att i varje fattigvårdsanstalt anordna särskilda avdelningar för dessa sjuka av skilda kategorier måste, kanske med undantag för de större städerna, bliva både dyrt och otillfredsställande, och i större städer torde väl icke något skäl kunna framläggas, varför icke även i dem hälsovårdsmyndigheten borde taga i sin hand även de fattigas sjukvård.

Medicinalstyrelsen vill alltså framhålla önskvärdheten därav, att § 32 ändras därhän, att det tydligt framgår, att de i § 31 omförmälda fattigvårdsanstalterna icke avse att utgöra sjukvårdsinrättningar, och att föreskrifterna om sjukas vård å sådana anstalter endast hänföra sig till undantagsfall, då sjukvården ännu icke hunnit inom kommunen på annat sätt nöjaktigt ordnas.

I § 32 saknas vidare, såsom från flera förste provinsialläkare framhållits, föreskrift om att, för den händelse sjuka vårdas inom fattigvårdsanstalter, det även bör vara sörjt för, att erforderlig sköterskepersonal finnes, och att läkare har ansvar för sjukvården. Även har det framhållits, att föreskrift borde i lagen lämnas, att fattigvårdsanstalt, som i § 31 avses, skall motsvara sundhetens och snygghetens krav, och finner styrelsen ävenledes detta vara att förorda. Kommitterade torde emellertid helt visst hava ansett detta så självklart, att någon föreskrift härom icke behövde i § 32 intagas.

Beträffande § 32 får styrelsen därjämte anföra följande. I nu gällande hospitalstadga finnas inga bestämmelser fastställda angående formen för sinnessjuks intagning i sådan kommunal avdelning. Styrelsen har vid flera tillfällen funnit, att detta är en brist i gällande stadga angående sinnessjuka, och, enligt vad styrelsen har sig bekant, kommer förslag till ändring att framställas av de inom civildepartementet tillkallade sakkunniga för revision av sinnessjukstadgan, vadan anledning finnes att antaga, att särskilda bestämmelser komma att gälla.

Medicinalstyrelsen får alltså, med hänsyn till vad sålunda anförts, hemställa om ändring av § 32 så, att för intagning å sådan avdelning för sinnessjuka skall gälla vad i stadga angående sinnessjuka är eller kan varda föreskrivet.»

Detta medicinalstyrelsens uttalande (utom de tre sista styckena) återgives av *pensionsstyrelsen* i dess yttrande över förslaget, och pensionsstyrelsen instämmer i detsamma på samma gång som styrelsen anser det anförda tala för en av styrelsen av andra grunder påyrkad omläggning av principerna för den kommunala understödsverksamheten.

Beträffande den i 32 § sista stycket uppställda fordran på inrättande, för den händelse barn över 2 år skall vårdas å anstalt, av en

från den övriga anstalten *skild avdelning för barns omhändertagande* och vårdande, anför *svenska fattigvårdsförbundet:*

»Det kan icke förnekas, att det kommer att erbjuda svårigheter att avgöra, huruvida viss barnavdelning uppfyller denna fordran eller icke, och man måste befara, att bestämmelsen ifråga icke är ägnad förhindra barns vistelse å fattigvårdsinrättning under för dem högeligen ogynnsamma omständigheter. I 1908 års förslag till ny fattigvårdslag för Finland föreslås, att barn, som uppnått 3 års ålder, ej får vårdas uti fattiggård eller annan för vuxna avsedd fattigvårdsanstalt, så framt därstädes icke finnes inrättat ett skilt barnhem under ledning av egen sakkunnig vårdarinna. Förbundet håller före, att det med stadgandet i sista stycket av paragrafen avsedda syftet lättast uppnås, om stycket erhåller denna lydelse: »Minderårig över 2 år må icke annat än tillfälligtvis, och till dess annan anordning hunnit träffas, intagas på fattigvårdsanstalt för vuxna».

Domkapitlet i Härnösand framhåller önskvärdheten av att minderåriga ej må få vårdas å vanliga fattiginrättningar, såvida ej särskild avdelning med egen föreståndarinna anordnats.

Kammarrätten redogör för några mot 32 § sista stycket gjorda erinringar, som kammarrätten finner värda ett visst beaktande. — Uti ett av de refererade utlåtandena hade anförts: Om bestämmelsen i detta stycke bleve lagfästad, måste de flesta barn, som underhållas av fattigvården, inom det övervägande antalet landskommuner och sannolikt även i en stor del stadskommuner utackorderas. Lämpligheten av ett dylikt system kunde dragas i starkt tvivelsmål, och i varje fall komme en sådan bestämmelse att vålla stora svårigheter. Om exempelvis en sjuklig änka med flera barn måste omhändertagas av fattigvården, skulle modern men icke barnen få vistas å kommunens fattigvårdsanstalt. I många fall skulle familje- och syskonbanden säkerligen i otid sprängas, därest utackordering vore praktiskt taget det enda sätt, varpå barn över två år skulle kunna komma i åtnjutande av fattigvård. Stadgandet komme ock att medföra en avsevärd förhöjning av kommunernas fattigvårdsutgifter. — Av två andra myndigheter hade framhållits, att ifrågavarande bestämmelse borde utgå eller så omformuleras, att den ej utgjorde bestämt hinder för barnavård å vanlig fattigvårdsanstalt. — Vidare hade en myndighet anmärkt, att en åldersgräns av två år vore för låg och att syftemålet att isolera barnen från de äldre ej kunde vinnas allenast genom deras vårdande i en från den övriga anstalten skild avdelning samt att förbud borde meddelas att intaga och vårda barn över fyra års ålder å fattigvårdsanstalt under längre tid än högst en månad, och att särskild anstalt, som anordnades för vård av barn, ej finge vara belägen på mindre avstånd än 100 meter från fattigvårdsanstalt, där äldre personer åtnjöte vård.

Det förekommer för närvarande stundom, att personer, som ej äro alldeles obemedlade, ingå å fattigvårdens anstalter, låta *»inackordera sig»* å dessa. En dylik anordning var medgiven redan i 1533 års hospitalsordning för Stockholms stad, enligt vilken på s. k. fribröd gammalt och oberyktat folk mot någon avgift kunde vinna inträde på hospitalet. Stadgandet i 36 § 2 mom. fattigvårdsförordningen bär spår av äldre bestämmelser i sådan riktning.

Denna fråga beröres i *svenska fattigvårdsförbundets* yttrande över förevarande förslag, i det förbundet, dock utan att därom vilja framställa något yrkande, ifrågasätter, huruvida det icke vore lämpligt att i ett sista stycke i 32 § eller närmast därefter följande § intaga en bestämmelse, att person, som har mindre tillgångar, efter styrelsens beprövande kan få »inackordera» sig å ålderdomshem, såvitt detta icke föranleder, att intagning av medellös person, som är i behov av anstaltsvård, därigenom förhindras.

Vid *fattigvårdskongressen 1915* framhöll en talare, att man på goda skäl kunde förvänta, att genom pensionsförsäkringen en väsentlig minskning i antalet understödstagare komme att uppstå, så att anstalterna kunde göras mindre och billigare, samt att samtidigt härmed pensionsförsäkringen komme att ekonomiskt underlätta anstaltsvården genom de avgifter, som pensionsförsäkringen lämnade till å ålderdomshemmen intagna pensionärer, detta dock under förutsättning, att hemmen utrustades så, att pensionärerna kunde känna tillfredsställelse över att där bli intagna.

Vid *Stockholms stads fattigvårdsnämnds* yttrande över förevarande förslag finnes fogad en av nämndens ordförande m. fl. avgiven reservation, för vilken kommer att lämnas en utförligare redogörelse i annat sammanhang (sid. 413). Här må endast nämnas, att reservanterna utgått från att, då lagen om allmän pensionsförsäkring kommit i full tillämpning, en stor del pensionstagare kunde förväntas komma att, mot avstående till kommunerna av sitt pensionstillägg, förskaffa sig inträde å kommunens ålderdomshem.

Uti utlåtanden från flera domkapitel anmärkes, att kommittéförslaget visar bristande omtanke om den *andliga omvårdnaden* vid fattigvårdsanstalterna och framhålles vikten av att själavården särskilt vid större fattigvårdsanstalter ordnas på tillfredsställande sätt. Det är dock, säges det, ett obestridligt behov lika väl som ett barmhärtighetskrav, att en god kristlig husordning genomföres på anstalterna. Rätt till ordnad själavård bör tillförsäkras de å ålderdomshem och andra fattigvårdsanstalter

intagna i likhet med vad redan är fallet vid ett stort antal med dessa anstalter jämförliga inrättningar. Ehuru, heter det i ett utlåtande, en religiös vård från kyrkans sida må kunna såsom självklar förutsättas, torde även något i lagen böra sägas därom. Härvid framhålles ytterligare:

»Det torde också böra särskilt åt fattigvårdsstyrelse uppdragas att medgiva annan religiös verksamhet inom anstalten. Erfarenheten visar, att det mångagestaltade andliga livet flerstädes kan föranleda en osund konkurrens och ett övermått av religiös påverkan, som med skäl kan finnas för de vårdbehövande onaturlig — då exempelvis under en och samma helgdag flere olika uppbyggelseföredrag inför samma åhörare följa efter varandra. Det borde i dylika fall ej bero på anstaltens föreståndare. som måhända ej vill uppträda avvisande, att bestämma, utan på fattigvårdsstyrelsen.»

I ett annat utlåtande påpekas, att det kan inträffa, att på fattigvårdsanstalter, som äro gemensamma för flere församlingar och där på grund därav ingen lokal prästman kan anse sig berättigad att utan vidare inträda som själasörjare, ingen åtgärd vidtages för själavårdens behöriga handhavande, varför uttryckliga bestämmelser för sådant fall synas böra intagas i lagen.

Särskilt utförligt yttrar sig *svenska kyrkans diakonistyrelse:*

»De två stora hjälpmedlen att göra livet inom liknande anstalter drägligt äro sysselsättning (arbete) och gudsfruktan. Arbetets eller sysselsättningens välsignelse är både i lagen och i reglementet beaktad och betonad. Men den religiösa omvårdnaden är helt förbigången. Att de kommitterade ej skulle insett religionens betydelse för livet inom anstalterna, är helt visst en fullkomligt ogrundad misstanke. Snarare torde frånvaron av bestämmelser angående den andliga vården bero på den genomgående respekt för personligheten, som utmärker hela lagförslaget till skyddslingarnas och de behövandes fördel. Icke förty föreligger här en betänklig brist, som kan bliva ett brott just mot personligheten. Då ingen har laglig skyldighet, anser sig var och en, oavsett kvalifikationerna, lämplig och kallad att övertaga detta ytterst grannlaga värv, och erfarenheten visar, att dessa anstalter redan under nuvarande förhållanden blivit religiösa allmänningar, där snart sagt vilken som helst anser sig kallad att sörja för internernas religiösa behov. Till skydd för personligheten böra bestämmelser härom ingå i lagen eller åtminstone i reglementet. I första hand bör föreståndare eller föreståndarinna bära ansvar för god kristlig husordning och vara internernas själasörjare. När det gäller att för övrigt ordna denna angelägenhet, bör naturligen tillbörlig hänsyn tagas till Sveriges kyrka, som ju är det historiskt givna organet för vårt folks kristna fostran och vård. I enlighet med denna sin mening vill diakonistyrelsen ock föreslå, att i § 32 införes en bestämmelse, att, då prästerskapet i en församling icke kan anses räcka till för ombesörjande av själavården vid där befintlig fattigvårdsanstalt, särskild prästman må för detta ändamål anställas, samt att i § 43 måtte stadgas, att den andliga vården vid de i lagen påbjudna anstalterna skall övervakas av respektive stifts biskop.»

Enligt ett av *domkapitlet i Västerås* framlagt förslag skulle i § 32 insättas ett femte stycke av detta innehåll: »Den andliga vården vid fattigvårdsanstalt besörjes i allmänhet av prästerskapet i församlingen. Vid större anstalter och vid anstalter gemensamma för flere församlingar må dock särskild prästman för denna vård anställas». Till 43 §, som innefattar bestämmelser om Kungl. Maj:ts befallningshavandes övervakande av fattigvården, skulle göras följande tillägg: »Den andliga vården i fattigvårdsanstalter övervake biskopen inom sitt stift».

Departementschefen.

Om riktigheten av förslaget, i vad det söker åstadkomma specialisering inom fattigvårdsanstalterna, torde enighet råda. Då ett särskiljande av de intagna är önskligt även ur andra synpunkter än de i 32 § angivna, synes det mig lämpligt att, på sätt fångvårdsstyrelsen påyrkat, däri införa den i normalreglementet förekommande bestämmelsen, att det över huvud taget bör noga tillses, att en lämplig fördelning av understödstagarna å de olika rummen sker.

Då det lärer vara självklart, att anstalter av ifrågavarande slag skola tillfredsställa sanitära krav, och inspektionsmyndigheterna givetvis hava att särskilt beakta denna sida av anstaltsvården, synas bestämmelser av sådan innebörd icke behöva, såsom det blivit ifrågasatt, inflyta i lagen.

Tillgång på personal, som är särskilt utbildad och kunnig i fråga om fattigvård och sjukvård, är givetvis för anstaltvårdens tillfredsställande utveckling av den allra största betydelse. Det hjälper icke med goda anstaltsbyggnader, om ledningen är inkompetent. Erfarenheten visar också, hurusom nya, välbyggda anstalter, som stått under ledning av ointresserade eller eljest olämpliga personer, på kort tid förfallit. Emellertid synes det mig knappast lämpligt att i lagen införa bestämmelser om fordran på vissa kvalifikationer för fattigvårdspersonalen. Dels lärer det ankomma på inspektionsmyndigheterna att ingripa, när personalen är olämplig, något som en erfaren inspektör eller instruktör lätt nog inser. Dels synes det böra ifrågasättas att om, såsom jag anser önskvärt, statsunderstöd eller statslån beviljas för anordnande av anstalter, vissa villkor härför uppställas, såsom fallet är i Finland. Bland dessa villkor kunna tänkas förekomma, att föreståndare eller annan personal genomgått viss utbildning eller av viss myndighet godkännes.

På den viktiga frågan om fattigvårdspersonalens rekrytering lärer även komma att inverka, om åt denna personal kan beredas en mera betryggad ställning än som för närvarande är fallet. Särskilt gäller detta denna personals pensionering. Svenska fattigvårdsförbundet har i skrivelse den 8 maj 1912 hos Kungl. Maj:t gjort en framställning om

pensionering av fattigvårds- och barnavårdsfunktionärer; och förslag därom har nyligen framlagts av tillkallade sakkunniga inom finansdepartementet, vadan spörsmålet härom snart torde kunna vinna sin lösning. I sammanhang härmed lärer också kunna komma att tillgodoses de krav på ökad säkerhet med hänsyn till anställningens fortvaro, varom fattigvårdsförbundet hemställt.

Vad beträffar de från läkarhåll framställda kraven på tillgång till läkarvård synes det mig ej kunna ifrågasättas att införa en allmän föreskrift härom i lagen. För större hem skulle i reglementet möjligen kunna införas bestämmelse om anställande av läkare, men för mindre sådana lärer man ej kunna påfordra mer än att i fall av behov läkare tillkallas (se normalreglementet). — Att meddela stadgande om åliggande för tjänsteläkare att inspektera anstalterna synes mig vara mindre erforderligt nu, då införandet av en effektiv övervakning är föreslagen och synes böra genomföras. Däremot torde det falla av sig självt, att inspektionsmyndigheterna vid besök å anstalterna och eljest sätta sig i förbindelse med vederbörande tjänsteläkare med avseende å allt, som rör hälsovården. Enligt vad jag inhämtat har vid den konsulentverksamhet, som utövats av svenska fattigvårdsförbundets konsulenter, dessa i allmänhet rådfört sig med tjänsteläkarna i sådant hänseende.

Något formligt godkännande från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida av de nuvarande fattiggårdarna för att dessa skola få användas för sitt ändamål synes mig icke böra fordras. Däremot säger det sig självt, att inspektionsmyndigheterna vid sina besök skola tillse, huruvida anstalterna äro av nöjaktig beskaffenhet och, om så visar sig ej vara förhållandet, hos vederbörande samhällen hemställa om rättelse och eventuellt vidtaga andra åtgärder.

Mot medicinalstyrelsens uttalande om önskvärdheten av att sjukvård skiljes från fattigvård och att fattiga sjuka skola erhålla sjukvård på samma sjukhus som andra medborgare är naturligen ingenting att invända; det är tvärtom att hoppas, att utvecklingen skall gå i sådan riktning. Fattigvårdsmyndigheternas befattning med de sjukas vårdande är närmast att betrakta som en nödfallsutväg, vars anlitande kommer att minskas, i den mån de egentliga sjukvårdsanstalterna taga hand om de sjuka. För närvarande äro emellertid möjligheterna till plats å sjukvårdsanstalterna för alla sjuka så små, att det ej synes mig kunna komma ifråga att befria fattigvårdsmyndigheterna från skyldigheten att bereda bästa möjliga vård åt sina sjuka skyddslingar. Då lämplig vård i många fall ej kan beredas i de enskilda hemmen, lärer annan utväg för närvarande ej stå öppen än att sörja därför, att fattigvårdens anstalter så långt ske kunna fylla uppgiften.

Tydligen är det här ej fråga om några dyrbara anordningar, som kunna förhindra den av medicinalstyrelsen såsom önskvärd betecknade utvecklingen. I regel lärer det ej bli någon väsentlig skillnad mellan de i 32 § omförmälda, för vissa sjuka avsedda, avdelningar och rum samt de vanliga anstaltsavdelningarna eller rummen; huvudsaken är att de förra få en viss avskildhet, äga god ventilation och äro lätta att rengöra. Medicinalstyrelsens anmärkning avser törhända närmast förhållandena i de större städerna, varest vid försörjningsinrättningarna utbildat sig verkliga sjukhus och på grund därav vissa stridigheter uppstått om dessas förläggande under den ena eller andra myndigheten. Förslagets bestämmelser lägga dock uppenbarligen ej något hinder i vägen för kommunerna att överflytta sådana anstalter till hälsovårdsnämnden, när tiden därför kan finnas lämplig, eller att vid byggande av nya fattigvårdsanstalter utesluta sjukavdelningar, om de sjuka verkligen på annat ställe beredas erforderlig vård. Naturligen bjuder försiktigheten att, då kommunerna stå inför nydaningar på ena eller andra området, noga överväga vad som kan vara att föredraga. — I sammanhang med 41 § komma kommunala sjukvårdsanstalter att ytterligare något beröras.

För att än skarpare än i förslaget skett framhäva, att de, som behöva vård å specialanstalter, skola, såvitt möjligt är, överföras till sådana och icke vårdas å de vanliga fattigvårdsanstalterna, synes det mig lämpligt att i 32 § infoga en kort hänvisning till 35 §.

Beträffande medicinalstyrelsens hemställan att för intagning å fattigvårdsanstalts avdelning för sinnessjuka skall gälla vad i stadgan angående sinnessjuka är eller kan varda föreskrivet, synes det mig icke möjligt att direkt tillämpa gällande sinnessjukstadgas föreskrifter på dylika avdelningar. Tydligast visar sig detta, då fråga är om överflyttande av en å fattigvårdsanstalt intagen person från den allmänna avdelningen till specialavdelningen, vilket måste kunna ske under enklare former än de i sinnessjukstadgan nu föreskrivna. Och detta torde även gälla i en del andra fall. Efter det de för revision av nämnda stadga tillkallade sakkunnige avgivit sitt betänkande, lärer emellertid frågan om nödiga säkerhetsåtgärder vid intagande å fattigvårdsanstalternas sinnessjukavdelningar böra upptagas till förnyat övervägande. Törhända kan det därvid visa sig, att nödiga föreskrifter härom kunna givas i författning rörande sinnessjukvården.

De erinringar, som från olika håll riktats mot bestämmelserna om barns vårdande å ålderdomshem, visa, vilka svårigheter, som äro förknippade med denna fråga. Önskligt vore, att man helt kunde förbjuda barns vårdande å anstalter för vuxna. Så långt lärer man dock av eko-

nomiska hänsyn ej kunna gå, då det skulle förutsätta upprättande av barnhem i mycket stor utsträckning. Kommittén har valt en medelväg, som visserligen kan medföra vissa olägenheter, men dock i stort sett synes vara lämplig. Man torde kunna förvänta, att denna fråga av kommittén upptages till förnyat övervägande i samband med barnavårdslagstiftningen.

Ordet »barn» i 32 § sista stycket torde, på sätt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län föreslagit, lämpligen böra utbytas mot »minderårig».

Från ett håll har förordats att i normalreglementet intaga föreskrift om att föreståndare för mindre ålderdomshem bör vara kvinna; något sådant synes mig dock icke böra äga rum, då det i ena fallet kan vara lämpligast med en kvinna, under det att i ett annat en manlig föreståndare kan vara att föredraga.

Vad beträffar den i det föregående berörda anordningen, att personer, vilka icke äro alldeles obemedlade, eller sådana, som uppbära pension enligt lagen om allmän pensionsförsäkring, mot erläggande av någon avgift eller avstående av pensionstillägget vinna inträde å ålderdomshem, synes något hinder mot en sådan anordning icke böra uppställas. Tack vare bestämmelsen i 2 § av förslaget är ju fattigvårdsmyndigheternas befogenhet att tillmötesgå önskemål i sådan riktning ganska vidsträckt. Allt eftersom pensionsförsäkringens verksamhet utsträckes, ökas aktualiteten av denna fråga. Det är tydligt, att för pensionärerna kommer att i stor utsträckning yppas behov av anstaltsvård, och frågan blir då, huruvida staten skall skaffa sådan eller om de kommunala anstalterna kunna utnyttjas. Om den senare utvägen kan anlitas beror i hög grad på huru de sistnämnda i framtiden komma att gestalta sig. Skola emellertid de kommunala anstalterna komma att i större utsträckning tagas i bruk av pensionärerna — och mycket talar för att en sådan utveckling är att förorda — får man nu vid fattigvårdslagstiftningens omgestaltning icke förbise vikten av en moderniserad anstaltsvård, och man får icke heller underlåta att beakta, att, i och med det att pensionärerna rycka in i anstalterna, kravet på en verkligt effektiv inspektion, utrustad med sakkunskap och så organiserad, att överblick och enhet tillgodoses, än mer vinner i styrka. Kommittéförslagets anordnande av anstaltsväsendet, varigenom en del element frånskiljas, förutom i största möjliga utsträcknning till specialanstalter, till arbetshemmen, är onekligen ett steg i rätt riktning. De, som därefter bliva kvar i ålderdomshemmen, bliva nog i stort sett rätt likartade med pensionärerna — låt vara, att de av vissa anledningar bliva uteslutna från pensioner. Då kommunerna genom pensionärernas intagande å anstalterna få ersättning för en del av sina skyddslingars vård, uppstår en viss lättnad för kommunerna vid anstaltsvårdens till-

godoseende; anstalternas kvalitet kan höjas, och kommuner, som annars tilläventyrs icke skulle anordnat egna anstalter, finna detta lämpligt, varigenom de gamla få i större utsträckning stanna inom den kommun, där de tillbragt sin verksamma tid och måhända hava vänner och anhöriga. Det förefaller sålunda, som om i olika hänseenden vissa fördelar skulle vara förenade med pensionärernas upptagande i reformerade kommunala anstalter. Till frågan, huru det i så fall skall ordnas i avseende å ersättningsskyldighet för anstaltsvård åt pensionsberättigad person, återkommer jag i 9 kapitlet.

Vad slutligen angår de från kyrkligt håll framförda synpunkterna beträffande själavården vid anstalterna, finner jag, med allt beaktande av berörda synpunkter, något uttryckligt stadgande härutinnan ej lämpligen kunna givas. Att själavården vid anstalterna i allmänhet skall ombesörjas av församlingens prästerskap, lärer väl ligga så i sakens natur, att en föreskrift därom skulle förefalla egendomlig. Spörsmålet, huru förfaras skall, då prästerskapet ej medhinner att besöka fattigvårdsanstalterna eller vid de större anstalterna fullgöra den predikoverksamhet och annan verksamhet, som erfordras, lärer å andra sidan ej lämpligen böra lösas i fattigvårdslagen. Det blir då strängt taget en anslagsfråga, huruvida kommunerna vilja anvisa medel till den prästman, som kan befinnas behövlig.

Frågan om fattigvårdsstyrelses och anstaltsstyrelses myndighet över å anstalt intagna personer behandlas under 69 §.

Arbetshem. 33 §.

För innehållet i lagförslagets bestämmelser om de s. k. *arbetshemmen* samt kommitténs motiver därtill har i det föregående redogjorts, sid. 153 och 157. I sammanhang därmed har också behandlats det uttalande, som gjorts av reservanter inom kommittén.

Ur det av kommittén uppgjorda *förslag till reglemente för arbetshem* må här anföras följande bestämmelser: I reglementets 2 § föreskrives, att fattigvårdsstyrelse inom länet äger att, i den mån utrymmet medgiver, å anstalten få intagna sådana personer, vilkas mottagande, enligt vad 1 § i reglementet närmare anger, är föremål för anstaltens verksamhet, och fastställer landstinget de avgifter, som böra av fattigvårdsstyrelse erläggas för de intagna personernas vård. Enligt 4 och 7 §§ skall den av landstinget utsedda styrelsen för anstalten bl. a. besluta om intagning å anstalten. I 14 § stadgas, att å anstalten intagen person icke må, så länge arbetsskyldigheten fortfar, utan tillstånd avlägsna sig från anstalten, samt att, därest han olovligen avviker, sådant genast skall

anmälas för anstaltens styrelse, som har att hos Kungl. Maj:ts befallningshavande begära handräckning för hans återhämtande till anstalten. I 15 § föreskrives följande:

»Undandrager å anstalten intagen person sig att utföra anvisat arbete, eller avviker han från anstalten, eller visar han tredska att efterkomma givna föreskrifter, eller gör han sig eljest skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet och god ordning, äger föreståndaren att förmana den felande och erinra om de påföljder, som för sådana fall föreskrivas i lagen om fattigvården och detta reglemente. Låter han sig icke rätta av sådan förmaning, äger föreståndaren att ålägga honom förlust av flitpenningar, permissionsförbud eller annan minskning i frihet eller förmåner, som äro medgivna, dock ej för längre tid än en månad; och skall anmälan om dessa åtgärder ofördröjligen göras hos styrelsen eller verkställande ledamoten. Vinnes ej rättelse genom nu nämnda åtgärder, har föreståndaren att anmäla saken till styrelsens verkställande ledamot, vilken efter samråd med föreståndaren kan ålägga den felande permissionsförbud eller förlust av flitpenningar under längre tid än en månad eller ock förvaring i enskilt rum under högst femton dagar antingen med vanlig kost eller med minskning i kosten (indragning av sovel m. m.).»

Reglementets 16 och 17 §§ innehålla bestämmelser om varning och anmälan till åklagaren enligt 76 och 77 §§ i kommitténs förslag till fattigvårdslag.

Yttranden.

Uppfattningen om behovet av särskilda arbetshem har varit tämligen allmän bland de hörda myndigheterna. Också framhåller *kammarrätten*, att de flesta sakkunniga torde vara eniga därom, att utan dylika anstalter det kommer att visa sig fruktlöst att söka råda bot på de nuvarande missförhållandena i avseende å behandlingen av försumliga försörjare.

Emellertid hava *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings* och *Skaraborgs län* samt *landstinget i sistnämnda län* helt och hållet avstyrkt förslaget i denna del med hänvisning till de dryga anläggnings- och underhållskostnaderna samt under framhållande av, att de samhällen, som sände försumliga försörjare till arbetshemmen, skulle gå miste om inkomsten av deras arbete och dessutom få betala för vistelsen å hemmet, en anordning, som säkerligen ej skulle verka i riktning mot ett välbehövligt efterhållande av försumliga försörjare. Det uttalas, att de försumliga försörjarna i stället borde hållas till arbete å de vanliga fattigvårdsanstalterna och att, om så ej lämpligen kunde ske på grund av deras dåliga uppförande, de i allmänhet kunde dömas till tvångsarbete och intagas å statens tvångsarbetsanstalter. I ett av utlåtandena betonas, att de föreslagna bestämmelserna icke torde uppmuntra kommunerna till inrättande av dylika arbetshem, då de i allt fall måste bidraga till kost-

naderna för anordnande av de för landstingsområdena gemensamma anstalterna. Det ställes även i tvivelsmål, huruvida den större fostran till arbetsflit och ett allvarligt fullgörande av sina plikter, som vore att förvänta hos dem, som varit intagna i dessa större arbetshem, i förhållande till dem, som vore intagna å ålderdomshem eller fattiggårdar i hemorts- eller närbelägna kommuner, kunde antagas bliva av någon större betydelse.

Kommitténs förslag rörande skyldigheten att upprätta arbetshemmen har på de flesta håll vunnit tillslutning, och i en del yttranden framhålles, att förslaget vore synnerligen lyckligt. Uti åtskilliga utlåtanden göres emellertid ur olika synpunkter anmärkningar mot det sätt, på vilket kommittén löst frågan.

Landstingen i Gottlands, *Blekinge* och *Västerbottens län*, *en fattigvårdsstyrelse i stad* och *en magistrat* anse, att upprättande av arbetshem bör åligga staten. I denna riktning går ock *fångvårdsstyrelsens* utlåtande, däri yttras:

»Arbetshemmen bliva i själva verket tvångsarbetsanstalter för länen av ungefärligen den art, som i 10 § av gällande lösdrivarlag avses samt redan i 1871 års fattigvårdslag omnämnes. Under de många år, som förflutit efter dessa lagars tillkomst, har icke några kommunala tvångsarbetsanstalter skapats, där verkligt tvångsarbete kunnat avtjänas. Och detta av lätt insedda skäl. Envar med erfarenhet om svårigheten att sköta ett större antal arbetsovilliga, mer eller mindre förfallna individer, sammanförda inom samma inrättning, måste inse, att upprätthållandet av disciplin och ordning samt motverkandet av moralisk smitta och fördärv inom en dylik inrättning kräva så dyrbara anordningar och så talrik bevakning, att kommunerna ej godvilligt utsätta sig för försöket. När nu dessa arbetshem skulle bliva obligatoriska inom varje län, torde på förhand böra uttalas, att stora kostnader, svårigheter och bekymmer därmed äro förenade samt att verkligt elände kan av detta anstaltssystem följa, om icke tillräckliga medel ställas till förfogande för nödiga ordningsåtgärders genomförande, de sämre individernas särskiljande nattetid, sträng tillsyn under arbete och fritider m. m. Anstalter kunna vara till välsignelse, om de rätta betingelserna finnas. Men dessa betingelser äro icke lätt uppfyllda. Ifrågasättas kan därför, om icke nödiga arbetshem — att användas allenast då andra möjligheter icke stå till buds — hellre borde upprättas av staten samt avgifter av landsting och kommuner erläggas för där intagna individer. Sålunda skulle ock förekommas den betänkliga anordningen att åt andra än statens befattningshavare överlåta den synnerligt omfattande administrativa bestraffningsrätt, som måste tillkomma anstaltens styrelse och föreståndare. I sådant hänseende erinras, att i reglementet § 15 bland annat stadgas, att styrelsens verkställande ledamot efter samråd med föreståndaren kan ålägga den felande förvaring i enskilt rum under högst femton dagar antingen med vanlig kost eller med minskning i kosten — således ett »cellstraff», som kan bliva ett skärpt straffarbete. I lagförslaget stadgas allenast, att inneslutning i mörkt enrum ej får förekomma samt att ej heller prygel får användas.»

Kammarrätten, som finner dessa fångvårdsstyrelsens uttalanden synnerligen beaktansvärda, håller även före, att skyldigheten att upprätta och underhålla erforderliga arbetsanstalter är i första hand att anse såsom ett statens åliggande, helst dessa anstalter skulle i främsta rummet avse att gentemot försumliga försörjare bereda möjlighet till vissa tvångsåtgärder, vilkas verkställande torde närmast böra betraktas som en statens uppgift. Kammarrätten betonar emellertid, att det syntes vara av nöden att vid realiserandet av detta reformprogram framgå med all varsamhet, så att man till en början, innan nödig erfarenhet i förevarande avseende vunnits, åtnöjde sig med att anordna en försöksanstalt. Den av kammarrätten ifrågasatta omläggningen av lagförslaget i denna del måste föranleda omarbetning även av andra stadganden i förslaget men kammarrätten ansåge sig i frågans nuvarande läge icke böra ingå i någon undersökning av sistnämnda spörsmål.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i ett län samt *några läns landsting* m. fl. hava, under erkännande av behovet av hemmen och det riktiga i uppgiftens uppdragande åt landstingen, likväl ansett, att landstingen därvid böra erhålla bidrag av staten. Ett par *landsting* hava dock därvid uttalat, att någon skyldighet ej borde åläggas dem utan att arbetshems anordnande borde bero på landstingens fria bestämmande, åtminstone tiden för anläggandet.

Svenska fattigvårdsförbundet har erinrat följande: Ansvaret för förefintligheten av nödigt antal arbetshem inom länen borde direkt åläggas landstingen, enär med det av kommittén föreslagna stadgandet det vore att befara, att kommunerna och landstingen komme att uppskjuta åtgärders vidtagande i avvaktan på vad den andra ämnade åtgöra i saken, samt arbetshemmen erfordrade en sådan utrustning och anordning, att för deras upprättande mindre område än landstingsområde knappast borde komma ifråga. Den framställda anmärkningen, att den omständigheten, att kommunerna skulle få erlägga avgift för försumliga försörjares vistelse å arbetshem och dessutom gå miste om inkomsten av deras arbete, icke skulle verka i riktning mot ett välbehövligt efterhållande av försumliga försörjare, vore värd allt beaktande, och önskvärt vore, att intagning av försumliga försörjare å arbetshem ej måtte vara förbunden med någon kostnad för vederbörande kommun.

Socialstyrelsen anser en direkt skyldighet i förevarande avseende böra åläggas landstingen, således ej blott subsidiärt såsom enligt förslaget, då annars ett betänkligt dröjsmål med hemmens uppförande kunde uppstå och det för övrigt vore tvivelaktigt, om lantkommuner och mindre

städer över huvud i någon vidare mån skulle komma att upprätta arbetshem.

Även ett par *fattigvårdsstyrelser* uttala sig för arbetshemmens inrättande genom landstingens omedelbara försorg.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län ävensom *medicinalstyrelsen* hava tillstyrkt den beträffande 33 § inom kommittén avgivna reservationen.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Göteborgs och Bohus län samt *fattigvårdsmyndigheter i Göteborg* ifrågasätta beträffande stadgandet, att personer under 18 år ej få intagas i arbetshem, huruvida icke berörda stadgande borde avse »minderåriga», då möjlighet syntes böra lämnas öppen att i arbetshem intaga vissa personer mellan 15 och 18 år.

Socialstyrelsen anmärker, att i förslaget till reglemente för arbetshem medgives *förvaring i enskilt rum* under högst 15 dagar och anser, att, då en sådan åtgärd otvivelaktigt står i strid med de allmänna reglerna för den personliga friheten, det vore önskvärt, att befogenhet därtill uttryckligen medgives i lagen.

Mot *namnet* »arbetshem» erinrar *socialstyrelsen*, att då ifrågavarande anstalter antagligen i huvudsak skulle bliva en sorts korrektionsanstalter, det synes kunna ifrågasättas, om »arbetshem» ej borde utbytas mot »arbetsanstalt» eller »arbetsinrättning».

I fråga om *tillsynen* över dessa anstalter framhåller *socialstyrelsen* slutligen, att den, särskilt om statsbidrag skall utgå och med hänsyn till anstalternas ömtåliga och svårlösta uppgifter samt långt gående ingrepp på den personliga friheten, måste vara särskilt effektiv, varåt uttryck möjligen borde på något sätt givas i lagen. *Svenska fattigvårdsförbundet* uttalar, att inspektion av arbetshemmen borde företagas minst en gång årligen.

Beträffande de i förslaget till reglemente meddelade regler för *intagande i arbetshem* uttalar *kammarrätten*, att frågan om intagande därstädes eller arbete vid hemmet bör hänskjutas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes prövning.

Svenska fattigvårdsförbundet har i detta hänseende anfört: Det borde i lagen tydligt angivas, att det vore arbetshemmets styrelse, som ägde besluta om intagning å arbetshemmet. I annat fall kunde befaras, att kommunerna till hemmen sände personer, för vilka hemmen ej vore avsedda, men som vederbörande fattigvårdsstyrelse ville bliva befriade från. Å andra sidan borde rätt att besvära sig över beslut av styrelse för arbetshem, varigenom intagning å hem vägrats, medgivas vederbörande kommun. Innan intagning å arbetshem skedde av försumliga

försörjare, som vore alkoholister, borde försök med lämplig vård, eventuellt på alkoholistanstalt, göras. Då fattigvårdsstyrelse, såvitt särskild nykterhetsnämnd ej utsetts, skall fungera såsom sådan, torde planmässigt arbete i sådan riktning lätt kunna ordnas. — Fattigvårdsförbundet har vidare ansett det böra övervägas, huruvida män och kvinnor överhuvud borde få intagas å samma arbetshem.

För innehållet i de avgivna yttrandena i fråga om bistånd från statens sida för arbetshemmens anordnande och drift kommer att i det följande redogöras.

Departementschefen.

Under förutsättning, att man beträffande de försumliga försörjarna skall, ensamt eller jämte en straffrättslig behandling, använda ett administrativt tvångsförfarande, synes det av nöden, att arbetshem, lämpade för mottagande av dessa personer, komma till stånd. Enligt kommitténs förslag skulle dessa arbetshem hava till uppgift att emottaga ej blott försörjningspliktiga, som försumma att fullgöra sin försörjningsskyldighet, utan även vissa understödstagare, vilka ej lämpligen kunna bibehållas i de egentliga fattigvårdsanstalterna. Den senare uppgiften är tydligen ett synnerligen viktigt led i strävandet att göra de egentliga fattigvårdsanstalterna till hem för huvudsakligen stillsamma och hederliga åldringar och orkeslösa personer. Genom bortgallring av mera bråkiga och störande element till arbetshemmen skulle således en icke ringa grad av klassifikation få anses genomförd.

Arbetshemmens nyss angivna dubbla uppgift synes mig leda till det resultat, vartill kommittén utan meningsskiljaktighet kommit och som i allmänhet vunnit erkännande, nämligen att man för denna uppgift bör hava icke en eller flera statsanstalter utan landstingsanstalter av icke allt för stort omfång. Erfarenheten under den tid, fattigvårdsförordningens bestämmelser gällt, lärer tillfullo visat, dels att de vanliga fattigvårdsanstalterna i de flesta fall saknat möjlighet att tjäna som arbetshem och dels att tvångsarbetsanstaltens anlitande ansetts vara en alltför sträng utväg. Vad som kräves är en medelväg mellan nämnda anstaltstyper och jag kan för min del ej finna annat än att kommittén på det hela taget lyckligt löst denna uppgift. Vad fångvårdsstyrelsen erinrat mot den föreslagna anordningen måste ju, med hänsyn till den hos denna myndighet samlade erfarenhet, förtjäna allt beaktande, och vid hemmens anordnande böra de av styrelsen anförda synpunkter tillgodoses, så långt ske kan. Bevakningen och disciplinen vid dessa anstalter torde dock icke behöva vara så starka som vid tvångsarbetsanstalterna, då ju ett dåligt uppförande vid arbetshemmet kan föranleda

till tvångsarbetes ådömande. Häri ligger ett disciplinmedel av största värde.

De två förutnämnda reservanterna inom kommittén hava hemställt, att, utom de personer, som enligt kommitténs förslag skulle intagas å arbetshem, dessa även skulle taga hand om ännu en kategori, nämligen understödstagare, vilka rätteligen skulle vara hemfallna till tvångsarbete men som, i saknad av eller i brist på arbetsförmåga, icke kunna ådömas sådant. Enligt vad kommitténs motiver och förslag till reglemente för arbetshem (1 §) giva vid handen, avser emellertid kommittén, att de understödstagare, som skola omhändertagas av arbetshemmen, skola vara åtminstone i någon mån arbetsföra och ej på grund av sjukdom kräva särskild vård eller tillsyn. Vidare förutsättes, att de icke lämpligen kunna få vara på den egentliga fattigvårdsanstalten. Å arbetshemmen torde således enligt kommitténs förslag i allmänhet komma att vistas huvudparten av nyssnämnda, av reservanterna omförmälda kategori, nämligen i någon mån arbetsföra personer, som, därest brist i arbetsförmågan icke förefunnits, bort vara hemfallna åt tvångsarbete. De alldeles arbetsoförmögna av nämnda kategori åter skulle det tydligen vara meningslöst att sända till hem, som just äro inrättade för de intagnas hållande till arbete; i flertalet fall torde de också behöva särskild vård. De skulle därför, i den mån de icke såsom krävande specialvård förflyttas till specialanstalter, få stanna på den egentliga fattigvårdsanstalten, där de väl i allmänhet på grund av sin kroppsliga svaghet icke skulle kunna göra någon större skada, om det ock vore nödvändigt att i största möjliga mån hålla dem skilda från de övriga där intagna.

Ehuru skyldigheten att upprätta arbetshem bör åligga landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, samt det ur åtskilliga synpunkter i allmänhet lärer vara lämpligast, att landstingen och nämnda städer själva handhava denna gren av anstaltsvården, bör dock, när förutsättningar finnas för ett gynnsamt resultat av en i annan ordning bedriven verksamhet på detta område, den möjligheten ej vara utesluten, att arbetshem skola kunna komma till stånd på föranstaltande av annan än landsting och sådana städer, som nyss nämnts. Erfarenheterna från andra områden visa, att enskilda föreningar med framgång kunnat fylla likartade uppgifter. Här må allenast erinras om alkoholisthem, skyddshem och anstalter för minderåriga kvinnliga förbrytare. Särskilt vad kvinnorna angår, bör det ej vara uteslutet, att erforderliga arbetshem komma till stånd genom föreningars försorg. Vad kommunerna beträffar, torde på en del ställen finnas fattigvårdsanstalter, som utan större förändringar skulle kunna godkännas såsom arbetshem. Då det

lärer dröja någon tid, innan landstingen bliva färdiga med sina arbetshem, erbjudes härigenom möjlighet för tillämpning av lagen på ett tidigare stadium.

För att klart utmärka, att skyldigheten att anskaffa tillräckligt antal arbetshem dock åligger landsting och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting, bör en omformulering av det utav kommittén föreslagna stadgandet äga rum; och lärer för åstadkommande av en allsidig prövning av, huruvida arbetshems upprättande i annan ordning lämpligen kan medgivas, denna fråga böra avgöras av Kungl. Maj:t, därvid givetvis anstaltsplatsernas antal, bevakningens och övriga anordningars beskaffenhet m. m. komma att bliva föremål för övervägande. Tilläventyrs böra särskilda villkor uppställas, såsom att en eller flera ledamöter i anstaltens styrelse utses av landstinget, Kungl. Maj:ts befallningshavande eller i annan ordning, som är ägnad att giva garantier för verksamhetens utövande på ett tillfredsställande sätt. Anses en sålunda tillkommen anstalt kunna godkännas, och motsvarar antalet anstaltsplatser behovet, lärer vederbörande landsting eller stad kunna erhålla befrielse från skyldigheten att upprätta arbetshem.

Enligt de förenämnda reservanterna skulle *avgift* av kommunerna erläggas endast för understödstagare, som överlämnas till arbetshem därför att de på grund av sitt uppförande icke kunna vårdas å den egentliga fattigvårdsanstalten. I övrigt skulle underhållet av de å arbetshemmen intagna bekostas av landstinget. Kommitténs lagförslag stadgar ingenting härom, men enligt 2 § i det vid betänkandet fogade förslaget till normalreglemente överlämnas åt landstinget att fastställa de avgifter, som böra av fattigvårdsstyrelse erläggas för de å arbetshemmet intagna personer. Någon bindande bestämmelse har härigenom icke gjorts, utan synes kommittén hava avsett att åt landstingen överlämna att själva bestämma, huruvida och i så fall efter vilka grunder avgifter skola av kommunerna erläggas.

I vissa yttranden hava uttalats farhågor, att skyldighet för kommunerna att betala för de *försumliga försörjarnas* vistelse å arbetshemmen skulle jämte förlusten av inkomsten utav deras arbete motverka kommunernas iver att hålla efter försumliga försörjare. Ehuru just från kommunernas sida kravet på verksamma åtgärder mot dylika försörjningspliktiga skarpast betonats, synes mig den uttalade farhågan ingalunda vara ogrundad. Möjligheten att genom hållande till arbete framkalla sådan sinnesändring hos den försörjningspliktige, att denne, efter det han lämnat anstalten, skulle fullgöra sina skyldigheter, skulle tvivelsutan ofta synas kommunerna så oviss, att de, med tanke på de utgifter och det besvär,

som ett tvångsförfarande skulle medföra, hellre underlåta att inskrida mot den pliktförgätne. Något sådant synes böra förebyggas, och jag har därför ansett mig kunna föreslå, att kommunerna befrias från att erlägga avgift för de försörjningspliktiga, som intagas å landstingens arbetshem. Då landstingens ovillkorliga skyldighet att hava sådana först inträder 10 år efter lagens ikraftträdande, kunna naturligen landstingen, därest de ej upprätta arbetshem, ej heller åläggas att före nämnda tid bereda kommunerna kostnadsfri vård för de försumliga försörjarna.

Vad de arbetshem beträffar, som tillkomma på föranstaltande av annan än landsting, lärer någon bestämmelse ej böra i lagen meddelas om frihet för kommunerna från skyldighet att erlägga sådan avgift som nyss nämnts, men uppenbart är, att, därest landsting finner det önskvärt, att i stället för landstinget annan anordnar arbetshem, det ligger i landstingets intresse att med denne träffa överenskommelse om att, mot det att hemmet erhåller understöd av landstinget, kommunerna skola vara befriade från avgift för å hemmet intagna försörjningspliktiga. Förefintligheten av en sådan överenskommelse lärer i allmänhet vara förutsättningen för landstingets befrielse från dess skyldighet att anordna arbetshem.

Då kommunerna icke erhålla förmånen av fri vård för *understödstagare* å arbetshem (se nedan), kan det tänkas, att en eller annan kommun skall finna det vara med sin fördel förenligt att för egen räkning upprätta arbetshem. Det synes i så fall kunna ifrågakomma, att landstinget till dylik kommun lämnar bidrag till kostnaden för vård å det kommunala arbetshemmet av försumliga försörjningspliktiga från kommunen, liksom landstinget, därest försörjningspliktiga även från andra kommuner mottagas å hemmet, på sätt förut anförts, torde komma att lämna gottgörelse för sådana personers vård.

Såsom redan nämnts bör vården av *understödstagare* å arbetshem icke vara för kommunerna avgiftsfri. Nyttan för dessa av att få sådana understödstagare, vilkas vårdande å ålderdomshemmen icke är lämpligt, förflyttade till arbetshem synes nämligen vara för kommunerna så uppenbar, att en för vården utgående skälig avgift icke torde komma att avskräcka kommunerna från att sända dessa understödstagare till arbetshemmen. Det lärer vara att förvänta, att landstingen icke komma att bestämma avgiften å landstingsanstalterna till oskäligt belopp, och vad övriga arbetshem beträffar, torde Kungl. Maj:t vid meddelande av befrielse för landsting från skyldighet att hava arbetshem böra tillse, att avgiften för vård av understödstagare å arbetshem, som ifrågasättes att träda i stället för landstingets, icke blir oskäligt hög.

I sammanhang med frågan om avgift å arbetshem står spörsmålet om sättet för intagande å sådana hem. Såsom det blivit framhållet är det av vikt, att frågan, huruvida förutsättningarna för intagande å arbetshemmet föreligga, blir föremål för opartiskt, sakkunnigt bedömande. Ehuru ordalagen i kommitténs förslag till normalreglemente för arbetshem ej lärer lämna rum för tvekan därom, att det tillkommer styrelsen för anstalten att besluta om intagning däri, synes det mig vara lämpligt, att i lagen utsäges, vem som har beslutanderätten. Att, såsom kammarrätten föreslagit, lägga denna i Kungl. Maj:ts befallningshavandes händer, torde icke vara att förorda, då härigenom arbetshemmen skulle i viss mån förlora karaktären av fattigvårdsanstalter. Meningen är ju att upprehålla en viss skillnad mellan arbetshem och tvångsarbetsanstalter; det över de i arbetshemmen intagna svävande hotet att i händelse av dåligt uppförande kunna sändas till tvångsarbetsanstalten är ju avsett såsom ett av de bästa disciplinmedlen vid arbetshemmen. Om nu Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle, i likhet med vad fallet är beträffande tvångsarbete, förordna om arbete å arbetshem, skulle onekligen en del av den önskvärda åtskillnaden försvinna. Det synes mig då lämpligare att lägga avgörandet i händerna på anstaltens styrelse, vare sig denna, såsom fallet är med avseende å anstalt, som tillhör landsting, utses av detta, eller, då annan upprättar arbetshem, sammansättes i enlighet med Kungl. Maj:ts föreskrifter. Till frågan, huruvida besvärsrätt över styrelsens beslut skall förefinnas, återkommer jag under 10 kap.

Svårigheten att hava män och kvinnor i samma arbetshem, ehuru alltid i fullkomligt skilda avdelningar, synes mig, med hänsyn till egenskaperna hos en del av dem, som komma att befolka arbetshemmen, icke böra underskattas. Då det emellertid är att hoppas, att åtskillnaden mellan avdelningarna skall bliva fullständig och att tillsynen blir verksam, har jag icke ansett mig kunna föreslå någon ändring i förslaget härutinnan.

Att, på sätt från ett par håll föreslagits, sänka minimiåldern för den, som intages å arbetshem, till 15 år, torde ej böra äga rum, då det givetvis är av stor vikt, att unga personer i största möjliga utsträckning hållas avskilda från de moraliskt mindervärdiga element, som ofta nog lära komma att finnas i arbetshemmen.

I avseende å namnet på ifrågavarande anstalter synes det mig icke vara någon större skillnad mellan »arbetshem» och de i förenämnda reservation och socialstyrelsens yttrande ifrågasatta »arbetsanstalt» eller »arbetsinrättning». »Arbetsanstalt» liknar dock allt för mycket »tvångsarbetsanstalt». Något skäl att frångå kommitténs förslag föreligger enligt min tanke icke.

Jag är ense med socialstyrelsen därom, att starka skäl tala för en effektiv tillsyn å arbetshemmen. Även om, på sätt jag kommer att under 6 kap. föreslå, fattigvårdskonsulenter ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande, torde dock inspektionen av dessa hem, med hänsyn särskilt till den av socialstyrelsen berörda ömtåliga och svårlösta arten av de uppgifter, som åligga arbetshemmen, böra förbehållas en i centralförvaltningen anställd fattigvårdsinspektör, som jag ämnar föreslå. Stadgande om hans uppgift i förevarande hänseende bör då lämpligen införas i 6 kapitlet. Av samma skäl torde reglemente för arbetshem, i likhet med vad fallet för närvarande är beträffande skyddshem och erkända alkoholistanstalter, böra fastställas av Kungl. Maj:t. Detta förefaller så mycket naturligare som flera landsting kunna sammansluta sig om ett arbetshem. Med den sålunda av mig förordade anordningen torde det icke vara erforderligt att, såsom socialstyrelsen ifrågasatt, i lagen intaga stadgande angående den av kommittén i reglementet upptagna disciplinära bestraffningsarten förvaring i enskilt rum under högst 15 dagar, utan lärer det kunna överlämnas åt Kungl. Maj:t att, med iakttagande av bestämmelserna i 69 §, i reglementet fastställa de straffarter, som kunna befinnas effektiva utan att dock åsidosätta humanitetens krav.

Till frågan om anstaltsstyrelsens myndighet över de å arbetshem intagna återkommer jag under 69 §.

Omhändertagande av vissa sedeslösa kvinnor. Förslag vid 1916 års riksdag.

I motioner, väckta år 1916 inom riksdagens båda kamrar, föreslogs skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning bl. a. på vad sätt kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, lämpligen borde omhändertagas. I motionerna anfördes: Ett omhändertagande vore nödvändigt av de utav fattigvården försörjda, i allmänhet mer eller mindre undermåliga kvinnor, som lede av abnormt stegrad könsdrift. Dessa kvinnor, vilkas bostäder bleve verkliga otuktsnästen, skaffade till världen en vanligen mindervärdig avkomma, som förorsakade kommunerna dryga kostnader. Icke ens de bästa fattigvårdsanstalter vore rustade för disciplinära åtgärder, nödiga för dylika kvinnor. Erfarenheten visade, att de på anstalterna icke vore skyddade från att fortsätta ett sedeslöst liv, och ofta inträffade, att de födde barn på anstalterna. En utväg att förhindra ett fortsatt sedeslöst liv av dessa kvinnor, vore att de intoges å anstalter, uteslutande avsedda för kvinnor, där de kunde bli föremål för nödig övervakning och hållas till nyttigt arbete. Om de i 33 § av fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag till fattigvårdslag omförmälda arbetshem anordnades på sådant sätt, att nödig övervakning av de där intagna, till nu ifrågavarande kategori hörande kvinnor kunde äga rum, borde samhället kunna erhålla nödigt skydd mot deras anti-

sociala drifter. De synpunkter, som i motionerna berörts, hade i kommitténs betänkande icke särskilt beaktats. Det vore önskligt, att denna fråga löstes samtidigt med den nya fattigvårdslagstiftningen. Det skulle möjligen kunna ifrågasättas förbud att intaga dessa kvinnor på kommunernas ålderdomshem.

I anledning av dessa motioner hemställde riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 maj 1916, bl. a. att Kungl. Maj:t måtte låta i samband med arbetet på ny fattigvårdslagstiftning komma under övervägande, på vad sätt kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fallit fattigvården till last, lämpligen borde omhändertagas. I skrivelsen yttrade riksdagen: Ur samhällsintressets synpunkt vore det särdeles önskvärt, att ifrågavarande kvinnor kunde på lämpligt sätt omhändertagas. Riksdagen funne motionärernas ifrågasättande av att de i förslaget till fattigvårdslag förordade arbetshemmen användes härtill innebära ett visst uppslag. Emellertid hade i förslaget ett dylikt ändamål för arbetshemmen tydligen ej kommit under övervägande. För att arbetshemmen skulle kunna ägna sig för mottagande av dessa kvinnor syntes dock hemmen böra särskilt inrättas för sitt syfte, och deras organisation måste lämna garanti för vederbörlig övervakning. För ifrågavarande kvinnors upptagande skulle sannolikt ett fåtal arbetshem för riket vara tillfyllest. Kostnaderna behövde alltså ej bliva avskräckande, och i allt fall skulle dessa kostnader i många fall uppvägas av den fördel, som genom kvinnornas intagande bereddes kommunerna. I samband med inrättandet av sådana, särskilt för sedeslösa kvinnor avsedda, hem borde självfallet gälla förbud mot dessa kvinnors intagande på kommunernas ålderdomshem. Det hade ingalunda undgått riksdagen, att prövningen av, huruvida en åt fattigvården hemfallen kvinna vore i sedligt avseende så förkommen, att hon borde intagas på det särskilda arbetshemmet, vore av ganska grannlaga natur och att denna prövning måste ske med synnerlig omsorg, helst det vore oundgängligt, därest ändamålet med intagningen skulle vinnas, att den intagna underkastades ett visst tvång. Icke heller hade riksdagen förbisett, att den å arbetshemmet intagna, sedan behovet av fattigvård upphört eller kvinnan förklarade sig i stånd att själv försörja sig, ej mot sin vilja kunde längre där kvarhållas. Emellertid skulle i en del talrikt förekommande fall tvekan icke kunna råda om, att intagning på arbetshem vore påkallad, varjämte riksdagen vore böjd att antaga, att mången kvinna skulle, även om behovet av fattigvård upphörde, föredraga att kvarstanna å arbetshemmet hellre än att, genom att lämna det, utsätta sig för fortsatt elände. Under alla förhållanden skulle ett ansenligt antal kvinnor, som nu betungade fattigvårdsanstalterna med en undermålig avkomma, bliva på tjänligt sätt omhändertagna.

Yttranden.

Över riksdagens skrivelse hava efter Kungl. Maj:ts remiss utlåtanden avgivits av fattigvårdslagstiftningskommittén, kammarrätten och socialstyrelsen.

Uti *fattigvårdslagstiftningskommitténs* yttrande, avgivet den 12 augusti 1916, anföres följande: Även enligt kommitténs uppfattning hade fattigvårdsmyndigheterna stora svårigheter att komma till rätta med dessa kvinnor, och, på sätt riksdagen framhållit, vore det ur samhällsintressets synpunkt särdeles önskvärt, att sådana kvinnor kunde på lämpligt sätt omhändertagas. Enligt kommitténs förslag kunde kvinnor, som på grund av sedeslöst liv fölle fattigvården till last, icke påräkna understöd i hemmet utan komme att hänvisas till anstalt. Men eftersom de ej lämpligen kunde mottagas eller behållas på den egentliga fattigvårdsanstalten, skulle de komma att intagas på de i 33 § av förslaget omnämnda arbetshemmen. Kommittén hade i sina motiver ej uttryckligen nämnt sedeslösa kvinnor bland de understödstagare, som borde sändas till arbetshemmen, men att de ansetts höra dit, torde framgå både ur lagförslagets text och motiverna därtill. Enligt kommitténs normalreglemente för arbetshem skulle »i någon mån arbetsföra», vilka ej på grund av kropps- eller sinnessjukdom krävde särskild vård eller tillsyn, intagas å arbetshem. Genom det minskade kravet på arbetsförhet hade just avsetts att undvika den olägenhet, varöver så ofta klagats, då av myndigheterna till fattigvårdsstyrelsen överlämnats en del till fattigvård berättigade personer, vilka enligt 7 § i lagen om lösdrivares behandling ej få dömas till tvångsarbete eller fortfara därmed. Med tillkomsten av arbetshem, som mottoge dessa mindre arbetsföra understödstagare, för vilka strängare tillsyn och disciplin vore av nöden än som kunde ifrågakomma på de egentliga fattigvårdsanstalterna, skulle enligt kommitténs uppfattning det dubbla syftet vinnas att göra sistnämnda anstalter mindre avskräckande och kunna hålla de ordentliga understödstagarna till arbete och ordning. Emellertid torde ifrågavarande kvinnor vanligen icke vara i behov av fattigvård för egen del utan för barnens räkning. Förhållandet torde därför oftast bliva, att barnen utackorderades eller intoges å anstalt, medan modern lämnades att försörja sig själv. Såsom försörjningsskyldig för barnen vore emellertid modern skyldig att bidraga till kommunens kostnader för barnens vård samt även under vissa förutsättningar skyldig att förrätta arbete som av fattigvårdsstyrelsen eller å dess vägnar anvisades. Då i hithörande fall fattigvården undantagslöst torde utgå enligt 1 § i förslaget och vara av mera stadigvarande beskaffenhet, samt ifrågavarande mödrar mera sällan betalade försörjningsbidrag och strävade att efter förmåga försörja sig och de sina, syntes grundade skäl föreligga att antaga, att 72 § 2 mom. i kommittéförslaget skulle bliva

tilllämpligt för dessa kvinnor. Arbetsskyldighet enligt nämnda lagrum skulle i regel komma att fullgöras i de i 33 § omförmälda arbetshem. Vare sig dessa kvinnor för egen del vore understödstagare eller komme under fattigvårdslagen såsom försumliga försörjare, skulle arbetshemmet alltså bliva den plats, där de i regel komme att omhändertagas. — Att utöver de i kommitténs normalreglemente upptagna disciplinära åtgärder fordra några sådana för ifrågavarande kategori av kvinnor, syntes ej böra ifrågakomma, då man därigenom skulle alltför mycket närma sig regimen vid tvångsarbetsanstalter och fängelser. Ej heller kunde kommittén finna, att ur andra synpunkter några särskilda arbetshem borde anordnas för dessa kvinnor. Då de i kommitténs förslag givna bestämmelser borde föranleda dessa kvinnors intagande å arbetshem, syntes något direkt förbud mot deras intagande å den egentliga fattigvårdsanstalten ej behöva stadgas; en uppräkning av de olika kategorier understödstagare, som ej finge intagas å ålderdomshemmen, skulle ej kunna göras uttömmande. Då *försörjningspliktig*, som förelagts arbete, ej ställde sig fattigvårdsstyrelsens föreläggande till efterrättelse, meddelade Kungl. Maj:ts befallningshavande handräckning för inställandet, varvid en prövning alltså komme att äga rum. Då det gällde *understödstagare* hade fattigvårdsstyrelsen att bestämma arten av och formen för försörjningen; därest vederbörande ej godtoge detta bestämmande, kunde han avstå från fattigvård. En prövning av fattigvårdsstyrelsens beslut kunde också för detta fall påkallas hos Kungl. Maj:ts befallningshavande. Att införa en särskild procedur för beslut om intagande i arbetshem skulle medföra åtskilliga olägenheter. — Någon möjlighet att omhändertaga ifrågavarande kvinnor torde ej givas, så länge arbetshem saknades. Emellertid hade kommitténs förslag om dessa anstalter i allmänhet tillstyrkts av de myndigheter, som yttrat sig över förslaget, och därvid ej minst av landstingen, som skulle hava att anordna dem. Anledning funnes därför att antaga, att arbetshemmens tillkomst ej skulle alltför länge låta vänta på sig. — Då en del av dessa kvinnor torde falla under lösdrivarlagen, komme kommittén att vid den åt densamma anförtrodda revisionen av nämnda lag att ägna förnyad uppmärksamhet åt frågan om omhändertagande av nämnda kvinnor. — Enligt kommitténs mening anvisade alltså förslaget till ny fattigvårdslag tillfredsställande utvägar till omhändertagande av ifrågavarande kvinnor. Således vore ett skyndsamt genomförande i lagstiftningen av detta förslag samt upprättande i enlighet därmed av arbetshem det ändamålsenligaste sättet att snarast möjligt få de överklagade olägenheterna i detta hänseende avhjälpta.

Kammarrätten har anfört, att då kammarrätten icke kunde för sin del godtaga kommittéförslaget, i vad detsamma avsåge arbetshemmen,

vore det självfallet icke heller möjligt för ämbetsverket att i nu förevarande fråga följa kommitténs mening, och syntes i förhandenvarande sakläge och då frågan icke berörde kammarrättens verksamhetsområde, anledning saknas för ämbetsverket att beträffande frågans lösning framlägga något förslag av positiv innebörd.

Socialstyrelsen anser sig däremot i huvudsak kunna biträda vad som anförts i kommitténs utlåtande.

Departementschefen.

Såsom kommittén framhållit, torde här berörda fråga kunna lösas på det sätt, att dessa kvinnor intagas å de i 33 § föreslagna arbetshemmen, där effektiv tillsyn och behövlig disciplin komma att förefinnas. På sätt jag i det föregående anfört, lära dessa arbetshem, i den mån ej särskilda sådana upprättas för män och för kvinnor, komma att vara så inrättade, att den manliga och den kvinnliga avdelningen äro strängt skilda från varandra, något som är en oeftergivlig fordran för att ifrågavarande kategori av kvinnor skall kunna där intagas. Vid sådant förhållande synas några anstalter, särskilt inrättade för nämnda kategori, icke vara erforderliga. I den mån arbetshem komma till stånd, torde därför de i riksdagens skrivelse avsedda missförhållandena komma att bliva åtminstone till allra största delen avhjälpta.

Fastställande av plan för fattigvårdsanstalt. 34 §.

För innehållet i 34 § har i det föregående (s. 153) redogörelse lämnats.

I motiverna yttrar kommittén, att fastställandet av planer för fattigvårdsanstalter bör uppdragas åt Kungl. Maj:ts befallningshavande, som bör inhamta yttrande från fattigvårdsinspektionen, förste provinsialläkare eller andra myndigheter.

Yttranden.

Medicinalstyrelsen anser, att för undvikande av missförstånd borde i 34 §, i överensstämmelse med föreskriften i 8 §, närmare angivas, huruvida Kungl. Maj:ts befallningshavande ägde att fastställa eller avslå inkommen plan för anstaltsbyggnad.

Några förste provinsialläkare finna det önskvärt, att i lagen intages föreskrift om att plan för anstalt skall fastställas först efter förste provinsialläkarens hörande.

En fattigvårdsstyrelse förklarar stadgandet i denna § utgöra ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Departementschefen.

Mot den princip, som tagit sig uttryck i detta stadgande, eller att plan för fattigvårdsanstalt skall underställas prövning av statsmyndighet, som äger godkänna planen eller vägra fastställande därav, synes mig intet vara att erinra. Då ett fastställande naturligen kommer att äga rum efter sakkunnigas hörande, lärer en dylik granskning kunna bliva

till väsentlig nytta för anstalten. Om, såsom jag föreslagit, reglementen för arbetshemmen komma att fastställas av Kungl. Maj:t, lärer det vara lämpligt, att jämväl planer för dessa anstalter underställas Kungl. Maj:t. Härför talar även bl. a. den omständigheten, att i vissa fall ett arbetshem kan vara gemensamt för två eller flera landstingsområden. En ändring av 34 § synes mig därför böra äga rum i detta hänseende.

Statens medverkan till anstaltsvården.

I fråga om *statens medverkan till anstalters anordnande*, erinrar kommittén, att i en år 1901 i riksdagen väckt motion föreslogs statsanslag till bildande av en *lånefond*, ur vilken bidrag skulle lämnas till tidsenliga fattiggårdars inrättande. Motionen avslogs emellertid av riksdagen, dels emedan det icke ansågs vara tillrådligt, att en fond avsattes för befordrande av ett visst ändamål, utan att utredning förebragtes, på vad sätt denna fond skulle till fördel för ett sådant ändamål användas, dels emedan statens tillgodoseende av förevarande behov utan tvivel skulle framkalla ytterligare anspråk på understöd från statsverkets sida till andra kommunala ändamål.

En *statsverkets utlåningsfond* för utlånande åt kommunerna av medel för inrättande av fattiggårdar har, enligt vad kommittén meddelar, sedan flera år funnits i *Finland*. Enligt en år 1896 utfärdad författning lämnas dylika lån mot erläggande av 5 % å beloppet, därav 3 % utgöra ränta å kapitalet och återstoden avbetalning å lånet. Vid dessa amorteringslån fästas i allmänhet åtskilliga villkor, såsom att byggnaderna skola uppföras enligt föreliggande ritningar samt vara färdiga och avsynade inom viss tid, att å anstalten anordnas vissa platser för sjuka och sinnessvaga, att barn icke för längre tid intagas i anstalten, så framt icke för dem anordnas en särskild avdelning eller barnhem, vilket bör förestås av en särskild barnavårdarinna, samt att till föreståndare eller föreståndarinna för anstalten ävensom vårdarinna för barnhemmet endast antages person, som guvernören efter fattigvårdsinspektörens hörande godkänner.

Kommittén.

Kommittén anför i denna del:

»I fråga om statens medverkan för åstadkommande av ett anstaltsväsen, så ordnat som här ovan angivits, har kommittén icke funnit lämpligt föreslå någon utlåningsfond efter finskt mönster. Vad ålderdomhemmen angår, har genom kommunernas egna åtgöranden och för dessas egna medel redan i stor omfattning åstadkommits dylika anstalter. På en del orter torde behovet av sådana vara i det närmaste fyllt; och det råder icke tvivel, att vad som fattas bör kunna på lika sätt åstadkommas utan statens medverkan. Med den anordning av arbetshemmen, som föreslagits, synes det ej heller vara av behovet påkallat att uppställa fordran på statsbidrag i en eller annan form för dessa. Statens medverkan till åstadkommande av en tillfredsställande anstaltsvård bör tagas i anspråk på andra områden än det förevarande.»

Yttranden.

Stockholms läns landsting framhåller, att vissa kommuner hava så dålig ekonomi, att de behöva hjälp för åstadkommande av anstalter, varför det borde övervägas, om ej efter finskt mönster en statens lånefond för sådant ändamål borde upprättas eller billiga lån lämnas kommunerna ur pensionsförsäkringsfonden till uppförande av ålderdomshem. Även borde ifrågasättas statsbidrag till landstingen för inrättande av arbetshem. I enahanda riktning uttalar sig *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län* beträffande de egentliga fattigvårdsanstalterna och ifrågasätter såsom ännu en möjlighet inrättandet av en statens kommunallånefond i enlighet med ett inom finansdepartementet av särskilt tillkallade sakkunniga utarbetat, i det följande närmare berört förslag.

Fattigvårdsstyrelsen och *stadsfullmäktige i Norrköping* anse det rättvist och ägnat att väcka intresset för arbetshems anskaffande, att staten bidrager därtill ävensom till underhåll av å hemmet intagna, varom bestämmelser syntes böra införas i lagen. — *Svenska fattigvårdsförbundet* förordar beträffande ålderdomshemmen en statsverkets lånefond, liknande den finska, eller låns lämnande från pensionsförsäkringsfonden. I fråga om arbetshemmen anser förbundet, att landstingen böra erhålla statsbidrag till dessa hems uppförande, samt ifrågasätter, om ej dylikt bidrag borde lämnas även till driftkostnaderna. — Även från andra håll har framhållits, att landstingen för arbetshemmen böra erhålla statsbidrag.

Socialstyrelsen betonar önskvärdheten av att fattigvårdssamhällena beredas tillgång till billiga lån för uppförande av ålderdomshem. I fråga om arbetshemmen framhåller styrelsen, att dessa hem med hänsyn till de försumliga försörjningspliktige komma att väsentligen verka som ett slags förbättringsanstalter och således skulle tillgodose ett statsintresse samt att den i övrigt föreslagna överflyttningen till landstingen av kommunernas bördor skulle verka betungande för landstingen.

Socialstyrelsen anför vidare:

»För förverkligandet av önskemålet att snarast möjligt få till stånd erforderligt antal arbetshem skulle ekonomisk medverkan från statens sida otvivelaktigt vara av synnerligen stor betydelse. Framhållas må även, att staten genom att lämna bidrag till arbetshemmen skulle tillförsäkra sig obestridd medbestämmanderätt och kontroll i avseende å anstalternas organisation och förvaltning, vilket med hänsyn till dessa anstalters ömtåliga och svårlösta uppgifter samt långt gående ingrepp på den personliga friheten måste anses synnerligen önskvärt. På vad sätt här berörda statsbidrag lämpligast borde utgå, är styrelsen ej för närvarande beredd att angiva. Möjligen torde dock de regler, efter vilka statsbidrag utgår till alkoholistanstalter, i viss mån kunna tjäna till ledning.»

Vid *fattigvårdskongressen 1915* uttalades, att särskilda åtgärder måste vidtagas för att underlätta kommunernas strävanden att få till stånd lämpliga anstalter.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län framhåller, att man knappast kan förvänta, att anstaltsfrågan i sin helhet skall vinna sin lösning inom den i 90 § föreslagna övergångstiden utan ett kraftigt ingripande från statens sida.

Förslag om beredande av lättnader för kommunernas upplåning.

Efter det kommittén avgivit sitt utlåtande har av inom finansdepartementet särskilt tillkallade sakkunniga den 5 maj 1915 avgivits ett betänkande med förslag om beredande av lättnader för kommunernas upplåning. Den utredning, som ligger till grund för detta betänkande, tillkom i anledning av en riksdagens skrivelse den 11 maj 1912, däri riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och i sådant fall på vilket sätt lättnader med avseende å upptagande av lån skulle kunna beredas de kommuner, som önskade att därav begagna sig, vare sig genom anordnande av en kommunal låneförmedlingsanstalt eller genom vidtagande av sådan förändring i fråga om konungariket Sveriges stadshypotekskassa, att denna kassa med stöd av särskild garanti från statens sida erhölle rätt att utlämna lån jämväl åt Sveriges kommuner, eller ock på annat lämpligt sätt, vilken utredning borde omfatta jämväl frågorna om sättet att av en kommun på laglig väg uttaga fordran samt om en viss förmånsrättsordning emellan en kommuns å olika tider upptagna lån. I sitt betänkande uttala de sakkunniga till en början, att upprättandet av en kommunal låneförmedlingsanstalt syntes böra överlåtas åt kommunerna utan ingripande från statsmakterna, men att härigenom icke tillskapades någon ny lånekälla, något som emellertid, åtminstone beträffande de mindre kommunerna, framträdde såsom ett önskemål. Sedan de sakkunniga av anförda skäl avvisat anordningen om inympande på hypotekskassan av en kommunallånerörelse, föreslå de sakkunniga, att staten bildar en fond, varur lån direkt utlämnas till kreditsökande kommuner. Ur denna kommunallånefond skulle, förutom landsting, landskommuner och municipalsamhällen, endast de mindre städerna (med under 15,000 invånare) och köpingarna vara berättigade till lån. (Jag förbigår här de av de sakkunniga i övrigt föreslagna villkor.) Förslaget beror ännu på Kungl. Maj:ts prövning.

Lån ur pensionsförsäkringsfonden.

Jämte den möjlighet till erhållande av lån, som sålunda blivit ifrågasatt, kunna kommuner redan nu erhålla lån ur *pensionsförsäkringsfonden* för uppförande av bl. a. ålderdomshem. Enligt Kungl. Maj:ts reglemente den 17 juni 1916 angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden skall den del av fondens medel, som ej erfordras för bestridande av dess utgifter, redovisas i, förutom obligationer eller andra skuldförbindelser,

utfärdade eller garanterade av svensk kommun, som till lånets upptagande eller garanterande erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd, bl. a. lån till företag, som äro ägnade att i pensionsförsäkringens intresse befordra folkhälsan — såsom anordnande av sjukhus, sanatorier, ålderdomshem, bostäder för mindre bemedlade m. m. — och som enligt fullmäktiges för pensionsförsäkringsfonden prövning anses erbjuda nöjaktig säkerhet. Av ovannämnda del av fondens medel må emellertid högst ¼ redovisas i lån till dylika företag.

Departementschefen.

I likhet med några av de hörda myndigheterna anser jag mig böra betona den stora vikten av ett verksamt bistånd från statens sida till främjande av anstaltsvården. De mot förslagets bestämmelser om dylik vård framställda anmärkningarna synas mig till allra största delen bottna i ekonomiska hänsyn. En verksam hjälp från statens sida skulle undanröja åtskilliga av de farhågor, som kommit till uttryck, betydligt underlätta för kommunerna och landstingen uppfyllandet av de fordringar, som ställas på dem, och i hög grad öka intresset för denna utomordentligt viktiga angelägenhet och den hastighet, varmed densamma kan nå en lycklig lösning. Erfarenheten från tuberkulossjukvårdens område bekräftar riktigheten av det nu sagda. Den livliga utveckling, som under senare tid på detta område försiggått, torde till en väsentlig del vara att tillskriva statens kraftiga ekonomiska uppmuntran.

Då det härefter gäller att avgöra, på vad sätt staten bör lämna bistånd åt fattigvårdssamhällen och landsting till anstaltsvårdens främjande, erbjuda sig två utvägar: förmånliga lån och direkta statsbidrag.

Såsom av det förut omnämnda betänkandet med förslag om beredande av lättnader för kommunernas upplåning framgår, påkallas inrättandet av en statens lånefond även med hänsyn till andra behov än anordnandet av fattigvårdsanstalter. Spörsmålet om en lånefonds inrättande måste alltså ses ur vidsträcktare synpunkter och lärer inom en nära framtid bliva föremål för vidare behandling. Det från olika håll påpekade behovet av billiga lån för dessa anstalter är givetvis ägnat att påverka frågan om anordnandet av en sådan lånefond och bör alltså vid övervägandet av nämnda fråga också komma i betraktande.

Såsom förut antytts, finnes ju dessutom ganska stora möjligheter till lån ur pensionsförsäkringsfonden. Någon ytterligare åtgärd för beredande av tillfälle att erhålla lån för anordnande av kommunala fattigvårdsanstalter synes åtminstone icke för närvarande böra ifrågakomma.

Direkta statsbidrag för fattigvårdsanstalter hava ifrågasatts egentligen endast beträffande arbetshemmen. Därvid har man tänkt sig bi-

drag ej blott för anläggandet utan också för driften. Även om yrkandet att med hänsyn till dessa hems uppgift desamma rent av borde vara statsanstalter, ej synes böra vinna avseende, lärer det dock vara uppenbart, att staten bör ägna arbetshemmen ett synnerligt intresse. Det synes sålunda högeligen önskvärt, att staten i en eller annan form lämnar bidrag till dessa hem. Stora svårigheter möta emellertid mot att redan nu framlägga förslag om statsbidrag. Anstalterna kunna nämligen bliva av mycket växlande beskaffenhet: på ett håll kunna större anstalter befinnas ändamålsenliga, på ett annat kunna småhem för något tiotal personer vara att föredraga. Det synes mig därför lämpligast att avvakta de förslag och planer till anstalter, som komma att av landstingen uppgöras. Först därefter synes frågan om statsbidragens storlek och villkoren därför kunna vinna sin slutliga lösning. Emellertid synes det vara av vikt, att *statsmakterna i princip uttala, att statsbidrag till arbetshemmens uppförande och drift skall utgå.* Det lärer vidare ankomma på inspektionsmyndigheterna att genom initiativ, råd och förslag verka för att frågan om arbetshems anordnande snarast upptages till behandling inom landstingen, så att förslag om statsbidrag inom en snar framtid må kunna framläggas. Genom villkoren för statsbidrags meddelande torde ett påskyndande kunna äga rum av arbetshemmens tillkomst, vilket givetvis är av stor betydelse.

Understödstagares vård å specialanstalter. 35 §.

Kommitténs förslag i 35 § avser den förut omtalade vården av sjuka och abnorma understödstagare å speciella vårdanstalter. Här stadgas, att understödstagare, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller annan kroppslig eller andlig brist eller svaghet är i behov av vård å särskild anstalt, bör, så vitt ske kan, beredas dylik vård; och har fattigvårdsstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för att förskaffa honom inträde å sådan anstalt (se ovan sid. 151).

Yttranden.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd anför vid denna §:

»Beträffande vad 35 § innehåller om vård å specialanstalter, finner fattigvårdsnämnden det i hög grad önskvärt, att skyldigheten för respektive fattigvårdsstyrelser att bereda sådan vård är i lag fastslagen, så att icke en fattigvårdsstyrelse av hänsyn till därmed förenade högre kostnader undandrager sig att i avseende härå vidtaga åtgärd. Särskilt för tuberkulösa sjuka kan skyldigheten att bereda specialvård ej eftergivas, så vitt möjlighet finnes att anskaffa sådan anstaltsvård. Den föreslagna lagtexten synes ock böra tolkas såsom innefattande en ovillkorlig skyldighet i antydda hänseendet; och skulle även, med hänsyn till det däri förekommande ordet »bör», någon tvekan härom uppstå, lärer den i 6 kap. föreslagna inspektionsmyndigheten väl i alla fall tillse, att den erforderliga anstaltsvården ej undanhålles de behövande. Fattigvårdsnämnden vill alltså tillstyrka stadgandet i sagda 35 §.»

Svenska fattigvårdsförbundet har hemställt om utbytande av uttrycket »bör, såvitt ske kan» mot en något skarpare formulering.

Departementschefen.

Om riktigheten och vikten av stadgandet i 35 § torde endast en mening råda. I anledning av Stockholms stads fattigvårdsnämnds och svenska fattigvårdsförbundets yttranden har jag för att förebygga varje tvekan om stadgandets innebörd utbytt uttrycket »bör, såvitt ske kan» mot »skall, såvitt ske kan». Till de specialanstalter, som avses i denna §, och åtgärder för lindrande av kommunernas utgifter för vård å sådana återkommer jag i 5 kap.

36 §.

Utseende av tjänst eller anställning för minderårig. 36 §.

I denna § föreskrives, att då minderårig, som av fattigvårdsstyrelsen omhändertagits, hunnit den ålder samt nått den utveckling och stadga, att han kan anses i stånd att försörja sig, styrelsen har att söka bereda honom lämplig tjänst eller anställning samt tillse, att han erhåller nödig utrustning.

I 79 § av kommitténs förslag meddelas bestämmelse om rätt för fattigvårdsstyrelse att i fall, som avses i 36 §, fortfarande öva tillsyn över personen i fråga och för honom intill viss ålder utse tjänst eller anställning.

Kommittén.

I motiverna förklarar kommittén, att frågan i övrigt om vård av de utav samhället omhändertagna barnen kommer att av kommittén behandlas i sammanhang med barnavårdslagstiftningen.

Departementschefen.

Då mot 36 § intet synes vara att erinra, hemställer jag, att denna § måtte oförändrad godkännas.

37 §.

Förebyggande fattigvård. 37 §.

Uti gällande fattigvårdsförordning 9 § 1 mom. finnes rörande *förebyggande fattigvård* stadgat, att fattigvårdssamhälle skall »verka därför, att genom inrättande av spar- och nödhjälpskassor eller medelst andra tjänliga åtgärder framtida fattigvårdsbehov i möjlig mån förebygges». I 13 § 3 mom. finnes vidare stadgat: »Skulle till följd av missväxt eller annan allmännare olycka sådan inskränkning i eljest vanliga tillfällen till erhållande av arbetsförtjänst äga rum, att arbetsföra personer utan eget förvållande äventyra nöd, må fattigvårdsstyrelsen äga att hemställa till fattigvårdssamhället om vidtagande av de åtgärder, vilka därav må föranledas.»

Något stadgande av samma innehåll som 9 § 1 mom. har icke upptagits i förslaget. Kommittén framhåller, att sådan spar- och nödhjälpskassa, som i lagen torde avses, kommit till stånd inom allenast ett län och att denna uppgår till ringa belopp samt att de donationer och penninginsamlingar, som göras för ifrågavarande ändamål, numera oftare tillfalla enskilda välgörenhetsinstitutioner än den offentliga fattigvården. Kommittén betonar emellertid, att i lagen ändock bör givas uttryck åt fattigvårdsstyrelsens skyldighet att utöva förebyggande fattigvård, och har därför — i första stycket av 37 § — föreslagit ett stadgande av innehåll, att styrelsen bör verka därför, att samhällets invånare genom försäkring, inträde i sjukkassor och understödsföreningar, insättning i sparkassor eller annorledes bereda sig trygghet mot nöd vid arbetsoförmåga, sjukdom eller andra olyckor; den bör ock i övrigt söka att genom tjänliga åtgärder förebygga framtida fattigvårdsbehov. Kommittén.

Kommittén framhåller särskilt den frivilliga försäkring, som knutits vid lagen om allmän pensionsförsäkring, och anför vidare, att den verksamhet, fattigvårdsstyrelsen på detta område skall utöva, icke heller behöver inskränka sig till ett blott och bart upplysningsarbete, utan att fall kunna förekomma, då en fattigvårdsstyrelse kan och bör erlägga inträdesavgift i en sjukkassa eller genom inbetalning av en premie, som förfallit och vars uteblivande hotar att beröva delägare frukten av förut gjorda insättningar, förekomma en sådan påföljd. Här närmar man sig, säger kommittén, den egentliga förebyggande fattigvården, som, korteligen uttryckt, bör bestå i att hellre söka avvärja en persons eller en familjs ekonomiska obestånd än vänta med ett ingripande till dess obestånd inträtt. Styrelsen bör, fortsätter kommittén, vid missväxt, omfattande arbetslöshet eller annan allmännare olycka vidtaga lämpliga anordningar såsom anordnande av arbete vid arbetsanstalt, utdelning av livsförnödenheter, anvisning av bostäder för husvilla o. s. v., samt, där för nödiga åtgärder tarvas särskilda anslag eller åtgärderna ankomma på annan myndighet, göra framställning härom. Kommittén har härför i 37 § 2 stycket föreslagit en bestämmelse, att, om på grund av missväxt eller annan allmännare olycka nöd i större utsträckning kan befaras uppkomma inom samhället, fattigvårdsstyrelsen har att, i den mån åtgärder till nödens avhjälpande ankomma på annan myndighet, hos denna göra den framställning, som av omständigheterna påkallas.

I 66 § har kommittén föreslagit stadganden, genom vilka utväg öppnas för fattigvårdssamhället att bestämma, huruvida ersättningsskyldighet skall äga rum för understöd, som utlämnats av medel, vilka utav samhället anslagits till åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårds-

behov eller för ändamål, som i 37 § andra stycket sägs. Till dessa bestämmelser återkommer jag nedan, se 64 § i Kungl. Maj:ts förslag.

Yttranden. Rörande de i 37 § föreslagna stadgandena hava från några håll uttalanden i motsatta riktningar gjorts. Under det att *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län* gör gällande, att dessa bestämmelser lämpligen höra hemma i fattigvårdssamhällenas reglementen, betonar *fattigvårdsstyrelsen i Malmö* bestämmelsernas betydelse samt anser, att en mer konkret och ingående behandling bort komma denna förebyggande verksamhet till del, på det att fattigvårdsmyndigheter och andra för saken intresserade skulle få sin uppmärksamhet mera inriktad på denna viktiga sida av fattigvårdsverksamheten.

Förste provinsialläkaren i Stockholms län anser, att åt 37 § bort givas en mera framskjuten plats t. ex. efter eller helst i stället för § 2. Dessutom borde den formuleras kraftigare och med tydligare hänsyftning på dess avfattning.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd instämmer till alla delar i vad kommittén anfört i sina motiver men finner stadgandet, sådant det fått sin avfattning, vara allenast illusoriskt, i det det är svårt att tänka sig, hur fattigvårdsstyrelserna skola gå till väga för att påverka samhällets invånare i den i 37 § 1 stycket angivna riktning.

Slutligen anför *fattigvårdsstyrelsen i Norrköping* med instämmande av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Östergötlands län,* att då åtgärder för förebyggande av framtida fattigvårdsbehov i allmänhet icke kunna vidtagas utan anslag och dessa måste beviljas av fattigvårdssamhällena, det synes egendomligt, att enligt förslaget nämnda åtgärders vidtagande i första rummet skall åligga fattigvårdsstyrelserna, samt att 37 § därför bör omredigeras i det syfte. att det i första rummet hädanefter liksom enligt fattigvårdsförordningen åligger samhällena att vidtaga åtgärder för att förebygga framtida fattigvårdsbehov. I samma riktning uttala sig fattigvårdsstyrelserna i åtskilliga städer, bland andra *fattigvårdsstyrelsen i Göteborg*, som förordar följande avfattning av 37 § 1 mom.: Fattigvårdssamhälle bör söka att genom tjänliga åtgärder förebygga framtida fattigvårdsbehov; och tillkommer fattigvårdsstyrelsen särskilt verka därför att — — — andra olyckor.»

Departementschefen. I likhet med kommittén anser jag det av vikt, att en bestämmelse om den fattigvårdsstyrelse åliggande skyldighet att utöva förebyggande fattigvård erhåller plats i lagen. Därest mera detaljerade föreskrifter för styrelsens verksamhet i detta hänseende anses erforderliga, synas desamma däremot lämpligen böra införas i fattigvårdsreglementet. I kommitténs förslag till dylikt reglemente hava också såsom exempel på de

åtgärder, som kunna ifrågakomma till förebyggande eller avhjälpande av nöd, upptagits nödhjälpsarbeten, anordnande av provisoriska bostäder och bespisning.

Givet är, att bestämmelser sådana som de i 1 stycket av denna § föreslagna icke kunna hava önskad effekt, om intresse och vakenhet saknas hos fattigvårdens handhavare; men å andra sidan är det uppenbart att, där nämnda egenskaper äro till finnandes, utvägar icke skola saknas att påverka de mindre bemedlade inom samhället. Kommittén framhåller med rätta distriktsindelning och vårdaresystem såsom ägnade att åstadkomma en livligare personlig kontakt med den fattigare delen av befolkningen och därigenom tillfällen att verka för sparsamhet i allmänhet samt för ungdomens uppfostran till arbetsamhet, nykterhet och yrkesskicklighet.

Det synes mig riktigt att, såsom kommittén gjort, i första hand ålägga fattigvårdsstyrelsen att, så långt dess befogenhet sträcker sig, vidtaga åtgärder till förekommande av fattigvård samt att, där anslag eller beslut av fattigvårdssamhället eller av myndighet erfordras, taga initiativet därtill. Detta utesluter ju icke, att samhället även på initiativ från annat håll kan besluta om åtgärder i denna riktning.

Jag har icke funnit anledning tillstyrka någon ändring av §:n.

38 §.

Samarbete med enskild välgörenhet. 38 §.

I denna paragraf har av kommittén upptagits ett stadgande, att fattigvårdsstyrelse bör låta sig angeläget vara att uppehålla samarbete med föreningar och enskilda, vilka utöva understödsverksamhet inom samhället.

Kommittén.

I motiverna framhåller kommittén, att till följd av ett dylikt samarbete kan uppnås icke blott, att antalet fattigvårdstagare nedgår och att utgifter sparas för kommunen, utan även, vilket är ännu betydelsefullare, att tillfälligtvis nödställda bliva hjälpta ur sitt tillfälliga betryck utan att anlita fattigvården; enligt vad kommittén betonar är det nämligen lämpligast, att sådana fall lämnas åt den enskilda välgörenheten samt att de, som äro i behov av en mera varaktig hjälp, av fattigvården understödjas så, att ett inskridande från den frivilliga välgörenhetens sida för deras räkning icke behöver ifrågakomma. Kommittén anser, att endast genom att det offentliga och det frivilliga understödsarbetets representanter skaffa sig ingående kännedom om varandras arbetssätt och lämna underrättelse om vidtagna åtgärder, då bådas inskridande påkallats för samma person, kan undgås, att institutionerna motarbeta varandra, och vinnas goda resultat av bådas verksamhet.

Yttranden. Även beträffande denna § har *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län* anmärkt, att bestämmelsen däri rätteligen hör hemma i fattigvårdsreglementet.

Från andra håll hava föreslagits kompletteringar av §:n. Sålunda har *domkapitlet i Lund*, jämte det bestämmelsen framhållits såsom erkännansvärd, anfört: I §:n nämndes intet om kyrkoförsamlingar eller gåves ens en antydan om den understöds- och kärleksverksamhet, som inginge i den kyrkliga fattigvården eller nutida församlingsdiakonien och med vilken väl icke mindre samarbete borde äga rum. Det funnes dock flerstädes i församlingarnas tjänst anställda diakonissor och diakoner, vilkas huvudsakliga uppgift vore att bispringa i vården om de fattiga. I gällande kyrkolag funnes även bestämmelser, enligt vilka det ålåge kyrkoherdarna att väcka församlingarnas intresse för och deltaga i arbetet bland de fattiga. Skulle behövligt samarbete komma till stånd och fattigvårdsstyrelserna kunna lösa sin betydelsefulla uppgift och erhålla erforderligt personligt understöd av vårdare, krävdes framför allt kristlig, självuppoffrande kärlek, sådan den vore tillfinnandes i den kristna församlingen och där hade sitt förnämsta källsprång. Detta tycktes kommittén helt hava förbisett.

Domkapitlet i Karlstad ger uttryck åt i huvudsak enahanda åskådning om den kyrkliga verksamheten, men synes anse, att sådant rymmes i förslaget.

Medicinalstyrelsen förordar, i anslutning till ett uttalande av *förste provinsialläkaren i Stockholms län*, en komplettering av §:n i den riktning, att samarbete bör komma till stånd även med allmänna socialhygieniska företag, egnahems- och bostadsföreningar, arbetsförmedling, dispensärer m. m.

Svenska fattigvårdsförbundet erinrar om, huru fördelaktigt det visat sig vara att i större samhällen, där en mera utvecklad välgörenhetsverksamhet finnes, upplägga ett register, av vilket framgår, vad hjälpsökande personer fått uppbära från fattigvården och olika understödsföreningar. Fattigvårdsstyrelse synes enligt förbundets mening böra verka för upprättandet av dylikt register, vilket emellertid lämpligast torde omhänderhavas av enskild förening. Förbundet ifrågasätter vidare ett stadgande i samband med 38 § om att fattigvårdsstyrelse bör upprätthålla nära samarbete med andra myndigheter inom kommunen, exempelvis barnavårds-, fosterbarns-, nykterhets- och pensionsnämnd.

Fattigvårdsstyrelsen i Jönköping uttalar önskvärdheten av att för enskilda föreningar kunde stadgas skyldighet till samarbete med fattigvårdsstyrelsen.

Departementschefen.

Den i §:n föreslagna bestämmelsen om samarbete mellan fattigvården och den enskilda välgörenheten synes erforderlig med hänsyn till vunnen erfarenhet om de särskilda svårigheter, som möta på denna punkt. Med den kyrkliga välgörenheten lärer ett naturligt samarbete lätt komma till stånd, då kyrkoherden, komministern och deras ställföreträdare hava säte och stämma i fattigvårdsstyrelsen, men en erinran härom torde i förevarande sammanhang ej sakna sin betydelse. Detsamma torde gälla en del sociala anordningar, till vilka hänvisats i 26 och 37 §§. Hänvisning synes mig ock böra göras till andra myndigheter, som arbeta på närgränsande områden.

Understöd åt fånges hustru och barn.

I en den 29 maj 1912 dagtecknad skrivelse till Kungl. Maj:t har *fångvårdsstyrelsen* framhållit vikten av att till straff dömda personers familjer under strafftiden räddas från ekonomisk ruin, som ofta måste återverka på hela deras framtid, samt hemställt, att denna fråga måtte beaktas i samband med omarbetningen av fattigvårds- och barnavårdslagstiftningen.

Kommittén.

Denna skrivelse har remitterats till fattigvårdslagstiftningskommittén, som i sitt betänkande härom anfört:

»Vid övervägande av fångvårdsstyrelsens framställning har kommittén funnit några särskilda bestämmelser i fattigvårdslagen ej lämpligen kunna givas rörande understöd åt fånges hustru och minderåriga barn. På grund av fattigvårdsstyrelsens allmänna rätt att giva understöd och därvid även vidtaga förebyggande åtgärder saknas ej möjligheter för fattigvårdsstyrelse att ingripa även i dylika fall. Och genom den utvidgning av begreppet obligatorisk fattigvård, som kommittén föreslagit, samt genom den större vikt och betydelse, kommittén givit åt den förebyggande fattigvården, kommer utan tvivel fattigvårdsmyndigheternas ingripande på förevarande område att kunna framträda verkningsfullare än hittills. Men att föreskriva, att fattigvårdsstyrelsen i dessa fall mer än eljest bör anlita förebyggande åtgärder eller annorledes träda emellan, synes ej vara lämpligt. Det överensstämmer icke med fattigvårdens uppgift, som är att lämna hjälp i mån av behov, lika för alla slag av nödlidande, att den skulle på ett alldeles särskilt sätt taga sig an vissa klasser av sådana, här dem, som genom försörjarens brott råkat i trångmål. Härmed är dock icke sagt, att det av fångvårdsstyrelsen framlagda spörsmålet icke ur andra synpunkter än fattigvårdens är förtjänt av beaktande, men frågan, huru verksamheten till skyddande av för brott dömda personers familjer, vilken fråga på det närmaste sammanhänger med ordnandet i sin helhet av skyddsverksamheten för frigivna och med dem likställda, skall ordnas, torde icke lämpligen böra i detta sammanhang upptagas till behandling. Vad särskilt angår barnens ställning, lärer den kunna röna inverkan av de förslag, vilka komma att framställas i det betänkande angående barnavården, som kommittén har att avgiva.»

Departementschefen.

Vad kommittén sålunda anfört synes mig böra godtagas.

5 KAP.

Om bidrag till fattigvården.

39 §.

Sättet för fattigvårdskostnadernas bestridande. 39 §.

Enligt den officiella statistiken uppgingo kommunernas *utgifter* för fattigvården år 1874 till 6,492,797 kr., år 1907 till 20,439,558 kr. och år 1914 till 28,797,170 kr.

Fattigvårdssamhällenas *inkomster* av hyror, arrenden, räntor å värdepapper m. m. samt bidrag av donationsfonder m. m. uppgingo enligt kommittén tillhandakomna uppgifter år 1907 till sammanlagt 1,038,680 kr.; samma år inflöto av böter 43,463 kr., av understödstagares arbete och försålda produkter 847,615 kr., av understödstagares egendom, som tillfallit kommunerna, 241,960 kr.; ersättning för lämnad fattigvård har nämnda år erhållits av enskilda personer med 238,781 kr., av staten med 215,813 kr. och av fattigvårdssamhällen med 379,671 kr. Såsom övriga inkomster år 1907 har upptagits 209,394 kr., därav en del utgör hundskattemedel och en del kollekter och frivilliga gåvor. Av kommunalskatten har samma år 15,711,132 kr. gått till fattigvården, motsvarande 81,3 % av kommunernas samtliga inkomster för fattigvården.

Kommittén har i 39 § föreslagit ett stadgande av innehåll, att kostnaderna för fattigvården skola, i den mån de ej kunna täckas med avkastningen av fattigvårdssamhällets för fattigvården avsedda fastigheter och kapital, inflytande bötesmedel, gåvor och andra dylika inkomster, bestridas genom tillskott efter de grunder, som för kommunalutskylders utgörande i allmänhet äro stadgade.

Detta stadgande överensstämmer väsentligen med 33 § fattigvårdsförordningen.

Yttrande.

Kammarrätten anmärker, att det föreslagna lagrummets ordalydelse synes giva vid handen, att fattigvårdskostnaderna, i den mån omförmälda, i paragrafen angivna inkomster befunnes otillräckliga, skulle bestridas uteslutande genom kommunalutskylder, uttagna efter de grunder, som för dylika utskylder »i allmänhet» äro stadgade, vadan kommunens övriga inkomster icke finge tagas i anspråk för gäldande av ifrågakomna utgifter. Då något sådant uppenbarligen icke avsetts med nu förevarande stadgande, utan självfallet även andra kommunens inkomster böra

kunna anlitas för täckande av fattigvårdskostnaderna, vilka ingå i kommunens allmänna utgiftsstat, anser kammarrätten en omredigering av paragrafen i enlighet med vad nu är sagt vara erforderlig.

Departementschefen.

Då i huvudsak samma stadgande finnes upptaget i fattigvårdsförordningen och detta ej föranlett tvekan, synes mig den föreslagna lydelsen kunna bibehållas.

Tillskottsavgifter från fabriker m. m.

Gällande fattigvårdsförordning upptager i 34 § en särskild form för bidrag till fattigvården, nämligen skyldighet för fabriksägare och industridkare med ett större antal arbetare samt innehavare av jord å landet, som i sin tjänst antagit statfolk eller å sina ägor upplåtit bostäder åt så kallade backstugusittare eller inhyseshjon, att utgöra en så kallad tillskottsavgift enligt i sagda lagrum meddelade bestämmelser.

Kommittén.

Kommittén har i förslaget ej upptagit några motsvarande bestämmelser och till stöd härför huvudsakligen åberopat följande: År 1907 hade tillskottsavgift utgått endast i 10 fattigvårdssamhällen; stadgandet om tillskottsavgift kunde således i stort sett anses sakna praktisk betydelse. Nämnda stadgande avsåge att rättvisare fördela fattigvårdsbördan inom kommunen, men ojämnhet härutinnan kunde verksamt träffas och upphävas endast genom en omläggning av den kommunala beskattningen, och för nyssnämnda ändamål borde en så föråldrad och olämplig anordning som den förevarande ej bibehållas. Denna anordning åsyftade emellertid även att i någon mån reglera inflyttandet av mindre försörjningsdugliga personer, i det densamma utgjorde ett medel att inverka på egendomsägare, så att de förhindrade dylik inflyttning. Bestämmelsen om tillskottsavgift vore sålunda att betrakta som ett sätt att fördela fattigvårdstungan även mellan olika kommuner, men frågan härom borde tydligen ordnas icke genom att på varjehanda sätt hindra den fria flyttningen utan genom reglerandet av hemortsrätten och ansvarigheten mellan samhällena inbördes för utgiven fattigvård.

En övergångsbestämmelse har dock synts kommittén vara av nöden, så att överenskommelse eller föreskrift om tillskottsavgift enligt 1871 års fattigvårdsförordning, som är gällande vid den nya lagens ikraftträdande, kan fortfara att gälla under den för överenskommelsen eller föreskriften bestämda tiden, vilken enligt förordningen är 5 år, därest ej fattigvårdssamhället och egendomsinnehavaren åsämjas, att den före denna tids utgång skall upphöra att tillämpas. Kommittén har därför upptagit ett dylikt övergångsstadgande (91 § 2 mom.).

Yttrande. En fattigvårdsstyrelse har påyrkat bibehållande av föreskriften om tillskottsavgift, tills annan lag reglerat de i 34 § fattigvårdsförordningen angivna förhållanden.

Departementschefen. Vad kommittén anfört till stöd för borttagande av stadgandena om tillskottsavgift synes mig riktigt och får jag därför förorda dess förslag härom. Genom den föreslagna övergångsbestämmelsen har sörjts för att nu gällande överenskommelser eller föreskrifter kunna bibehållas till bestämd tid.

Ojämnheten i fattigvårdskostnadernas tryck i olika kommuner. Kommittén lämnar i sina motiver en framställning av det bekanta och särskilt under senare tid av statsmakterna ofta uppmärksammade missförhållandet, att de kommunala bördorna och därvid icke minst fattigvårdskostnaderna trycka synnerligen ojämnt i olika kommuner. Rörande de av kommittén i detta hänseende insamlade uppgifter hänvisas till kommitténs betänkande (motiverna sid. 179 o. f. samt del III sid. 263 o. f.). Härvid framträder dels en bestämd skillnad mellan landskommuner och städer, vilka senare äro vida gynnsammare ställda än landet i detta hänseende, och dels mellan landskommunerna inbördes. Av de från kommunerna till kommittén inkomna uppgifterna framgår, att orsakerna till att fattigvårdsbördan i en del kommuner blivit så tyngande äro rätt skiftande. I synnerligen många fall anföres emellertid, att vården av sinnessjuka eller sinnesslöa varit en dylik orsak. Eljest anföras såsom skäl: ringa skatteförmåga, bristen på industri, dryga kostnader för anläggning av anstalt eller att lösa arbetare av en eller annan anledning dragits till kommunen och sedan där fallit fattigvården till last. I några fall säges, att en industriell rörelse nedlagts och lämnat kvar understödsbehövande inom kommunen.

Kommittén. Såsom en allmän iakttagelse kan, säger kommittén, angivas, att det större eller mindre trycket av fattigvården i allmänhet sammanhänger med kommunernas ekonomiska ställning i övrigt. Där industrien eller den ekonomiska utvecklingen i allmänhet tagit mera fart, blir trycket av fattigvården mindre, även om fattigvårdskostnaderna absolut taget stiga. I ekonomiskt efterblivna kommuner och särskilt sådana, där utflyttningen vare sig till utlandet eller till städerna och industriorterna tagit större omfattning, ökas ock tungan av fattigvården. Så till vida sammanfalla orsakerna till fattigvårdsbördans tyngd med orsakerna till de kommunala bördornas tyngd i allmänhet. Det visar sig ock, att i fråga om fattigvården, liksom i avseende å de kommunala bördorna i allmänhet, det är en del företrädesvis jordbruksidkande smärre kommuner, som hava det sämst.

I riksdagen har, framhåller kommittén, upprepade gånger fråga varit uppe om åtgärder till utjämnande av de kommunala skattebördorna, därvid man även särskilt tänkt på fattigvårdskostnaderna. Sålunda berördes denna fråga i *riksdagens skrivelse den 12 maj 1905*, som närmast föranledde tillsättandet av fattigvårdslagstiftningskommittén. I nämnda skrivelse framhölls bland annat, att det vore av betydelse ej mindre för den hjälpbehövande än även för dem, som hade att genom fattigvård bringa hjälp, att fattigvårdsbördan kunde bäras utan känning av allt för hårt tryck, men att i detta avseende torde vara illa ställt i många delar av vårt land, och att i åtskilliga orter fattigvårdstungan vore rent av olidligt tryckande. För avhjälpande av detta missförhållande borde enligt riksdagens åsikt den staten redan nu i vissa fall åliggande skyldigheten att gottgöra fattigvårdssamhälle dess kostnader utsträckas, varvid särskilt nämndes det fall, då en person länge varit borta från den kommun, där han hade hemortsrätt. Det syntes riksdagen vidare lämpligt, att staten, som genom sin hospitalsverksamhet m. m. för kommunerna underlättade vården av abnorma fattiga personer, finge sig ålagt att ersätta kommunernas kostnader för underhåll och vård av sinnesslöa personer och fallandesjuka och med dylika personer jämförliga.

I *skrivelse den 3 juni 1908* begärde *riksdagen* vidare, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt låta anställa en allsidig utredning rörande vilka kommuner, som ägde alltför ringa ekonomisk bärkraft i förhållande till dem ålagda skyldigheter för ändamål, de där tillika kunde anses vara statsändamål, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen gåve anledning.

På grund härav hava inom finansdepartementet tillkallats sakkunniga personer att biträda med utförandet av de arbeten, som kunde anses erforderliga för lösningen av kommunalskattefrågan. Dessa sakkunniga de s. k. kommunalskattekommitterade, hava dock ännu icke slutfört sitt uppdrag.

Slutligen erinrar kommittén, att Kungl. Maj:t vid 1912 års riksdag, i ändamål att bereda de mest betungade kommunerna en provisorisk lättnad, begärt ett anslag å 600,000 kronor att enligt närmare angivna grunder utdelas till sådana landskommuner och köpingar, där ett mera stadigvarande, synnerligen betungande skattetryck vore rådande, men att Kungl. Maj:ts förslag blev av riksdagen avslaget.

Efter att hava redogjort för vad sålunda inom riksdagen förekommit, framhåller kommittén, att det för ett fattigvårdssamhälle, vars medlemmar äro över hövan betungade i skatteavseende, möter stora svårig-

heter att ordna fattigvården på ett tillfredsställande sätt och att trycket av fattigvårdsbördan ytterst går ut över de fattiga. Kommittén erinrar vidare om att densamma icke funnit sig böra ur utjämningssynpunkt föreslå fattigvårdens överflyttande i sin helhet på staten eller på större kommunala enheter. Enligt kommitténs mening följer dock ingalunda härav, att icke såväl staten som dessa större kommunala enheter böra i högre grad än nu är fallet lämna sin medverkan, särskilt ekonomiskt, till förverkligande av fattigvårdens uppgifter, varigenom även de kommunala bördorna i viss mån lättas och ojämnheten blir mindre tryckande.

Sedan kommittén härefter erinrat om de fall, i vilka staten bör ersätta kommunerna deras utgifter för fattigvård nämligen vid fattigvård åt utlänningar samt personer, vilkas hemortsrätt ej kan utrönas eller som länge varit borta från kommunerna, (se 60 § i Kungl. Maj:ts förslag), framlägger kommittén i 40 och 41 §§ nya och särdeles betydelsefulla bestämmelser, varigenom kostnaden för vård av vissa abnorma och sjuka överflyttas på landstingen.

Med hänsyn till det resultat, vartill kommittén kommit beträffande å ena sidan sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, vilka omförmälas i 40 §, ävensom tuberkulösa och vanföra, som avses i 41 § 1 mom., samt å andra sidan övriga kroniskt sjuka, om vilka stadgas i 41 § 2 mom., behandlas 40 § och 41 § 1 mom. tillsammans. De över dessa lagrum avgivna yttranden avse dock delvis även 41 § 2 mom.

40 § och 41 § 1 mom.

Kostnaden för fattigvård åt sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra. 40 § och 41 § 1 mom.

I 40 § föreslår kommittén ett stadgande av följande innehåll: »Har fattigvårdssamhälle för person, som är i behov av fattigvård enligt 1 §, erlagt avgift för vård å statens anstalt för sinnessjuka, för vilken ersättning ej kunnat uttagas av den vårdade eller för honom försörjningspliktig person; och äro ej sådana omständigheter för handen, att gottgörelse för vården enligt vad i 62 § sägs skall lämnas av staten, då äger det samhälle, där den vårdade har hemortsrätt eller som jämlikt 51 § eljest har att svara för sagda avgift, att därför utfå gottgörelse av det landsting, inom vars område fattigvårdssamhället är beläget. Lag samma vare beträffande avgift för vård, som lämnats å anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken tillhör landsting eller stad, som ej deltager i landsting, eller å enskild anstalt för sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken åtnjuter statsbidrag eller blivit av Konungen för ändamålet godkänd.»

Vidare föreslår kommittén i 41 § 1 mom.: »Där fattig för vård intagits å anstalt för tuberkulösa eller för vanföra, vilken åtnjuter statsbidrag, gäller om fattigvårdssamhälles rätt att utfå gottgörelse för utgiven vårdavgift vad i 40 § sägs».

Kommittén.

Rörande antalet understödstagare av dessa grupper, deras vårdande samt kostnaderna härför finnas åtskilliga uppgifter dels i del III av kommitténs betänkande dels i motiverna till 4 kap. av förslaget till fattigvårdslag (sid. 138—156) dels ock i motiverna till föreliggande kapitel. I sistnämnda sammanhang anför kommittén i huvudsak följande:

»Kommunernas utgifter för vården av sinnessjuka och sinnesslöa utgöra en mycket betydande del av deras fattigvårdskostnader. Av den statistiska redogörelsen (del III sid, 254 o. f.), framgår att år 1907 kommunernas kostnader för vård av dessa kategorier av hjälpbehövande ensamt å kommunerna ej tillhöriga anstalter utgjort för *sinnessjuka* 960,047 kronor och för *sinnesslöa* 141,674 kronor. I procent av totalkostnaderna för understödstagarnas vård och underhåll utgjorde detta, för de sinnessjuka 6,7 % och för de sinnesslöa 1 %. Dessa belopp äro dock, vad särskilt de sinnessjuka angår, icke något fullständigt uttryck för den kostnad, vården av dessaådraga kommunerna. Av vårdkostnaden för de sinnessjuka komma nämligen på städerna endast 216,164 kronor, under det på landsbygden falla ej mindre än 743,883 kronor. Detta beror därpå, att de större stadskommunerna inrättat egna sinnessjukanstalter, antingen fristående eller i förbindelse med fattigvårdsanstalterna, och att utgifterna för dessa ej ingå i nämnda kostnader. Härtill kommer, att ett stort antal sinnessjuka erhållit vård annorstädes än å de för sådana avsedda anstalter. Å fattigvårdsanstalterna vårdades sålunda (del III sid. 412) icke mindre än 2,042 sinnessjuka, varav 1,465 kommo på städernas anstalter. I egna eller andras hem försörjdes 1,107. Utackorderingskostnaden för sinnessjuka fattiga utgjorde (del III sid. 198) i medeltal på landsbygden 213 kronor 60 öre och i stadskommunerna 220 kronor 44 öre, under det att vårdavgiften för sinnessjuka å statens anstalters tredje klass uppgick till 200 kronor 75 öre om året. Av de sinnesslöa vårdades å fattigvårdsanstalter 1,541, varav på landsbygdens 1,124 och i städernas 417. I egna eller andras hem vårdades ej mindre än 2,678. Medelkostnaden för vård å anstalt av understödstagare i allmänhet utgjorde för fattiggårdarna på landsbygden 153 kronor och i städerna 192 kronor; för fattighusen ställde den sig vad landet angår något lägre (del III sid. 233). Man har alltså i fråga om kostnaderna för den kommunala anstaltsvården för nu förevarande kategorier att räkna med minst dessa siffror. Vid utackordering lärer, vad angår de sinnesslöa, kostnaderna ställa sig något lägre än för de sinnessjuka.

En annan grupp av understödstagare, som bör behandlas i detta sammanhang och som även omnämnes i riksdagens skrivelse den 12 maj 1905, är de *fallandesjuka*. Dessas antal uppgives (del III sid. 419) för år 1907 till 706, av vilka 386 vårdades i egna eller andras hem; i fattigvårdsanstalt voro intagna 271, i sjukvårdsinrättning 40 och å annan anstalt 9. Rörande kostnaden för dessa finnas inga specifika uppgifter; men man kan antaga, att den är i medeltal något högre än för de sinnessjuka. Avgifterna på specialanstalter, avsedda för dylika patienter, uppgå nämligen i regel till 300 kronor per år.

En mycket betydande del av kommunernas fattigvårdskostnader utgår för vården av sådana fattiga, som lida av kroniska sjukdomar. Bland dessa märkas i första rummet de *tuberkulösa*. Medelkostnaden för utackordering av tuberkulösa fattiga utgjorde, enligt de till kommittén ingångna uppgifterna (del III sid. 198), år 1907 icke mindre än 297 kronor 34 öre i stadskommunerna och 214 kronor 9 öre på landsbygden. Då man betänker, att antalet varaktigt försörjda understödstagare, som voro tuberkulösa, samtidigt utgjorde (del III sid. 189) i städerna 2,015 och på landsbygden 1,055, varav dock visserligen nära hälften försörjdes i hemmen och därför kan antagas vara försörjd för en vida billigare kostnad än den ovan angivna, inses, att en lättnad i kommunernas kostnader för dessa måste spela en ganska stor roll. Och även här gäller vad som sagts om de sinnessjuka, att ifrågavarande kostnader höra till dem, som drabba synnerligen ojämnt, och att således en lättnad på detta område bör väsentligt bidraga till att lindra trycket av fattigvården i kommuner, där det kännes svårast.»

Vad beträffar de *vanföra* erinrar kommittén, att ett stort antal sådana tillkommit genom barnförlamningsepidemierna samt att det antages, att i landet skall finnas minst 8,000 vanföra under 15 år; hur många som finnas ovanför denna ålder kan ej uppgivas. Den allra största delen av dessa äro fattiga. Ur de av kommittén rörande vanförevården lämnade uppgifter må anföras följande:

För vården av vanföra verka på enskilt initiativ bildade föreningar i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg. Vid de av dessa föreningar inrättade vanföreanstalterna i nämnda tre städer finnas å sjukavdelningarna för närvarande platser för 140 patienter; därjämte behandlas vid de där anordnade poliklinikerna sådana fall, där anstaltsvård ej är behövlig. I den till anstalterna hörande arbetsskolan finnas platser för 148 interna, d. v. s. fullt underhållna, elever och 67 platser för externa sådana. Staten har till dessa anstalter lämnat, förutom byggnadshjälp vid olika tillfällen, dels ett anslag för beredande av undervisning vid anstalternas skolavdelningar, dels ett anslag till den kliniska behandlingen samt för medellösa vanföras och deras vårdares resor till anstalterna; härutöver har staten också vidtagit särskilda åtgärder och anvisat medel för beredande av provisorisk vård åt sådana, som till följd av de senaste årens barnförlamningsepidemier drabbats av vanförhet. Till underlättande av vanföras vård lämnas ock bidrag från landstingen. Kostnaderna för behandlingen å anstalternas sjukavdelningar av fattiga vanföra äro i allmänhet så fördelade, att av dagkostnaden, beräknad till 3 kronor, staten betalar 1 krona 50 öre, vederbörande landsting 1 krona och fattigvårdssamhället 50 öre. Men härtill kommer kostnaden för bandage, vilken är ganska dryg; till bestridande av denna kostnad lämnas bidrag av en del landsting, men i övrigt utgöres den av kommunerna. Ett landsting har förbundit sig att för medellösa patienter betala hela vårdkostnaden till den del, den ej gottgöres av staten. Vad angår skolavdelningen lämnar staten ett fixt anslag för varje elev. Därjämte lämnas bidrag av landstingen även till dem, som tillhöra denna avdelning. Samtliga här angivna åtgärder avse allenast sådana fall av vanförhet där vanförheten anses kunna genom behandling i viss mån hävas. För asylfallen finnas inga anstalter, och sådana är det ej heller nu avsett att inrätta, utan torde dessa komma under samma kategori som kroniskt sjuka. Med bidrag från

insamlade, till Kungl. Maj:t överlämnade medel har planerats att i samband med vanföreanstalterna anordna s. k. skol- och uppfostringshem för vanföra barn i eller under skolåldern, till vilka hem även lämnats statsanslag. Till platserna å dessa har man tänkt sig, att staten skall betala en krona om dagen samt landstinget 20 kronor och kommunen 10 kronor i månaden.

Kommittén erinrar i sitt betänkande om att svenska fattigvårdsförbundet hos Kungl. Maj:t gjort framställning om åstadkommande av *utredning i fråga om uppdelning av sinnessjukvården* mellan staten och landstingen, eventuellt angående statsbidrag till den icke statliga offentliga sinnessjukvården, och om de övriga åtgärder, som i samband därmed måste vidtagas, i syfte att den offentliga sinnessjukvården snarast möjligt måtte bliva så ordnad, att varje sinnessjuk omedelbart kunde erhålla den vård, hans tillstånd krävde, samt att Kungl. Maj:t uppdragit åt medicinalstyrelsen att, efter samråd med tillkallade sakkunniga, verkställa en dylik utredning. Vidare redogör kommittén för *riksdagens skrivelse* till Kungl. Maj:t *den 20 maj 1905,* däri riksdagen anhöll om utredning, huruledes förbättringar, där de så erfordrades, måtte kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården, samt medicinalstyrelsens häröver den 23 april 1906 avgivna yttrande, däri bl. a. förordades statsbidrag för kommunal sinnessjukvård, föreskrifter om avskiljande av sinnessjuka från andra understödstagare samt rörande villkoren för deras utackordering på fattigvårdens bekostnad, ävensom kontroll från statens sida genom särskilda fattigvårdsinspektörer.

Kommittén framhåller, att densamma genom förslagets bestämmelser i 32, 29 och 44 §§ sökt tillgodose medicinalstyrelsens önskemål beträffande sinnessjukas avskiljande och utackordering ävensom kontrollen. Kommitténs åsikt i fråga om statsbidrag framgår av det följande.

I sin motivering till 40 § anför kommittén bl. a.: Sammanställer man de i det föregående refererade siffrorna å kostnaderna för kommunernas vård av fattiga sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, finner man, att kostnaderna för vården av nu nämnda slag av fattiga uppgå till ganska betydande belopp, även om totalkostnaden icke i och för sig representerar någon större del av fattigvårdsbudgeten i dess helhet. Men deras betydelse för ojämnheten i fattigvårdsbördan är vida större än som framgår av dessa totalkostnader. Kostnaden för varje särskild individ är nämligen i jämförelse med den för en vanlig understödstagare så mycket större, att tillvaron inom en mindre kommun av en eller flera dylika understödstagare nedtynger denna kommuns budget på ett synnerligen kännbart sätt. Kommittén anför vidare:

»Uppenbart är, att ett avlyftande av eller väsentligt lättande av utgifterna för vård av sinnessjuka skulle i fråga om utjämnande av fattigvårdstrycket på kommunerna hava en ej ringa betydelse. Vad beträffar sättet för lättande av kommunernas bördor för vård av dessa personer synes riksdagen närmast hava tänkt sig denna lättnad så, att staten skulle lämna kommunerna gottgörelse för deras kostnader för vården av sinnesslöa, fallandesjuka och »med dylika personer jämförliga». Mot ett sådant sätt att ordna saken föreligger emellertid den mycket viktiga betänkligheten, att någon norm för ett rättvist bestämmande av denna ersättning icke kan angivas. Detta är så mycket mera av vikt med avseende å de kategorier, om vilka här är fråga, som erfarenheten giver vid handen, att den vård, varav de äro i behov, är av mycket växlande beskaffenhet, något som också gäller om den vård, vilken bestås dem och som på många håll ännu lämnar mycket övrigt att önska. Tydligen är det ej lämpligt, att staten utgiver gottgörelse för en vård, som är av underhaltig beskaffenhet, och detta kanske med belopp, som i allt fall kunna bliva ganska dryga.

Av 4 kap. inhämtas, att kommittén ansett, att möjligheterna till anstaltsvård för de abnorma böra på allt sätt befordras, genom att staten och landstingen samt de städer, som ej deltaga i landsting, och i allmänhet de större kommunerna samarbeta för att bereda tillgång till allt flera anstaltsplatser för såväl sinnessjuka som sinnesslöa, i sammanhang varmed kommittén har antytt, att staten torde böra lämna bidrag till vården av sinnessjuka även på landstingens och de större kommunernas anstalter. Frågan härom är, såsom också framhållits, för närvarande föremål för övervägande. I den mån en utveckling av anstaltsvården för de sinnessjuka kan komma att äga rum, lättas givetvis trycket för kommunerna av vården om de fattiga sinnessjuka. Vad som emellertid, alldeles oavsett anstaltsfrågans lösning, redan nu kan göras i sistberörda syfte är, att kommunerna befrias från gäldande av de kostnader för hospitalsvården, som nu vila på dem.

Det synes vid ett sådant avlyftande ligga närmast till hands att i stället lägga dessa kostnader på de större kommunala enheterna landstingen. Härigenom komme de städer, som icke deltaga i landsting och vilka redan i ganska stor omfattning anordnat sinnessjukanstalter, att fortfarande liksom hittills bära ansvarigheten för vården å dessa anstalter. För de skattskyldiga inom landstingsområdena komme en sådan anordning icke att innebära någon ändring i vare sig grunderna för kostnadernas utgående eller deras belopp, utan allenast en jämnare fördelning av dem mellan de särskilda kommunerna inom området. Därest vid ett blivande ordnande av sinnessjukvården utvecklingen skulle gå till ett sådant samarbete mellan staten och landstingen, som ovan antytts, komme en sådan fördelning av ansvarigheten för kostnaderna, som nu framhållits, att väl ansluta sig härtill. Vad här sagts om en överflyttning på landstingen av kommunernas kostnader för hospitalsvården bör uppenbarligen, såsom också här förutsatts, kunna gälla även med avseende å kostnaderna för vården av sinnessjuka på anstalter, som upprättats av landstingen själva. Däremot har det icke ansetts böra utsträckas till att omfatta jämväl enskilda dylika anstalter, å vilka kostnaderna i allmänhet ställa sig synnerligen höga och som därför ej heller torde anlitas för fattiga sinnessjuka; där så i något fall skulle äga rum, synes det samhälle, som anlitar en sådan anstalt, böra självt svara för kostnaden.

Även med avseende på de sinnesslöa synas riksdagens önskningar kunna och böra på det sätt förverkligas, att landstingen övertaga kommunernas kost-

nader för anstaltsvården åt dessa. Detta synes böra äga rum vare sig de vårdas på anstalter, som upprättats och underhållas av landstingen — några statsanstalter av detta slag finnas icke — eller på enskilda anstalter, som åtnjuta statsunderstöd eller blivit av staten godkända; de enskilda anstalterna intaga nämligen här enahanda ställning som landstingens. Jämväl för de fallandesjuka, i den mån de vårdas å för dem avsedda anstalter, som blivit av staten godkända eller erhålla statsbidrag, böra landstingen, såsom de redan delvis gjort, påtaga sig vårdkostnaden.

Om dessa åtgärder genomföras, har otvivelaktigt därmed tagits ett mycket väsentligt steg till undanrödjande av olägenheterna i fattigvårdskostnadernas tryck inom de smärre kommunerna. I den mån tillfälle till anstaltsvård utvidgas, befrias kommunerna alltmera från nödvändigheten att bestå de abnorma en dyr, men ändock ofta nog otillfredsställande vård i hemmen eller på fattigvårdsanstalterna. Och genom landstingens övertagande av avgifterna för dessa fattigas vård å specialanstalterna, i den mån dessa nu drabba kommunerna, beredas dessa en direkt lättnad. Dessa lindringar komma utan tvivel att kännas ej minst av de smärre kommuner, vilka hava att dragas med kostnader för vård av abnorma fattiga.»

Uti motiveringen till 41 § 1 mom. anför kommittén i fråga om de *tuberkulösa* bland annat:

»Liksom beträffande de abnorma synes det i fråga om sådana tuberkulösa, vilkas vårdande eljest på grund av deras nödställda belägenhet åligger fattigvårdssamhällena, vara lämpligt att överflytta kostnaderna för vården uti statsunderstödda anstalter, i den mån de ej bestridas av staten, helt och hållet på landstingen. Även här gäller, att dessa kostnader till beloppet måste bliva helt och hållet oberoende av en dylik åtgärd, vilken endast skulle innebära deras överflyttande från primärkommunerna till den bärkraftigare länskommunen; och tillika skulle den innebära ett väsentligt steg i riktning att utjämna fattigvårdstungan.»

I fråga om de *vanföra* finner kommittén det uppenbart, att det allmänna bör än vidare än som skett ingripa till lindrande av kommunernas kostnader för fattiga av ifrågavarande kategori. Kommittén fortsätter:

»Detta är så mycket mer angeläget, som de vanföra förekomma mycket ojämnt; i en kommun kan finnas ett jämförelsevis stort antal, under det i flera andra kommuner i samma län inga sådana finnas. De hittills vidtagna åtgärderna hänföra sig ock egentligen till de fall, som kunna förbättras, varemot vården av de övriga, för så vitt fråga är om fattiga, helt och hållet vilar på kommunerna. Ordnandet av denna angelägenhet är emellertid ännu allenast i sin begynnelse; vanförevården är dock stadd i en livlig utveckling, och vad som redan gjorts synes giva löfte om att de vanföras behov av vård m. m. skall kunna allt bättre tillgodoses. Kommittén anser emellertid fullgoda skäl föreligga, att, i den mån vård å de för dem avsedda anstalterna kan åt fattiga av detta slag beredas, denna vård bör, likasom med avseende på de tuberkulösa, överflyttas å landstingen, där den ej gottgöres av staten. Landstingen böra således övertaga den del av dagkostnaden för fattiga vanföra, som nu utgöres av kommunerna, å anstalternas såväl sjuk- som skolavdelningar ävensom kostnaden för bandage, där sådana behövas.»

Innan jag övergår till de över förevarande delar av kommitténs förslag avgivna yttranden, vilka delvis avse även 2 mom. av 41 § i förslaget, bör nämnas, *att* enligt nämnda moment 1 stycket landsting, som upprättat anstalt för personer, vilka lida av annan kronisk eller obotlig sjukdom än i 1 mom. sägs, må för vård av å sådan anstalt intagna fattiga sjuka fastställa en avgift, ej överstigande $^3/_4$ av vårdkostnaden; *att* enligt 2 stycket av samma moment, där fattigvårdssamhälle åt kroniskt eller obotligt sjuka å särskild anstalt eller å en vid fattigvårdsanstalt anordnad särskild avdelning berett tillfredsställande vård, det samhälle, som ansvarar för vårdkostnaden, må av vederbörande landsting erhålla gottgörelse med $^1/_4$ av det belopp, vartill nämnda kostnad visas hava uppgått; *att* kommittén föreslagit att genom ändringar i gällande författningar angående dövstum- och blindundervisningen befria kommunerna från de anstaltsutgifter, som de nu hava att utgiva för dövstummas och blindas underhåll vid för dem avsedda skolor; *samt att* kommittén beräknat, att genom överflyttande på landstingen, helt eller delvis, på sätt kommittén föreslagit, av kostnaderna för vård av sinnessjuka, sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa, vanföra, dövstumma, blinda och kroniskt eller obotligt sjuka skulle kostnaderna för kommunernas fattigvård nedbringas med inemot 3 miljoner kronor, därvid kommittén emellertid framhållit, att eftersom fattigvårdskostnaderna för varje till någon av dessa kategorier hörande individ äro proportionsvis höga, ett avlyftande av dessa kostnader särskilt för en stor del smärre, mera betungade kommuner komme att medföra en avsevärd lättnad, vadan de föreslagna åtgärdernas verkan i riktning att lätta fattigvårdsbördan för särskilt tryckta kommuner med all säkerhet måste skattas högre än som utmärktes genom kommitténs approximativa beräkning. Jag återkommer längre fram (sid. 235) till kommitténs uttalanden angående den ekonomiska betydelsen av dess förslag i dessa delar.

För kommitténs ställning till frågan om direkt tillskott av staten till genom fattigvårdskostnader särskilt betungade kommuner kommer redogörelse att i det följande lämnas.

Yttranden. 40 och 41 §§.

Kommitténs förslag i 40 och 41 §§ avstyrkes av *landstinget och förste provinsialläkaren i Gottlands län* samt av *landstingen i Värmlands, Örebro* och *Jämtlands län,* vilka anse, att kostnaderna i fråga böra bestridas av staten. Sistnämnda landsting anför bl. a.: Utjämning av skattetrycket kan icke nås på den av kommittén anvisade vägen. Kommuner finnas, där fattigvården är synnerligen betungande utan att förorsakas av avgifter för vård av sinnessjuka m. fl. Förslaget skulle för dessa

ej medföra någon lättnad, tvärtom skulle de få vidkännas ökad landstingsskatt, medan i stället andra kommuner med ett stort antal sinnessjuka, men i övrigt små utgifter för fattigvård, skulle njuta en otillbörlig lättnad. Kostnader, som landstinget skall vidkännas, bliva alltid proportionsvis mycket högre än om de utgöras av den enskilde eller primärkommunen. De ifrågasatta ökade kostnaderna skulle för landstingen bliva så betungande, att deras ekonomiska bärkraft ej skulle räcka till för övriga nödiga utgifter. Ett landstingens deltagande i kostnaderna för fattigvården skulle kräva ändring i 1 § landstingsförordningen.

Även *socialstyrelsen* anser, att de olika former av vårdbehov, som åsyftas i 40 och 41 §§, äro av den beskaffenhet, att de synas särdeles väl ägnade att tillgodoses av staten. Därest de ej läggas å staten, borde denna enligt styrelsens åsikt medelst bidrag lindra de somligstädes sannolikt ganska betungande bördor, som ifrågavarande förpliktelser skulle medföra. Utan kraftig hjälp från statens sida kunde man, anser styrelsen, ej heller förvänta att inom rimlig tid få ifrågavarande former av fattigsjukvården ordnade på tillfredsställande sätt.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län finner de i 40 § omförmälda arterna av anstaltsvård utgöra ett lämpligt föremål för statens ingripande. — Två fattigvårdsstyrelser och en länsman uttala sig för sinnessjukvårdens bekostande av staten och en av dessa styrelser anser detsamma böra gälla om sinnesslövården.

Från ett par städer anmärkes, att förslaget innebär en orättvisa mot de kommuner, som ordnat sin anstaltsvård och nu komma att bidraga jämväl till vårdkostnader för andra kommuners sjuka fattiga.

I övrigt hava de hörda myndigheterna i allmänhet lämnat förslaget utan anmärkning eller förklarat sig godkänna dess principer.

Kammarrätten anför om bestämmelserna i 40 och 41 §§:

»Det är att hoppas, att — såsom därmed åsyftats — här avsedda anordningar skola ej allenast verka utjämnande på kommunernas fattigvårdskostnader utan även kraftigt främja en bättre och mera tidsenlig omvårdnad av de behövande, varom här är fråga. Att beskaffenheten av den vård, som i enskilda hem och å fattigvårdsanstalter för närvarande bestås vissa kategorier av dessa behövande, alltför ofta ingalunda kan anses fylla ens ett synnerligen blygsamt mått utan i stor utsträckning måste betraktas såsom särdeles otillfredsställande, torde vara allmänt erkänt, och kommitténs ifrågavarande reformplan synes därför kammarrätten förtjäna största beaktande. Beloppet av de fattigvårdskostnader, som genom här avsedda anordningar skulle avlyftas primärkommunerna, har av kommittén uppskattats till inemot tre miljoner kronor årligen. Det är givetvis icke möjligt att med någon större sannolikhet kunna förutsäga verkningarna ur utjämningssynpunkt av kommitténs ifrågavarande reformförslag, och någon enighet härutinnan har ej heller varit rådande bland de i ärendet hörda vederbörande.

Lika med kommittén håller emellertid kammarrätten för sin del före, att de föreslagna åtgärdernas verkan i riktning att lätta fattigvårdsbördan för särskilt tryckta kommuner måste skattas högre än som angives av kommitténs omförmälda approximativa beräkning, ett antagande, som grundas därpå, att eftersom fattigvårdskostnaderna för varje till någon av ifrågavarande grupper hörande individ äro proportionsvis höga, ett avlyftande av dessa kostnader särskilt för en stor del smärre, mera betungade kommuner komme att medföra en avsevärd lättnad.»

Efter att hava redogjort för de betänkligheter, som särskilt Jämtlands läns landsting framfört, förklarar kammarrätten sig desto mindre dela farhågorna, att landstingen genom här avsedda, nya förpliktelser skulle bliva oskäligt betungade, som den ifrågasatta anordningen ju endast innebär — om än med någon ökning av kostnaderna — dessas överflyttning från en mångfald smärre kommunala enheter till en desamma omfattande samfällighet.

Åtskilliga erinringar hava framställts mot förslaget av följande myndigheter:

Stockholms läns landsting anser, med hänsyn till ovissheten om beloppet av de kostnader, som, därest förslaget antages, komma att drabba landstingen, att åtminstone under någon övergångstid fattigvårdssamhällena borde bidraga till kostnaderna med någon viss del därav.

Östergötlands läns landsting anser, att nödiga kontrollbestämmelser böra stadgas till förekommande av att kommunerna godtyckligt överflytta så många som möjligt av sina fattiga på landstingets anstalter.

Hallands läns landsting föreslår, med instämmande av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet*, att ersättning jämväl skall erhållas för vård å kommuns anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka, som blivit av Kungl. Maj:t godkänd. Två fattigvårdsstyrelser uttala, att kommunerna borde få ersättning för vård av abnorma och sjuka å egna anstalter, så vitt dessa godkänts.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län anser, att då årslångt dröjsmål med intagning på sinnessjukanstalt av anmäld sinnessjuk icke är ovanligt, synes ersättning till kommun för vård av sinnessjuk böra utgå redan från det ansökning om intagning bifallits.

Kopparbergs läns landsting tillstyrker förslaget under förutsättning, att staten lämnar likformiga bidrag åt landstingen för vissa vårdanstalters byggande och upprätthållande samt i fall av behov förhindrar, att ekonomiskt svaga landstingsområden allt för hårt betungas.

Förste provinsialläkaren i Västerbottens län uttalar, att fattigvårdssamhället även bör erhålla gottgörelse för utlägg för den sjukes och hans vårdares resekostnader.

Beträffande 41 § 1 mom. föreslår *Hallands läns landsting* sådan ändring, att landstinget må, där fattig för vård intagits å genom landstingets försorg upprättad anstalt för tuberkulösa eller vanföra, fastställa en avgift, ej överstigande ¾ av vårdkostnaden, som vederbörande fattigvårdssamhälle har att erlägga för å sådan anstalt intagen fattig.

Pensionsstyrelsen anmärker, att stadgandet i 41 § 1 mom. rörande landstings ansvarighet för avgifter för vård av tuberkulösa och vanföra, vilket stadgande saknar motsvarighet i fråga om lasaretts- och kurortsvård och annan därmed jämförlig sjukvård, torde, såsom styrelsens sjukvårdande verksamhet för närvarande är ordnad, komma att medföra minskade utsikter för tuberkulösa och vanföra att erhålla sjukvård i annan form än fattigvård.

Departementschefen.

Frågan om beredande av lättnad i kommunernas fattigvårdsbörda är ett ämne, som länge stått på dagordningen, och alla torde vara ense därom, att åtgärder i sådan riktning måste vidtagas. Den närmast till hands liggande utvägen, vilken också av riksdagen antytts i dess skrivelse den 12 maj 1905, är att befria kommunerna från vissa utgifter för sjuka och abnorma understödstagare. Kommittén har med utgångspunkt härifrån i 40 § och 41 § 1 mom. föreslagit en dylik befrielse från vårdavgift för sinnessjuka, sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra i vissa anstalter, — varjämte kommittén beträffande kostnaden för vård av fattiga, som lida av annan kronisk eller obotlig sjukdom, ävensom av dövstumma och blinda föreslagit vissa andra lättnader, ett spörsmål till vilket jag nedan återkommer. I avseende å nu ifrågavarande kategorier sjuka och abnorma har kommittén så till vida gått en annan väg än den riksdagen tänkt sig, att kommittén föreslagit, att kommunerna skola få gottgörelse av landstingen för dessa vårdavgifter. De av kommittén härför anförda skäl delas av det vida övervägande flertalet av de i ärendet hörda vederbörande och jag anser mig också böra förorda kommitténs förslag härutinnan.

Vad beträffar farhågorna för landstingens oskäliga betungande får jag hänvisa till vad kammarrätten anfört därom, att anordningen i stort sett allenast innebär en omflyttning från kommunerna till det kommunerna omfattande landstingsområdet. Den från ett håll framkastade anmärkningen, att för anordningens genomförande en ändring skulle krävas i förordningen om landsting, kan jag icke dela.

Enligt förslaget skulle gottgörelse allenast utgå för vårdavgifter å dels statens anstalter för sinnessjuka, dels anstalt för sinnessjuka, sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken tillhör landsting eller stad, som ej

deltager i landsting, dels enskild anstalt för sinnesslöa eller fallandesjuka, vilken åtnjuter statsbidrag eller blivit av Konungen för ändamålet godkänd, och dels anstalt för tuberkulösa eller vanföra, vilken åtnjuter statsbidrag. Detta synes mig vara en lämplig begränsning. Att, såsom från vissa håll föreslagits, utsträcka landstingens ersättningsskyldighet ännu längre, och låta den omfatta vårdkostnaden å vissa kommunala anstalter eller tiden från det ansökan om intagning av sinnessjuk bifallits eller resekostnader till anstalten, finner jag åtminstone för närvarande ej böra förordas. I den mån, som antalet platser å ifrågavarande anstalter ökas, torde behovet av en utsträckning i förstnämnda båda avseenden bliva mindre.

Frågan om statsbidrag till landstingens sinnessjukanstalter är, såsom förut framhållits, under övervägande i samband med spörsmålet om ett ordnande genom samverkan mellan staten och landstingen av sinnessjukvården. Vid sådant förhållande lärer det icke böra ifrågakomma att här upptaga spörsmålet därom. Till anstalter för sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra, bland andra landstingens, i den mån sådana finnas, utgå, såsom av kommitténs redogörelse framgår, betydande statsbidrag. Spörsmålet om en eventuell ökning därav torde ej heller böra här upptagas till dryftande.

Sättet för landstingens övertagande av kostnaderna. Kommittén.

Rörande det förfaringssätt, som kommittén tänkt sig skola komma till användning vid sökande av ersättning från vederbörande landsting, hänvisas till stadgandet i 40 §. Kommittén anför i sina motiver härom:

»Beträffande sättet för landstingens övertagande av kommunernas här ifrågavarande kostnader kunde det möjligen tänkas, att landstingen direkt till anstalterna hade att utgiva dessa kostnader samt att, för dessas behöriga fördelning emellan de olika landstingen eller de städer, som ej deltaga i landsting, reglerna för hemortsrätten här gåves motsvarande tillämpning eller med andra ord att det infördes en läns- eller landstingshemortsrätt. En dylik anordning skulle emellertid medföra tämligen vittgående konsekvenser i avseende å lagstiftningen om fattigvården med därav följande olägenheter och torde icke heller låta sig genomföras utan ändring i bestämmelserna om landstingens funktioner och arbetssätt, vilket man i detta sammanhang bör undvika. En enklare utväg, vilken synes hava avgjort företräde, är därför att låta frågan om kostnadernas fördelning, d. v. s. vilken kommun och såsom följd därav vilket landsting kostnaden i ett givet fall bör drabba, fortfarande såsom hittills utageras mellan kommunerna. Landstingen hava allenast att utgiva ersättning för den kostnad, som efter ett sådant med eller utan rättegång träffat avgörande stannar på kommun inom dess område. Tillvägagångssättet blir alltså, att kommunen fortfarande såsom hittills svarar för de fastställda avgifternas erläggande till vederbörande anstalt, vilka avgifter äro att anse såsom av kommunen utgiven fattigvård. Frå-

gorna angående hemortsrätten och kommunernas inbördes ansvarighet för denna fattigvård lösas efter de vanliga reglerna; likaså blir det kommunerna, som hava att uttaga ersättning, där sådan kan fås, av den vårdades egna tillgångar eller för honom försörjningspliktiga personer. I de fall då, såsom framdeles närmare utvecklas, skyldighet till gottgörelse för av kommunen utgiven fattigvård skall åligga staten, har kommunen att göra denna rätt gällande. Endast för vad som slutligen drabbat kommunen har denna att utfå gottgörelse av sitt landsting. Landstinget har att självt eller genom sina organ pröva riktigheten av det framställda kravet samt bifalla eller avslå detsamma. I händelse av avslag bör kommunen hava rätt att, om den därtill finner skäl, utsöka sin fordran på gottgörelse genom Konungens befallningshavande (61 §).

Närmast erbjuder sig denna utväg att ordna förevarande angelägenhet såsom naturlig, då det gäller avgifter till statsanstalter eller andra anstalter, som icke tillhöra det landsting, som ersättningsskyldigheten åligger. Men den synes också utan svårighet kunna anlitas för avgifter till landstingets egna anstalter. Anstalten, vilken i regel torde hava sin särskilda ekonomi, har då att uppbära avgift av vederbörande kommun; och förfarandet blir därefter enahanda, som här ovan beskrivits, så att landstinget har att ersätta den avgift, vilken till sist drabbat en kommun, som tillhör landstingsområdet.

Av den anordning, som här beskrivits, enligt vilken frågan om kostnadernas fördelning skall vara slutförd, innan begäran om gottgörelse framställes till landstinget, följer, att man icke ansett nödigt eller lämpligt att tillerkänna landstinget för vad detsamma utlagt någon återkravsrätt mot enskilda personer, vilka betalningsskyldighet eljest enligt därför givna regler skulle påvila. Härigenom befrias dessa personer från betalningsskyldighet för vad av dem icke kunnat gäldas, innan gottgörelse av landstinget till vederbörande kommun utbetalades. Då understödstagares och försörjningspliktigas skyldighet att ersätta fattigvård, såsom framdeles kommer att närmare beröras, i regel preskriberas inom två år från dess utgivande, kommer i allt fall dylik ersättningsskyldighet att jämförelsevis snart bortfalla. Därigenom avlägsnas ock de betänkligheter, som kunde yppas mot sistberörda anordning, därför att den ej kan bli gällande för de stadskommuner, som icke tillhöra landsting utan själva utgöra landstingsområden.»

Yttranden.

Kammarrätten säger sig icke kunna biträda den av kommittén förordade ordningen för fastställandet av landstingens ersättningsskyldighet gentemot primärkommunerna samt anför, efter att hava redogjort för vad förslaget i detta hänseende innehåller:

»Att en dylik anordning icke kan anses tillfredsställande, synes kammarrätten ligga i öppen dag. Proceduren är till en början alltför omständlig och komme antagligen att i ganska talrika fall föranleda stor tidsutdräkt. Det är vidare uppenbart, att då hemortskommunen i regel bör kunna påräkna gottgörelse av vederbörande landsting för den guldna ersättningen, dess medverkan vid utredningen av hemortsrätten och andra på frågan inverkande omständigheter blir mera intresselös och mindre effektiv än i vanliga mål angående ersättning för lämnad fattigvård, ett förhållande, som givetvis kommer att försvåra målets behöriga utredning. Härjämte må framhållas, att då i förevarande fall hemortskommunen riktar sitt krav mot landstinget, tilläventyrs nya upplysningar och

omständigheter komma i dagen, som kunna giva målet en utgång, vilken icke överensstämmer med resultatet av den föregående prövningen av samma fråga, en eventualitet. vilken givetvis i möjligaste mån bör förekommas.

Ovanberörda med kommittéförslaget i denna del förknippade olägenheter skulle möjligen kunna undvikas, därest proceduren ordnades sålunda, att vistelsekommunen med förebringande av införskaffad eller tillgänglig utredning angående hemortsrätt m. m. ägde söka ersättning omedelbart av landstinget i det landstingsområde, där hemortskommunen ansåges vara belägen, med skyldighet för Konungens befallningshavande att föranstalta om den ytterligare utredning, som för hemortsrättens fastställande eller eljest kunde finnas erforderlig. Det synes ock lämpligen böra tillkomma icke vistelsekommunen utan vederbörande landsting att i förekommande fall söka gottgörelse för vårdkostnaden av den vårdade eller för honom försörjningspliktig person eller av staten. En dylik anordning komme att nödvändiggöra en ändring jämväl av 62 §.»

En ledamot i kammarrätten har instämt i anmärkningen, att den av kommittén föreslagna proceduren vore för omständlig och antagligen komme att föranleda stor tidsutdräkt, men ansett frågan böra lösas på annat sätt än i kammarrättens utlåtande föreslagits samt i sådant hänseende anfört, att om det ålades vistelsekommunen att söka ersättning av landstinget i det landstingsområde, där hemortskommunen ansåges vara belägen, måste det ofta inträffa, att efter föregången utredning understödstagaren befunnes äga hemortsrätt i annat landstingsområde än det, där talan först anställts, och icke så sällan torde hemortsrättsfrågan vara tvivelaktig samt kräva en omfattande skriftväxling med förhör i olika landsdelar. En betydligt enklare procedur skulle enligt denna ledamots åsikt åstadkommas därigenom, att man lade underhållsskyldigheten direkt och definitivt på landstinget i det landstingsområde, som vistelsekommunen tillhörde. Allenast i det fall, att fråga uppstode om landstingets rätt till ersättning av staten — såvida sådan rätt ansåges böra förbehållas även landsting — behövde utredning om hemortsrätten äga rum.

Statskontoret framhåller, att enligt förslaget skulle landstingen för de kostnader för ifrågavarande anstaltsvård, som av dem bestritts, icke hava någon regressrätt mot vare sig annat landsting eller den vårdade själv eller för honom försörjningspliktig person. Då vederbörande kommun, som uti ifrågavarande fall skulle förskottera kostnaden med visshet om att få densamma ersatt, vid sådant förhållande icke hade något större intresse av att tillse, att kostnaden påfördes rätter vederbörande, kunde, säger statskontoret, det föreslagna förfarandet möjligen leda till att landsting komme att slutligen drabbas av sådan kostnad, som, ifall under ärendets tidigare skede fullständigare utredning ägt rum och effektivare åtgärder vidtagits, befunnits böra rätteligen gäldas av annat landsting eller bestridas av den vårdades egna tillgångar eller av för honom försörjningspliktig.

Departementschefen.

Vad angår de närmare bestämmelserna för uttagande av den gottgörelse från landstingen, som ovan föreslagits, möter först det av en reservant inom kammarrätten framkastade spörsmålet, vilket landsting, som bör betala kostnaden, för den händelse den vårdade har hemortsrätt i kommun inom annat landstingsområde. Med de grunder för stadgandena om hemortsrätt, som föreslås i 7 kap., och den ändring av 6 § i lasarettsstadgan, som här nedan (se under 42 §) kommer att förordas, synes det riktigast att här stadga betalningsskyldighet för det landsting, inom vars område den kommun är belägen, där den vårdade äger hemortsrätt. Beträffande det av kammarrätten framställda förslaget torde skillnaden mellan detta och det av kommittén förordade stadgandet ej vara så synnerligen stor. Då jag ej kan finna kammarrättens förslag hava något bestämt företräde, samt ingen av Kungl. Maj:ts befallningshavande haft något att anmärka mot stadgandet härom, sådant det av kommittén föreslagits, finner jag mig ej böra ifrågasätta någon ändring därav. Att på sätt statskontoret föreslagit bibehålla det landsting, som utbetalt kostnaden, vid rätt att kräva ersättning härför från annat håll, synes mig ej vara av behovet påkallat.

En av mig (se nedan sid. 331) i 51 § föreslagen ändring, enligt vilken även fattigvård under de första 30 dagarna åt person, som tillhör annat fattigvårdssamhälle, ersättes av hemortssamhället, föranleder ett uteslutande ur förevarande paragraf av orden »eller som jämlikt 51 § eljest har att svara för sagda avgift». Avgift, som avses i 40 §, kommer nämligen, med godtagande av nämnda ändring, alltid att ersättas av hemortssamhället, varav följer, att blott detta äger bekomma sådan ersättning, som i 40 § sägs.

Kostnad för fattigvård åt dövstumma och blinda.

Enligt författningarna rörande dövstum- och blindundervisningen åligger det fattigvårdssamhälle att understödja de föräldrar eller målsmän, som icke äga tillgång till erläggande av den avgift för barnens vistelse vid blind- eller dövstumskola, som de hava att utgiva (lag angående dövstumundervisningen den 31 maj 1889, § 34, och lag angående blindundervisningen den 29 maj 1896, § 6).

Kommittén har föreslagit, att kommunerna skulle befrias från denna skyldighet, och i denna del anfört: Redan nu hade flera landsting beslutat att icke av kommunerna utkräva de bidrag, vartill landstingen enligt gällande bestämmelser vore berättigade, och en utveckling i denna riktning vore enligt kommitténs förmenande önskvärd. Visserligen uppginge kommunernas utgifter i sådant hänseende till jämförelsevis små belopp; år 1907 utgjorde (del III sid. 254) kostnaden för vård av dövstumma och blinda understödstagare å kommunen icke tillhörig

anstalt 53,629 kronor, vari dock tydligen inginge även andra kostnader än utgifter till blind- och dövstumskolor. För en eller annan kommun kunde dock dessa utgifter bliva kännbara nog. För åstadkommande av den ifrågasatta överflyttningen av dessa kostnader erfordrades ändring i de ovan åberopade författningarna, och kommittén hade uppgjort förslag härtill. Då kommunerna varken skulle komma att i första hand betala eller senare gottgöra dessa kostnader, följde därav, att kostnaderna icke vidare komme att anses och behandlas som fattigvård. Numera hade staten påtagit sig att anordna anstaltsvård även för blinda med komplicerat lyte, d. v. s. blinda, som tillika vore dövstumma eller sinnesslöa, samt beslutat att för sådant ändamål övertaga Drottning Sofias stiftelse och den av denna stiftelse upprättade och underhållna vårdanstalten invid Vänersborg, i vars ställe skulle uppföras en statsanstalt vid Lund. Det hade i sammanhang härmed föreslagits, att vårdkostnaden för de å statsanstalten intagna skulle utgöras och fördelas på enahanda sätt, som enligt lagen den 29 maj 1896 ägde rum med avseende å andra blinda; bleve detta fallet, borde naturligen även med avseende å dessa kostnader tillämpas vad här ovan föreslagits.

Departementschefen.

Vad kommittén i avseende å ifrågavarande avgifter förordat tillstyrkes av mig. Då beredandet av de förslag till ändringar i författningarna rörande dövstum- och blindundervisningen, vilka påkallas av vad jag nu tillstyrkt, tillhör ecklesiastikdepartementet, torde chefen för nämnda departement komma att framlägga förslag i sådant hänseende.

41 § 2 mom.

Fattigvård åt kroniskt sjuka i allmänhet. 41 § 2 mom.

Efter det kommittén i 41 § 1 mom. föreslagit skyldighet för landstingen att återgälda fattigvårdssamhällenas vårdavgifter i vissa fall för tuberkulösa och vanföra, lämnar kommittén i 2 mom. av samma § föreskrifter rörande landstingens bidrag till vård av kroniskt sjuka understödstagare i allmänhet. Här stadgas:

»Därest genom landstings försorg upprättas anstalt för personer, som lida av annan kronisk eller obotlig sjukdom än i 1 mom. sägs, bör tillfälle till vård åt fattiga sjuka där beredas; och må landstinget fastställa en avgift, ej överstigande tre fjärdedelar av vårdkostnaden, som vederbörande fattigvårdssamhälle har att erlägga för å sådan anstalt intagen fattig.»

Vidare innehåller 41 § 2 mom. ett andra stycke, så lydande:

»Har fattigvårdssamhälle för vård av fattiga sjuka, som i nästföregående stycke avses, å särskild anstalt eller å en vid fattigvårdsanstalt för ändamålet anordnad särskild avdelning, vilken står under läkares till-

syn, berett vård, som av förste provinsialläkare intygas vara tillfredsställande, må det samhälle, som har att ansvara för vårdkostnaden, av vederbörande landsting erhålla gottgörelse med en fjärdedel av det belopp, vartill nämnda kostnad visas hava uppgått.»

I motiverna erinrar kommittén, att de kroniskt sjuka, beträffande vilka vården måste fortfara under långa tider, i allmänhet ej vårdas på de allmänna sjukhusen, utan att deras vårdande i regel måste ombesörjas i hemmen, att detta ej alltid kan ske tillfredsställande i de fattigas ofta trånga bostäder och med deras även i övrigt ogynnsamma förhållanden, och att ej heller fattigvårdsanstalterna alltid bjuda lämplig plats för vård för dessa sjuka, att kroniskt sjuk för övrigt är ett vidsträckt begrepp, varunder hänföras många, som ej kunna sägas vara i behov av sjukvård i egentlig mening, att gränsen mellan orkeslös och sjuk ej är lätt att bestämma och att härigenom lösningen av frågan om vården av de kroniskt sjuka ännu mera försvåras. I de kommittén tillhandakomna uppgifterna rörande fattigvården år 1907 angivas av de varaktigt försörjda 5,497 vara »svårare kroniskt sjuka»; såsom orkeslösa upptagas 68,957 (eller 35,7 %). För vård av kroniskt sjuka fanns år 1911 ett antal av 16 sjukhem, de flesta dock avsedda även för andra än fattiga. Dessutom torde i några större städer samt möjligen i några större landskommuner finnas särskilda sjukvårdsavdelningar å fattigvårdsanstalterna. Särskilda rum för andra sjuka än sinnessjuka och tuberkulösa funnos på 396 fattigvårdsanstalter, därav 326 på landet och 70 i städerna. Kommittén.

Kommittén anför härefter vidare:

»Frågan om sjukhusvård för personer, som lida av kronisk eller obotlig sjukdom, väntar tydligen allt fortfarande på sin lösning. Denna fråga berör synnerligen nära fattigvården. Såsom ovan nämnts, är antalet understödstagare, vilka betecknas såsom svårare kroniskt sjuka, ganska betydande. Med hänsyn till arten av de sjukdomar, som det här gäller (kräfta, bensår, hjärt- och nervsjukdomar o. s. v.), är det förenat med stora svårigheter att lämna erforderlig vård å de vanliga fattigvårdsanstalterna med deras små resurser. Härtill kommer, att deras vårdande å dessa medför obehag för övriga å anstalten intagna personer. En förändring till det bättre bör visserligen kunna vinnas genom lämpligare anordningar å fattigvårdsanstalterna. Men för att få någon varaktig förbättring kräves ovillkorligen, att man kan överlämna vården av dessa svårare sjuka till särskilda anstalter. Vad de större städerna angår hava dessa understödstagare kunnat sammanföras till särskilda avdelningar, som fått fullständig karaktär av sjukhusavdelningar; för Stockholm har saken utvecklat sig därhän, att dess försörjningsinrättning i huvudsak har karaktären av ett sjukhus för kroniskt sjuka.

Bland de anordningar, som gjorts på detta område, anser sig kommittén särskilt böra omnämna den, som vidtagits i Landskrona och består däri, att man med försörjningsinrättningen förbundit en sjukavdelning, vilken står öppen även för betalande sjuka.»

I fråga om sistnämnda anordning anmärker kommittén, att en sådan naturligen ej kan införas allestädes och att man särskilt för landsbygdskommunernas del måste tänka på andra utvägar. Ett förslag till frågans lösning har givits av C. S. A:s fattigvårdskommitté, som ansett, att i fråga om vård för kronisk sjukdom, för vilken anstaltsvård kräves, behövande skulle hava hemortsrätt i den kommuns landstingsområde, varinom han mantalskrivits.

Kommittén anför vidare:

»Om beloppet av de kostnader, som vården om fattiga av förevarande kategori förorsakar kommunerna, får man en föreställning, då man med hela antalet svårare kroniskt sjuka, år 1907 utgörande enligt inkomna uppgifter 5,497, sammanställer utackorderingskostnaden för dylika sjuka (del III sid. 198), på landsbygden 206 kronor 90 öre och i städerna 282 kronor 31 öre, vilka siffror dock för nu ifrågavarande slag av sjuka måste anses för låga. I själva verket torde de kostnader, som dessa sjuka nu förorsaka kommunerna, icke kunna skattas lägre än 300 kronor om året i medeltal för varje sjuk, vilket för hela antalet skulle efter ovan angivna siffror därför utgjort över en och en halv miljon kronor.

Även på detta område måste enligt kommitténs mening kommunernas bördor i väsentlig mån lättas, om man skall komma till något tillfredsställande resultat. Främst kräves detta för att erhålla en nöjaktig vård åt dessa sjuka, bland vilka befinna sig de kanske mest beklagansvärda av alla fattiga. Men även ur utjämningssynpunkt är denna angelägenhets ordnande av stor betydelse.

I förstnämnda avseende möter vad angår dessa sjuka såsom förut framhållits en stor brist på för dem avsedda vårdanstalter. För att avhjälpa denna brist synes lämpligaste utvägen vara att söka intressera landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, att inrätta sjukhem eller liknande anstalter för dylika sjuka. Kommittén avser därvid icke, att en sådan anstalt skall vara tillgänglig uteslutande för fattiga sjuka. Tvärtom synes såsom i det av kommittén anförda exemplet från Landskrona vara lämpligt, att anstalten blir tillgänglig även för betalande sjuka. För de fattiga sjuka, som vårdas å landstingets anstalter, bör landstinget givetvis vara berättigat att av vederbörande fattigvårdssamhälle uppbära en viss avgift, vilken dock, för att fattigvårdssamhällena må hava någon fördel av att låta intaga sina kroniskt sjuka fattiga på en dylik anstalt, icke bör sättas till vårdkostnadens hela belopp. Kommittén har föreslagit, att den icke må överstiga tre fjärdedelar av nämnda kostnad.

Det skulle emellertid sannolikt komma att dröja ganska lång tid, innan vården av de kroniskt sjuka kunde bliva ordnad på nyss angivna väg. Man synes därför böra uppkalla även kommunernas intresse för ordnande av denna angelägenhet. Om genom ett fattigvårdsamhälles försorg eller genom sammanslutning av fattigvårdssamhällen sådana sjukhem anordnas, vare sig fristående eller såsom en särskild avdelning vid en fattigvårdsanstalt, synes det vara lämpligt, att samhället av sitt landsting bekommer ett bidrag till kostnaden för fattiga sjukas vårdande därstädes, motsvarande den förmån, som samhället skulle haft, om de vårdats å en landstingets anstalt. Har samhället i fråga på grund av bestämmelserna om hemortssamhälles ersättningsskyldighet uttagit ersättning för vården av annat samhälle, bör detta njuta enahanda bidrag av det landsting, under vilket det hör. Rätt till bidrag synes även böra tillkomma ett fattigvårdssamhälle, som bekostat vård å enskild för ifrågavarande slag av sjuka inrättad anstalt.»

Kommittén tillägger att, för att förekomma missbruk eller erhålla garanti för en god vård, vissa villkor uppställts för åtnjutande av landstingsbidrag för kommunala och enskilda anstalter.

Kommittén uttalar vidare, att det knappast kan förväntas, att genom vad sålunda föreslagits tillfredsställande vård åt svårare kroniskt sjuka, särskilt fattiga, kan i erforderlig omfattning komma till stånd. Kommittén förordar därför statsbidrag till landsting eller kommuner till inrättande av anstalter av ifrågavarande slag och till de sjukas vårdande å desamma. Då emellertid den kroniska sjukvården lämpligen bör ordnas med hänsyn ej endast till de kroniskt sjuka fattiga utan till de kroniskt sjuka i allmänhet, ligger frågans lösning enligt kommitténs mening utanför fattigvårdslagstiftningens område och förutsätter en särskild utredning rörande det antagliga behovet och den sannolika kostnaden.

Två av kommitténs ledamöter, herrar *Björklund* och *Magnusson*, hava i avgiven reservation uttalat tvekan beträffande lämpligheten av stadgandet i *41 § 2 mom. 1 stycket* samt anfört bl. a.: Då sjuka, vilka icke hade någon utsikt att åtminstone delvis återvinna hälsa och krafter, högst ogärna ville lämna sina hem för att vårdas av främmande människor, komme å de föreslagna anstalterna för kroniskt eller obotligt sjuka att inläggas företrädesvis personer, som hade sina hem å närbelägna orter, under det att mera avlägsna platser icke komme att få samma nytta av dessa anstalter. I de större länen med begränsade kommunikationsmöjligheter komme också betydande transportsvårigheter att lägga hinder i vägen för ett utnyttjande av anstalterna för svårare sjuka och orkeslösa från aflägsna trakter. Ehuru reservanterna sålunda hölle för sannolikt, att de kostnader, som genom ifrågavarande förslags antagande åsamkades landstingen och sålunda medelbart de skattdragande i länets samtliga kommuner, icke komme att drabba de sistnämnda i rimligt förhållande till det gagn, som de kunde hava av anstalten i fråga för sina sjuka, hade reservanterna dock ej velat motsätta sig nämnda förslag, vid det förhållande att det överlämnats åt landstingen själva att efter eget gottfinnande bestämma, huruvida dylik anstalt skulle upprättas eller icke. Reservation.

Reservanterna hava däremot yrkat, att *41 § 2 mom. 2 stycket* måtte ur förslaget utgå och till stöd för detta yrkande yttrat:

»Ett dylikt stadgande kommer att sakna all betydelse för våra största städer, där kommunen tillika är landstingsområde, men i de landstingsområden, som utgöras av större eller medelstora städer och landsbygd, kommer det att utöva en betydande inverkan till de mindre kommunernas nackdel. Det torde nämligen

vara tydligt, att de mindre fattigvårdssamhällena med begränsade ekonomiska resurser icke komma att uppföra särskilda anstalter eller inrätta särskilda avdelningar för det fåtal patienter, som för deras del kunde komma i fråga till intagande där. Däremot finnes det all anledning att antaga, att de större eller medelstora städerna samt en eller annan av de större och i ekonomiskt avseende mera bärkraftiga landsbygdskommunerna icke skola underlåta att vidtaga de anordningar, som erfordras för att av landstinget få gottgörelse med en fjärdedel av det belopp, vartill vårdkostnaden visas hava uppgått. En fattigvårdsstyrelse i en dylik större kommun kommer sålunda i den lyckliga belägenheten att icke blott kunna bereda sina fattiga åldringar, som oftast äro kroniskt eller obotligt sjuka, en förstklassig vård utan även samtidigt minska sin egen kommuns utgifter för fattigvården. Säkerligen komma de större kommunerna, så snart de hunnit anpassa sig efter föreskrifterna i förevarande stadgande, att begagna sig av den dem sålunda givna förmånen. Det måste dock verka stötande, att denna premiering lämnas dem på de svagare kommunernas bekostnad, särskilt då man genom statistiken vet, att de små kommunerna i regel äro de, som tyngst drabbas av de kommunala skatterna. I andra avseenden har kommittén sökt att så vitt möjligt utjämna fattigvårdsbördan mellan kommunerna, men genom ifrågavarande stadgande skulle enligt vår mening åstadkommas en ny anledning till ojämnhet. Det må vidare erinras därom, att i de betydande kostnaderna för upprättande av sådana anstalter, varom här är fråga, skola alla landstingsområdets innebyggare deltaga. Det måste dock kännas hårt för de många kroniskt eller obotligt sjuka personer i svag ekonomisk ställning, som icke äro fattiga i fattigvårdslagens bemärkelse, att nödgas deltaga i kostnaderna för beredande av sådan anstaltsvård åt de fattiga sjuka, under det att de icke hava råd att bekosta sig själva samma vård.»

Yttranden.

Såsom redan framhållits avse några av de ovan refererade yttrandena rörande 40 och 41 § 1 mom. även de i 41 § 2 mom. föreslagna stadgandena, vadan här till en början erinras om nämnda yttranden. Åtskilliga särskilda yttranden hava avgivits rörande 41 § 2 mom.

Socialstyrelsen framhåller särskilt behovet av anstaltsvård för sådana kroniskt eller obotligt sjuka, som icke äro att hänföra till tuberkulösa eller vanföra, då dessa sjuka, som icke få upptaga platserna å de vanliga sjukvårdsinrättningarna, nu till stor del äro i saknad av erforderlig vård.

Förste stadsläkaren i Stockholm, vars uttalanden åberopas av stadens hälsovårdsnämnd, samt en del andra läkare betona den stora bristen på anstalter för kroniskt sjuka.

Kungl. Maj:ts befallningshavande och *förste provinsialläkaren i Jönköpings län* ifrågasätta, att därest sjukhus, som avses i 41 § 2 mom. 1 st., upprättas genom landstings försorg, desamma anordnas i samband med länslasaretten, varigenom de skulle vinna större förtroende hos allmänheten och kunna inrättas med billigare driftkostnad än en vanlig lasarettsavdelning.

Förste provinsialläkaren i Kronobergs län anser, att bestämmelse borde utfärdas, att vid en anstalt (ålderdomshem) inom t. ex. varje läkardistrikt och då företrädesvis den, som tillhörde den kommun, inom vilken läkaren hade sin station, skulle anordnas en något så när fullständig sjukavdelning, å vilken sjuka även från övriga kommuner inom läkardistriktet eller inom på annat sätt bestämt område skulle intagas och vårdas. Det skulle åligga landstinget att anordna denna sjukavdelning. I fråga om vården av sinnessjuka borde en för hela landstingsområdet gemensam anstalt anordnas.

Fattigvårdsstyrelsen i Jönköping anser, att kostnaden för vård å landstingsanstalter för kroniskt och obotligt sjuka helt visst bleve så hög, att kommunerna i det längsta droge sig för att anlita dessa anstalter. Ifrågavarande sjuka kunde enligt styrelsens åsikt få fullt ut samma goda vård å en väl ordnad fattigvårdsanstalt. Där bleve det dessutom billigare på grund av att en del kostnader bleve gemensamma för samtliga å anstalten intagna. Skulle kommitténs önskemål i nu förevarande avseende verkligen ernås, borde ej kommunernas avgiftsskyldighet för vård å länsanstalten sättas över $^1/_2$ av vårdkostnaden.

Kammarrätten finner detta uttalande förtjänt att vinna beaktande samt betonar, att en nedsättning av kommunens avgiftsskyldighet till $^1/_2$ av vårdkostnaden skulle i sin mån verka utjämnande på fattigvårdstungans fördelning kommunerna emellan.

Förste provinsialläkaren i Göteborgs och Bohus län anser ersättningen $^3/_4$ av vårdkostnaden vara väl hög, $^1/_2$ borde vara tillräckligt.

Förste provinsialläkaren i Stockholms län ifrågasätter, att kommunerna böra helt befrias från avgift för kroniskt kroppsligt sjukas likaväl som för sinnessjukas vård.

Svenska fattigvårdsförbundet anför:

»För främjandet av tillkomsten genom landstingens försorg av vårdanstalter för kroniskt eller obotligt sjuka personer bör stadgas, att *statsbidrag* lämnas landstingen för upprättandet av dessa anstalter. Detta statsbidrag synes böra utgå med högre belopp än det, som lämnas för uppförandet av sanatorier och tuberkulossjukhus, och som utgår med hälften av verkliga byggnadskostnaden intill 1,000 kronor för varje sjukplats. Detta maximibelopp har emellertid i fråga om nämnda sjukhus visat sig utgöra en alltför ringa del av byggnadskostnaderna, och även om sjukhusen för tuberkulösa otvivelaktigt ställa sig dyrare än vårdanstalter för kroniskt eller obotligt sjuka personer, så torde dock uppförandet av sistnämnda anstalter vara förbundet med så stora kostnader, att ett maximibelopp av 1,000 kronor ingalunda kan väntas motsvara hälften av byggnadskostnaderna.»

Vidare ifrågasätter förbundet, att då anstaltsvården av kroniskt sjuka trots den i 41 § 2 mom. 1 stycket intagna bestämmelse säkerligen i de flesta fall skulle ställa sig avsevärt dyrare för kommunerna än den vård, som nu lämnas, den avgift vederbörande fattigvårdssamhälle har att erlägga, borde ytterligare begränsas, eventuellt till $^1/_2$ av vårdkostnaden.

Den inom kommittén avgivna reservationen, däri yrkades, att 41 § 2 mom. 2 stycket måtte ur förslaget utgå, har vunnit understöd i åtskilliga utlåtanden (bl. a. av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings, Malmöhus* och *Värmlands län* samt *landstingen i Kronobergs* och *Västerbottens län*, *domkapitlen i Skara* och *Luleå* samt *kammarrätten*).

Förste provinsialläkaren i Kopparbergs län har anfört:

»Den föreslagna rätten till bidrag av landstingsmedel för viss sjukvård vid kommunal anstalt synes komma att befordra tillkomsten även på landsbygd av anstalter, åt vilka där ej sällan torde ges en relativt allför stor omfattning och kostnad, utan att dessa anstalter dock, med hänsyn till de internerades synnerligen skiftande art och behov, kunna utrustas med möjligheter för tillbörlig individualisering. För fattigvårdsberättigade, vilkas behov grunda sig på kroniska sjukdomar av vare sig fysisk eller psykisk art, vore, där lämplig utackordering ej kan ernås, landstingsanstalter (eventuellt med statsbidrag) såväl ur vårdsynpunkt som med hänsyn till anstalternas jämnare beläggning och bättre utnyttjande att föredraga liksom ock för denna kategori av vårdbehövande mindre motbjudande.»

Förste provinsialläkaren i Jönköpings län anser, att som villkor för bidrag till kommunal sjukvårdsanstalt bör föreskrivas, att anstalten skall stå under förste provinsialläkarens inspektion samt att läkare bör vara vid densamma anställd, ej blott öva tillsyn, vilket uttryck är alltför tänjbart.

Jämtlands läns landsting anmärker, att intyg om en tillfredsställande vård bör kunna utfärdas även av annan läkare än förste provinsialläkaren, vars hjälp ej alltid lärer vara så lätt att tillgå i ett vidsträckt landstingsområde som t. ex. Jämtlands.

Departementschefen.

Det av kommittén framställda förslaget, att landstingen böra taga hand om anstaltsvården av kroniskt eller obotligt sjuka, har i allmänhet vunnit anslutning bland de hörda myndigheterna. I princip åligger vården av kroppsligt sjuka redan nu landstingen, och det torde allenast varit den omständigheten, att lasaretten och sjukstugorna i allmänhet blott räckt till för de akut sjuka, som gjort, att antalet kroniskt sjuka å dessa anstalter blivit tämligen begränsat. Kommitténs förslag innebär alltså enligt min uppfattning en följdriktig utveckling av redan bestående förhållanden.

Då, enligt vad allmänt erkännes och från åtskilliga håll med styrka framhålles, behovet av lämplig anstaltsvård för dessa sjuka är synnerligen stort, hade det naturligen varit önskligt, om man verkligen kunnat taga steget fullt ut och förelägga landstingen såsom en skyldighet att anskaffa vårdplatser för dem. På sätt kommittén anmärkt, böra emellertid anstalter för vård av kroniskt sjuka i likhet med andra sjukvårdsanstalter ordnas icke enbart med hänsyn till sjuka, som fattigvården har att omhändertaga, och lösningen av problemet i denna omfattning ligger alltså utanför det nu föreliggande ämnet. För övrigt äro härvid många andra omständigheter att beakta, och frågan om ordnandet av vården utav kroniskt eller obotligt sjuka torde därför så snart ske kan böra upptagas till en allsidig utredning. Vid en sådan utredning bör naturligen komma under övervägande lämpligaste sättet att anordna sådana anstalter och statsbidrag till anläggning och drift o. s. v.

Man kan därför även enligt min uppfattning ej i detta sammanhang komma längre än till ett stadgande om, huru förfaras skall för det fall, att landstingen frivilligt inrätta anstalter för kroniskt sjuka. Kommittén har föreslagit ett stadgande av innehåll att, därest sådan anstalt inrättas, tillfälle bör beredas till vård åt fattiga sjuka och att landstinget må fastställa en vårdavgift, ej överstigande tre fjärdedelar av vårdkostnaden, vilken avgift vederbörande fattigvårdssamhälle har att erlägga för å sådan anstalt intagen fattig. I likhet med åtskilliga av de i ämnet hörda myndigheterna anser jag den av kommittén föreslagna maximiavgiften väl hög och därför ägnad att avhålla kommunerna från att i önskvärd utsträckning begagna sig av anstalten. Jag håller före, att hälvten av vårdkostnaden skulle vara ett mera lämpligt maximum, och därmed vunnes ock, såsom kammarrätten anmärkt, mera ur utjämningssynpunkt.

Då, såsom förut antytts, anordnande av landstingsanstalter för kroniskt sjuka icke för närvarande ansetts kunna göras obligatoriskt för landstingen, är det att befara, att det kommer att dröja, innan landstingen gå i författning om anordnande av sådana anstalter, Ur det allmännas synpunkt vore det emellertid givetvis önskligt, om möjligheter till vård av kroniskt sjuka snart kunde komma till stånd. Detta skulle vinnas, därest bidrag lämnades till vårdkostnaderna. Redan nu hava åtskilliga enskilda hem för kroniskt sjuka kommit till stånd. Enligt svenska fattigvårdsförbundets kalender för år 1913 funnos då 17 hem för obotligt sjuka, förlagda till olika delar av landet. Då avgifterna å dessa torde vara för höga för att fattigvårdsstyrelserna skulle finna med kommunernas fördel förenligt att bekosta de sjukas vård å dessa hem, skulle det givetvis vara av stor betydelse, om kommunerna kunde er-

hålla bidrag härtill. Emellertid synes man i främsta rummet böra lita till en del av de större kommunerna för att få lämpliga anstalter eller avdelningar vid fattigvårdsanstalter för vård av dessa sjuka. Detta lärer kunna kraftigt befordras, om bidrag erhålles till driftkostnaden. Visserligen skulle härigenom en sådan kommun beredas en förmån, till vilken andra kommuner i länet bidraga, men det står ju dessa kommuner fritt att genom sammanslutningar med andra kommuner skaffa sig en anstalt och få bidrag till dess drift. Då det är att förvänta, att smärre kommuner komma att i icke ringa omfattning förena sig om gemensam fattigvårdsanstalt, faller det sig helt naturligt, att i anslutning till denna anordnas en gemensam avdelning för kroniskt sjuka. Till stadgandet torde dock böra göras ett tillägg, som gör det möjligt för landstinget att såsom villkor för åtnjutande av bidrag till anstalts drift uppställa det krav, att å densamma platser skola finnas tillgängliga för fattiga från angränsande kommuner eller dylikt.

Av det nu anförda framgår, att jag icke kan finna de mot förevarande stadgande yppade betänkligheterna vara av beskaffenhet att böra förhindra den genom stadgandet utvisade möjligheten att åstadkomma en förbättring i de kroniskt sjukas vård, vilken för närvarande, på grund av bristen på anstalter, lämnar så ofantligt mycket övrigt att önska.

Då det torde vara lämpligt, att landstingets utgift för de kroniskt sjukas vård blir densamma vare sig denna vård meddelas på landstingets eller på kommunal eller enskild anstalt, synes den enligt förevarande bestämmelse fattigvårdsamhället tillkommande gottgörelse böra bestämmas till hälften av det belopp, vartill vårdkostnaden visas hava uppgått.

De enligt förslaget uppställda fordringarna för vinnande av garanti att kommunala och enskilda anstalter av ifrågavarande slag uppfylla berättigade anspråk synes mig vara lämpliga, och de mot desamma framställda erinringarna böra enligt min mening icke föranleda ändring i förslaget.

42 §.

Kostnaden för fattigas vård å länslasarett. 42 §.

För närvarande gäller, att kommunerna i allmänhet skola erlägga avgift för sådana fattiga sjuka, som äro intagna för vård å länslasarett eller av landsting underhållen sjukstuga. Emellertid skall, enligt 5 § fattigvårdsförordningen, där särskilda stadganden om fattigvård äro meddelade, såsom om kostnadsfri vård å lasarett för medellösa, inom lasarettets distrikt insjuknade personer, som tillhöra annat fattigvårdsdistrikt, gälla vad sålunda är stadgat. Sådan särskild bestämmelse finnes i 5 § 2 mom. lasarettsstadgan den 18 oktober 1901, där det föreskrives, att

medellösa, inom landstingsområdet insjuknade personer, som tillhöra annat landstingsområde, njuta å länslasarett underhåll och övriga sjukhusförmåner kostnadsfritt. I 6 § 1 mom. av nämnda stadga föreskrives vidare, att medellös sjuk, som tillhör annat landstingsområde eller som icke är svensk undersåte, skall, även utan att ansvarsförbindelse företes, till vård å lasarettet emottagas, därest han insjuknat inom det landstingsområde, inom vilket lasarettet är beläget.

Kommittén yttrar, att en utgiftspost, som man kunde tänka sig att avlyfta från primärkommunerna och lägga på landstingen, är avgifterna för sådana fattiga sjuka, som äro intagna för vård å länslasarett eller av landsting underhållen sjukstuga. Med hänsyn till det mindre betydande belopp, vartill dessa kostnader uppgått, år 1907 sammanlagt 321,566 kr., och att de merendels utgå allenast för kortare tid och därför ej kunna bliva i varje särskilt fall synnerligen betungande, har kommittén dock icke velat föreslå kommunernas befriande från de avgifter, som härför enligt nu gällande bestämmelser utgå. Kommittén.

Efter att hava redogjort för innehållet i 5 § 2 mom. och 6 § 1 mom. lasarettsstadgan, anför kommittén:

»Beträffande förstberörda bestämmelse, vilken jämväl fanns intagen i förut gällande författning i ämnet och rörande vars innebörd, särskilt uttrycket 'inom landstingsområdet insjuknade', i praktiken yppats olika meningar, har upprepade gånger föreslagits, att densamma skulle borttagas. Senast framställdes ett dylikt förslag av de kommitterade, som uppgjorde förslag till gällande lasarettsstadga. Dessa kommitterade föreslogo i stället en bestämmelse därom, att för vård av medellös inom landstingsområdet insjuknad person, som tillhör annat landstingsområde, icke finge fordras högre ersättning än 50 öre för dag, utom då han vårdades på sinnessjukavdelning.

Någon i sakens natur grundad anledning, varför ett fattigvårdssamhälle utanför landstingsområdet skulle framför landstingsområdet tillhörande samhällen hava en sådan förmån, som ligger i bestämmelsen om kostnadsfri vård åt inom landstingsområdet insjuknade fattiga, vilka tillhöra annat landstingsområde, synes ej föreligga. En dylik avvikelse från de grundsatser, som eljest äro gällande i fråga om fattigvårdskostnadernas fördelning på de olika fattigvårdssamhällena, torde ej heller vara betingad av några praktiska skäl. För så vitt man i sistberörda hänseende skulle vilja göra gällande, såsom ursprungligen ock synes varit meningen, att genom ifrågavarande bestämmelse fattiga från annat landstingsområde skulle tillförsäkras skyndsam vård i fall av behov, må erinras, att härför är sörjt genom annan föreskrift i lasarettsstadgan (§ 28), och att för övrigt, om bestämmelsen i sagda avseende kunde antagas medföra någon verkan, denna snarare borde förutsättas vara den motsatta. Ett ytterligare skäl att icke vidare bibehålla ifrågavarande bestämmelse är, att genom dess borttagande skulle undanröjas de svårigheter, som föranletts av den olika uppfattningen om betydelsen av uttrycket 'inom landstingsområdet insjuknade' och därav härflytande tvister. På grund

härav har kommittén ansett sig böra föreslå borttagande ur lasarettsstadgan av bestämmelsen om kostnadsfri vård åt medellösa från annat landstingsområde.

I sammanhang härmed synes det vara lämpligt att ur § 6 mom. 1 av samma stadga borttaga bestämmelsen, att medellös sjuk, som tillhör annat landstingsområde eller som icke är svensk undersåte, skall mottagas till vård utan att ansvarsförbindelse företes. Då vistelsekommunen i första rummet har att svara för fattigvård åt dessa, föreligger ingen anledning att i förevarande avseende mera än eljest fritaga denna kommun från att avlämna ansvarsförbindelse.

I enlighet med vad som framhållits vid förarbetena till lasarettsstadgan synes någon begränsning böra äga rum med hänsyn till vårdavgiftens storlek å ifrågavarande sjukvårdsinrättningar. Ett stadgande härom, som lämpligen bör gälla i fråga om vård av fattiga även från fattigvårdssamhällen inom landstingsområdet, synes böra intagas i fattigvårdslagen; någon begränsning till visst belopp torde dock ej kunna göras, utan kommittén har allenast föreslagit, att avgift av fattigvårdssamhälle ej må uttagas till högre belopp än den lägsta avgift, som bestämts för å lasarettet intagna patienters vård.»

Förslagets 42 § är avfattad i överensstämmelse härmed.

Yttranden.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd anser sig icke böra motsätta sig den föreslagna bestämmelsen, att avgift av fattigvårdssamhälle ej må uttagas till högre belopp än den lägsta avgift, som bestämts för å länslasarett eller därmed likställd sjukvårdsinrättning intagna patienters vård, då man därigenom vinner, att tvist om avgiftens storlek förhindras; nämnden anmärker dock, att med en dylik bestämmelse, vad Stockholm angår, ofta kommer att inträffa, att full ersättning för främmande fattigas vård å kommunens sjukhus icke erhålles.

Nämnden uttalar vidare, att borttagandet av förutnämnda bestämmelse i 5 § lasarettsstadgan vid föregående tillfällen, då denna fråga varit på tal, ivrigt påyrkats, att de skäl, kommittén, anfört för sitt förslag härutinnan, synas vara ovederläggliga, samt att fattigvårdsnämnden alltså på det livligaste tillstyrker vad kommittén i detta avseende föreslagit.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jönköpings län anser kommitténs förslag i 42 § och den föreslagna ändringen i 5 § lasarettsstadgan vara önskvärda och anmärker, att det ofta är svårt att konstatera, var och när insjuknandet ägt rum, och att det ofta vid den sjukes intagande å lasarettet är ovisst, huruvida han har hemortsrätt inom landstingsområdet eller utom detsamma.

Kammarrätten har yttrat:

»De skäl, kommittén anfört mot dessa kostnaders överflyttande på landstingen, synas icke alltför vägande. Då härtill kommer, att ifrågavarande utgifter äro ganska likartade med dem, som enligt förslaget skulle påvila landstingen, vilka ej heller genom här avsedda anordning kunna anses bliva oskäligt betungade,

vill det synas, som om landstingens övertagande av ansvaret för dessa kostnader borde komma under övervägande. Den särställning, som enligt § 5 lasarettsstadgan tillkommer medellösa, inom landstingsområdet insjuknade personer, vilka tillhöra annat landstingsområde, komme då även att upphöra.»

Kammarrättens president och en dess ledamot hava däremot biträtt kommitténs mening samt anfört:

»Utom de av kommittén till stöd för dess ståndpunkt anförda skäl synes mot en överflyttning av ifrågavarande sjukvårdskostnader å landstingen kunna anmärkas, att anordningen väsentligen skulle komma de kommuner till godo, som ligga i närheten av någon länets sjukvårdsanstalt och sålunda hava jämförelsevis lätt förbindelse med densamma, samt antagligen framkalla en strävan hos dessa kommuner att i största möjliga omfattning tillgodogöra sig den kostnadsfria sjukvården. Det är icke uteslutet, att härav kunde framkallas trängsel å sjukvårdsanstalterna till men för mera vårdbehövande sjuka.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gotlands län anser tillräckliga skäl ej förebragta för den föreslagna ändringen i 5 § lasarettsstadgan, vilken ändring helt säkert komme att öka fattigvårdsprocessernas antal.

Direktionerna för länslasaretten hava i allmänhet tillstyrkt såväl 42 § som de föreslagna ändringarna i lasarettsstadgan.

Medicinalstyrelsens yttrande innehåller, att direktionerna för länslasaretten med några få undantag tillstyrkt förslaget till ändringar i lasarettsstadgan, och medicinalstyrelsen säger sig för sin del ingenting hava att invända däremot.

Departementschefen.

Ehuru det sammanlagda belopp, som, därest kommunerna befriades från avgifterna för sådana fattiga och sjuka, som äro intagna för vård å länslasarett eller av landsting underhållen sjukstuga, icke är särdeles betydande i förhållande till kommunernas övriga utgifter för fattigvården, synas dock samma skäl, som åberopats för landstingens övertagande av de i 40 och 41 §§ av förslaget omförmälda kostnader, även tala för att här ifrågavarande avgifter böra avlyftas från primärkommunerna och läggas på landstingen. Vad kammarrätten i detta hänseende anfört anser jag befogat. De av reservanterna inom kammarrätten uttalade farhågor, att ett landstingens övertagande av dessa kostnader skulle vara ägnat att på ett orättvist sätt gynna de i närheten av ifrågavarande anstalter belägna kommuner, synas mig ej vara grundade.

Frågan om ändringar i lasarettsstadgan torde jag få ånyo anmäla, sedan förslaget till fattigvårdslag blivit slutligen behandlat.

Den ekonomiska betydelsen av bestämmelserna i 40 och 41 §§.

Kommittén.

Efter det kommittén behandlat de olika former av anstaltsvård, vilka enligt kommitténs uppfattning kunde ifrågakomma att överflyttas från kommunerna, gör kommittén i motiveringen en sammanfattning rörande den ekonomiska betydelsen av bestämmelserna i 40 och 41 §§ ävensom

den föreslagna ändringen beträffande kostnaderna vid dövstum- och blindskolor samt yttrar därvid följande:

»Därest staten och landstingen, i enlighet med vad ovan blivit utvecklat, övertaga kommunernas kostnader för vården av vissa abnorma och sjuka fattiga, skulle icke så litet vara gjort för att på den i 1905 års riksdagsskrivelse anvisade vägen lätta fattigvårdsbördan för kommunerna. Det låter sig naturligen icke med någon grad av bestämdhet angivas, huru stort belopp av utgifterna för fattigvården på detta sätt skulle avlyftas. Man saknar t. ex. möjlighet att säga, i vilken grad abnorma och sjuka fattiga kunna beredas sådan anstaltsvård, som här är i fråga, liksom man även saknar närmare uppgifter om, vad kostnaderna för speciellt dessa slag av fattiga för närvarande utgöra för kommunerna. Genom kommunernas befriande från de anstaltsutgifter, som de nu hava att utgiva för vård av sinnessjuka och sinnesslöa samt blindas och dövstummas underhåll vid för dem avsedda skolor, skulle emellertid, om man följer de här ovan meddelade uppgifterna — som dock avse förhållandena något tillbaka i tiden — avlyftas i runt tal 1,150,000 kronor. Under antagande, att hälften av de sinnessjuka, sinnesslöa och fallandesjuka, som nu vårdas av kommunerna å fattigvårdsanstalter eller i hem, kunde beredas plats å specialanstalter, skulle den lättnad, som härigenom uppstode, kunna, fortfarande med användande av förut angivna siffror från år 1907, beräknas till i runt tal 800,000 à 900,000 kronor. Genom kostnadernas för tuberkulosvården bestridande på sätt ovan föreslagits samt överflyttandet på landstingen och staten av en stor del av vården om de svårare kroniskt sjuka torde, allt med användande av enahanda siffror, än ytterligare ett belopp av väl en miljon kronor kunna avgå från den kommunala fattigvården. Inalles skulle alltså kostnaderna för denna fattigvård kunna genom de här föreslagna åtgärderna för fattigvårdssamhällena nedbringas med inemot 3 miljoner kronor. Därvid är emellertid att märka, å ena sidan, att de siffror, med vilka kommittén rört sig, äro från år 1907 och således antagligen för låga, men att å andra sidan minskningen genom ökade möjligheter till anstaltsvård inträder allenast i den mån anstaltsvården utvecklas.

Härvid må tillika erinras om, vad som delvis redan framhållits, att, eftersom fattigvårdskostnaderna för varje till någon av dessa kategorier hörande individ äro proportionsvis höga, ett avlyftande av dessa kostnader särskilt för en stor del smärre, mera betungade kommuner kommer att medföra en avsevärd lättnad, då de på detta sätt befrias från särskilt tyngande utgifter. De föreslagna åtgärdernas verkan i riktning att lätta fattigvårdsbördan för särskilt tryckta kommuner måste därför med all säkerhet skattas högre än som utmärkes genom ovan anförda approximativa siffror.

En invändning, som tilläventyrs kommer att göras mot den fördelning av kostnaderna, som här föreslagits, är, att en dylik kan innebära en eggelse för kommunerna att överflytta så många som möjligt av sina understödstagare av här ifrågavarande slag till stats- eller landstingsanstalterna. Ur synpunkten att tillförsäkra understödstagarna bästa möjliga vård är mot en dylik strävan från kommunernas sida naturligen intet att erinra. Men någon fara för missbruk torde i allt fall ej föreligga. Antalet platser på de nämnda anstalterna måste en lång tid framåt komma att bliva begränsat, och det tillkommer för övrigt ej kommunerna själva att avgöra, om en understödstagare skall å en sådan anstalt mottagas eller huru länge han må där kvarstanna. De kostnader, vilkas överflytt-

ning från kommunerna här ifrågasatts, hänföra sig dessutom samtliga till fattigvård, som lämnas å specialanstalter, till allra största delen stats- eller landstingsanstalter. De äro därför av beskaffenhet att i allmänhet undandraga sig fattigvårdsmyndigheternas måhända växlande uppskattning eller, i den mån de fortfarande såsom med avseende på de kroniskt sjuka skulle komma att hänföra sig till kommunala anstalter, kunna utan svårighet kontrolleras.»

Direkta statsbidrag. Kommittén.

Mot tanken på *direkta statsbidrag* till de av fattigvårdskostnader mest betungade kommunerna uttalar kommittén åtskilliga betänkligheter. Särskilt framhåller kommittén, att för ernående av rättvisa en utjämning bör avse de kommunala bördornas tryck i dess helhet. Kommittén erinrar vidare om, att enligt det slutligen antagna förslaget till allmän folkpensionering den lättnad, kommunernas budget skulle vinna sedan pensionsförsäkringen fullt genomförts, kunde beräknas till mellan 5 och 6 miljoner kronor. Då ett avlyftande av en så betydlig del av fattigvårdstungan borde hava en stor inverkan på förmågan att bära den återstående, samt genom de av kommittén i 40 och 41 §§ föreslagna bestämmelserna skulle åstadkommas en delvis omedelbart inträdande lättnad, anser kommittén, att i allt fall en så avsevärd minskning i kommunernas utgifter för fattigvårdsändamål kommer att uppnås, att det icke synes kommittén föreligga tillräckliga skäl att nu beträda vägen av direkt statssubvention särskilt för kommunernas fattigvårdskostnader.

Yttranden.

Beträffande frågan om direkt statsunderstöd till av fattigvårdskostnader särskilt betungade kommuner yttrar *kammarrätten*, efter att hava redogjort för några av skäl, som av kommittén åberopats mot dylikt understöd:

»Ehuru kammarrätten anser största varsamhet vara av nöden vid uppskattningen av den lättnad i fattigvårdstungan, som genom pensionsförsäkringen må antagas bliva kommunerna beredd, och kommittéförslagets genomförande knappast kan förväntas komma att medföra en verkligt effektiv utjämning av ifrågavarande pålaga, har kammarrätten, särskilt med avseende därå att frågan alltjämt är föremål för utredning i annan ordning, funnit sig böra lämna kommitténs ställning i denna fråga utan erinran.»

Jag erinrar i detta sammanhang om kammarrättens ovan, sid. 217, återgivna yttrande.

Statskontoret anför i denna del:

»De åtgärder för åstadkommande av en utjämning av kostnaderna, som av kommittén föreslagits, och som huvudsakligen avse att på landstingen överflytta kostnaden för anstaltsvård åt fattiga sinnessjuka, sinnesslöa fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra, synas gå så långt i dylikt avseende, som under nuvarande förhållanden och innan nya grundlinjer för den kommunala beskattningen upp-

dragits lämpligen kan ske, och torde utan tvivel komma att för vederbörande kommuner medföra en avsevärd lättnad; och i någon mån lärer väl detta mål vinnas även genom de föreslagna bestämmelserna om vård åt de kroniskt eller obotligt sjuka.»

Västernorrlands läns landsting framhåller möjligheten av att landstinget i vidsträcktare mån, än vad lagen förutsätter, genom bidrag till i fattigvårdshänseende synnerligen hårt betungade kommuner träder hjälpande emellan.

1917 års riksdagsbeslut om statsunderstöd åt synnerligt skattetyngda landskommuner.

Sedan kommittén avgivit sitt utlåtande, har riksdagen bifallit av Kungl. Maj:t vid 1917 års riksdag framlagt förslag att för tilldelande av statsunderstöd enligt närmare angivna villkor och grunder åt synnerligt skattetyngda landskommuner å extra stat under sjunde huvudtiteln för år 1918 måtte beviljas ett förslagsanslag å 600,000 kronor.

Kungl. Maj:t har sedermera den 25 juni 1917 utfärdat kungörelse angående villkor och grunder för tilldelande av statsunderstöd åt synerligt skattetyngda landskommuner.

Härmed hava i avbidan på definitiva anordningar för åstadkommande av större likformighet i det kommunala skattetrycket provisoriska åtgärder vidtagits för åvägabringande av skattelindring för de mest betungade kommunerna. Dessa åtgärder avse, såsom av kommittén ansetts vara att förorda, icke endast fattigvårdskostnaderna, utan de kommunala bördorna i deras helhet.

Departementschefen.

De överflyttningar av vissa vårdkostnader på landstingen, som av mig nu förordats, komma, såsom även kommittén erinrat, visserligen att medföra en väsentlig lättnad i fattigvårdens tryck inom kommunerna, men däremot ej någon egentlig utjämning av kommunernas fattigvårdsutgifter. Behovet av en utjämning torde dock bliva mindre kännbart, om dessa överflyttningar komma att äga rum. Enahanda verkan lärer ock framträda såsom en följd av den allmänna pensionsförsäkringen. För en verklig utjämning krävas tydligen direkta bidrag från landsting eller stat. En sådan utjämning är emellertid, såsom från olika håll påpekats, förenad med betydande svårigheter, och särskilt lärer det vara tvivelaktigt, om den bör genomföras för fattigvården ensam. Utredningen om ordnandet av den kommunala beskattningen, varmed detta spörsmål sammanhänger, föreligger ännu icke i det skick, att den nu förevarande frågan kan upptagas till prövning. Genom den av 1917 års riksdag beslutade provisoriska skatteutjämningen hava för övrigt de mest uppenbara ojämnheterna avlägsnats, och jag anser mig därför böra ansluta mig till den ståndpunkt, som kommittén i denna fråga intagit.

6 KAP.

Om uppsikt över kommunernas fattigvård.

Sedan gammalt hava länsstyrelserna övervakande uppgifter gent emot fattigvården i länen. Så föreskrevs i förut gällande landshövdinginstruktion den 10 november 1855, § 28, att Kungl. Maj:ts befallningshavande bör låta sig angeläget vara att vaka däröver, att fattigvården inom länet, i enlighet med därom gällande stadganden, ändamålsenligt ordnas och handhaves, så att de behövande erhålla den vård och det understöd, som omständigheterna påkalla, samt tiggeri avböjes och hämmas. Enligt de samtidigt utfärdade instruktionerna för kronofogdar och länsmän skulle dessa tjänstemän stå till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande för utövande av övervakningen.

Genom nu gällande fattigvårdsförordning inskränktes kommunernas skyldighet att lämna fattigvård till vissa i 1 § angivna fall och klagorätten begränsades, så att fattigvårdsstyrelsens beslut endast kunde underställas fattigvårdssamhällets prövning. Härigenom skedde visserligen en minskning i Kungl. Maj:ts befallningshavandes tidigare befogenhet, men i 46 § 4 mom. förklarades, att genom stadgandena beträffande klagan över fattigvårdsstyrelses och fattigvårdssamhälles beslut Kungl. Maj:ts befallningshavande icke betoges att tillhålla det fattigvårdssamhälle, som underlåter att lämna fattigvård, då sådan enligt 1 § för viss person erfordras, att fullgöra sin skyldighet. Borttagandet av klagorätten betydde därför praktiskt sett mindre, då Kungl. Maj:ts befallningshavande hade befogenhet att göra undersökning i anledning av varje inkommen anmälan och föreskriva erforderliga rättelser, ehuru visserligen Kungl. Maj:ts befallningshavande hade att hålla sig inom ramen för 1 §.

Enligt stadgan angående sinnessjuka den 14 juni 1901 har provinsialläkare att göra sig underrättad om samtliga inom hans distrikt befintliga sinnessjukas tillstånd och den vård, som ägnas dem, ävensom att under resor, som han enligt av medicinalstyrelsen fastställd plan har att företaga, tillse dessa sjuka. Genom läkarinstruktionen den 30 december 1911 har ifråga om tjänsteläkares rätt och skyldighet att utöva tillsyn förklarats, att förste provinsialläkare har att ägna tillsyn åt de av kommuner, föreningar eller enskilda personer upprättade sjukvårdsinrättningar och andra anstalter, såsom sjukhus, sjukstugor, sjukhem, vård- och kuranstalter för sinnessjuka och idioter, uppfostringsanstalter för blinda och dövstumma, samt de anstalter, där barn mot

ersättning fostras. Däremot åligger det ej förste provinsialläkaren att ägna tillsyn åt egentliga fattigvårdsanstalter. Ett dylikt åliggande för nämnda läkare hade emellertid föreslagits i det kommittébetänkande den 5 april 1887, som låg till grund för läkarinstruktionen den 31 oktober 1890.

Reformförslag.

Vid 1905 års riksdag föreslog en motionär en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till en obligatorisk, fristående och ständig inspektion av den kommunala fattigvården. Motionären tänkte sig en av staten avlönad inspektör för varje län såsom det regelmässiga, men två mindre län borde kunna sammanslås och även ett större län delas i två distrikt. Även i en annan vid samma riksdag väckt motion ifrågasattes inspektion över fattigvården, därvid erinrades om de finska, i det följande berörda förhållandena. På hemställan av lagutskottet beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till föreskrifter, bland annat, i syfte att övervakandet av att fattigvården utövades i enlighet med gällande bestämmelser bleve skärpt och förbättrat, dock utan anlitande av för detta ändamål särskilt tillsatta tjänstemän *(riksdagens skrivelse den 12 maj 1905)*. Under debatten i andra kammaren betonades likväl av flera ledamöter, att någon effektiv kontroll ej kunde vinnas annorledes än genom anordnandet av en särskild inspektion.

Samma års riksdag anhöll i *skrivelse den 20 maj 1905*, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruledes förbättringar, där så erfordrades, måtte kunna åstadkommas i den enskilda och kommunala sinnessjukvården. Medicinalstyrelsen avgav den 23 april 1906 utlåtande över denna riksdagens skrivelse och erinrade därvid, att en av staten anordnad fattigvårdsinspektion utan tvivel skulle vara ett välbehövligt komplement till den tillsyn över den kommunala sinnessjukvården, som borde utövas av tjänsteläkare, därvid samarbete mellan fattigvårds- och läkarinspektionen borde äga rum.

C. S. A:s fattigvårdskommitté har i sina reformlinjer uttalat sig för en fattigvårdsinspektion. Enligt nämnda kommittés mening borde landet uppdelas i vissa distrikt med en i vart och ett anställd fattigvårdsinstruktör samt distrikten så anordnade, att varje kommun inom landet kunde besökas av instruktörerna minst vartannat år. Tillsättandet av ett större eller mindre antal instruktörer krävde emellertid upprättande av en central fattigvårdsmyndighet, som kunde leda deras verksamhet, sammankalla dem till rådplägningar och definitivt bestämma åtskilligt, som ej lämpligen borde falla inom de lokala instruktörernas befogenhet. I spetsen för den centrala myndigheten — eventuellt en byrå för fattigvårdsärenden inom något av departementen — borde stå en fattigvårds-

inspektör. För att giva fattigvårdsmyndigheten tillfälle till beröring med det praktiska fattigvårdsarbetets ledande krafter borde vid densammas sida ställas en rådgivande myndighet, ett så kallat fattigvårdsråd, bestående exempelvis av en eller flera representanter för varje landsting.

Vid kongressen för fattigvård och folkförsäkring i Stockholm 1906 fattades en resolution i samma riktning.

I två vid *1912 års riksdag* väckta motioner föreslogs en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att fattigvårdslagstiftningskommitténs uppmärksamhet måtte fästas vid frågan om en fristående statsinspektion över fattigvården. I motionen framhölls behovet av en konsultativ och inspekterande central fattigvårdsmyndighet. Första kammarens första tillfälliga utskott ansåg visserligen de önskemål, varåt motionen givit uttryck, »vara i hög grad förtjänta av beaktande», men avstyrkte densamma såsom obehövlig, då fattigvårdslagstiftningskommittén i allt fall med säkerhet komme att upptaga dessa frågor till behandling. I andra kammaren, vars andra tillfälliga utskott avstyrkte motionen såsom obehövlig av ungefär enahanda skäl som första kammarens utskott, men tillika i fråga om inspektionen uttalade, att den allmänna uppfattningen torde vara en annan än den, som givit sig uttryck i föregående riksdagsuttalanden, blev denna utskottets hemställan bifallen efter votering mot ett förslag om positivt uttalande till förmån för den föreslagna inspektionen.

Förhållandena i Finland.

I *Finland* har fattigvårdsinspektionen ägt bestånd sedan 1888. Fattigvårdsinspektören har till sitt biträde tre fattigvårdsinstruktörer.

Inspektören, vilken utses av senatens ekonomidepartement, åligger att »vaka däröver, att kommunerna i enlighet med gällande författningar, reglementen och föreskrifter anordna å dem ankommande fattigvård och fullgöra sina skyldigheter beträffande fattigväsendet för övrigt». I sådant syfte skall inspektören »meddela kommunerna och enskilda personer råd och anvisningar» samt »om fel, brister, försummelser eller missbruk yppas», »å ort och ställe därom vederbörande erinra samt tillika hos guvernören i avseende å rättelse eller vidtagande av tjänlig åtgärd anmäla». Befinnes enskild förening »genom olämpliga tillgöranden försvåra eller motarbeta den kommunala fattigvården», skall inspektören fästa uppmärksamheten därpå och, i fall rättelse ej följer, anmäla förhållandet hos guvernören. Han skall vidare med uppmärksamhet följa utvecklingen av landets fattigvårdsväsen samt förskaffa sig noggrann kännedom om orsakerna till fattigdomen i skilda landsdelar och om utvägarna till dess förebyggande. På anfordran skall han avgiva utlåtande och förslag till

olika myndigheter i ärenden, som ligga inom hans verkningsområde. Den rådgivande verksamheten utgör det huvudsakliga momentet i fattigvårdsinspektionen. Densamma utövas dels genom besök i orterna av inspektören själv och de 3 instruktörerna, dels genom föredrag vid s. k. kommunaldagar inom länen och utsändande av tryckta cirkulärskrivelser, i vilka fattigvårdsstyrelsernas uppmärksamhet fästes på förefintliga missförhållanden och bästa sättet för desammas rättelse. Till inspektörens åliggande hör även granskning av reglementen, vilka senare av guvernören fastställas. Sökes statslån till anstalt, skola ritningarna vara av inspektören godkända. — Instruktörerna hava icke i sin instruktion anvisats några vissa distrikt utan skola besöka kommunerna inom landet i dess helhet eller delar därav. Enligt den sedermera utförda organisationen hava instruktörerna emellertid tillagts vissa distrikt med en viss stationsort. Under verksamhetsåret 1911 har inspektören besökt 51 och instruktörerna 420 kommuner, i vilka siffror dock ingå 7, respektive 91 s. k. förnyade besök. En stor del av dessa äro ordinarie inspektionsbesök — varje kommun skall nämligen av distriktets instruktör besökas vartannat år — andra ske på begäran av fattigvårdsstyrelse eller välgörenhetsförening. Åter andra ske, vad instruktörerna beträffar, på order av inspektören, till vilkens kansli anmälan om något missförhållande inom vederbörande kommun ingått. Inkommer anmälan om missförhållande till inspektören, infordrar denne fattigvårdsstyrelsens förklaring över densamma, varjämte instruktör ofta beordras att verkställa utredning om förhållandena på platsen; undersökning genom polisens försorg kan ock hos guvernören begäras. Inspektören meddelar därefter anvisningar, huru rättelse bör åstadkommas. Försummar kommun att följa given anvisning, anmäler inspektören förhållandet hos guvernören. Förklarar guvernören, att inspektörs anmälan icke föranleder åtgärd, kan detta beslut av inspektören överklagas hos senaten. Inspektören följer den privata välgörenheten med uppmärksamhet och upptager i sin årsberättelse en redogörelse för dess utveckling. Välgörenhetsföreningars stadgar skola, innan de av senaten stadfästas, granskas av inspektören och hans utlåtande infordras över deras begäran om anslag.

Svenska fattigvårdsförbundets konsulentverksamhet.

I Sverige har ett enskilt företag, *Svenska fattigvårdsförbundet*, anordnat konsulentverksamhet för fattigvården. Förbundet har en fast anställd konsulent, vilken tillhandagår fattigvårdsstyrelser och andra, som arbeta i fattigvård, med råd och upplysningar, varvid konsulenten på

anmodan och såvitt tiden tillåter gör besök hos fattigvårdsstyrelser och välgörenhetsföreningar. Dessutom företager konsulenten efter uppgjord plan resor på landsbygden, varvid besök göras hos fattigvårdsstyrelsernas ordförande, i anstalter m. m. för att undersöka förhållandena inom fattigvården samt meddela de råd och upplysningar, som av förhållandena påkallas. Dylika resor hava på förbundets föranstaltande företagits även av andra på fattigvårdens område förfarna personer. Till resorna hava i allmänhet anslag erhållits av vederbörande landsting intill halva beräknade kostnaden, då förbundet bekostat återstoden. De hava företagits efter samråd med Kungl. Maj:ts befallningshavande, som lämnat konsulenterna ett värdefullt stöd och till vilka även redogörelser för iakttagelserna avlämnats. I allmänhet hava konsulenterna av fattigvårdsmyndigheterna och befolkningen mottagits med stort intresse och tillmötesgående. Det anses, att de väsentligt bidragit att höja intresset för fattigvården, verkat för avlägsnande av olämpliga vårdsätt och för fattigvårdens utveckling i rationell riktning. En stor del av Sveriges län har på detta sätt blivit av konsulenter i större eller mindre omfattning besökt.

Härförutom har förbundet bland annat ordnat en upplysningsverksamhet i fattigvårdsfrågor, som ganska flitigt anlitats. Hit hava ingått förfrågningar t. ex. rörande fattigvårdens organisation, förändringar inom den öppna eller slutna fattigvården, införande av vårdaresystem, utarbetandet av reglementen och arbetsordningar, räkenskapsväsendets lämpligaste anordning m. m. Åvenledes har förbundet haft en arkitekt anställd, som anlitats för uppgörande av ritningar till anstalter.

Alltsedan år 1909 åtnjuter förbundet statsanslag, vilket för år 1918 uppgår till 19,400 kronor.

43 och 44 §§. Kommitténs förslag.

Kommittén har i sitt förslag bibehållit Kungl. Maj:ts befallningshavandes skyldighet att öva tillsyn över fattigvården. I förslagets 43 § stadgas nämligen, att Kungl. Maj:ts befallningshavande har att vaka över, att fattigvården inom länet i enlighet med fattigvårdslagen och i övrigt gällande stadganden ändamålsenligt ordnas och handhaves, så att de behövande komma i åtnjutande av det underhåll och den vård, som omständigheterna påkalla.

Därjämte innehåller emellertid förslaget i 44 §, att jämte det övervakande av fattigvården, varom i 43 § sägs, skall tillsyn över fattigvården utövas av en för hela riket gemensam inspektionsmyndighet, angående vars organisation och verksamhet Konungen meddelar närmare bestämmelser.

Kommittén.

I sina motiver framhåller kommittén — efter att hava anfört en del siffror rörande den tillsyn, som från myndigheternas sida utövats över fattigvårdens handhavande — att den myndigheterna i detta hänseende åliggande skyldigheten utövats tämligen ojämnt, att hos länsmännen, på vilka tillsynen närmast fallit, måste förutsättas ett mycket olika intresse för hithörande ärenden och vitt skilda uppfattningar om vad som hör till en rationell fattigvård, samt att icke ens hos alla länsstyrelserna man lärer kunna förutsätta enahanda intresse och uppfattning uti hithörande ämnen. Vad beträffar en av riksdagen i dess förutnämnda skrivelse den 12 maj 1905 angående övervakande av fattigvården lämnad anvisning, att för de understödssökande borde tydligare utmärkas deras rätt att hänvända sig till de kontrollerande myndigheterna och vägen därför, anför kommittén, att densamma föreslagit införande av klagorätt för understödssökande och understödstagare över fattigvårdsstyrelses beslut, men att härigenom behovet av kontroll knappast blivit förminskat, i det att den kontrollerande och övervakande verksamheten närmast har till syfte att befordra ett rationellt handhavande av fattigvården i allmänhet, varjämte de personer, det här gäller, ofta nog ej hava några förutsättningar att själva göra sin rätt gällande och därför så mycket mindre kunna väntas reagera mot mera allmänna missförhållanden. I anledning av riksdagens i skrivelsen uttalade önskemål om en mer än hittills oavlåtlig och initiativrik verksamhet av de kontrollerande myndigheterna, framhåller kommittén, att dessa myndigheter med hänsyn till mängden av dem åliggande göromål svårligen kunna antagas få möjlighet att fylla det antydda värvet. Kommittén anför vidare:

»Det gäller här icke så mycket att erhålla en fiskaliserande polisuppsikt i syfte att upptäcka och beivra eller få avhjälpt ett eller annat missförhållande inom fattigvården, utan huvudvikten vid en statstillsyn över fattigvården ligger däråt, att denna bör vara vägledande och rådgivande. Svårigheten i de uppgifter, som åligga de kommunala fattigvårdsmyndigheterna, ökas alltmer. Allt större och större krav ställas på dem i mån som samhället utvecklas; de behöva en myndighet med statlig auktorisation att vända sig till för att rådfråga, när det gäller att anordna fattigvården på ett rationellt sätt. Erfarenheterna från Finland, där statsinspektionen utvecklat sig ur en enskild persons mera provisoriska rådgivande verksamhet, tala härvid ett tydligt språk. Och vi kunna från vårt eget land hava skäl att åberopa erfarenheterna av svenska fattigvårdsförbundets ovannämnda konsulentverksamhet.

— — — — Statsmakten kan i vår tid icke vara försvarad med att låta fattigvården i det praktiska handhavandet behandlas såsom en lokal fråga, vilken, frånsett vad som göres på lagstiftningsvägen, det är överlämnat åt de lokala myndigheterna att reglera. En central inspektionsmyndighet över fattigvården är i vår tid en nödvändighet.»

Efter att hava betonat, att det gäller kontroll över en kommunal verksamhet och över innehavare av medborgerliga oavlönade förtroendeuppdrag, fortsätter kommittén:

»Varje kontroll här måste alltså, jämte det den skall vara effektiv, även bedrivas så, att den ej allt för starkt ingriper i den kommunala verksamheten och därigenom hämmar intresset och den egna initiativlusten. Att några sådana olägenheter icke behöva bliva förenade med inspektionen framgår av erfarenheten från andra områden, såsom hälsovården och skolväsendet, varest en uppsikt från statens sida sedan länge varit utövad, utan att man därav försport några olägenheter av ovan antydda slag. Sätter man inspektionens uppgift i främsta rummet till att bliva en rådgivande myndighet, synes det så mycket mindre böra finnas någon anledning till farhågor i nämnda avseende. — — —

böra återkomma allt för sällan. Till inspektörens hjälp skulle enligt kommitténs förslag anställas ett antal biträden med benämningen fattigvårdsinstruktörer. Antalet av dessa anser kommittén från början kunna bestämmas till tre. Enligt kommitténs uppfattning böra liksom i Finland några förläggningsorter och tjänstgöringsområden icke på förhand bestämmas, utan detta bör, sedan fattigvårdsinspektören blivit tillsatt, på hans förslag avgöras av Kungl. Maj:t. Därest det finnes ändamålsenligt att även hos oss låta instruktörerna i praktiken få vissa tjänstgöringsområden, synas de dock böra i fall av behov kunna kallas till tjänstgöring även utanför desamma. Ehuru, yttrar kommittén vidare, det icke blir möjligt att med en inspektör och tre instruktörer realisera önskemålet om kommunernas i riket besökande vartannat år, skulle dock genom detta förslags genomförande en stor vinst vara ernådd i jämförelse med nuvarande förhållanden.

Kommittén erinrar om förslagets bestämmelse, att fattigvårdsstyrelse bör uppehålla *samarbete med den frivilliga understödsverksamheten* inom samhället, samt framhåller, att detta samarbete kräver, att det frivilliga arbetet icke går i sådan riktning, att den offentliga verksamheten motverkas. För sådant ändamål bör, säger kommittén, inspektionen följa det frivilliga välgörenhetsarbetet och söka länka detta i rätta banor ävensom söka framkalla det samarbete med den offentliga fattigvården, som lagen uppställt såsom ett önskemål. Efter att hava omnämnt *riksdagens skrivelse den 8 mars 1913*, däri, med hänvisning till tidigare framställningar och lagstiftningsförslag i ämnet, anhållits, att Kungl. Maj:t täcktes taga under förnyad omprövning frågan om anordnande av kontroll från statens sida över vården och förvaltningen av donerade medel och stiftelser samt för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i ämnet, anför kommittén:

»I viss mån kommer en dylik lagstiftning att beröra även sådana välgörenhetsföretag, som verka på fattigvårdens område, nämligen för så vitt de äro att hänföra till stiftelser eller donationer. Av beskaffenheten av de bestämmelser, som sålunda komma att givas, torde väsentligen bero, vilka ytterligare kontrollåtgärder bliva av behovet påkallade. — — — — Kontrollen över den enskilda välgörenheten torde alltså för närvarande ej böra utsträckas längre, än vad som betingas av dess samarbete med den offentliga fattigvården.»

Ehuru kommittén föreslagit anordnande av en central fattigvårdsinspektion, anser kommittén dock *Kungl. Maj:ts befallningshavandes* uppgift att öva tillsyn över förhållandena inom länet i allmänhet kräva, att även fattigvården kvarstår under dess uppsikt. Om inspektionens ställning till Kungl. Maj:ts befallningshavande yttrar kommittén:

»Med den ställning, kommittén tänkt sig för inspektionen, synes mest förenligt, att inspektören och instruktörerna icke tilläggas någon rättighet att till efterrättelse för fattigvårdsstyrelserna eller andra giva föreläggganden eller att meddela till iakttagande förpliktande beslut. Åt Konungens befallningshavande bör till följd därav förbehållas ej blott att pröva besvär över fattigvårdsstyrelses eller kommunalstämmas beslut i ärenden rörande fattigvården, utan även att handlägga och pröva anmälningar om vägrad eller bristfällig fattigvård eller om missförhållanden och oegentligheter i avseende på fattigvården. Om således inspektören under sina resor eller eljest får kännedom om dylika förhållanden, som ligga inom Konungens befallningshavandes befogenhet att behandla och som ej i godo kunna fås rättade, har han att därom göra anmälan hos Konungens befallningshavande för vidtagande av vederbörlig åtgärd; instruktörerna böra i dylika fall göra anmälan hos inspektören, som därpå hos vederbörande Konungens befallningshavande gör den framställning, som finnes påkallad. Inspektionen bör således icke utöva någon dömande verksamhet. Undersökningar i enskilda mål, såsom angående en persons fattigvårdsbehov, hemortsrätt m. m., verkställes fortfarande såsom hittills genom kronobetjäningen.»

Efter att hava ifrågasatt, om det likväl ej vore lämpligt att till fattigvårdsinspektionen förlägga den granskning och fastställelse, som enligt förslaget skall äga rum av reglementen för kommunernas fattigvård och för kommunernas gemensamma anstalter, ävensom meddelande av befrielse för kommun från att hava reglemente eller att anordna fattigvårdsanstalt, uttalar emellertid kommittén, att beslutanderätten även i dessa frågor bör tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande, emedan denna rätt ansetts böra följa med den Kungl. Maj:ts befallningshavande tilllagda beslutanderätten i övriga fattigvårdsfrågor; det skulle tilläventyrs eljest kunna tänkas, att sinsemellan stridiga beslut kunde komma att meddelas av Kungl. Maj:ts befallningshavande och fattigvårdsinspektionen. Kommittén anser enahanda behandling böra äga rum med avseende å dels frågor om godkännande av anordning, avsedd att sättas i stället för distriktsindelning, och dels granskning av planer till fattigvårdsanstalter. Innan beslut i ovan omförmälta ämnen av Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelas, bör denna myndighet dock, yttrar kommittén, så snart anledning därtill gives, inhämta yttrande från fattigvårdsinspektionen, på det att den särskilda sakkunskap, som inspektionen representerar, kan göra sig gällande.

Efter att hava uttalat, att samarbete bör äga rum mellan fattigvårdsinspektionen och Kungl. Maj:ts befallningshavande, anför kommittén:

»Särskilt bör detta bliva av betydelse för åstadkommande av föreningar mellan fattigvårdssamhällen om gemensamma anstalter och i övrigt till ordnande av anstaltsväsendet på ett tillfredsställande sätt. Inspektionen har i avseende härpå att utreda förhållandena, klarlägga behovet och fördelarna av en viss åtgärd samt hjälpa till att uppgöra plan därför; till realiserandet bör den vinna Konungens

befallningshavandes medverkan, och genom ett dylikt samarbete bör sakens genomförande väsentligen underlättas. Även i avseende på förebyggande fattigvård bör en samverkan mellan inspektionen och Konungens befallningshavande bliva av stor betydelse.»

Förslag till instruktioner.

Kommittén har uppgjort förslag till *instruktioner för inspektören och instruktörerna.* Dessa instruktioner innehålla följande:

Inspektören och instruktörerna skola vaka över att fattigvårdssamhällena i enlighet med gällande författningar och reglementen anordna och handhava dem åliggande fattigvård samt meddela råd och anvisningar för fattigvårdens ändamålsenliga ordnande. För fullgörande av denna uppgift hava de att vid av dem företagna resor genom besök hos fattigvårdsstyrelser och å anstalter göra sig underrättade om, huru fattigvården utövas, och samråda med vederbörande myndigheter för åstadkommande av nödiga förbättringar. Vid besöken åligger det dem särskilt att tillse, att sjuka understödstagare, vilka äro i behov av särskild omvårdnad, erhålla det underhåll och den vård, som deras tillstånd kräver, att nödig klassifikation av understödstagarna äger rum å anstalterna, att tillfälle till sysselsättning beredes understödstagare, som ej äro till arbete oförmögna, att vid utackordering av understödstagare iakttages vad lagen om fattigvården och gällande reglementen för sådant fall innehålla, samt att barn, vilka fattigvårdsmyndigheterna omhändertagit, erhålla lämplig vård och uppfostran. Inspektören och instruktörerna böra vidare vid sina besök i fattigvårdssamhällena granska vid fattigvårdsstyrelsens sammanträden förda protokoll och andra fattigvården rörande handlingar, däribland de vid anstalterna förda journalerna över disciplinära åtgärder, ägna uppmärksamhet däråt, att till fattigvården skänkta medel användas för avsett ändamål, samt, därest inom fattigvårdssamhället finnas understödstagare, för vilkas underhåll staten betalar gottgörelse, vaka däröver, att statens intresse iakttages. De hava att ägna särskild uppmärksamhet åt fattigvårdsanstalternas beskaffenhet samt föreslå de åtgärder, som erfordras, för att anstalterna må bliva ändamålsenliga. Där anledning föreligger till åvägabringande av gemensamma anordningar för fattigvården för flera kommuner, har instruktör att framlägga förslag härom för fattigvårdsinspektören. Denna bör i samråd med Konungens befallningshavande söka verka därför, att kommunerna, då sådant synes ändamålsenligt, träffa överenskommelser om upprättande av gemensamma fattigvårdsanstalter och andra gemensamma anordningar för fattigvården. Då fråga är om upprättande av ny anstalt eller ombyggnad av förutvarande, har inspektören att på framställning av Konungens befallningshavande granska uppgjorda planer samt föreslå de ändringar i dem, som synas honom nödiga för att anstalten skall fylla avsett ändamål. Göres hos instruktör under pågående tjänsteresa anmälan, att fattigvårdssamhälle, fattigvårdsstyrelse eller vid fattigvården anställd person åsidosatt sin skyldighet, eller erhåller han eljest under resan kännedom om fel, försummelser eller missbruk i avseende å fattigvården, skall instruktören verkställa undersökning därom samt, om förhållandena föranleda därtill, hos vederbörande fattigvårdsstyrelse göra erinran för rättelses vinnande. Föranleder gjord erinran icke rättelse, har instruktören att anmäla förhållandet hos fattigvårdsinspektören. Har eljest hos instruktör gjorts anmälan om förhållande, som nu är nämnt, skall densamma ofördröjligen insändas till fattigvårdsinspektören tillika med instruktörens yttrande däröver. Finnes anledning antaga, att fattigvårdssamhälle, fattigvårdssty-

relse eller vid fattigvården anställd person åsidosatt sin skyldighet, eller yppas fel, försummelse eller missbruk, skall inspektören verkställa undersökning rörande förhållandena i fråga samt, om skäl därtill förefinnes, hos vederbörande göra erinran för rättelses åstadkommande. Rättas icke missförhållandet, må inspektören göra anmälan om saken hos Konungens befallningshavande. Över Konungens befallningshavandes beslut i dylika fall må fattigvårdsinspektören föra klagan i den ordning, som efter varje måls beskaffenhet stadgas i lagen om fattigvården. Då fattigdomen i någon ort finnes vara särdeles stor, hava inspektören och instruktörerna att ägna särskild uppmärksamhet häråt samt förskaffa sig noggrann kännedom om orsakerna och påvisa utvägar att förebygga, mildra och bekämpa nöden. De böra söka främja samarbete mellan den offentliga fattigvården och enskild välgörenhet samt verka för att den senare så ordnas, att fattigvårdens syften icke motverkas genom det enskilda välgörenhetsarbetet. Instruktör har att i övrigt lämna fattigvårdsinspektören det biträde vid utövande av uppsikten över fattigvården, som av honom påkallas. Inspektören är instruktörens närmaste förman och fastställer för varje år plan för de ordinarie tjänsteresor, som skola av instruktörerna under året företagas. Avvikelse från faställd resplan må ej äga rum, så framt icke särskilda omständigheter påkalla sådan. Härutöver har instruktör att företaga de resor, som påfordras av fattigvårdsinspektören eller Konungens befallningshavande. Över sina resor och vad därunder förekommit har instruktör att avgiva skriftlig berättelse till fattigvårdsinspektören inom sex veckor efter resas avslutande. Till ledning för instruktörernas arbete bör fattigvårdsinspektören minst en gång om året sammankalla dem till gemensam överläggning angående ärenden, som tillhöra deras tjänstebefattning. Inspektören har att inför chefen för det statsdepartement, under vilket fattigvårdsärendena höra, för fastställelse framlägga förslag till sina ordinarie tjänsteresor under året. Om annan tjänsteresa skall anmälan göras hos departementschefen. Avvikelse från fastställd resplan må ej äga rum, så framt icke särskilda omständigheter påkalla sådan. Inspektören har att hos Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter göra de framställningar rörande fattigvården och dithörande angelägenheter, som han finner förhållandena påkalla. I frågor, som höra till hans verksamhetsområde, har inspektören att på anfordran av ämbetsmyndigheter meddela upplysningar och avgiva utlåtanden. Det åligger inspektören att på anmodan av Konungens befallningshavande granska reglementen, som av fattigvårdssamhällena insändas till fastställelse. Över sin verksamhet samt över tillståndet av fattigvården i riket i allmänhet avger inspektören årligen berättelse till Kungl. Maj:t.

Inspektionens inordnande i centralförvaltningen.

Den s. k. *departementalkommittén* har i sitt den 18 november 1911 avgivna betänkande angående bl. a. inrättande av en departementsavdelning för sociala ärenden starkt framhållit bristen inom centralförvaltningen på några särskilda organ eller arbetskrafter för fattigvården samt det därav förorsakade uteblivandet av nödigt initiativ för ett fortgående utvecklings- och reformarbete från statsförvaltningens sida. Departementalkommittén uttalade, att ett nytt förslag rörande fattigvårdens ordnande givetvis torde komma att även omfatta rätt för staten att genom inspektions- eller instruktionsverksamhet leda och övervaka fattigvårdens behöriga handhavande och utveckling. »I alla händelser», säges

det vidare härom, »torde administrationens uppgifter komma att ej obetydligt vidgas, varjämte lagstiftningens allmänna läggning kommer att präglas ej blott av ekonomiska utan även och framförallt av sociala synpunkter». Departementalkommittén, som tillika erinrade om omfattningen av de fattigvårdsärenden, vilka för närvarande hörde till Kungl. Maj:ts prövning, utgörande, jämte en del smärre ärenden av skiftande beskaffenhet, förnämligast frågor om ersättning av statsmedel för understöd åt utlänningar och vissa andra kategorier av medellösa samt hemsändning av medellösa utlänningar och mottagande från utrikes ort av medellösa svenskar, föreslog, att ärenden angående allmänna fattigvården skulle överföras till den sociala förvaltningen. Inom den för handhavande av denna förvaltning föreslagna departementsavdelningen (socialstyrelsen), skulle enligt förslaget fattigvårdsärendena läggas till första byrån eller byrån »för arbetarfrågor, arbetarskydd och allmänna (övriga) sociala frågor». Hit fördes ock några fattigvården närstående ärenden såsom frågor angående vanartade och i sedligt avseende försummade barn samt angående fosterbarnsvården m. fl.

Statistiska kommittén uttalade i sitt den 7 september 1910 avgivna betänkande, att det, med hänsyn till att frågan om ny fattigvårdslagstiftning stode på dagordningen, ej vore lämpligt att föreslå mera genomgripande förändringar i fattigvårdsstatistiken, på grund varav endast hemställdes om dess skiljande från statistiken rörande kommunernas finanser.

Departementalkommittén, som instämde i sistberörda uttalande, ansåg, att fattigvårdsstatistiken lämpligen borde överflyttas till den övriga socialstatistiken och således hänföras till den sociala förvaltningsgruppen. »Behovet», säger den, »för fattigvårdsadministrationen att äga omedelbar tillgång till ifrågavarande statistik och dess primäruppgifter synes obestridligt och torde bäst främjas genom detta förslag.»

Vid den organisation av socialstyrelsen, som framlades för *1912 års riksdag* och av densamma i huvudsak godkändes, medtogos emellertid icke fattigvårdsärendena lika litet som ärendena angående barnavården, utan dessa frågor höra fortfarande till de departement, dit de förut varit förlagda. I sitt vid den kungl. propositionen i ämnet fogade yttrande förklarade civilministern, att det visserligen ansetts, att fattigvårdsärendena, däri inbegripet fattigvårdsstatistiken, hörde till sociala ärenden och borde överflyttas till socialstyrelsen, men att tidpunkten, när ett överförande till nämnda styrelse av de fattigvårdsärenden, som nu behandlades hos Kungl. Maj:t, skulle ske, borde framdeles av Kungl. Maj:t bestämmas efter det lämplig övergångstid vunnits, vid vilket förhållande

Kungl. Maj:t borde framdeles bestämma, när fattigvårdsstatistiken skulle överföras till socialstyrelsen från statistiska centralbyrån.

Efter att hava redogjort för nu nämnda uttalanden anför kommittén för egen del: Kommittén.

»Om fattigvårdsärendena hittills ej representerat någon större arbetsmängd inom den högsta förvaltningen och således ej kunnat kräva något större utrymme för sin behandling, är det dock uppenbart, att dessa ärenden mer och mer måste påkalla denna förvaltnings uppmärksamhet. Särskilt gäller detta efter tillkomsten av en statsinspektion, vilken måste hava sig en plats anvisad i centralförvaltningen. Naturligen bör man då söka att på ett ställe i förvaltningen med inspektionsmyndigheten sammanföra de fattigvårdsärenden, som förut behandlats i jordbruksdepartementet, samt fattigvårdsstatistiken ävensom de ärenden i övrigt, vilka ligga denna grupp nära. Frågan härom sammanhänger på det närmaste med de anordningar inom centralförvaltningen, som komma att befinnas nödiga i och med en ny lagstiftning rörande barnavården. Enligt kommitténs uppfattning bilda nämligen fattigvårds- och barnavårdsärendena en grupp för sig bland de sociala ärendena, och de böra därför även i centralförvaltningen sammanföras, något som också synes hava varit departementalkommitterades mening. Kommittén återkommer till denna fråga i det betänkande och förslag i fråga om lagstiftningen angående barnavården, som kommittén har att avgiva.

Redan nu må emellertid i fråga om fattigvårdsärendenas förläggning inom centralförvaltningen erinras, att det synes vara naturligast, att de vid frågans slutgiltiga ordnande flyttas från jordbruksdepartementet, med vars uppgifter i övrigt dessa ärenden icke hava något gemensamt, till civildepartementet, dit en del närstående frågor äro förlagda. Huruvida ovannämnda grupp av ärenden sedermera bör, till den del ärendena icke i varje fall måste höra till departementets egen behandling, hänföras till den under civildepartementet sorterande socialstyrelsen eller förläggas till en särskild byrå under samma departement, därom kunna olika meningar råda. Något egentligt samband kan knappast sägas förefinnas mellan nämnda ärenden samt de frågor angående arbetsmarknaden, förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, arbetarskydd, sjukkasseväsen samt statistiska undersökningar, som äro huvuduppgifterna för de nuvarande byråerna i socialstyrelsen. Tvivelsutan stå de närmare vissa andra till civildepartementet hörande frågor såsom kommunalärendena, sjukvården och pensionsärendena. På sakens nuvarande ståndpunkt anser sig kommittén dock ej kunna göra något bestämt uttalande i fråga om fattigvårdsärendenas slutliga förläggande.»

Kommittén förklarar vidare, att med fattigvårdsinspektionens inrättande icke synes behöva anstå i avbidan på lösningen av frågan om barnavårdsärendenas förläggning samt frågan, huru med fattigvårdsärendenas behandling hos Kungl. Maj:t framdeles kommer att ordnas. Inspektionen bör enligt kommitténs mening tills vidare höra under det departement, dit fattigvårdsärendena i allmänhet höra. Kommittén anser inspektören ej kunna medhinna annan byråverksamhet än den, som är oundgängligen förbunden med själva inspektionsgöromålen, samt har därför ej åt inspektören avsett någon ställning såsom föredragande i

fattigvårdsärenden inom det departement, under vilket han kommer att höra. De ärenden av detta slag, vilka för närvarande höra till jordbruksdepartementets handläggning, äro i allmänhet ej av den beskaffenhet, att inspektören genom sin inspekterande verksamhet kan antagas erhålla tillfälle att närmare befatta sig med desamma, varför de också utan olägenhet kunna lämnas åt annan person. Efter att hava antytt, att framdeles en omläggning av inspektionens ställning i detta hänseende kan tänkas lämplig, framhåller kommittén, att inspektören bör genom yttrandens avgivande och upplysningars meddelande stå till tjänst med sin sakkunskap i fattigvårdsfrågor, som höra till Kungl. Maj:ts bedömande.

Reservationer.

Inom kommittén hava meningarna varit delade angående lämpligheten av kommitténs förslag. Sålunda hava dels två ledamöter, herrar Björklund och Magnusson, i en gemensam reservation yrkat, att stadgandet om en för hela riket gemensam inspektionsmyndighet måtte utgå ur förslaget och dels en tredje ledamot, fröken Ebba Pauli, påyrkat att åt inspektionen gives en fastare form och en mera utvidgad befogenhet än vad kommittén förordat.

Reservanterna *Björklund* och *Magnusson* hava huvudsakligen anfört följande: Fattigvårdens övervakande bör ske utan anlitande av för sådant ändamål särskilt tillsatta tjänstemän. Fattigvården är en rent kommunal angelägenhet, och kommunerna erhålla endast undantagsvis av staten ersättning för utgiven fattigvård. Inom de områden, där statsinspektion hittills inrättats, utgår alltid statsbidrag för det ändamål, som inspektionen avser. Sådant övervakande av fattigvården, som sedan gammalt ligger i Kungl. Maj:ts befallningshavandes hand, finner däremot sin naturliga förklaring däri, att det även är ett statens intresse, att fattigvården skötes på ett tillfredsställande sätt. Det är dock stor skillnad mellan ett dylikt övervakande och tillsyn från en särskild inspektionsmyndighets sida. Följden av kommitténs förslag skulle bliva, att Kungl. Maj:ts befallningshavande kände sig löst från sin förpliktelse att följa fattigvårdens utveckling och handhavande inom länet, vilket vore att beklaga. Kungl. Maj:ts befallningshavande har så väl genom sin egen ställning som ej mindre genom de direkt underlydande tjänstemännen, länsmännen m. fl., vilka i allmänhet besitta var inom sitt distrikt en ingående lokal- och personkännedom, utan även eljest möjlighet att på nära håll bilda sig en god uppfattning om vad i varje fall kan krävas. Till följd härav är Kungl. Maj:ts befallningshavande synnerligen lämpad till att vara den övervakande myndigheten över fattigvården och måste även anses kunna ensam fullgöra en inspektionsmyndighets åliggande. Om däremot tillsynen över fattigvården skall utövas av en

inspektör och ett fåtal instruktörer måste dessa i regel, i synnerhet under de första åren av sin verksamhet, en lång följd av år framåt, bliva fullkomligt främmande för de å olika orter rådande, för dessa platser säregna förhållandena. Det går icke att genomföra en för hela landet likartad fattigvård, att göra allt schablonmässigt, utan fattigvården måste på varje ort avpassas, mer eller mindre, efter där förefintliga förhållanden. En bristande kännedom om ortsförhållandena kommer tvivelsutan att vålla icke blott olämpliga ingripanden från instruktörernas och inspektörens sida utan även slitningar med fattigvårdsmyndigheterna i de olika orterna, vilket i sin tur torde komma att menligt inverka på det hela. Om, såsom anledning är att befara, inspektionsmyndigheten söker att i varjehanda detaljer göra sin vilja gällande, kan detta lätt komma att verka därhän, att de kommunala fattigvårdsmyndigheternas intresse slappas. Även om inspektionsmyndighetens uppgift endast eller huvudsakligen skulle bliva av en rådgivande natur, så är dock att märka, att fattigvårdssamhällena i sina fattigvårdsstyrelser insätta de personer, som de själva anse bäst lämpade att sköta samhällets fattigvård. I regel äro också dessa förtroendemän med bistånd av Kungl. Maj:ts befallningshavande och underlydande organ fullt skickade att göra detta på ett tillfredsställande sätt. Skall emellertid en särskild inspektionsmyndighet inrättas, bör i varje fall icke åt densamma lämnas någon befogenhet att utöva kontroll över huru de olika fattigvårdssamhällena använda de fattigvårdsmedel, som ställts till deras förfogande. Denna sida av saken måste nämligen helt anses vara en kommunens rent privata angelägenhet. För att den föreslagna inspektionsmyndigheten skall bliva i stånd att utöva tillsyn över fattigvården åtminstone på ett något så när ingående sätt, erfordras säkerligen en betydligt mycket vidlyftigare organisation än den nu föreslagna. Än mera lärer så bliva förhållandet, när inspektionsmyndigheten i en framtid skall helt övertaga Kungl. Maj:ts befallningshavandes åligganden — ty därhän leder otvivelaktigt den en gång inslagna vägen. Följden blir, att snart nog ett flertal nya tjänster kommer att påyrkas, tills det hela bildar ett självständigt verk med alla därtill hörande dryga kostnader.

Den tredje reservanten, fröken *Pauli,* framhåller till en början, att med de av kommittén föreslagna krafterna inspektionsbesöken skulle bliva alltför sällan återkommande och att det särskilt under den första tioårsperioden efter lagens ikraftträdande, då anstaltsväsendet skulle ordnas, vore av vikt att inspektionen hade tillfälle att göra en kraftig insats. Då emellertid fattigvårdsinspektörens medverkan vore önskvärd vid landets uppdelande i instruktörsdistrikt, hade reservanten ej velat

göra något bestämt yrkande rörande antalet instruktörer. Enligt reservantens mening borde vidare den speciella sakkunskapen anlitas, ej allenast för en vägledande och rådgivande verksamhet, utan även för fattande av beslut rörande sådana angelägenheter som befrielse för kommun från skyldighet att hava reglemente (8 §), att anordna distriktsindelning (19 §) samt att innehava eget ålderdomshem eller del i sådant (31 §), stadfästandet av reglementen för fattigvårdssamhällen (8 §) och anstalter (31 och 33 §§) samt fastställandet av planer till nya anstalter (34 §). Reservanten påpekar åtskilliga omständigheter, som enligt reservantens mening tala för en sådan uppfattning. Om det skulle anses vanskligt, att avgörandet i dessa frågor lades i en persons, fattigvårdsinspektörens hand, saknades icke möjligheter till avhjälpande av denna olägenhet. Då en så definitiv åtgärd som att låta inspektionen såsom en särskild byrå ingå i socialstyrelsen på frågans nuvarande stadium borde undvikas, framstode såsom en utväg att följa de förebilder, som vore givna beträffande försäkringsinspektionen och bankinspektionen. Skulle de förut berörda ärendena jämte de fattigvårdsärenden, som för närvarande handlades i vederbörande departement behandlas där, krävdes för fattigvårdens räkning ökade arbetskrafter inom departementet. En byrå för fattigvårdsärenden komme att därstädes framväxa. Ett efterföljande av nyssnämnda förebilder skulle närmast innebära, att vid vederbörande byråchefs och fattigvårdsinspektörens sida ställdes exempelvis trenne av Kungl. Maj:t utsedda, lämpligen kvalificerade och på området sakkunniga personer, vilka skulle, på samma sätt som ledamöterna i bankinspektionen, deltaga i besluten och med byråchefen och fattigvårdsinspektören dela beslutanderätten i samtliga här berörda frågor. På grund härav föreslås, att rätten att besluta i de ärenden, som enligt 8 §, 19 § 1 mom., 31 och 33 §§ samt 34 § i förslaget till fattigvårdslag överlämnats till Konungens befallningshavande, i stället måtte uppdragas åt fattigvårdsinspektionen.

Yttranden.

Bibehållandet av Kungl Maj:ts befallningshavande såsom inspektionsmyndighet har ej gjorts till föremål för anmärkningar, om man undantager, att vid kritik av stadgandet i förslagets 44 § några myndigheter, för att få klara gränser mellan de båda inspekterande myndigheterna, föreslagit att inskränka Kungl. Maj:ts befallningshavandes befogenhet.

Om den i 44 § föreslagna särskilda inspektionsmyndigheten hava däremot meningarna varit mycket delade. Åtskilliga myndigheter hava lämnat förslaget härom utan anmärkning och andra mer eller mindre utförligt tillstyrkt förslaget, varvid likväl i några yttranden betonats, att verksamheten endast borde vara rådgivande och att det föreslagna

antalet instruktörer snart torde komma att visa sig otillräckligt. Det övervägande antalet utlåtanden går dock ut på avstyrkande av kommitténs förslag i denna del. En del myndigheter yrka därvid blott, att 44 § måtte utgå ur förslaget utan att något annat sättes i stället, varvid somliga stödja sig på förenämnda, av herrar Björklund och Magnusson i kommittén avgivna reservation. I flertalet fall giva dock myndigheterna uttryck åt, att en kraftigare verksamhet på området behövs, än den Kungl. Maj:ts befallningshavande är i tillfälle att utöva med sina nuvarande organ, och olika förslag göras för att få till stånd en konsulterande verksamhet vid sidan om Kungl. Maj:ts befallningshavandes rena inspektionsverksamhet.

Av *åtskilliga förste provinsialläkare* har betonats, att det borde åligga förste provinsialläkarne att inspektera fattigvårdsanstalter och att fördenskull stadgande härom borde införas i 8 § läkarinstruktionen. Därjämte har ifrågasatts, att Kungl. Maj:ts befallningshavande borde i frågor rörande fattigvårdsanstalter, sjukas och orkeslösas vård eller behov av fattigvård m. m. inhämta förste provinsialläkarens yttrande.

Vid andra allmänna svenska fattigvårdskongressen 1915 framlades av *t. f. landshövdingen greve Knut Hamilton* ett förslag till inspektionsfrågans lösning. Han ifrågasatte, att Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle till sitt förfogande hava instruktörer till så stort antal, att inspektion inom varje län kunde ske vart tredje år. Instruktörerna skulle, en var för sitt distrikt, övertaga den av kommittén åt inspektören tillämnade befogenhet, dock utan besvärsrätt över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut. Såsom det erforderliga centrala oeh enande elementet tänkte han sig svenska fattigvårdsförbundet under förutsättning, att detta bleve av staten så starkt understött, att det kunde tryggat fortfara med sin upplysande och ledande verksamhet.

Ett utförligt förslag har i avgivet yttrande framställts av *Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län*, som därvid anfört:

»Befallningshavanden är av den meningen, att den föreslagna inspektionen icke kan utan rätt avsevärda modifikationer sättas i verket.

I riket finnas över 2,500 fattigvårdssamhällen. Även med biträde av tre eller flera skickliga instruktörer är det omöjligt för den ensamme inspektören att i inspektionshänseende komma till rätta med detta väldiga arbetsmaterial, En inspektör kan icke medhinna mer än 100 fattigvårdssamhällen om året. Det skulle då dröja allt för länge, innan en första inspektion av fattigvården i riket hunnit genomföras, och därtill kommer, att inspektören under flera år skulle komma att få sin tid väsentligen upptagen av den honom enligt § 10 åliggande skyldigheten att granska alla de nya fattigårdsreglementen, som komme att underställas hans prövning, Då alla icke omedelbart efterkomna anmärkningar från instruktörernas sida skulle på sin väg till länstyrelserna passera inspektören, skulle en formlig stockning nödvändigtvis uppkomma hos denne. Någon möj-

lighet för inspektören att under exempelvis de närmaste fem åren komma ut på egna inspektionsresor skulle icke förefinnas.

Det kan därför nog icke hjälpas, att fattigvårdsinspektionen, om den skall kunna åstadkommas, måste i det väsentliga bibehålla sin natur av att vara decentraliserad. En länsstyrelse kan icke med skäl påstå, att den hittills tillämpade inspektionen varit tillräckligt effektiv. Men bladet har vänt sig, sedan genom samarbete mellan länstyrelsen, landstinget och Svenska fattigvårdsförbundet en rationell konsulentverksamhet införts. Inom Stockholms län har det visat sig, att genom samarbete först med en fattigvårdskonsulent väsentligen för anstaltsvården och därefter med en fattigvårdssyster för den öppna fattigvården i det närmaste alla skäliga krav på fattigvårdsinspektion kunnat uppfyllas. Om medel funnes att låta dessa besök fortsättas med skäliga mellanrum och man alltid kunde påräkna en central sammanhållning från fattigvårdsförbundets sida, så hade man nog all den hjälp, som länstyrelse och landstatstjänstemän behövde för en god ledning av fattigvårdsväsendet inom länet.

Då man icke kan beräkna, att fattigvårdsförbundet skall vid sidan av sin banbrytande verksamhet uppehålla konsulentverksamhet inom alla län, även om landstingen ekonomiskt medverka, är det rimligt, att staten övertager ordnandet och bekostandet av ifrågavarande instruktörsverksamhet. Härvid torde man dock icke böra väsentligt avvika från den redan inslagna vägen. Instruktörerna böra därför ställas direkt till länsstyrelsernas förfogande, Det allra mesta av vad som intagits i förslaget till instruktion för statens fattigvårdsinspektör bör med en ringa omskrivning kunna tillämpas på dessa instruktörers verksamhet. Antalet instruktörer kan emellertid omöjligt stanna vid tre. Erfarenheten torde giva vid handen att, såsom redan nämnts, en instruktör icke kan medhinna mer än ett hundra fattigvårdssamhällen om året, helst om även den öppna fattigvården skall bliva föremål för uppmärksamhet och möjlighet skall beredas att fullgöra de särskilda förrättningar, som av mera tillfälliga omständigheter föranledas. En mera fullständig inspektion beträffande varje särskilt fattigvårdssamhälle torde knappast behövas oftare än vart tredje år. Detta visar ett behov av en instruktör för varje antal av 300 fattigvårdssamhällen och således ett antal av åtminstone åtta instruktörer för hela riket.

Emellertid är det långt från befallningshavanden att vilja förneka behovet av ett enande och bindande element bland alla dessa instruktörer. Det måste vid konsulentverksamhetens förstatligande finnas ett organ, som motsvarar fattigvårdsförbundets hittillsvarande verksamhet på detta område. Det vore visserligen under nuvarande förhållanden alls icke ur vägen att söka förmå fattigvårdsförbundet att, mot skälig ersättning för kostnader, fortfarande fullgöra denna funktion. Men för en avsevärd framtid är dock en mera fast organisation att föredraga. Vad som behövs framgår väsentligen av följande. Instruktörerna få stora arbetsområden med åtföljande täta resor. De kunna då knappast på egen hand följa med litteraturen och utvecklingen i övrigt. Det behövs någon, som sysslar med att taga kännedom om och följa denna utveckling inom och utom landet och som därigenom blir i tillfälle att föreslå allmängiltiga bestämmelser och lägga fram förslag till normalreglementen och dylikt. En sådan tjänsteman borde ställas i nära samband med vederbörande statsdepartement. Han skulle hava att kalla instruktörerna till gemensamma överläggningar och jämväl på annat sätt hålla dem underkunniga om alla goda uppslag inom fattigvårdsväsendets område samt verka för uppehållande av likformighet i deras arbete, så långt en

sådan likformighet är av nöden. På det att han måtte bibehålla känning med den praktiska instruktörsverksamheten, vore det mycket lämpligt, att han hade ett eget, givetvis mindre omfattande instruktörsdistrikt, vilket så mycket lättare läte sig göra, som efter angivna medeltal det bleve rätt svårt att mellan endast åtta instruktörer fördela 2,500 fattigvårdssamhällen.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vågar uttala den förmodan, att på detta sätt frågan om centralisation eller decentralisation av instruktörsverksamheten skulle finna en för åtminstone den närmaste framtiden tillfredsställande lösning.»

I yttrandet tillägges, att hur än frågan om inspektion ordnas, det är absolut nödvändigt att ur förslaget till instruktion för inspektionen borttaga bestämmelsen om rätt för inspektören att överklaga befallningshavandes beslut i anledning av inspektörens erinringar mot fattigvårdsstyrelser, en rätt som skulle omöjliggöra samarbete mellan befallningshavanden och inspektören, vilken senare ju emellertid, i synnerhet vid den av kommittén föreslagna organisationen, även utan klagorätt icke hade någon svårighet att få tillfälle att inför högre myndighet framlägga sina bekymmer i förekommande fall.

I huvudsak samma tankegång genomgår en del andra yttranden.

Kammarrätten uttalar, att reformer på förevarande område synes vara av synnerligt behov påkallade, samt att, då fattigvården måste betraktas som ett statens åliggande, vilket av praktiska skäl överlåtits på kommunerna, inkastet, att en inspektion av fattigvården skulle innebära ett intrång i den kommunala självstyrelsen torde få anses vara opåkallat. Efter att hava instämt med kommittén därutinnan, att Kungl. Maj:ts befallningshavande icke för närvarande äga erforderliga förutsättningar för att öva tillsyn över fattigvården, framhåller kammarrätten, att densamma, utan att vilja underskatta styrkan av de skäl, som otvivelaktigt tala för inrättandet av en central inspektionsmyndighet över fattigvården, likväl finner stora betänkligheter vara förbundna med de av kommittén föreslagna inspektionella anordningarna, samt fortsätter:

»Kommitten har själv framhållit angelägenheten av en viss varsamhet i utövningen av kontrollen över fattigvårdsförvaltningen, vilken enligt kommitténs uppfattning bör bedrivas så, att den ej alltför starkt ingriper i den kommunala verksamheten och därigenom hämmar intresset och den egna initiativlusten. Det vill emellertid synas, som om denna olägenhet lättare skulle kunna undvikas, därest man icke omedelbarligen i strid mot en ganska utbredd mening tillskapade en ny central inspektionsmyndighet vid sidan av Konungens befallningshavande, utan i stället fortfarande bibehölle Konungens befallningshavande såsom sådan myndighet men samtidigt sörjde för att till Konungens befallningshavandes förfogande ställdes särskild på ifrågavarande område sakkunnig arbetskraft. Att Konungens befallningshavande härigenom skulle tillföras en helt annan möjlighet

att tillfredsställande övervaka fattigvården än för närvarande, kan ej lida något tvivel; och först i händelse erfarenheten skulle visa, att ej heller en dylik anordning är för ändamålet tillräcklig, lärer inrättandet av ett centralt inspektionsorgan framstå såsom en av förhållandena med nödvändighet påkallad anordning.»

Sedan kammarrätten härefter framhållit, att i vissa yttranden uttalade farhågor för slitningar mellan vederbörande myndigheter vid inspektionsverksamhetens utövande ej synes alldeles oberättigade, samt att en central inspektionsmydighet komme att betinga dryga kostnader, säger kammarrätten sig hålla före, att tillsynen över fattigvården bör tillsvidare såsom hittills ankomma på Konungens befallningshavande, dock att för denna myndighets tillgodoseende med erforderlig kvalificerad arbetskraft hos densamma bör anställas ett lämpligt antal av staten avlönade instruktörer med i huvudsak enahanda åligganden, som enligt förslaget skulle tillkomma fattigvårdsinspektionens tjänstemän.

Kammarrätten anför vidare:

»Godtages icke kommitténs förslag om inrättande av en central inspektionsmyndighet, skola givetvis föreskrifterna i 44 § förslaget till fattigvårdslag bortfalla. Till äventyrs borde i sammanhang härmed till 43 § fogas ett tillägg angående instruktörerna och deras uppgifter.

Att ovan i huvuddrag angivna förslag till organisation av fattigvårdsinspektionen lider av en viss brist på fasthet och enhetlighet på grund av saknad av en sammanhållande central myndighet, synes ej kunna förnekas, ehuruväl en gagnerik inspektion otvivelaktigt kan utövas utan en dylik överbyggnad.»

Slutligen förklarar kammarrätten, att enhetlighet i inspektionsorganens verksamhet synes kunna befordras, därest en av Kungl. Maj:t fastställd instruktion för inspektionstjänstemännen komme att utfärdas, samt att förenämnda, av t. f. landshövdingen greve Hamilton vid fattigvårdskongressen framförda uppslag synes vara förtjänt av beaktande vid den fortsatta beredningen av förevarande spörsmål, av vars lösning otvivelaktigt en gynnsam utveckling av fattigvården är i hög grad beroende.

Socialstyrelsen har anfört: Mot kommitténs förslag kunde anmärkas, att detsamma ej på tillfredsställande sätt från varandra avgränsade Kungl. Maj:ts befallningshavandes och den särskilda inspektionsmyndighetens uppgifter. Den sistnämndas tillsyn komme i mångt och mycket att få karaktären av ett kontrollerande av Kungl. Maj:ts befallningshavandes verksamhet, och konflikter kunde befaras.

Man hade enligt styrelsens uppfattning här att välja på två utvägar. Den ena vore, att handläggningen av sådana frågor, som avsåge fattigvårdens organisation och övervakande, överflyttades från Kungl.

Maj:ts befallningshavande till inspektionsmyndigheten. Befallningshavandens befattning med fattigvården skulle därigenom väsentligen komma att bliva begränsad till vissa krav- och besvärsmål samt handräckningsåtgärder. En dylik fördelning av fattigvårdsärendena syntes onekligen ägnad att främja en kraftig och enhetlig utveckling av fattigvården. Emellertid kunde å andra sidan framhållas, att fattigvården såsom en kommunal angelägenhet ej väl lämpade sig för en centraliserad ledning. För att komma till tillfredsställande resultat torde nämligen i många frågor rörande fattigvården erfordras ej blott en ingående kännedom om lokala förhållanden och personer utan även att vederbörande myndighet kunde göra sig tillbörligt gällande gent emot fattigvårdsmyndigheterna. I avseende å nu berörda betingelser måste otvivelaktigt Kungl. Maj:ts befallningshavande, som ju i egenskap av överordnad myndighet beträffande kommunala frågor i allmänhet stode i livlig förbindelse med kommunernas organ, tillerkännas företräde. Beaktas borde jämväl, att mellan de ärenden, som enligt här diskuterade utväg skulle avskiljas från Kungl. Maj:ts befallningshavandes befattning, och sådana, som skulle handläggas av samma myndighet, i många fall förefunnes ett ganska nära samband, och att den kännedom om förhållandena, som förvärvades genom handläggning av den ena gruppen av ärenden, måste anses av värde även för behandlingen av den andra. Med hänsyn till vad sålunda anförts ansåge sig styrelsen, åtminstone för närvarande, ej kunna förorda ett sådant överflyttande av uppgifter från Kungl. Maj:ts befallningshavande till den särskilda inspektionsmyndigheten, som ifrågavarande utväg skulle innebära.

Styrelsen ansåge följande anordning åtminstone under nuvarande förhållanden vara bäst ägnad att tillgodose kraven på fattigvårdens handhavande och utveckling. Den föreslagna centrala myndigheten skulle befrias från tillsynen över fattigvården, i samband varmed de omedelbara organen för denna tillsyn skulle ställas till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande. Den centrala myndigheten skulle med en sådan anordning i huvudsak få till uppgift att avgiva yttranden och förslag i sådana ärenden rörande fattigvården, som det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra, samt att utgöra ett sammanhållande och vägledande centralorgan för fattigvårdsförvaltningen. Instruktörerna, eller, såsom de med hänsyn till sin här föreslagna, förändrade ställning måhända lämpligare borde nämnas, fattigvårdskonsulenterna, skulle öva tillsyn å Kungl. Maj:ts befallningshavandes vägnar samt fungera såsom denna myndighets experter i fattigvårdsfrågor, i den mån dessa ej vore av väsentligen juridisk innebörd. För att tjäna såsom centralt special-

organ för fattigvården torde inom därför lämpligt centralt ämbetsverk, böra upprättas en särskild byrå, bestående av en byråchef och en sekreterare jämte erforderliga biträden. Byrån borde beredas tillgång till hygienisk och byggnadsteknisk sakkunskap.

Fattigvårdskonsulenterna borde från administrativ synpunkt helst vara lika många som Kungl. Maj:ts befallningshavande. Då det emellertid, åtminstone till en början, torde möta svårigheter att på ett tillfredsställande sätt rekrytera en så pass talrik kår, syntes man vara nödsakad att låta två eller flera av de mindre länen få gemensam konsulent, varigenom även skulle vinnas, att konsulenterna ej komme att hava sin befattning blott såsom bisyssla. Måhända vore det lämpligast, att tillsvidare, till dess någon erfarenhet på området vunnits, överlämnades åt Kungl. Maj:t att inom ramen av ett för ändamålet ifråga beviljat anslag — allt efter tillgången på lämpliga arbetskrafter och andra på frågan inverkande omständigheter — bestämma konsulenternas antal och fördelning. Möjligen skulle även med en dylik anordning fattigvårdsförbundets konsulentorganisation kunna tillsvidare i viss mån tagas i anspråk för ifrågavarande uppgifter. Fattigvårdskonsulenterna borde kanske förordnas för viss kortare tid av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts befallningshavande borde höras över ansökningarna om konsulentförordnande, varefter förut berörda centrala ämbetsverk skulle upprätta förslag till tjänstens besättande.

I egenskap av sammanhållande och vägledande centralorgan för fattigvårdsförvaltningen skulle fattigvårdsbyrån följa utvecklingen och företeelserna i allmänhet på fattigvårdens område samt genom sammanträden med konsulenterna eller på annat sätt hålla dem och respektive myndigheter underrättade om och intresserade för framstegen därå. Ehuru fattigvården otvivelaktigt borde anordnas med tillbörligt beaktande av olika levnads- och andra förhållanden i skilda landsdelar, måste det likväl anses påkallat att i vissa avseenden få till stånd ett enhetligt system inom fattigvårdsväsendet. Med hänsyn härtill skulle fattigvårdsbyrån utarbeta normerande förslag till reglementen och planer för olika slag av fattigvårdsanstalter, till instruktioner för vårdare och andra funktionärer inom fattigvården, till kontrakt angående utackordering av behövande samt till sådana böcker och statistik, som borde föras av fattigvårdsstyrelserna och vid anstalterna m. m. Den centrala myndigheten skulle verka för framsteg och förbättrade anordningar i olika avseenden på fattigvårdens område, avgiva yttranden över framställningar och förslag berörande fattigvården och närstående områden, exempelvis barnavården, förbereda fattigvårdskonventioner med andra länder, vid kristillfällen el-

ler eljest, då staten funne sig föranlåten att utöva understödsverksamhet, omhändertaga hithörande frågor. På framställning av Kungl. Maj:ts befallningshavande skulle byrån meddela råd och upplysningar rörande deras verksamhet i avseende å fattigvården. Särskilt torde det vara lämpligt, att sådan medverkan komme till stånd vid granskning av förslag till reglementen för fattigvårdssamhällen och -anstalter samt till planer för dylika anstalter. Byrån borde också äga att på eget initiativ sätta sig i förbindelse med Kungl. Maj:ts befallningshavande och andra myndigheter i frågor rörande fattigvården. Givetvis skulle byrån ej äga att besvära sig över beslut av Kungl. Maj:ts befallningshavande. Berättelser över konsulenternas verksamhet och fattigvården i allmänhet skulle av Kungl. Maj:ts befallningshavande årligen avgivas till Kungl. Maj:t. Dessa berättelser borde sedan, med en kortfattad, inledande översikt eller möjligen blott i sammandrag, utgivas av centralmyndigheten. Såvitt styrelsen kunde finna, talade övervägande skäl för fattigvårdsärendenas förläggande till styrelsen, varigenom skulle vinnas en naturlig komplettering av dess ämbetsuppgifter. Först därmed skulle styrelsen beredas tillfälle att vinna den överblick över de sociala företeelserna, som måste anses önskvärd såväl för det ändamålsenliga handhavandet av den nuvarande sociala förvaltningen, som även och framför allt med hänsyn till arbetet för den sociala utvecklingen. Styrelsen ansåge, att ett ganska nära samband vore till finnandes mellan fattigvårdsärendena och flera av styrelsens ärendesgrupper, såsom rörande arbetsförmedling, arbetslöshet, hemindustriellt arbete, sjukkassor, understödsföreningar, nykterhetsverksamhet, alkoholistvård, bostadsväsen samt utvandring. — Att låta svenska fattigvårdsförbundet i större eller mindre utsträckning ersätta den av kommittén föreslagna särskilda inspektionsmyndigheten syntes ej gärna kunna ifrågakomma annat än möjligen som ett provisorium. Hur förtjänstfull än fattigvårdsförbundets verksamhet under dess nuvarande ledning varit, hade man ej någon säkerhet för att detta förhållande skulle fortfara. Ej heller kunde tydligtvis fattigvårdsförbundet tillerkännas samma ställning och befogenhet inom förvaltningen som en statens centrala myndighet. — Styrelsen ansåge sig böra biträda kommitténs mening, att med det definitiva ordnandet av fattigvårdsärendenas förläggning borde anstå i avbidan på den förväntade nya barnavårdslagstiftningen. Den ifrågasatta byrån för fattigvårdsärenden inom socialstyrelsen borde med hänsyn härtill uppföras på extra stat.

Åtskilliga *landsting* hava utgått från att landstingen skulle bekosta och eventuellt tillsätta nödigt antal instruktörer. På andra håll åter anses hela frågan kunna lösas genom en utveckling av svenska fattigvårdsförbundets konsulentverksamhet.

Vad beträffar *fattigvårdsförbundets* egen ställning härtill och till förenämnda av tillförordnade landshövdingen greve Hamilton framställda förslag, kan nämnas, att majoriteten inom den kommitté, som av förbundet tillsatts för att avgiva yttrande över fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag, närmast anslutit sig till den inom sistnämnda kommitté av fröken Pauli avgivna reservationen, däri förordats utsträckt befogenhet i vissa hänseenden för den centrala myndigheten, samt att nämnda majoritet förklarat sig för närvarande sakna anledning att uttala sig om lämpligheten att ersätta statsinspektionen med en utvidgning av förbundets konsulentverksamhet. En ledamot av förbundets kommitté har emellertid avgivit ett särskilt yttrande, i vars syfte två andra ledamöter instämt. Detta yttrande går ut på att förbundets verksamhet skulle utvidgas samt ett närmare samarbete åvägabringas mellan Kungl. Maj:ts befallningshavande i de olika länen och förbundet.

Pensionsstyrelsen finner de skäl, som kommittén anfört för inrättande av en central inspektionsmyndighet, så tungt vägande, att styrelsen anser sig böra på det bestämdaste tillstyrka förslaget i denna del. En dylik myndighet är enligt styrelsens åsikt oundgängligen nödig, därest man skall kunna påräkna att få den praktiska omläggningen och utvecklingen av den kommunala understödsverksamheten genomförd enligt de linjer, som kommittéförslaget åsyftar. Styrelsen framhåller, att såväl för dess verksamhet på pensionsförsäkringens område som ock för den förberedande behandlingen hos styrelsen av vissa ärenden rörande lån ur pensionsförsäkringsfonden det skulle vara till stor fördel, om styrelsen ägde tillfälle att samarbeta med en central inspektionsmyndighet med fackkunskap på fattigvårdsområdet. Skall en dylik inspektion kunna fylla de betydelsefulla uppgifter, som tillkomma densamma, måste den enligt styrelsens mening givas en självständig ställning antingen som en fristående myndighet under det departement, till vilket fattigvårdsärendena höra, eller som en särskild byrå i detta departement.

Betänkande den 27 febr. 1917 ang. statsdepartementens verksamhetsområden och arbetsformer m. m.

Frågan om fattigvårdsärendenas och fattigvårdsstatistikens förläggning inom centralförvaltningen har berörts i det av mig på Kungl. Maj:ts uppdrag den 27 februari 1917 avgivna betänkande angående statsdepartementens verksamhetsområden och arbetsformer m. m., däri anföres:

»Uppenbarligen äro fattigvårdsärendena av den sociala natur, att de närmast höra samman med det statsdepartement, som handhar sociala ärenden i allmänhet. Ett principuttalande i denna riktning gavs också, utan att möta gensaga från något håll, av vederbörande departementschef i propositionen till 1912 års riksdag

angående inrättande av en socialstyrelse. Frågan är närmast, om rätta tidpunkten för en dylik överflyttning av fattigvårdsärendena nu är inne. I sådant avseende måste jag finna den nuvarande tidpunkten lämplig härför. Fattigvårdslagstiftningskommitténs första grundläggande betänkande föreligger och torde inom den närmaste framtiden bli föremål för beredning och framläggande för riksdagen. Det synes då vara angeläget, att just det departement, som för framtiden kommer att få hand om fattigvårdens angelägenheter, får bereda lagstiftningsfrågan. Däremot torde det icke vara rådligt att för närvarande träffa närmare förfoganden om, huru det skall ordnas med den grupp av förevarande ärenden, som icke i varje fall måste ankomma på departementets egen omedelbara handläggning. Detta spörsmål blir heller knappast aktuellt förrän i samband med den nya lagstiftningens genomförande och fattigvårdsinspektionsmyndighetens organisation — att inspektionen på ett eller annat sätt torde komma att knytas till socialstyrelsen, lärer vara i hög grad sannolikt. Provisoriska anordningar kunna dock tänkas, särskilt innan frågan om lagstiftning rörande barnavård blir ordnad. Något underlag av ett centralt verk erfordras ej för utredning av de administrativa fattigvårdsärenden, som nu avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet; i vissa spörsmål torde, såsom nu, kammarrätten komma att höras.

Till civildepartementets ärendesgrupper böra således föras ärenden angående allmän fattigvård. I sammanhang med nämnda ärendesgrupps överflyttande böra från jordbruks- till civildepartementet överföras anslagen under 9:e huvudtiteln för ifrågavarande ändamål, nämligen för år 1917 *dels* ett enligt äldre förfoganden disponerat ordinarie anslag till »fattigvården i Stockholm och landsorten» å kronor 9,564: —, *dels* ett ordinarie anslag till »fattigvården i allmänhet» å 350,000 kronor, *dels ock* ett anslag å extra stat å 17,000 kronor till svenska fattigvårdsförbundet».

I betänkandet uttalas vidare, att med fattigvårdsärendenas överflyttande till civildepartementet lagstiftningen på området synes böra medfölja, samt att fattigvårdsstatistiken snarast bör överflyttas till civildepartementet och socialstyrelsen, för vilket senare överflyttande dock, på sätt i propositionen nr 108 till 1912 års riksdag anförts, en del förberedande åtgärder äro nödiga. »Skulle», heter det vidare, »i och för dessa åtgärder och för fattigvårdsstatistikens närmare ordnande icke vara möjligt att överflytta fattigvårdsstatistiken till socialstyrelsen samtidigt med fattigvårdsärendenas utsöndrande från jordbruksdepartementet, vore detta till mindre olägenhet, då det först med den nya fattigvårdslagstiftningens tillkomst — om den grundas till väsentliga delar på fattigvårdslagstiftningskommitténs förslag — blir trängande, att statistiken för denna gren omlägges och sammanföres med förvaltningsuppgifterna på området. I följd av vad sålunda förekommit och anförts har bland civildepartementets ärenden också, jämte annan socialstatistik, upptagits fattigvårdsstatistiken».

I det yttrande av justitieministern som var fogat vid den vid 1917 års riksdag framlagda propositionen angående reglering av löneförhållanden m. m. vid statsdepartementen, framhölls, att de spörsmål, vilka

berördes i det av mig avgivna betänkandet, tarvade ytterligare utredning och prövning, varför desamma icke då kunde inför Kungl. Maj:t anmälas, men att vid behandlingen av löneregleringsfrågan tagits behörig hänsyn till de i betänkandet föreslagna förändringarna i organisativa hänseenden, i den mån de kunde anses utöva inflytande på löne- och pensionsregleringen.

Departementschefen.

Av såväl kommitténs utredning som de över kommittéförslaget avgivna yttrandena framgår, att de nuvarande anordningarna med hänsyn till övervakande av kommunernas fattigvård icke äro tillfyllest. Man torde vara så mycket mera berättigad att fastslå detta, som åtskilliga Kungl. Maj:ts befallningshavande själva framhålla, att deras övervakande verksamhet icke kan utövas på ett tillfredsställande sätt med de krafter, som för närvarande stå till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande. Den landsstatsorganisation, som från och med den 1 januari 1918 trätt i tillämpning, synes ej heller giva Kungl. Maj:ts befallningshavande några ökade möjligheter i förevarande hänseende, snarare tvärtom, i det kronofogdetjänsterna indragits samt landsfiskalerna tydligen få mindre tillfälle än länsmännen att ägna sig åt tillsyn av fattigvården.

Det vida övervägande flertalet av hörda myndigheter och korporationer uttalar sig också för anställande av på fattigvårdens område sakkunniga personer, som kunna utföra en på samma gång inspekterande och rådgivande verksamhet. Jag har också för min del kommit till den bestämda övertygelsen, att tillsynen över den kommunala fattigvården bör väsentligen stärkas och samtidigt kompletteras därhän, att kommunerna hos densamma böra kunna erhålla råd och ledning vid ordnandet av sina fattigvårdsangelägenheter. Både i fråga om en skärpt kontroll och vid utövande av en rådgivande verksamhet lärer det vara nödvändigt, att myndigheterna hava till sitt förfogande personer, som äga erfarenhet på fattigvårdens område. Det synes mig uppenbart, att detta icke blott skulle vara till fördel för de fattiga, utan även vara ägnat att i hög grad underlätta kommunernas och fattigvårdsfunktionärernas svåra uppgift att med kravet på tillfredsställande vård förena nödvändigheten att hålla kostnaderna för denna vård inom måttliga gränser. Goda råd och uppslag i fråga om t. ex. anstalters anordnande och rationell mathållnings genomförande kunna sålunda vara av stor ekonomisk betydelse. Från kommunernas och fattigvårdsfunktionärernas synpunkt borde sålunda utsikten att erhålla en effektiv inspektion, förenad med rådgivande verksamhet, vara särdeles välkommen. Ett direkt bevis för nyttan av

en dylik verksamhet synes mig också ligga uti de uttalanden, som åtskilliga hörda myndigheter gjort om svenska fattigvårdsförbundets konsulentverksamhet.

Även ur en annan synpunkt torde införandet av en effektiv inspektion vara av icke ringa betydelse: jag menar fattigvårdens höjande i det allmänna medvetandet. Det är ju nämligen så, att fattigvården på grund av åtskilliga samverkande orsaker flerstädes betraktats med misstro och en viss ovilja. De meddelanden om föråldrade former för fattigvård, om hårdhet och liknöjdhet mot understödstagare från fattigvårdsmyndigheters sida och om vanvård av sjuka, speciellt sinnessjuka, vilka tid efter annan genom pressen eller annorledes blivit spridda bland allmänheten, hava otvivelaktigt jämte lagstiftningens i mångt och mycket bristfälliga bestämmelser varit ägnade att i den allmänna meningen inså en icke så lätt undanröjd fruktan och misstänksamhet mot allt vad fattigvård heter.

Då det nu gäller att inom ramen för en moderniserad lagstiftning skapa en fattigvård, som verkligen gör skäl för detta namn, är det därför givetvis ett önskemål att ur det allmänna medvetandet i största möjliga utsträckning borttaga denna fruktan, detta misstroende.

Borttagandet ur lagstiftningen av alla inhumana och förödmjukande vårdformer samt av onödigt hårda bestämmelser i övrigt ävensom reformer i avseende å fattigvårdens verkningar å de medborgerliga rättigheterna äro visserligen verksamma medel för fattigvårdens höjande i den allmänna meningen. Men jag tror icke jag misstager mig, då jag påstår, att av icke ringa betydelse i detta hänseende även skulle vara inrättandet av en inspektion, så ordnad, att det för alla vore klart, att sådana beklagansvärda missförhållanden och svårartade lidanden för de fattiga, som hittills flerstädes förefunnits, icke skulle kunna undgå att upptäckas av statens organ samt för framtiden förebyggas. Därest, såsom jag i ett föregående kapitel framhållit såsom antagligt, de kommunala ålderdomshemmen komma att i mera avsevärd utsträckning mottaga även den allmänna pensionsförsäkringens pensionärer, är givetvis även ur pensionsförsäkringens synpunkt inspektionsfrågan av avsevärd betydelse.

Slutligen må framhållas, att i samma mån som statens bidrag till fattigvården ökas, i samma mån blir det i än högre grad än hittills ett statsintresse att tillse, att fattigvården handhaves på ett ändamålsenligt sätt och att sunda ekonomiska principer där tillämpas.

Då det gäller att söka åstadkomma en effektiv inspektion och rådgivande verksamhet, framställer sig helt naturligt först spörsmålet, om

man icke kunde låta sig nöja med den av svenska fattigvårdsförbundet bedrivna verksamheten på området, mer eller mindre utvidgad. Förslag härom hava också, såsom i det föregående nämnts, framställts från några håll, gående ut på att förbundet, med tillgodonjutande av ökat statsanslag, skulle åtaga sig att tillhandahålla Kungl. Maj:ts befallningshavande lämpliga krafter, vilka under befallningshavandes ledning skulle utföra sitt arbete. Ett annat förslag går ut på att till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande skulle ställas särskilda statsinstruktörer, men att svenska fattigvårdsförbundet skulle, starkt subventionerat, intaga en central och enande ställning på fattigvårdens område.

Fattigvårdsförbundet har på detta område tagit ett mycket betydelsefullt initiativ och med klokhet och takt i en ganska omfattande skala utfört de försöksarbeten, som varit nödvändiga för utrönande av, i vilken riktning en mera fast organiserad verksamhet för framtiden bör läggas. Det utförda försöket giver otvetydigt vid handen, att de vägar, förbundet utstakat, äro framkomliga. Men förbundets verksamhet har icke blott haft betydelse såsom försöksarbete, utan den har, enligt vittnesbörd från olika håll, varit av verklig betydelse för utvecklingen av fattigvården. Förbundet har också år efter år tilldelats statsunderstöd för sin verksamhet, och till dess konsulentverksamhet hava vederbörande landsting i allmänhet lämnat bidrag. Jag skulle därför ej för min del hysa några betänkligheter mot att förorda en utsträckning och ett ökat understödjande av denna verksamhet. Emellertid synes mig nu tiden vara inne för ett statens ingripande och fullföljande av det utav det frivilliga intresset givna uppslaget. Det torde vara uppenbart, att då det nu gäller att få en ny lags bestämmelser efterlevda och att nå det bästa möjliga resultatet av den enligt dessa bestämmelser bedrivna verksamheten, ett anförtroende av den övervakande och rådgivande befogenheten åt en enskild — låt vara hittills på ett förtjänstfullt sätt ledd — förening icke skulle kunna bliva annat än ett provisorium. Ett statens ingripande motiveras av den omständigheten, att just under den första tioårsperioden efter fattigvårdslagens ikraftträdande ett synnerligen livligt nydanings- och omorganisationsarbete är att motse, ett arbete, som givetvis kommer att ställa mycket stora krav på de rådgivande och övervakande tjänstemännen. Icke heller skulle genom en anknytning till den nuvarande enskilda organisationen någon mera avsevärd fördel ur kostnadssynpunkt vara att förvänta, då ju även från fattigvårdsförbundets sida torde göras anspråk på anslag, som motsvara de verkliga utgifterna. För den händelse staten sålunda nu själv

tager hand om den övervakande och rådgivande verksamheten, återstår i allt fall för fattigvårdsförbundet ett flertal betydelsefulla verksamhetsgrenar, såsom utbildning av fattigvårdsfunktionärer och förmedling av platser för sådana, anordnande av instruktionskurser och fattigvårdsmöten, spridande av upplysning i fattigvårdsfrågor samt uppgörande genom en särskild arkitekt av ritningar till fattigvårdsanstalter.

Beträffande de instruktörer, som sålunda böra anställas, har av några landsting uttalats, att de borde avlönas av landstingen. Såsom motiv härför har framhållits, att landstingen skulle hava tillfälle att anordna inspektionen med mindre kostnader och med större effektivitet än om inspektionen skulle utföras genom av staten tillsatta inspektörer. Riktigheten härav lärer med skäl kunna ifrågasättas. För övrigt synes det mig naturligare, att instruktörerna bliva statstjänstemän. I denna riktning hava också de flesta uttalanden gått.

Huru skola nu dessa instruktörer inpassas i förvaltningen? Jag är därmed inne på den fråga, varom meningarna egentligen brutit sig. Under det att man på vissa håll velat göra dem till tjänstemän i det departement eller hos den centralmyndighet, dit fattigvårdsärenden skola förläggas, önskar man å andra göra dem till en art av lokala tjänstemän, ställda till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande. Frågan gäller alltså centralisation eller decentralisation. Valet är i detta fall så mycket svårare, som å ena sidan behörig hänsyn bör tagas till lokala förhållanden, men å andra sidan vunna erfarenheter på fattigvårdens område böra göras fruktbärande över hela landet och en viss enhetlighet skapas i fråga om såväl den direkta tillämpningen av lagen som vid förvaltningen i övrigt. Kommitténs majoritet har härvid gått en medelväg, i det den velat överlämna den generella uppsikten åt en vid vederbörande departement eller centrala myndighet fästad fattigvårdsinspektör och honom underlydande instruktörer, medan åt Kungl. Maj:ts befallningshavande förbehållits att träffa avgöranden i uppkommande tvistiga fall. Den huvudsakligaste invändningen mot kommitténs förslag synes vara, att någon tillfredsställande avgränsning ej erhållits mellan Kungl. Maj:ts befallningshavandes och den särskilda inspektionsmyndighetens uppgifter, vilket skulle kunna giva anledning till konflikter och menligt inverka på arbetet för fattigvårdens utveckling. På sätt socialstyrelsen framhåller, skulle detta kunna undvikas antingen därigenom, att till den särskilda inspektionsmyndigheten överflyttas alla frågor, som avse fattigvårdens organisation och övervakande, varigenom befallningshavandens befattning med fattigvården väsentligen skulle bliva begränsad till vissa krav- och besvärsmål samt handräckningsåtgärder eller

ock genom att ställa instruktörerna till befallningshavandens förfogande samt väsentligen begränsa centralförvaltningens uppgift.

Ehuru de anmärkta svårigheterna med hänsyn till avgränsningen av Kungl. Maj:ts befallningshavandes och den särskilda inspektionsmyndighetens uppgifter i själva verket ej torde vara av den betydelse, att de böra lägga hinder i vägen för genomförande av en inspektionsanordning enligt kommitténs förslag, bör naturligen tillses, huruvida icke målet kan vinnas genom en anordning, som undviker risker i antydda hänseende.

Vad då beträffar den förstnämnda av de utav socialstyrelsen påpekade utvägar, har den inom kommittén i denna riktning framlagda reservationen icke vunnit vidare understöd uti de över förslaget avgivna yttranden än att svenska fattigvårdsförbundet förklarat sig vara på flera punkter mera tilltalat av denna mening än av kommitténs förslag, en uppfattning, som också uttalats av en fattigvårdsstyrelse (Jukkasjärvi). Däremot har från andra håll framhållits, att denna utväg åtminstone icke för närvarande vore att förorda. Jag kan visserligen icke annat än finna de mot densamma yppade betänkligheterna vara i någon mån överdrivna, men då det icke synes mig lämpligt att mot en övervägande opinion överflytta ifrågavarande befogenhet från den myndighet, åt vilken densamma sedan lång tid varit anförtrodd och som med hänsyn till sin ställning i övrigt i förhållande till kommunerna har åtskilliga betingelser för uppgiftens behöriga fyllande, har icke heller jag kunnat tillstyrka ett sådant ordnande av saken under nuvarande förhållanden.

Anordningen att ställa sakkunniga tjänstemän till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande för att biträda vid utövande av dess inspektionsverksamhet, varom förslag framställts från olika håll, synes mig däremot, vederbörligen utformad och kompletterad, erbjuda en möjlighet för inspektionsfrågans lösning. Vid uppgörande av förslag härtill har jag i huvudsak kunnat utgå ifrån de synpunkter, som framhållits av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län, kammarrätten och socialstyrelsen.

Detta mitt förslag innebär i korthet följande:

Å vederbörande departements stat uppföres avlöning till ett antal instruktörer eller konsulenter — den senare benämningen synes mig lämpligast och kommer att av mig i det följande begagnas. Dessa konsulenter tillsättas av Kungl. Maj:t, som också bestämmer deras tjänstgöringsdistrikt. Konsulent skall tillhandagå Kungl. Maj:ts befallningshavande i de län, som ligga inom hans distrikt, uti allt vad som rör befallningshavandes befattning med fattigvårdsförvaltningen inom länets kommuner (alltså icke i processer, utredningar om hemortsrätt, åtgärder mot försumliga försörjare

m. m.). Därvid bör särskilt åligga honom att genom resor inom distriktet tillse, att fattigvården skötes tillfredsställande, att inberätta till Kungl. Maj:ts befallningshavande alla missförhållanden, som iakttagas, och avgiva förslag till deras avhjälpande, samt att på befallningshavandes begäran avgiva yttranden i förekommande frågor om fattigvårdsförvaltningen. Fattigvårdskonsulenten bör på samma gång hava skyldighet att lämna fattigvårdsstyrelserna inom distriktet råd och anvisningar i allt vad som rör deras fattigvård (även här med ovan nämnda undantag). Denna konsulterande verksamhet bör kunna skötas *direkt* mellan fattigvårdsstyrelserna och konsulenten under hans resor eller genom brevväxling och muntliga förhandlingar. För konsulenternas verksamhet torde för övrigt i tillämpliga delar böra gälla vad som föreslagits i de av kommittén upprättade förslag till instruktioner för statens fattigvårdsinspektör och instruktörer. På sätt från några håll anmärkts, synes någon rätt för konsulenterna att föra klagan över Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut i anledning av deras anmälan icke böra stadgas, varjämte föreskrifter om på förhand fastställda resplaner ej böra givas, utan allenast stadgas, att de ordinarie resorna företagas efter samråd med Kungl. Maj:ts befallningshavande inom distriktet. Konsulent skall årligen till dessa befallningshavande avgiva berättelser över sin verksamhet inom deras respektive län; dessa berättelser insändas samtidigt till chefen för civildepartementet.

En allmän anmärkning mot kommitténs förslag är, att det av kommittén förordade antalet instruktörer är för litet. Sålunda beräknar Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län, att åtminstone åtta instruktörer erfordras, varjämte befallningshavanden anser, att den tjänsteman i vederbörande statsdepartement, som enligt befallningshavandens förmenande skulle utgöra ett enande element mellan instruktörerna, bör hava ett eget, mindre omfattande distrikt. Med den nu tänkta anordningen, att konsulenterna skulle mera direkt stå till Kungl. Maj:ts befallningshavandes förfogande, lärer det vara nödigt att ordna så, att icke allt för många län falla inom varje distrikt. Jag har förslagsvis låtit göra en uppdelning av landet i åtta distrikt, vilket synes mig vara det antal, som erfordras för att konsulenternas verksamhet skall bliva effektiv. Vid indelningen har hänsyn tagits till antalet kommuner, invånare och understödstagare, allt enligt den officiella statistiken för 1915, ävensom till areal och kommunikationer. Uppdelningen, som förutsätter att konsulenterna helt ägna sig åt sin uppgift och icke hava denna blott såsom en bisyssla, framgår av följande tablå, däri även upptagits arealer samt antal kommuner, invånare och understödstagare:

		Areal i kv.-km. (vatten oberäknat).	Antal kommuner.	Antal invånare.	Antal understödstagare.
1 distriktet	Stockholms stad	131	1	392,427	34.905
	» län	7,389	120	228,230	8,666
	Uppsala »	5,120	87	132,400	4,102
	Södermanlands län	6,237	96	183,839	6.751
	Summa	18,877	304	936,896	54,424
2 distriktet	Östergötlands län	9,971	155	300,165	17,704
	Gottlands »	3,117	93	55,451	1,285
	Skaraborgs »	8.074	269	240,928	7,552
	Summa	21,162	517	596,544	26,541
3 distriktet	Jönköpings län	10,616	134	219,895	7,894
	Kronobergs »	8,906	86	156,596	5,637
	Kalmar »	10.958	110	227,622	10.402
	Summa	30,480	330	604,113	23.933
4 distriktet	Blekinge län	2,895	39	150,055	6,836
	Kristianstads »	6,242	148	234,747	5,909
	Malmöhus »	4.734	247	475,893	19,908
	Summa	13.871	434	860,695	32,653
5 distriktet	Hallands län	4,771	91	147,543	5,726
	Göteborg o. Bohus »	4,895	93	406,112	20,615
	Älvsborgs »	11,678	226	293.675	11,103
	Summa	21,344	410	847,330	37,444
6 distriktet	Värmlands län	17,548	92	259,363	11.368
	Örebro »	8,343	64	213,197	11,867
	Västmanlands »	6,438	73	162.774	7,362
	Summa	32,329	229	635,334	30,597
7 distriktet	Kopparbergs län	28,248	53	242,349	9,361
	Gävleborgs »	18,197	52	260,586	12,002
	Jämtlands »	47,611	60	124,541	4.168
	Summa	94,056	165	627,476	25,531
8 distriktet	Västernorrlands län	24,127	67	259,826	14,249
	Västerbottens »	55,570	28	170,299	6,651
	Norrbottens »	98,660	25	174,227	10,231
	Summa	178,357	120	604,352	31,131

I sammanhang med distriktsindelningen lärer Kungl. Maj:t böra bestämma den plats, varest konsulent skall vara bosatt, därvid den mest centralt belägna residensstaden inom distriktet i regel torde komma att väljas. Hänsyn till kommunikationsförhållandena synes dock även böra tagas. Såsom lämpliga bostadsorter, med den distriktsindelning, som i det föregående ifrågasatts, torde kunna förslagsvis nämnas: Stockholm, Linköping, Växjö, Kristianstad, Göteborg, Örebro, Falun och Umeå.

Fastställande av landets indelning i distrikt bör naturligen föregås av en omsorgsfull prövning samt inhämtande av yttranden från Kungl. Maj:ts befallningshavande. Omläggning av indelningen torde efter hand med hänsyn till vunna erfarenheter böra äga rum. Antalet distrikt synes i början, då arbetet lärer bliva synnerligen omfattande, ej böra vara allt för litet, i det granskning av fattigvårdsreglementen och planer för fattigvårdsanstalter samt andra med fattigvårdens omorganisation sammanhängande göromål komma att, särskilt under den första tioårsperioden, i stor utsträckning åligga konsulenterna. Sedermera lärer tilläventyrs antalet distrikt kunna något nedbringas. Anordningen bör i varje fall ej betraktas annat än som provisorisk, och konsulenterna böra till en början tillsättas endast på viss tid eller tillsvidare och hava skyldighet att underkasta sig jämkningar i distrikten och förflyttningar.

Med den nu föreslagna anordningen, enligt vilken konsulenterna ställas till de särskilda befallningshavandenas förfogande, framträder emellertid starkt behovet av ett enande och bindande element mellan konsulenterna. Det är nämligen av vikt, att deras verksamhet utövas enligt något så när enhetliga principer, och det är härvid ej nog att de erhålla en gemensam instruktion, då i denna givetvis endast helt allmänna regler kunna lämnas. Skola konsulenterna vara till verklig nytta, måste de äga kännedom om fattigvårdens utveckling i andra delar av landet och tillgodogöra sig där vunna erfarenheter.

På ett område, som har beröringspunkter med det förevarande, nämligen folkskolinspektionens, har man länge klart insett vikten av en viss enhetlighet. Redan från folkskolinspektionens tillkomst har man genom utfärdande av cirkulär och promemorior, ej sällan innehållande detaljerade anvisningar, samt genom inspektörernas sammankallande till möten sökt uppehålla nära förbindelse mellan vederbörande departement och inspektörerna. Och då folkskolinspektionen år 1913 omreglerades, vidtogos åtgärder för att genom en kraftig och omedelbar ledning från folkskolöverstyrelsens sida åvägabringa enhetlighet i inspektionsverksamheten, därvid dock betonades, att vikten av folkskolorganisationens anpassning efter de olika bygdernas växlande förhållanden icke finge förbises.

Då det gäller att finna en utväg för åvägabringande av samband mellan konsulenterna, uppställer sig först den från en del håll framkastade möjligheten att härför anlita svenska fattigvårdsförbundet, som onekligen har stora betingelser härför. Det möter dock vissa betänkligheter att hänvisa statens tjänstemän till en enskild organisation. Mera avgörande torde dock vara, att centralförvaltningen ej längre bör sakna ett organ, som ägnar speciell uppmärksamhet åt fattigvårdsfrågor. Bristen i detta hänseende har länge varit kännbar, och kravet på dess fyllande synes ej längre kunna avvisas. Det torde nämligen vara nödvändigt, att å den plats inom centralförvaltningen, dit fattigvårdsärendena skola hänföras, finnes någon person, som har praktisk erfarenhet från och överblick över fattigvårdens och angränsande sociala områden och som kan, vare sig det anses lämpligt eller icke att ålägga honom att direkt handlägga eller biträda vid handläggningen av de fattigvårdsärenden, vilka för närvarande höra till Kungl. Maj:ts avgörande, dock stå Kungl. Maj:t till tjänst med yttranden och verkställa utredningar i sådana frågor, för vilkas bedömande praktisk erfarenhet och sakkunskap i fattigvård äro erforderliga. Denne tjänsteman skulle då, jämsides med nyssnämnda uppgift, vara en föreningslänk mellan konsulenterna samt meddela anvisningar och föreskrifter i allt vad som rör deras rådgivande verksamhet. Han skulle ock i frågor, som Kungl. Maj:ts befallningshavande hänskjuta till honom, tillhandagå med yttranden, råd och anvisningar. Särskilt skulle befallningshavandena tänkas komma att anlita honom i viktigare princip- och organisationsfrågor. Inför denne tjänsteman skulle konsulenterna en eller flera gånger årligen sammanträda till överläggningar och även eljest skulle förbindelse dem emellan upprätthållas. Härigenom skulle konsulenterna kunna få kännedom om värdefulla uppslag på fattigvårdens område, och önskvärd enhetlighet och likformighet skulle befordras. Om det än icke skulle vara ifrågavarande tjänsteman möjligt att såsom konsulent handhava skötseln av ett eget distrikt, synes det emellertid vara lämpligt att medgiva honom rätt och även, när hans andra göromål så medgåve, skyldighet att ensam eller tillsammans med konsulent företaga resor inom något konsulentdistrikt, vare sig för att på ort och ställe taga kännedom om förhållanden, som beröra till honom hänskjutet ärende, eller för att hålla sig i direkt kontakt med utvecklingen och tillståndet inom fattigvården. Det skulle givetvis vara av icke ringa betydelse, om tjänstemannen på detta sätt åtminstone någon gång varje år hade tillfälle att under resor utveckla sin praktiska erfarenhet. En viktig förutsättning för att han verkligen skall kunna göra den nytta för fattigvården, som åsyftas, torde nämligen vara, att han har tillfälle

att bilda sig en egen, på personliga iakttagelser grundad uppfattning i viktigare fattigvårdsfrågor; det är givetvis icke nog att på denna plats hava en god byråtjänsteman.

Men, såsom jag förut antytt, kräves det av ifrågavarande tjänsteman erfarenhet från och intresse för även andra områden än fattigvårdens. Hans blick får icke ensidigt vara inriktad på fattigvården i inskränkt bemärkelse, utan bör vara öppen även för de viktiga moderna företeelser, som i vissa hänseenden begränsat och för visso komma att än mer begränsa fattigvårdens uppgifter. Det är därför givetvis av vikt, att han, såsom även pensionsstyrelsen med anförande av vissa exempel framhållit, uppehåller samarbete med denna styrelse, ävensom med socialstyrelsen och andra på angränsande områden verkande myndigheter.

Utöver de i det föregående antydda uppgifter torde även tillsyn över de föreslagna arbetshemmen lämpligen böra anförtros honom. Med hänsyn till arten av dessa hems arbetsuppgifter synes det nämligen särskilt vara av vikt, att tillsynen av hemmen anförtros, icke åt de lokala konsulenterna, utan åt den tjänsteman, som med den främsta sakkunskap förenar möjlighet att åstadkomma jämnhet och enhetlighet inom denna viktiga gren av anstaltsvården.

Den ställning, denne tjänsteman skulle komma att intaga, skiljer sig i vissa hänseenden från den, som kommittén tänkt sig i fråga om fattigvårdsinspektören. Särskilt skulle han i mindre grad än denne utöva inspektionsverksamhet. Det kan därför ifrågasättas, huruvida benämningen fattigvårdsinspektör kan för tjänstemannen ifråga anses tillräckligt omfattande eller fullt betecknande. Då emellertid inspektion av en viktig gren av anstaltsväsendet, nämligen arbetshemmen, enligt vad jag förordat skulle ingå bland denne tjänstemans uppgifter, och någon annan fullt tillfredsställande benämning synes svår att finna, torde benämningen fattigvårdsinspektör böra bibehållas och kommer att av mig i det följande begagnas.

Då fattigvårdsärendena närmast hava frändskap med en del under civildepartementet lydande ärenden, synes det mig naturligt, att de, så snart möjlighet därtill föreligger, överflyttas till nämnda departement. I statsverkspropositionen till årets riksdag har också föreslagits, att de nu under 9:de huvudtiteln upptagna anslagen till fattigvården skulle överföras till 6:te huvudtiteln.

Beträffande fattigvårdsinspektörens placering hava olika förslag framställts. Av dessa synes tanken, att göra honom till en fristående myndighet, med hänsyn till den av mig föreslagna anordningen utav inspektionen icke vara att förorda, utan torde han böra inordnas mera

direkt i förvaltningen. Vad beträffar tanken att förlägga fattigvårdsärendena och därmed även fattigvårdsinspektören till socialstyrelsen, synes något så nära samband mellan fattigvårdsärendena och de av styrelsen för närvarande omhänderhavda grupper av ärenden icke föreligga, att en dylik åtgärd kan anses ovillkorligen betingad därav. Man lärer vidare få giva kommittén rätt därutinnan, att fattigvårds- och barnavårdsärendena bilda en grupp för sig bland de sociala ärendena och därför även i centralförvaltningen böra sammanföras. Då det kan vara ovisst, huruvida barnavårdsärendena böra hänföras till socialstyrelsen, med vars ärenden i övrigt de hava relativt föga samband, lärer därav böra följa att en överflyttning dit av fattigvårdsärendena ej för närvarande bör äga rum.

Men härtill kommer ännu ett skäl. Styrelsen har själv mot kommitténs förslag anmärkt, att den i detsamma upptagna inspektionsmyndighetens tillsyn i mångt och mycket komme att få karaktären av ett kontrollerande utav Kungl. Maj:ts befallningshavandes verksamhet, vilket kunde medföra konflikter. Det synes mig emellertid tydligt, att en liknande invändning skulle kunna göras mot fattigvårdsinspektörens placering inom socialstyrelsen, vilken ju i förhållande till Kungl. Maj:ts befallningshavande icke intager ställningen av överordnad myndighet. Åtskilligt talar för att, om fattigvårdsinspektören inordnades i socialstyrelsen, samarbetet mellan honom och Kungl. Maj:ts befallningshavande icke skulle bliva så livligt och intimt, som önskvärt vore. Visserligen skulle ju fattigvårdsinspektören icke hava något förmanskap i förhållande till konsulenterna i fråga om deras inspekterande verksamhet, och konflikter med Kungl. Maj:ts befallningshavande, som ju skulle bliva konsulenternas överordnade, skulle med avseende å nämnda verksamhet icke kunna befaras. Beträffande den rådgivande uppgiften däremot skulle fattigvårdsinspektören i förhållande till konsulenterna intaga en viss ledande ställning, och om den med avseende å kommitténs förslag uttalade fruktan för slitningar är befogad — något varom jag, såsom i det föregående antytts, ej är fullt övertygad — kunde det tänkas även på detta område uppstå meningsskiljaktighet mellan Kungl. Maj:ts befallningshavande och den i socialstyrelsen placerade fattigvårdsinspektören. På ett vida naturligare och smidigare sätt och med undvikande av varje risk i berörda hänseende skulle samverkan mellan befallningshavande och inspektören kunna åvägabringas, om den sistnämnde, såsom från en del håll förordats, erhölle ställningen av tjänsteman inom civildepartementet, under vilket ju Kungl. Maj:ts befallningshavande direkt sortera. Jag har därför ansett mig böra föreslå denna utväg.

I likhet med såväl kommittén som åtskilliga hörda myndigheter anser jag det vara riktigt att nu, särskilt i avbidan på den blivande barnavårdslagstiftningen, endast söka vinna en provisorisk lösning av den centrala inspektionsmyndighetens organisationsfråga och därför för närvarande ej göra någon annan anordning än att på departementets stat uppföra anslag till en fattigvårdsinspektör jämte de tjänster i övrigt, som därmed stå i sammanhang (samtliga befattningshavare å extra stat). Med hänsyn till den överbelastning av ärenden, som redan förefinnes på de olika byråerna i departementet, lärer det vara lämpligast att fattigvårdsärendena få bilda en byrå för sig. Detta stämmer även bäst överens med att fattigvårdsinspektören bör erhålla samma löneförmåner och i övrigt samma ställning som en byråchef. Till denna byrå skulle då de till jordbruksdepartementet nu förlagda fattigvårdsärendena så snart ske kan överflyttas, i den mån de ej, enligt vad jag nedan kommer att föreslå, anses kunna förläggas till andra myndigheter. Fattigvårdsstatistiken synes däremot tillsvidare böra bibehållas hos statistiska centralbyrån.

Såsom biträde åt inspektören vid fullgörande av hans verksamhet synes mig böra anställas en assistent. Denne skulle hava att i allmänhet biträda inspektören i allt vad som hör till dennes tjänst, att vikariera för inspektören vid bortovaro på tjänsteresa, under semester och sjukdom, samt att vid hinder för inspektören eller eljest utföra inspektioner. Till assistent torde tilläventyrs någon av konsulenterna kunna förordnas, varigenom ett livligare utbyte av erfarenheter kunde äga rum. För att undvika, att fattigvårdsinspektören för mycket upptages av de löpande byrågöromålen synes assistenten kunna göras till föredragande i en del mindre ärenden.

Till de framställningar om anslag, som böra göras hos riksdagen för ovan angivna befattningar m. m., har jag för avsikt att framdeles inkomma med särskilt förslag.

7 KAP.

Om hemortsrätt.

Allmänt.

Rörande hemortsrättsbestämmelsernas natur anför kommittén i sina motiver inledningsvis följande:

»Så länge staten icke själv kan åtaga sig bestyret med fattigvården utan överlämnar åt mindre enheter, hos oss kommunerna, att i huvudsak ombesörja och bekosta fattigvården, måste fattigvårdslagstiftningen också innehålla bestämmelser rörande fördelningen mellan dessa mindre enheter av de uppgifter beträffande fattigvården, som åligga dem. Dylika bestämmelser äro av nöden både för att tillförsäkra den behövande den hjälp, som enligt lagstiftningen bör lämnas honom, och för en riktig och lämplig fördelning mellan kommunerna av de bördor, vilka lagstiftningen pålägger dem så väl i fråga om själva arbetet med fattigvårdens handhavande som rörande utgifterna därför. Vad den behövandes intresse att erhålla erforderlig hjälp angår, har i huvudsak sörjts därför genom fastslående av den grundsatsen, att det fattigvårdssamhälle, där den nödställde befinner sig, skall avhjälpa det föreliggande behovet utan hänsyn till om han kan anses tillhöra detta samhälle eller ej. Vistandet i en kommun är emellertid ofta mera tillfälligt, och man har därför hittills ej ansett varje sådant böra grundlägga skyldighet för kommunen i fråga att i alla fall bära kostnaden för och i framtiden fortsätta med försörjningen, utan sökt reglera hithörande förhållanden genom att föreskriva, att den kommun, till vilken den nödställde stått i ett visst närmare förhållande, i allmänhet har att bekosta honom lämnad fattigvård och, om så kräves, övertaga hans försörjning. Denna senare kommun har man kallat hans försörjningskommun eller hemortskommun.»

Gällande fattigvårdsförordnings bestämmelser.

I 22 § gällande fattigvårdsförordning stadgas, att i fråga om fattigvård skall svensk medborgare, för vilken behov därav uppstår, anses, med vissa i förordningen stadgade undantag, hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, varest han senast författningsenligt blivit eller bort bliva mantalsskriven.

Vidare föreskrives i 25 § följande: Har någon för sig, hustru eller minderårigt barn kommit i behov av fattigvård enligt 1 § under det första kalenderår, för vilket han, till följd av inflyttning, blivit eller bort bliva mantalsskriven inom visst fattigvårdssamhälle, eller har den, som med avseende å tilltänkt inflyttning mantalskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, dit ej inflyttat; anses han icke hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han sålunda blivit eller bort bliva mantalsskriven, utan behåller han den hemortsrätt, han näst därförut ägde.

Detsamma gäller, där någon under det första kalenderår, för vilket han, till följd av inflyttning, blivit eller bort bliva mantalsskriven inom visst fattigvårdssamhälle, eller under det näst förut gående året för sig, hustru eller minderårigt barn av annat fattigvårdssamhälle åtnjutit fattigvård.

Riksdagens skrivelse den 12 maj 1905.

I skrivelse den 12 maj 1905 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till bland annat ändrade bestämmelser beträffande hemortsrätt och förhållanden, som därmed ägde sammanhang, vilka bestämmelser borde upptaga strängare villkor för hemortsrätts uppkomst än de förut i ämnet gällande och vara ägnade att, såvitt ske kunde, inskränka och förenkla tvisterna mellan kommunerna om ersättning för lämnad fattigvård. Såsom motivering härför anföres i skrivelsen bland annat:

»Den även i 1871 års förordning upptagna grundsatsen, att en var enligt regeln bör, i avseende å fattigvård, höra till den kommun, dit han i allmänhet i borgerligt avseende hörer, synes riksdagen ej vidare böra upprätthållas. Från den i enlighet med densamma uppställda huvudregeln i fråga om förvärvande av hemortsrätt göras visserligen undantag, bland annat genom stadgande, att under viss tid åtnjuten fattigvård hindrar hemortsrätts uppkomst. Men därigenom undvikas ej de menliga verkningarna av huvudregeln. Vid gällande bestämmelsers, tillämpning, t. ex. å en person, som mantalsskrivits i ett samhälle men kort därefter åter utflyttar samt tillbringar större delen av det år, för vilket mantalsskrivning skett, i annan kommun utan att åtnjuta fattigvård, kommer det att inträffa, att han i fråga om *dels* näst därpå följande år och — om ny hemortsrätt ej bevisligen förvärvas — *dels* även senare åtnjuten obligatorisk fattigvård faller förstnämnda kommun till last.» Härefter relateras vad en del främmande lagstiftningar innehålla i detta ämne, därvid särskilt påpekas, huru man i några av dessa genom bestämmelser om förlust av hemortsrätt förekommit eller minskat den obillighet, som mera svåruppfyllda villkor för förvärv av hemortsrätt onekligen vore ägnade att framkalla, »nämligen ett alltför betungande ansvar för utflyttade personers fattigvård», på samma gång genom dylika bestämmelser vinnes »en reducering av tvisteförfarandet i fråga om ersättning för fattigvård». Huru en lösning av detta spörsmål lämpligen borde ske, syntes emellertid icke kunna bedömas utan en grundligare utredning än som kunde åstadkommas av riksdagen.

»Beträffande grunderna för hemortsrätt», anför riksdagen vidare, »framställa sig även andra spörsmål än de hittills berörda. Exempelvis må nämnas frågan om den ställning, som bör tillkomma genom obotlig sjukdom till arbete oförmögen person, vilkens vård utom anstalt bekostas av annan; än vidare frågan om hemortsrätt för minderåriga barn, efter det deras moder viss kortare tid efter åtnjuten fattigvård ingått äktenskap med annan än barnens fader. Det synes även böra tagas under övervägande, huruvida ej i övrigt särskilda bestämmelser kunna och böra meddelas till förekommande därav, att kommunernas målsmän söka i egennyttigt syfte inverka med avseende å för hemortsrätt grundläggande förhållanden, vilka helt böra vara beroende av de eventuella understödstagarnas fria vilja.»

»Grunderna för hemortsrätt böra enligt riksdagens åsikt fastställas så, som omsorgen för en rättvis fördelning av ansvaret anbefaller. Men i den mån sådant låter härmed förena sig, böra de bestämmas på ett sätt, som är ägnat att till antal och vidlyftighet inskränka tvisterna mellan kommunerna. I många mål försvåras utredningen väsentligen därigenom, att sökande fattigvårdsstyrelsen försummat att av understödstagaren — som senare avvikit eller dött — inhämta uttömmande upplysningar. Detta leder även mången gång till materiell orättvisa, emedan ersättningsskyldighet ålägges en kommun, som, om fullständiga upplysningar införskaffats, kunnat leda ansvaret över å annat samhälle, där understödstagaren senare vistats. Sådant skulle kunna förebyggas genom skärpta föreskrifter om den sökande fattigvårdsstyrelsens skyldigheter med avseende å utredningen om den nödställdes levnadsförhållanden.»

45 §.

Bör hemortsrätten grundas på den faktiska mantalsskrivningen? 45 §.

Kommittén.

Efter att hava redogjort för hemortsrättslagstiftningens utveckling i Sverige samt för den utländska lagstiftningen i ämnet diskuterar kommittén de olika sätt för frågans lösning, som kunna tänkas (se motiven sid 244 o. f.). Därvid behandlar kommittén först den s. k. *uppehållsteorien* eller anordningen att det fattigvårdssamhälle, där en person faktiskt uppehåller sig, då fråga uppstår om fattigvård för honom, har att ej blott avhjälpa det förefintliga behovet utan även att självt bära all kostnad därför, så länge behovet fortfar och personen uppehåller sig inom samhället. Kommittén erinrar om de fördelar, som ansetts skola vinnas med bestämmelser, grundade på en dylik ren uppehållsteori, nämligen garanti för individens fria flyttningsrätt, undvikande av tvister mellan kommunerna om hemortsrätt och om ersättning för lämnad fattigvård samt större lätthet för kommunerna att ordna sin fattigvård, då risk ej förefinnes för kommunerna att få sig tillsända fattiga, som för länge sedan lämnat dem. Såsom olägenheter av dylika bestämmelser framhåller kommittén, att lättheten att överflytta försörjningsskyldigheten från ett fattigvårdssamhälle till ett annat blir så stor, att de skattdragande rent av inbjudas att göra försök i sådan riktning; att ett sådant system långt ifrån att uppmuntra till en bättre fattigvård antagligen skulle komma att verka i motsatt riktning, i det en inhuman fattigvård skulle föranleda ett minskat inflyttande och ett ökat utflyttande av understödstagare, samt att städerna, med den dragning de utöva, komme att se sin fattigvård ökas. Ett övervägande av en dylik anordnings fördelar och olägenheter leder, enligt kommitténs mening, till det resultat, att borttagandet av alla hemortsrättsbestämmelser icke skulle vara lyckligt och för de fattiga själva bliva en olägenhet. Rörande en uppehållsteori med vissa garantier mot antydda olägenheter — en sådan har tidigare föreslagits i Norge — påvisas, att den skulle komma att sakna den rena

uppehållsteoriens förtjänster och att en sådan anordning i sak ej skulle bliva annat än en modifierad hemortsrätt.

Såsom hemortsrättens grund betraktar kommittén en viss *samhörighet* mellan individen och kommunen, vilken samhörighet på samma gång är ett av de förnämsta skälen för att bibehålla fattigvården såsom en i huvudsak kommunal institution. Denna samhörighet kan vinnas på olika sätt. Man skiljer emellan *medfödd* och *förvärvad hemortsrätt*, vilken sistnämnda kan efter vissa grunder komma en person till del på grund av hans inflyttning till en kommun. Kommittén anser, att vår lagstiftning, som i likhet med de flesta staters är grundad på den senare arten, territorialitetsprincipen, fortfarande bör vila på denna grund. Ett osökt uttryck för en persons samhörighet med en kommun finner kommittén i tiden för hans vistelse inom denna, och anser kommittén ett år vara den tidsperiod, som man hos oss lämpligen bör taga till utgångspunkt vid bestämmande av reglerna för förvärv av hemortsrätt. Denna utgångspunkt behöver enligt kommitténs mening ej föranleda, att man i lagstiftningen nödvändigt bör uppställa en faktisk vistelse under ett år såsom villkor för hemortsrätt, utan det angivna kravet kan hos oss tänkas fyllt även genom en föreskrift om mantalsskrivningen såsom bestämmande för hemortsrättsförvärvet. Kommittén anför vidare härom:

»Då man har en sådan år efter år återkommande registrering eller fördelning av befolkningen på rikets kommuner som mantalsskrivningen, ligger det naturligen nära till hands att låta den få användning i så många fall som möjligt, då man mellan kommunerna vill fördela skyldigheter och rättigheter, som tillkomma dem i förhållande till landets medborgare. Gällande fattigvårdsförordnings stadgande, att en person har hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, varest han senast författningsenligt blivit eller bort bliva mantalsskriven, uppfattas för övrigt ofta i den allmänna föreställningen såsom likvärdigt med en föreskrift om förvärv av hemortsrätt genom vistelse i ett samhälle under ett kalenderår, delvis kanske beroende på föreskriften att hemortsrätt ej vinnes, om fattigvård åtnjutits under kalenderåret. Ytterst grundar sig också mantalsskrivningen på en vistelse eller, som den kallas i mantalsskrivningsförordningen, bosättning, och ehuru mantalsskrivningen närmast avser att angiva bosättningsförhållandena vid en viss tidpunkt, nämligen årsskiftet, tager den dock sikte på förhållandena, sådana de antagas komma att gestalta sig under det inträdande kalenderåret. Till grund för mantalsskrivningen kan således sägas ligga en presumerad ettårig vistelse av sådan art, att personen i fråga anses böra inregistreras såsom *i borgerligt hänseende* tillhörande en viss kommun.»

Efter att hava framhållit, att huvudanmärkningen mot att lägga mantalsskrivningen till grund för hemortsrättsförvärv är, att hemortsrätt då kan förvärvas genom en helt kort vistelse, anför kommitten vidare:

»Den framställda anmärkningen innebär med andra ord, att det nuvarande systemet ej skulle vara ägnat att giva uttryck för den samhörighet mellan indi-

vid och kommun, på vilken hemortsrättsbestämmelserna böra vila. Det kan ej heller förnekas, att de nuvarande bestämmelserna i en del fall, vilka dock i stort sett torde få betecknas såsom undantagsfall, leda till resultat, som måste betecknas såsom stridande mot nyss anförda princip. Den närmast till hands liggande utvägen att avhjälpa dessa klagomål mot hemortsrättslagstiftningen är att i likhet med vissa utländska lagar uppställa kravet på en viss tids vistelse inom kommunen såsom villkor för förvärv av hemortsrätt. Genom att giva detaljerade föreskrifter rörande vistelsetiden, dess uppkomst, fortvaro och upphörande blir man då i tillfälle att så noggrant bestämma vistelsens beskaffenhet, att den fordrade samhörigheten mellan individ och kommun uppnås så säkert, som detta över huvud taget är möjligt.

Fråga är emellertid, om icke de fördelar, som mantalsskrivningen såsom underlag för hemortsrätten erbjuder framför en ettårig faktisk vistelse, äro så stora, att, även om samhörigheten mellan individ och kommun emellanåt kan bliva mindre i det förra fallet än i det senare, det dock är bättre att allt framgent låta medborgarna äga hemortsrätt i det samhälle, dit de i borgerligt avseende höra. Konstaterandet av en hemortsrätt, grundad på en viss tids vistelse, kommer i regel att bliva förenad med tidsödande och invecklade utredningar. Med mantalsskrivningen såsom underlag har man däremot för utredningen en fast utgångspunkt, som ej bör underskattas, och, om man vill betjäna sig av den *faktiska* mantalsskrivningen såsom grundval för hemortsrättsförvärvet, framgår hemortsrätten direkt av mantalslängderna. I samma mån utredningen blir besvärligare, blir det ock svårare för kommunerna att bedöma, varest en person rätteligen bör hava hemortsrätt. Antagligen skulle man därför hava att vänta sig ett ökat antal tvister om hemortsrätten, om man gjorde förvärvet därav beroende på en viss tids vistelse. Då mantalsskrivningen under så lång tid utgjort underlag för hemortsrättsförvärvet, har ett sådant system för övrigt fått en viss hävd för sig, och man bör ej utan tungt vägande skäl helt bryta därmed.»

Kommittén anför härefter, att, även om hemortsrättens anordnande på grundval av mantalsskrivningen i ett visst givet fall för ett samhälle kan föranleda till ett mindre tillfredsställande resultat, samma anordning en annan gång tillför samhället en fördel, samt att enligt kommitténs förslag till fattigvårdslag hemortskommunen fått sina förpliktelser med hänsyn till dithörande fattiga minskade, i det att vistelsekommunen har att vidkännas utgifter för fattigvård av mera tillfällig natur, varjämte statens och framför allt landstingens förpliktelser ökats.

I sammanhang härmed meddelar kommittén, att enligt de av kommittén insamlade uppgifterna för år 1907 av hela antalet understödstagare i Sverige eller 228,073 endast 5,282 tillhörde annat fattigvårdssamhälle än det, där fattigvården beviljats, samt att under samma år de sammanlagda utgifterna för understödstagarnas beklädnad, vård och underhåll uppgingo till 14,296,303 kronor, under det ersättningar till andra kommuner utgjorde 339,740 kronor. Kommittén fortsätter:

»Dessa siffror få naturligtvis icke fattas såsom något uttryck för verkan av hemortsrättsbestämmelserna över huvud, ty hemortsrättens så att säga ordinära

verkningar ligga däri, att en person försörjes i den kommun, dit han hör, men det är dock anmärkningsvärt, att kommunernas utgifter för understödstagare från främmande kommuner i detta avseende under loppet av ett år icke äro större.

Med hänsyn till de såväl av riksdagen som från annat håll uttalade önskemålen om strängare villkor för förvärv av hemortsrätt ansåg sig kommittén emellertid böra göra ett försök att anordna hemortsrätten på grundvalen av viss tids vistelse i en kommun. Kommittén utarbetade därför ett förslag till lagbestämmelser om hemortsrätt, vari såsom huvudregel uppställdes, att en person förvärvade hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han under en tid av ett år senast varit bosatt, därvid dock detaljerade föreskrifter måste lämnas om de förhållanden, som konstituerade en bosättning. Härigenom uppnådde man, att de förhållanden, vilkas befintlighet vid en viss tidpunkt föranledde till mantalsskrivning, måste för att grundlägga hemortsrätt fortfara att existera under ett helt år. Med dylika föreskrifter vanns utan tvivel ett mera tillfredsställande uttryck för samhörigheten. Att märka är emellertid, att hemortsrätten ej kunde grundas på en rent oavbruten vistelse, utan att man i många fall av praktiska hänsyn måste nöja sig med att godtaga en vistelse, vilken varken var faktisk eller oavbruten. Det visade sig för övrigt, att de regler, enligt vilka mantalsskrivningen äger rum, i huvudsak sammanföllo med de bestämmelser, som ansågos böra givas för den vistelse eller bosättning, vilken direkt skulle läggas till grund för hemortsrättsförvärvet. Trots det fullständigare uttryck detta förslag gav åt samhörighetssynpunkten, framstod det för kommittén såsom i hög grad tvivelaktigt, huruvida detta uppvägde de praktiska fördelarna av att bibehålla mantalsskrivningen såsom utgångspunkt.»

Efter att hava erinrat om lagen om allmän pensionsförsäkring, uttalar kommittén, att då man bör utgå från att pensioneringen kommer att utöva ett väsentligt inflytande på fattigvården, frågan om hemortsrättens ordnande naturligen blir av ännu mindre räckvidd än förut varit fallet, varefter kommittén vidare anför:

»Om tvekan förut kunnat råda, huruvida en omläggning av hemortsrätten enligt ovan omnämnda grunder bör äga rum, har det efter pensionsförsäkringens införande synts kommittén klart, att tidpunkten ej är lämplig att föreslå en dylik omläggning av hemortsrätten, utan att hemortsrättslagstiftningen hos oss allt fortfarande bör ställas i förbindelse med mantalsskrivningen.

Lagen om allmän pensionsförsäkring utövar emellertid inflytande på frågan om ordnandet av hemortsrätten även ur en annan synpunkt. Enligt nämnda lag skall en åttondel av kostnaden för pensionstilläggen fördelas mellan samtliga rikets kommuner sålunda, att varje kommun bestrider åttondelen av pensionstillägget för pensionstagare, som var i kommunen mantalsskriven vid den tid, från vilken tillägget bestämts att utgå. Vidare stadgas, att om en person ej inbetalar den på honom belöpande årsavgiften av tre kronor, den kommun, där personen är mantalsskriven, skall inbetala avgiften till pensionsfonden. Ansökning rörande pension göres hos pensionsnämnden i det pensionsdistrikt, där sökanden senast blivit mantalsskriven. Här syftas tydligen överallt på den faktiska mantalsskrivningen.

Med hänsyn till det sätt, varpå pensionsförsäkringen ordnats hos oss, med kommunala nämnder såsom organ och med kommunala bidrag till pensioner och

avgifter, komma tydligen fattigvårds- och pensionsmyndigheternas verksamhet att nära beröra varandra. Fattigvården träder till, när pensioneringen måste ersättas eller kompletteras av annan understödsverksamhet. Det måste då också framträda som ett önskemål, att samhällsverksamheten på dessa punkter kommer att utövas av myndigheter i samma kommun. Någon fullkomlig överensstämmelse kan visserligen ej vinnas, enär på grund av åtnjuten fattigvård eller andra förhållanden hemortsrätten ej alltid kommer att sammanfalla med mantalsskrivningen det år, då pension beviljas. I största möjliga utsträckning vinnes dock detta, om man låter den *faktiska mantalsskrivningen* i båda fallen bliva bestämmande för kommunens skyldighet.

Genom att lägga den faktiska mantalsskrivningen till grund för hemortsrättsförvärv, kan det visserligen understundom inträffa, att det krav på samhörighet mellan kommun och individ, som dock betecknats såsom det centrala i hemortsrättsspörsmålet, icke uppfylles, och fråga är därför, om man icke till förebyggande av åtminstone de svåraste bristerna härutinnan bör såsom nu medgiva prövning av mantalsskrivningsspörsmålet i hemortsrättsfrågan. Tack vare bestämmelserna om en dylik prövningsrätt hava myndigheterna onekligen varit i tillfälle att i en del fall rätta en mantalsskrivning, som stött sig på oriktiga antaganden och uppgifter. I själva verket lära dock de fall, då en sådan rättelse ägt rum, icke vara så många; vanligare är måhända, att en person förklaras hava bort mantalsskrivas i en kommun för ett år, för vilket han icke blivit någonstädes mantalsskriven. Vid en framtida revision av mantalsskrivningsförordningen torde man, såsom framdeles kommer att beröras, kunna göra själva mantalsskrivningen mera motsvarande de verkliga bosättningsförhållandena än den hittills varit. För övrigt har man att emot den ovannämnda synpunkten ställa fordran på att utredningen om hemortsrätten göres så enkel som möjligt för att undvika invecklade och tidsödande tvister mellan fattigvårdssamhällena, i vilket avseende det, såsom redan anmärkts, är lämpligast att grunda hemortsrätten på den faktiska mantalsskrivningen. Väljes denna, skola därmed i stort sett tvisterna om hemortsrätten i deras nuvarande form försvinna, då man blott behöver gå till mantalslängderna för att få klarhet härom.

Vad ovan sagts om mantalsskrivningens förhållande till viss tids vistelse synes för övrigt gälla även här. I de flesta fall torde resultatet bliva lika, om man tager den författningsenliga eller den faktiska mantalsskrivningen till utgångspunkt. Olikheterna framträda antagligen mest i en del undantagsfall, där samhörighet över huvud ej finnes med någon kommun, och där resultatet alltså skulle bliva lika otillfredsställande, om man använde den ena eller andra utgångspunkten.

I detta sammanhang vill kommittén erinra om det från flera håll framställda förslaget att för hemortsrätt fordra två efter varandra följande mantalsskrivningar. Detta förslag har dock ej kunnat förordas av det skäl, att man därvid skulle avvikit från den ovan antagna utgångspunkten, en tidsperiod av ett år. Två mantalsskrivningar skulle ofta innebära en fordran på ända till två års vistelse, och särskilt för alla de fall, då vistelsen inom en kommun omfattar jämnt ett år utan att börja vid årsskiftet, t. ex. för tjänare, skulle en sådan bestämmelse försvåra hemortsrättsförvärvet.

På grund av vad sålunda anförts har kommittén föreslagit, att hemortsrätten göres beroende av den faktiska mantalsskrivningen.»

De av kommittén föreslagna huvudbestämmelserna om hemortsrätten förekomma i 45 och 49 §§. I 45 § föreskrives sålunda, att i fråga om fattigvård svensk medborgare skall, med vissa undantag, hava hemortsrätt i det fattigvårdssamhälle, inom vilket han senast varit mantalsskriven utan att hava under det år, som mantalsskrivningen avser, kommit i åtnjutande av fattigvård, som, enligt vad i 49 § sägs, utövar inverkan på förvärv av hemortsrätt.

49 § 1 mom. innehåller, att där någon under det år, för vilket han mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, åtnjutit fattigvård enligt 1 §, vinner han ej hemortsrätt på grund av nämnda mantalsskrivning. Härifrån stadgas dock vissa undantag, för vilka redogörelse skall lämnas i det följande. — I 2 mom. av samma § föreskrives, att i fråga om inverkan på förvärv av hemortsrätt likställes med fattigvård, som någon själv åtnjutit, fattigvård, som åtnjutits av hans minderåriga barn, så ock för mannen fattigvård, vilken tilldelats hans hustru eller under bestående äktenskap barn, som hon ägt före äktenskapet och som hava hennes hemortsrätt. Fattigvård åt barn utom äktenskap inverkar enligt stadgandet ej på faderns förvärv av hemortsrätt.

Viss besvärstid i mantalsskrivningsmål.

Kommittén framhåller, att förslaget att låta hemortsrätten bero av den faktiska mantalsskrivningen såsom nödvändig förutsättning kräver, att det först i laga ordning fastslagits, varest en person är rätteligen mantalsskriven. Under det att i gällande mantalsskrivningsförordning någon bestämd tid ej föreskrivits för klagan över de i fråga om mantalsskrivning meddelade beslut och vidtagna åtgärder, utgår kommitténs nyssnämnda förslag ifrån att viss tid måste stadgas för anförande av besvär i fråga om mantalsskrivning. Efter framhållande av, att riksdagen vid antagandet av mantalsskrivningsförordningen ansåg en dylik begränsning av besvärsrätten onödig, då fråga om mantalsskrivning i varje fall kunde komma under omprövning i samband med frågan om restitution av skatt eller om hemortsrätt, anför kommittén:

»Införandet av viss besvärstid kommer naturligen att medföra klagomål över mantalsskrivning i flera fall än nu, då något skäl för en särskild klagan i dessa mål ur hemortsrättssynpunkt ej finnes. Denna ökning torde dock ej kunna bliva så stor, att icke en vinst uppstår därav, att mantalsskrivningen icke behöver komma under omprövning i samband med tvister om hemortsrätt. En väsentlig fördel ligger nämligen däri, att tvisterna om mantalsskrivning avgöras för sig och icke först i samband med frågan om ersättningsskyldighet för lämnad fattigvård. Enär de faktiska omständigheterna i mantalsskrivningsmålen grundas på förhållanden, som ligga nära i tiden, blir utredningen ej så svår och tids-

ödande som i hemortsrättstvisterna, där till avgörande ej sällan föreligger spörsmålet, varest en person för många år sedan bort mantalsskrivas.

Genom införandet av en anordning med viss besvärstid och hemortsrättens beroende av den faktiska mantalsskrivningen nödgas kommunerna noggrannare än hittills övervaka, att icke någon obehörigt där mantalsskrives. Kommittén har dock icke kunnat tillmäta denna omständighet någon avgörande betydelse, och då, så vitt kommittén kunnat finna, några olägenheter eljest ej äro förenade med införande av en viss besvärstid i mantalsskrivningsmål, har kommittén föreslagit en ändring i nu nämnda syfte i § 12 av mantalsskrivningsförordningen samt i motsvarande paragrafer av förordningarna angående mantalsskrivning i Stockholm och Göteborg.»

Kommittén finner emellertid även andra förändringar i mantalsskrivningsförordningarna erforderliga och anför härom:

»Särskilt torde det bliva av nöden att anordna så, att samtliga rikets medborgare i möjligaste mån alltid äro någonstädes mantalsskrivna; för pensionsförsäkringen borde detta vara en nödvändig förutsättning, eftersom det eljest kommer att inträffa, att för ett mycket stort antal personer ej finnes någon kommun, som har skyldighet att erlägga pensionsavgift eller deltaga i pensionstilläggens bestridande. Vad hemortsrätten angår, har kommittén föreslagit såsom huvudregel, att det fattigvårdssamhälle, där en person senast varit mantalsskriven, skall anses som hans hemort, varigenom nämnda olägenhet för fattigvårdslagens del bliver mindre framträdande. Kommittén har därför icke ansett sig böra framlägga något förslag till ändrade bestämmelser i mantalsskrivningsförfattningarna i denna del, utan lämnat detta ämne, som sammanhänger även med bestämmelserna om kyrkobokföringen och den civila registreringen i allmänhet, att upptagas i samband med frågan om den omläggning av denna registrering, vilken torde jämförelsevis snart visa sig nödvändig.

Ett godkännande av mantalsskrivningen såsom underlag för hemortsrätten innebär ett godkännande även i fråga om hemortsrätten av de olika bestämmelser, som i 3 § av mantalsskrivningsförordningen givits rörande en persons bosättning. Vid jämförelse mellan dessa bestämmelser och dem, som kommittén tänkte sig för reglerande av ett års vistelse eller bosättning, visade det sig, såsom förut är nämnt, att desamma i huvudsak överensstämde med varandra. Sålunda borde i intetdera fallet tilläggas någon betydelse åt en vistelse av mera tillfällig beskaffenhet eller åt vistelse vid läroanstalt för erhållande av undervisning, ej heller kunde intagande å sjukvårdsinrättning eller förbättrings- eller uppfostringsanstalt föranleda till att en person ansågs höra till den kommun, där anstalten vore belägen, något som också gällde intagande å fängelse eller tvångsarbetsanstalt och villkorligt frigiven fånges vistande å anvisad ort.

Ett stadgande, som i detta sammanhang bör uppmärksammas, är den i 3 § 5 mom. av mantalsskrivningsförordningen upptagna föreskriften, att den, som för sig, hustru eller minderårigt barn enligt 1 § fattigvårdsförordningen av fattigvårdssamhälle åtnjuter full försörjning, som ej är tillfällig, skall mantalsskrivas inom fattigvårdssamhälle motsvarande eller tillhörande distrikt. Innebörden i detta stadgande är tydligen, att en sådan person även vid vistelse utom fattigvårdssamhället i fråga skall mantalsskrivas där. I det betänkande med förslag

till förnyad förordning angående kyrkoböckers förande, som avgavs den 15 juni 1910 av särskilda sakkunniga, framhölls den olikhet, som i detta hänseende förefanns vid kyrkoskrivning och mantalsskrivning, samt anmärktes, att stadgandet torde vara nödvändigt ur fattigvårdssynpunkt.

Enligt kommitténs uppfattning föreligger ej ur fattigvårdssynpunkt något särskilt skäl för bibehållande av nämnda stadgande. Kommittén har emellertid ej ansett sig böra göra något förslag till ändring av mantalsskrivningsförordningen i denna del, då denna fråga torde böra ses i samband med frågan om mantalsskrivningens ordnande i övrigt. Särskilt må erinras om den betydelse detta stadgande erhållit därigenom, att mantalsskrivningen lagts till grund för en kommuns skyldighet att deltaga i pensionstillägg och betalande av pensionsavgifter.»

I sammanhang med sitt förslag till ändring i gällande mantalsskrivningsförfattningar framhåller kommittén, att den tid, inom vilken besvären över vidtagen eller underlåten mantalsskrivningsåtgärd skola ingivas, på grund av mantalsskrivningens egen natur ej kan göras beroende av tiden, då mantalsskrivning skett eller underlåtits, utan att i stället en viss tidpunkt under året måste utsättas, inom vilken besvär över mantalsskrivning för samma år skola vara angivna. Efter att hava anfört, att i den proposition till 1894 års riksdag, som ligger till grund för gällande mantalsskrivningsförordning och däri upptogs förslag om viss besvärstid i mantalsskrivningsmål, till den ifrågavarande tidpunkten valts den 1 maj, men att, då mantalsskrivningsförrättningen i vissa avseenden ej avslutas förr än med maj månads utgång, kommittén i stället föreslagit den 1 juli, fortsätter kommittén:

»För det fall att någon mantalsskrivits å mer än en ort lärer det dock vara nödvändigt att medgiva, att fråga om rätt mantalsskrivningsort kan upptagas till prövning, när verkan därav i annat ärende, t. ex. fattigvårds- eller taxeringsmål, förekommer till bedömande.

Då det är av vikt, att redan den mantalsskrivning, som avser det första år, för vilket lagen om fattigvården skall tillämpas, icke kan bliva föremål för klagomål under obegränsad tid, bör den föreslagna ändringen i mantalsskrivningsförordningen tillämpas på nämnda mantalsskrivning. Det synes därför vara lämpligt; att förordningen om ändringen träder i kraft den 1 november året innan lagen om fattigvården träder i tillämpning.

Införandet av viss besvärstid i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning påkallar motsvarande ändringar i förordningarna angående mantalsskrivning i Stockholm och Göteborg.»

Yttranden.

Beträffande kommitténs förslag till ordnande av hemortsrätten hava meningarna bland de hörda myndigheterna varit tämligen delade.

Jag torde därvid först böra redogöra för det utförliga yttrande, som avgivits av *kammarrätten.* I detta framhålles till en början, att nu gällande hemortsrättsbestämmelser i flera avseenden ej kunna anses tillfredsställande, att emellertid ingenstädes torde givas eller hava givits en hemortsrättslagstiftning, vilken icke i ett eller flera avseenden föranlett mer eller mindre berättigat missnöje, samt att det möter stora, ja oöverkomliga svårigheter att reglera hemortsrättsförhållandena på ett sätt, som icke ur en eller annan synpunkt komme att medföra ogynnsamma verkningar. Efter att vidare hava uttalat, att den s. k. uppehållsteorien icke på allvar kan komma under övervägande, vadan hemortsrättsinstitutet bör bibehållas, att ej heller den s. k. medfödda hemortsrätten kan läggas till grund för lagstiftningen samt att ett övergivande av den s. k. territorialitetsprincipen säkerligen skulle komma i avgjord strid med den allmänna uppfattningen om den riktning, vari lösningen av föreliggande fråga bör sökas, erinrar kammarrätten om riksdagens förut omförmälda skrivelse den 12 maj 1905 samt fortsätter:

»Det lärer ej kunna förnekas, att vägande skäl tala för en lagändring i det av riksdagen angivna syfte. Den samhörighet mellan kommunen och den behövande, som skulle utgöra grundvalen för hemortsrätten, blir enligt nu gällande lagstiftning i ej alltför sällsynta fall till den grad svag och löslig, att den kan anses så gott som illusorisk. Det är sålunda under nuvarande förhållanden ingalunda något ovanligt, att hemortsrätt förvärvas genom en mantalsskrivning, som grundar sig på en synnerligen kortvarig vistelse i en kommun vid ett årsskifte. Vinner den ifrågavarande personen ej sedermera ny hemortsrätt på grund av vistelse i en annan kommun, kan det följaktligen inträffa, att den kommun, där han på grund av omförmälda kortvariga vistelse blivit förd i mantal, måste i följd av vederbörandes sjukdom eller för honom eljest yppat behov bestrida kostnaderna för hans försörjning under större delen av hans levnad. Ett dylikt missförhållande framstår för den kommun, som drabbas därav, lätt såsom en obilligbet, därav kommunens sätt att fullgöra sin försörjningsplikt gent emot de behövande kan röna ogynnsamt inflytande.»

Sedan kammarrätten härefter redogjort för de skäl, på grund av vilka kommittén ansett hemortsrätten böra knytas till den faktiska mantalsskrivningen, yttrar kammarrätten:

»Det ligger i öppen dag, att denna lösning föga instämmer med den principiella grund, varå hemortsrätten även enligt kommitténs åsikt bör byggas — samhörigheten med viss kommun, vunnen genom viss tids vistelse inom densamma, och icke heller råder någon bot på de främst överklagade olägenheterna av

de nuvarande hemortsrättsbestämmelserna. Mantalsskrivningen hänför sig till förhållandena vid årsskiftet, och även om densamma kan anses grundlägga en presumtion för vistelse inom kommunen under det kommande året, är det dock en alldaglig företeelse, att sådan vistelse faktiskt icke varder verklighet. Men detta oaktat, och även om presumtionen vederlägges, skulle i allt fall hemortsrätten följa mantalsskrivningen. Till och med i det fall, då enligt nu gällande lag en fullt författningsenlig faktisk mantalsskrivning ansetts icke böra medföra verkan i avseende på hemortsrätten — nämligen då en person, som i anledning av tilltänkt inflyttning blivit i en kommun mantalsskriven, icke dit inflyttat — skulle enligt kommitténs förslag hemortsrätten följa mantalsskrivningen. Därtill kommer att, som förhållandena nu gestalta sig, den faktiska mantalsskrivningen i ett stort antal fall icke överensstämmer med den rättsliga. Kommittén har visserligen föreslagit ändring i mantalsskrivningsförfattningarna i syfte att i någon mån bringa mantalsskrivningen i bättre överensstämmelse med den faktiska vistelsen (bosättningen), men förslagets ineffektivitet härutinnan är uppenbar. Det lärer fortfarande som hittills ofta komma att inträffa, att personer ej bliva mantalsskrivna i kommuner, där de vistas under omständigheter, som bort föranleda dylik åtgärd, och endast undantagsvis lärer det av kommitten föreslagna besvärsförfarandet leda till rättelse härutinnan. Den kommun, vars intresse beröres av en dylik mantalsskrivning, torde esomoftast sakna möjlighet att därutinnan bevaka sin rätt. Åtskilliga av de i ärendet hörda myndigheterra hava ock ansett, att en omläggning av hemortsrättslagstiftningen i den av kommitten åsyftade riktningen förutsätter en mera djupgående reform av mantalsskrivningsförfattningarna än den kommittén föreslagit. Kommitténs förslag i nu ifrågavarande del kan därför icke förordas.

Vill man en ändring, som bättre än kommitténs förslag motsvarar hemortsrättens principiella grund och som åtminstone i någon mån avhjälper de allmännast överklagade olägenheterna av det nuvarande tillståndet, så måste man i en eller annan form giva *den faktiska vistelsen* — bosättningen — inflytande å hemortsrättsförvärvet. Härav följer emellertid ingalunda, att man, såsom kommitterade förmenat, behöver övergiva mantalsskrivningen såsom det i första hand bestämmande för hemortsrätten. Mantalsskrivningen avser att vara ett legalt uttryck för den ort, där en person har sitt bo och hemvist — »envar skall mantalsskrivas där han är bosatt» (mantalsskrivningsförordningen 3 § 1 mom.) — och i den mån detta motsvaras av en verklig under viss tid fortgående vistelse, är ock mantalsskrivningen ett fullt riktigt uttryck för den samhörighet med en kommun, som bör grundlägga hemortsrätt. Vad som däremot kräves är, att i de fall, där den faktiska bosättningen och vistelsen icke motsvara mantalsskrivningen, hemortsrättsförvärvet icke göres ovillkorligen beroende av mantalsskrivningen, utan möjlighet öppnas att taga hänsyn till förhållandena, sådana de i verkligheten gestaltat sig. Redan nu gällande lag giver, såsom förut nämnts, exempel på en dylik anordning, då där stadgas (i 25 §) att, om den, som med avseende å tilltänkt inflyttning mantalsskrivits inom visst fattigvårdssamhälle, dit ej inflyttat, så anses han icke hava hemortsrätt inom mantalsskrivningskommunen. Det ligger nära till hands att utsträcka detta undantag att gälla även för den, som visserligen inflyttat till en viss kommun och där mantalsskrivits, men som därefter åter utflyttat efter så kort tid, att någon samhörighet med kommunen ej kan anses vara vunnen genom vistelsen inom densamma.

Vad angår den *tidsperiod*, under vilken vistelse inom en kommun bör hava varat för att åstadkomma den samhörighet, som skall grundlägga hemortsrätt, så anser kommittén densamma lämpligen kunna bestämmas till ett år. Härutinnan är kammarrätten ense med kommittén, dock att för sådana fall, där vistelsen grundas på avtal, som träffats för år, såsom exempelvis tjänsteavtal, hyresavtal m. m., kravet på vistelse under ett år anses fyllt genom den av sådant avtal föranledda bosättningen och vistelsen inom kommunen, även om vistelsen med en eller annan dag eller vecka faktiskt understigit nämnda tidsmått. Tjänstehjons s. k. frivecka, hyresgästs avflyttning några dagar före fardag böra icke inverka å tidsberäkningen.

Kammarrätten anser alltså, att stadgandet angående hemortsrättsförvärv i nu ifrågavarande del bör givas den innebörd, att svensk medborgare skall anses hava hemortsrätt inom det fattigvårdssamhälle, där han senast författningsenligt blivit eller bort bliva mantalsskriven, dock att hemortsrätt icke tillkommer den, som i anledning av tilltänkt inflyttning blivit inom samhället mantalsskriven men dit ej inflyttat, och ej heller den, som väl inflyttat till samhället, men därifrån åter avflyttat inom ett år efter inflyttningen.

En dylik bestämmelse skulle till en början innebära, att den tid, under vilken hemortsrätt förvärvas, börjar löpa från inflyttningen och slutar ett år därefter, under förutsättning att vistelsen varit av beskaffenhet att böra föranleda mantalsskrivning. Om alltså en person inflyttat i oktober och i anledning därav blivit eller bort bliva mantalsskriven, så är han från och med samma tid följande år hemortsberättigad i kommunen, för såvitt han under året kvarstannat där. Stadgandet bryter alltså med den hittills gällande och även av kommittén upprätthållna principen att i dessa fall räkna uteslutande med kalenderår. Men denna omläggning synes vara riktig. Om det grundläggande för hemortsrätten skall vara samhörigheten med en kommun, vunnen genom ettårig vistelse inom densamma, så bör ock hemortsrätten inträda, så snart samhörigheten föreligger, vare sig detta inträffar vid årsskifte eller ej.

En följd härav varder ock, att skyldigheten att gälda ersättning för lämnad fattigvård i åtskilliga fall kommer att åligga en kommun, i vilken understödstagaren vistats senare än enligt nu gällande bestämmelser och kommitténs förslag. Enligt dessa kan nämligen ersättning för lämnad fattigvård icke utdömas av den kommun, i vilken understödstagaren varit mantalsskriven för det år, då fattigvården utgått, utan betalningsskyldig blir den kommun, där han på grund av mantalsskrivning senast för ett föregående år vunnit hemortsrätt. Men utan tvivel är det att anse som en fördel, att understödsplikten, så långt förhållandena i övrigt medgiva, kommer att vila å den kommun, inom vilken den understödsbehövande senast haft sitt hemvist.

Den föreslagna bestämmelsen torde även föranleda, att kostnaden för fattigvård åt kringflackande personer i avsevärd omfattning kommer att drabba statsverket. Det synes nämligen antagligt, att sådana personer ofta komma att befinnas hava hemortsrätt inom en kommun, där de haft mera stadigvarande vistelse för längre tid än fem år tillbaka. Men då det är kommunernas skyldighet att omhändertaga och försörja just denna klass av nödställda, som utgjort en av de väsentligaste anledningarna till klagomål mot det nuvarande systemet, synes den nu påpekade konsekvensen ej böra giva anledning till några betänkligheter. Den utjämning av fattigvårdstungan, som skulle vinnas genom statsverkets mellan-

komst i dylika fall, komme antagligen att bliva avsevärd. Ur billighetens synpunkt lärer emot en sådan anordning icke vara något att erinra.

Det måste naturligtvis övervägas, huruvida ovan framställda förslag till hemortsrättsbestämmelse är förknippat med sådana praktiska svårigheter, att det av sådan anledning måste avvisas. Det är ju de rent praktiska synpunkterna — farhågor för tidsödande och invecklade utredningar, ökade fattigvårdsprocesser o. s. v. — som varit avgörande för kommitténs ståndpunkt. Härvid må till en början anmärkas, att den processuella enkelheten köpes för dyrt, om priset för densamma skall vara ett lagbud, vars materiella innebörd måste erkännas vara otillfredsställande. Kan kommitténs förslag om den faktiska mantalsskrivningen såsom grundläggande för hemortsrätten icke godtagas, så lärer den minskning i eller förenkling av fattigvårdsprocesserna, som kommittén på grund av nämnda hemortsrättsbestämmelse ställt i utsikt, icke vidare vara att påräkna. Vidare torde det knappast kunna med någon större grad av sannolikhet förutsägas, att den av kammarrätten ifrågasatta hemortsrättsbestämmelsen skulle göra fattigvårdsprocesserna mera invecklade och tidsödande än de åtminstone med nu gällande bestämmelser äro. Sant är, att en utredning, som skall avse ej allenast frågan om en persons rättsliga mantalsskrivningsort utan även frågan om tiden för hans inflyttning till eller avflyttning från mantalsskrivningskommunen, varder mera omfattande än en undersökning, som avser allenast förstnämnda fråga, men å andra sidan besparas många av de undersökningar, som nu måste göras angående en kringflyttande understödsbehövandes vistelse vid olika årsskiften. Ty så snart det varder klart, att vistelsen vid årsskiftet icke fortfarit under en tidsföljd av ett år, varder vidare utredning angående arten av samma vistelse överflödig. Det torde vara svårt att säga, vilketdera alternativet ur synpunkten av undersökningens besvärlighet och omfattning må vara att föredraga.

Det ligger nära till hands att mot det framlagda förslaget åberopa svårigheten, att icke säga omöjligheten av att i många fall exakt utreda dagen för en persons inflyttning till eller avflyttning från en viss kommun. Men sådant lärer icke heller vara nödigt. Om det utredes, att personen ifråga blivit i viss kommun mantalsskriven, anses han där hava hemortsrätt, så framt det icke tillika utredes, antingen att han icke inflyttat i kommunen, eller ock att den tid, varunder han varit i kommunen bosatt — ordet fattat i den mening, som avses i gällande förordning om mantalsskrivning — icke uppgått till ett år. Om i ett blivande lagstadgande upptagas de i mantalsskrivningsförordningen använda beteckningarna »inflytta» och »avflytta», lärer därav med erforderlig tydlighet framgå, att med inflyttning till eller avflyttning från en kommun avses samma förhållanden som om frågan gällde mantalsskrivning.»

Inom kammarrätten hava *olika meningar* uttalats, bl. a. av *föredraganden, kammarrättsrådet Hernmarck*, som anser de skäl, vilka kommittén anfört mot införandet i vår lagstiftning av principen om viss tids vistelse såsom villkor för hemortsrättsförvärv, vara fullt övertygande och framhåller, att kammarrättens förslag tämligen nära sammanfaller med anordningen, att ett års vistelse i kommun grundlägger förvärv av hemortsrätt. Han anför vidare bl. a.:

»Särskilt bör kraftigt betonas den synnerliga angelägenheten av att hemortsrätten regleras genom föreskrifter, som äro ägnade att i möjligaste mån förebygga tvister mellan kommunerna i fattigvårdsfrågor och, såvitt ske kan, förenkla desamma. På grund av vårt lands fortgående industrialisering och därav beroende större rörlighet bland befolkningen synes ock all anledning föreligga till antagande, att den i hög grad betänkliga ökningen av fattigvårdsprocessernas antal alljämt kommer att fortskrida, därest icke till förekommande härav kraftiga åtgärder vidtagas. Att dessa tvisters antal, vilkas nedbringande ur flera synpunkter framstår såsom ett ingalunda oviktigt samhällsintresse, skulle, om förvärvet av hemortsrätt bleve beroende av viss tids vistelse i en kommun, avsevärt ökas, torde få anses visst, liksom ock att de under nämnda förutsättning komme att bliva vida mera invecklade och svårlösta. Jämväl andra olägenheter äro förbundna med stadgande om hemortsrättsförvärv på grund av viss tids vistelse i en kommun. Att en anordning i avseende å hemortsrätten, enligt vilken dylik rätt räknas efter kalenderår, ifråga om reda och enkelhet särskilt vad angår utrönande av den tid, meddelad fattigvård avser, äger bestämt företräde framför ett system, enligt vilket ny hemortsrätt kan förvärvas när som helst under året, synes otvivelaktigt. Ej heller bör förbises, att ett stadgande om viss tids vistelse i kommunen såsom grund för hemortsrättsförvärv komme att medföra ej ringa fara för illojala försök att på annan kommun överflytta en befarad fattigvårdstunga genom att hindra ett hotande hemortsrättsförvärv medelst överenskommelse om upphörande av arbetsavtal några dagar före vistelsetidens utgång eller annan liknande åtgärd.

— —

Ehuru ense med kommittén därom, att underlaget för hemortsrättsförvärvet fortfarande såsom hittills bör vara mantalsskrivningen, kan jag däremot icke *under nuvarande förhållanden* förorda förslaget att till grund för dylikt förvärv lägga den *faktiska mantalsskrivningen*. Väl inser jag tillfullo de stora praktiska företräden i avseende å reda och enkelhet, en sådan anordning skulle erbjuda framför nu rådande förhållanden, och finner även, att förslagets genomförande vore synnerligen önskligt, därest erforderliga garantier gåves för att en var bleve förd i mantal i sin rätta mantalsskrivningsort. Men sådana garantier torde knappast kunna anses vara förhanden. Sant är visserligen, att de fall äro mycket fåtaliga, då i fattigvårdsmål en på vistelse grundad faktisk mantalsskrivning förklarats obehörig. Men däremot är det en ingalunda sällsynt företeelse, att personer ej bliva mantalsskrivna i kommuner, där de vistas under omständigheter, som böra föranleda sådan åtgärd, och endast undantagsvis lärer, därest på sätt kommittén föreslagit viss besvärstid stadgas i mantalsskrivningsmål, kommun, vars intressen beröras av omförmälda underlåtenhet, äga möjlighet att i förevarande avseende bevaka sin rätt.»

Efter att hava redogjort för de betänkligheter, som i detta hänseende i avgivna yttranden framförts mot förslaget, förklarar föredraganden sig anse rådligast, att nuvarande stadgande i ämnet bibehålles, till dess, där så ske kan, genom en revision av mantalsskrivningsförfattningarna större överensstämmelse vunnits mellan bosättningen och den faktiska mantalsskrivningen. I fortsättningen yttrar han vidare:

»Under förutsättning, att tidsperioden för hemortsrättsförvärv, principiellt sett, fastställes till ett år, och detta förvärv fortfarande såsom hittills grundas å mantalsskrivning, ligger självfallet den lösning av förevarande spörsmål närmast, att icke någon rubbning sker i gällande bestämmelser i det avseende, varom nu är fråga. Men om således allt skulle bliva vid det gamla, komme ju de anmärkta, med den nuvarande ordningen förbundna olägenheterna att alltjämt kvarstå. För undvikande härav kunde man möjligen anlita den utvägen att såsom villkor för hemortsrättsförvärv uppställa mantalsskrivning i en kommun under två på varandra följande år, ett förslag, som tid efter annan från skilda håll framställts. Kommittén har dock ansett sig ej kunna förorda detta förslag av det skäl, att man därvid skulle avvika från den antagna utgångspunkten, en tidsperiod av ett år. Två mantalsskrivningar skulle nämligen ofta innebära en fordran på ända till två års vistelse, och särskilt för alla de fall, då vistelsen inom en kommun omfattade jämnt ett år utan att börja vid årsskiftet, t. ex. för tjänare, skulle en sådan bestämmelse försvåra hemortsrättsförvärvet. Betydelsen av dessa skäl bör för visso icke underkännas, men å andra sidan torde ej heller kunna förnekas, att stadgandet om endast en mantalsskrivning såsom grund för hemortsrättsförvärv lider av såväl principiella som praktiska olägenheter av delvis ganska betänklig art. Ur angivna synpunkter synes således varje här ovan omförmäld lösning av hemortsrättsfrågan i nu förevarande del erbjuda större eller mindre olägenheter, och verkligt fullgiltiga skäl för *rubbning* av nu gällande anordning härutinnan kunna enligt min uppfattning knappast anses framtedda. Då härtill kommer, att hemortsrättsbestämmelserna böra avse att i möjligaste mån främja en rättvis och lämplig fördelning av fattigvårdstungan mellan kommunerna och en väsentlig skärpning av villkoren för hemortsrättsförvärv med all säkerhet komme att medföra en förskjutning av fattigvårdstungan till nackdel för de ekonomiskt svagare, icke industriidkande kommunerna, ställer jag mig än mera tveksam mot övergivandet av den princip, som ligger till grund för vår gällande hemortsrättslagstiftning i den del, varom nu är fråga.

Det torde även böra uppmärksammas, att genom statens ökade bidragsskyldighet till fattigvården ävensom landstingens övertagande av vissa kostnader för densamma en minskning i hemortsrättens betydelse kan förväntas komma att inträda. Ett visst avseende lärer ej heller kunna frånkännas den omständigheten, att man år 1909 i Tyskland nedsatt tiden för hemortsrättsförvärv från två till ett år.»

Ytterligare *tre ledamöter av kammarrätten* anse hemortsrätten böra grundas på den rättsliga mantalsskrivningsorten. Två av dessa ledamöter motivera detta med att gällande lagstiftning om mantalsskrivning, även med det av kommittén föreslagna besvärsförfarandet, icke innebär säkerhet, att mantalsskrivning av en person sker å ort, där han rätteligen bort föras i mantal. Den tredje ledamoten yttrar om kammarrättens majoritets förslag:

»Det har blivit ifrågasatt, att utöver behörig mantalsskrivning kräva ett års vistelse (bosättning) i kommunen. Ett stadgande i denna riktning måste emellertid verka hämmande på den naturliga framflyttning av hemortsrätten, som

efter ombyte av hemvist bör inträda. Frånsett praktiska svårigheter för stadgandets tillämpning, bleve verkan av en sådan bestämmelse den, att hemortsrätten, vad anginge den rörliga befolkningen, i ett stort antal fall förlades långt tillbaka i tiden; och komme detta i sin ordning att inveckla tvisterna om hemortsrätt. Då en kommun ej sällan bleve ersättningspliktig i fråga om en person, som över fem år oavbrutet vistats utom kommunen, komme fattigvårdstungan, under förutsättning att den av kommittén föreslagna bestämmelsen i 62 § godtages. att i vida större utsträckning än kommittén ifrågasatt överflyttas på staten.»

Även i övrigt hava åtskilliga erinringar gjorts mot kommitténs förslag att låta hemortsrätten bestämmas av den faktiska mantalsskrivningen. Sålunda anser t. ex. *Hallands läns landsting*, att de föreslagna bestämmelserna i många fall skulle leda till oreda och orättvisa, samt anför:

»Det bleve en enkel sak att endast genom en anmälan vid mantalsskrivningsförrättning överflytta försörjningsplikt för fattiga från den ena kommunen till den andra. Slitningar och processer kommunerna emellan skulle genom en sådan bestämmelse snarare till- än avtaga. Och en enskild individ skulle kunna utan någon som helst grund fritt få välja det samhälle, där han önskar finna försörjning, och blott genom en mantalsskrivningsåtgärd tvinga sig på vilken kommun det behagar honom, utan att han där haft någon verksamhet eller ens någonsin vistats. Landstinget anser föreskriften i § 22 i nu gällande fattigvårdsförordning vara vida att föredraga framför den nu föreslagna § 45 om hemortsrätt.»

Uppfattningen, att de föreslagna bestämmelserna skulle leda till orättvisa samt uppmuntra till kringgående och förorsaka ökning i processernas antal delas av flera myndigheter — däribland åtskilliga Kungl. Maj:ts befallningshavande — vilka därför anse de nuvarande bestämmelserna vara att föredraga. Från ett par myndigheter betonas, att förslaget innebär en väsentlig förenkling av gällande stadganden, men att denna fördel ej torde uppvägas av den materiella orättvisan. Att förslaget i och för sig innebär en önskvärd förenkling vitsordas för övrigt från flera håll, där man eljest avstyrker detsamma. Detta avstyrkande vilar då i regel därpå, att man anser en mera djupgående reform erfordras av mantalsskrivningsförfarandet och möjligen även av kyrkobokföringen. Härvid framhålles bland annat svårigheten för kommunerna att tillse, att mantalsskrivning inom desamma ej sker utan tillräckliga skäl. En myndighet betvivlar, att det någonsin kan bliva möjligt att så ordna mantalsskrivningsförfarandet, att rikets samtliga medborgare alltid äro någonstädes mantalsskrivna. I några utlåtanden framhålles, att varken de nu gällande eller de föreslagna bestämmelserna om hem-

ortsrätt äro tillfredsställande; hemortsrättsförvärvet bör grundas icke på mantalsskrivningen utan på en ettårig vistelse.

Flertalet Kungl. Maj:ts befallningshavande har ej något att erinra mot kommitténs förslag. Åtskilliga av dem betona, att förslaget är ägnat att underlätta avgörandet av frågan om hemortsrätt och minska antalet hemortsrättsprocesser, samt finna de med avseende å förslaget framställda farhågorna överdrivna.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kristianstads län anför:

»Väl torde denna princip, att den faktiska mantalsskrivningen skall vara avgörande för hemortsrätten, komma att i en del fall möjliggöra, att hemortsrätt förvärvas i annan kommun än den, där det med hänsyn till individens samhörighet med kommunen rätteligen bort ske, men denna olägenhet synes Kungl. Maj:ts befallningshavande icke vara av den betydenhet, att man av hänsyn därtill bör finna sig nödsakad att avstå från den länge eftersträvade och ytterst välbehövliga reformering av bestämmelserna rörande hemortsrätten, som härigenom vinnes. De invecklade och tidsödande tvisterna härom mellan fattigvårdssamhällena och det av dessa tvister förorsakade oerhörda mångskriveriet måste få ett slut, och då någon annan utväg att på ett enkelt och praktiskt sätt ordna saken knappast torde förefinnas, tvekar Kungl. Maj:ts befallningshavande icke att tillstyrka kommitténs förslag i detta avseende.

Genom införande, på sätt kommittén föreslagit, av viss besvärstid i fråga om mantalsskrivning och dennas avgörande betydelse för hemortsrätten bliva kommunerna nödsakade att noggrannare än hittills övervaka, att icke någon obehörig där mantalsskrives, och om tillika genom nya bestämmelser i mantalsskrivningsförfattningarna sådana anordningar bliva vidtagna, att största möjliga garanti vinnes för att samtliga rikets medborgare alltid bliva någonstädes mantalsskrivna, torde de fall, där felaktig mantalsskrivning grundlägger förvärv av hemortsrätt inom orätt kommun, icke behöva bli synnerligen talrika eller vålla avsevärda olägenheter.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län anser erfarenheten visa, att det endast är i rena undantagsfall, som en utredning i fattigvårdsmål kan åstadkomma eller verkligen åstadkommit ett rubbande av den genom den faktiska mantalsskrivningen förvärvade hemortsrätten. Befallningshavanden finner det sätt, varpå kommitterade sökt lösa hemortsrättsfrågan, innebära en väsentlig förbättring av och äga stora företräden framför nu gällande lagstiftning samt anför:

»Det måste naturligen bliva ett strängare tillämpande av mantalsskrivningsförordningen, då mantalsskrivningen kommer att på detta sätt bliva grundläggande för hemortsrätten i fattigvårdshänseende; och anser Kungl. Maj:ts befallningshavande, att förfarandet vid mantalsskrivningarnas förrättning redan nu giver vederbörande myndigheter medel i händerna till förekommande av obe-

hörig mantalsskrivning. Med ett sådant noggrannare förfarande lärer väl varje kommun, som det vill, kunna sägas äga medel att skydda sig mot obehörig mantalsskrivning, och den kommun, som icke själv söker att, vad på den ankommer, skydda sig mot försök i den vägen, torde med all säkerhet till största delen hava sig själv att skylla.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Hallands län — som i första rummet uttalar sig till förmån för uppehållsteoriens realiserande, ehuru befallningshavanden i anseende till de med densammas genomförande förbundna svårigheter ej anser sig kunna bestämt förorda detta system — finner de av kommitterade föreslagna bestämmelser i ämnet innefatta väsentliga förbättringar och förenklingar i förhållande till nu gällande lag, särskilt föreskriften om den faktiska mantalsskrivningsorten såsom grundläggande för hemortsrätten. Om anmärkningen, att en person, som under en tillfällig vistelse inom något fattigvårdssamhälle låter kyrko- och mantalsskriva sig därstädes, skulle kunna genom denna mantalsskrivning förvärva sig hemortsrätt inom kommunen, är riktig, drabbar densamma, säger befallningshavanden, mindre kommitterades förslag än bestämmelserna i gällande mantalsskrivningsförordning, och den anmärkta olägenheten torde utan svårighet kunna avhjälpas genom ändringar i sistnämnda förordning. Då genom statens försorg årligen anordnas en officiell förrättning i syfte just att bestämma den ort, varest en var skall anses bosatt, synes det befallningshavanden egendomligt, om icke lagstiftningen skulle kunna begagna sig av sagda förrättning jämväl för avgörande av en persons hemortsrätt i fattigvårdshänseende.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län ifrågasätter den jämkning i kommitténs förslag, »att, om en person på grund av mantalsskrivning vinner hemortsrätt utom sin egentliga hemortskommun, men inom en kortare tid dit återvänder utan att på grund av erhållen obligatorisk fattigvård där vinna ny hemortsrätt, han icke genom nämnda mantalsskrivning skall anses hava förvärvat hemortsrätt inom den kommun, där han mantalsskrivits.»

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län anser de av kommittén föreslagna bestämmelserna innebära en betydlig förenkling i nuvarande inkrånglade stadganden rörande hemortsrätten och böra särskilt ur den synpunkten föredragas. Dock finner befallningshavanden, att en mantalsskrivning på grund av endast tilltänkt inflyttning icke bör medföra hemortsrätt, utan att ett undantag härutinnan liksom i 25 § fattigvårdsförordningen bör inflyta i den blivande lagstiftningen.

Åtskilliga *kronofogdar* och *länsmän* hava givit uttryck åt den uppfattningen, att bestämmelserna om den faktiska mantalsskrivningen såsom

grund för hemortsrätten innebära en väsentlig förbättring. De ständiga tvisterna om hemortsrätten komme därmed att försvinna och kommunerna skulle vid mantalsskrivningarna få bevaka sin rätt och tillse, att var och en blir skriven å viss ort, vilket vore att föredraga framför nuvarande bestämmelser, enligt vilka efter mången gång ganska bristfälliga undersökningar om förhållandena flera tiotal år tillbaka skulle avgöras, varest den person det gäller vid en viss tidpunkt bort mantalsskrivas.

Kronofogden i Jämtlands östra fögderi yttrar i denna del:

»Den nuvarande anordningen med prövning av rätta mantalsskrivningsorten har föranlett därtill, att sällan något ersättningsanspråk godkänts utan rättegång och anspråk framställts, som ofta varit alldeles obefogade. Genom myndigheternas försorg har därför ofta en synnerligen vidlyftig och mången gång alldeles onödig utredning måst åvägabringas, och därtill har kommit, att utredningen ofta visat sig ofullständig och föga tillförlitlig, då kommunerna i allmänhet sökt med vad medel som helst komma ifrån ersättningsskyldigheten och på hemortsfrågans avgörande inverkande omständigheter icke ordentligen kommit fram i målet eller på annat sätt undanhållits. Skriftväxlingen i fattigvårdsmålen har blivit oerhört vidlyftig och för myndigheterna betungande, och den nytta, skriftväxlingen och de vidlyftiga undersökningarna medfört, har varit obetydlig. Varje åtgärd, som kan medföra en minskning uti dessa otaliga, ofta fullständigt meningslösa rättegångar, vore därför av behovet väl påkallat, och med de av kommitterade föreslagna ändringarna i avseende å hemortsrätten torde åtskilligt vara att vinna i berörda avseende. Vad kommitterade i övrigt anfört i hemortsrättsfrågan synes även tala för en ändring uti den i förslaget angivna riktningen.»

Åtskilliga andra *kronofogdar* och *länsmän* finna däremot mantalsskrivningen behäftad med så stora bristfälligheter, att den ej utan vidare kan godtagas, och förorda därför bibehållande av de nuvarande bestämmelserna.

Stockholms stads fattigvårdsnämnd, som i huvudsak tillstyrker kommitténs förslag i denna del, anför därvid, att mantalsskrivningen såsom bestämmande för hemortsrätten bör stadgas endast för det fall, att en verklig mantalsskrivning av en person ägt rum, således icke beträffande personer, som för år, då fattigvård för dem ifrågakommer, vid mantalsskrivning efterskrivits eller ej alls äro i mantalslängd upptagna. Riktigast och lämpligast synes nämnden, att dessa anses hava hemortsrätt, där de bort vara mantalsskrivna under sådana förhållanden, att mantalsskrivningen medför hemortsrätt.

Överståthållarämbetet anser fattigvårdsnämndens förslag olämpligt, enär det skulle föranleda till nya mantalsskrivningsprocesser utan att hemortsrättsprocesserna i någon vidare mån komma att minskas.

Av de *fattigvårdsstyrelser*, som yttrat sig över kommitténs förslag, hava de flesta ej haft något att erinra mot detsamma. Av dem, som direkt uttalat sig rörande hemortsrätten, hava blott två tillstyrkt förslaget, varjämte några ställa sig tveksamma. De flesta av de fattigvårdsstyrelser, som särskilt yttrat sig om hemortsrätten, avstyrka förslaget härutinnan, en del under framhållande därav, att de nuvarande bestämmelserna äro bättre, andra åter, däribland fattigvårdsstyrelserna i åtskilliga större städer, med yrkande, att en ettårig vistelse måtte uppställas såsom grund för förvärv av hemortsrätt.

En än mera genomgripande förändring ifrågasättes av *Sundbybergs fattigvårdsstyrelse* ock *kommunalnämnd*, vilka framhålla, att i kommuner med mera rörlig befolkning någon samhörighet mellan individ och kommun ej existerar, att det för de flesta understödssökande är okänt, vilken kommun de tillhöra i fattigvårdshänseende och att det för dem saknar betydelse, om de understödjas på ena eller andra stället, att förhållandena säkert vore något bättre på landsbygden, men att det ur synpunkten av individens samhörighet icke mötte något mera betydande hinder att borttaga hemortsrättsbestämmelserna eller låta landet utgöra ett enda fattigvårdssamhälle eller låta hemortskommun sammanfalla med länskommun. Om emellertid hemortsrättsbestämmelser måste finnas, framställa de båda myndigheterna åtskilliga betänkligheter mot att lägga den faktiska mantalsskrivningen till grund för hemortsrätten.

Förordningen den 3 december 1915 angående kyrkoböckers förande.

Efter det kommittén avgivit sitt betänkande, hava genom förordningen den 3 december 1915 angående kyrkoböckers förande meddelats vissa nya bestämmelser, som äro ägnade att åstadkomma förbättringar i kyrkobokföringen och indirekt i det därpå grundade mantalsskrivningsförfarandet samt särskilt att vinna större garanti än tillförne för att samtliga rikets invånare bliva någonstädes kyrkobokförda.

Denna förordning har tillkommit efter framställning av riksdagen i skrivelse den 7 maj 1915, däri framhölls, att enligt då gällande kyrkobokföringsförordning det åvilade den enskilde att vid avflyttning från en ort till en annan själv uttaga och medföra sitt flyttningsbetyg, samt att olägenhet förorsakades ur mantalsskrivningssynpunkt samt ur beskattnings- och befolkningsstatistiska synpunkter därav att en person under tiden från det flyttningsbetyget utskrivits från utflyttningsorten och tills det inskrivits i inflyttningsorten icke vore någonstädes i riket kyrkoskriven. Av dessa och andra skäl hemställde riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för avhjälpande av de olägenheter, som

vore förenade med skyldigheten för de flyttande att själva ombesörja överföringen av flyttningsbetyg.

Sedan i anledning av denna skrivelse tillkallade sakkunniga den 11 augusti 1915 avgivit förslag till ändring av då gällande förordning angående kyrkoböckers förande, utfärdades den 3 december 1915 ny sådan förordning. Denna innehåller i de delar, som nu äro av intresse, följande, huvudsakligen nya bestämmelser: Person, som avflyttar från församling, där han är bokförd, till annan församling inom riket, skall före utflyttningen å pastorsexpeditionen uttaga flyttningsbetyg och därvid uppgiva församling, till vilken han flyttar, samt såvitt möjligt blivande bostad i församlingen. Möter hinder för flyttningsbetygs uttagande före utflyttningen, kan utflyttningsbetyg skriftligen begäras, varvid bostaden i den nya församlingen skall noggrannt angivas. Pastor skall, så fort ske kan, till den flyttande översända sådant betyg. För den, som uttagit flyttningsbetyg till församling inom riket, skall i utflyttningsboken antecknas såväl den dag, då flyttningsbetyget utfärdas, som den, då betyget inlämnats i annan församling. (Härom skall, såsom i det följande kommer att nämnas, underrättelse insändas.) Sistnämnda dag skall räknas såsom utflyttningsdag. Utflyttningsbetyget skall så snart ske kan och senast inom en månad efter inflyttningen, eller, om inflyttningen skett under hösten, senast vid vederbörligt husförhör eller för-skrivning, inlämnas till pastor i inflyttningsorten. Har någon inflyttat under tiden mellan nämnda förrättning och årets slut, skall han sist på åttonde dagen efter inflyttningen hava till pastor avlämnat betyget. Husbonde skall (liksom enligt förutvarande förordning) tillse, att flyttningsbetyg för inflyttad tjänare avlämnas i rätt tid. Avlämnas ej betyget, har husbonden att om förhållandet omedelbart göra anmälan till pastor. Då den flyttande i den nya församlingen anmäler sin inflyttning med avlämnande av flyttningsbetyget, antecknas i inflyttningsboken den dag, då anmälan sker. Så snart flyttningsbetyget inlämnats å pastorsexpeditionen, åligger det pastor att härom underrätta pastor i den församling, från vilken betyget utfärdats. Sistnämnda pastor gör i anledning härav förut omförmälda anteckning i utflyttningsboken om dagen, då flyttningsbetyget inlämnats i den nya församlingen, vilken dag, såsom förut nämnts, anses såsom utflyttningsdag. — Härigenom blir kyrkobokföringen fullständigt sluten; ingen kan undgå att, så länge han vistas inom riket, vara kyrkobokförd, låt vara att en del personer komma att stå upptagna i boken över obefintliga och icke i församlingsboken. — För åstadkommande av ordentligare anmälningar om inflyttning än hittills hava vissa skärpta föreskrifter meddelats. Sålunda äger pastor, då någon försummar anmälan

om bl. a. inflyttning, avfordra den försumlige erforderlig uppgift genom vederbörande krono- eller stadsbetjänt, vilken verkställer infordrandet och därför av den försumlige undfår gottgörelse med 5 kronor för varje förrättning (enligt äldre bestämmelse 2 kronor). I överensstämmelse härmed har också i mantalsskrivningsförordningen stadgats, att gottgörelsen till krono- eller stadsbetjänt, som verkställer delgivande av föreläggande för personer, vilka mantalsskrivits men ej fullgjort sin skyldighet att avlämna flyttningsbetyg, skall utgå med 5 kr. I den nya kyrkobokföringsförordningen stadgas vidare: Tredskas den försumlige, skall Kungl. Maj:ts befallningshavande på begäran av pastor föreläggga den försumlige att vid vite fullgöra sin skyldighet. För den, som överförts till boken över obefintliga, eller som uttagit flyttningsbetyg men icke inlämnat det i annan församling eller, i händelse han kvarbor eller återinflyttat i församlingen, icke återlämnar detsamma, må annat prästbevis än flyttningsbetyg utfärdas endast på begäran av myndighet. Den försumlige kan sålunda icke erhålla sådant prästbevis som frejdbetyg, arbetsbetyg o. s. v., en bestämmelse som är avsedd att tvinga den försumlige att skyndsamt ordna sin kyrkobokföring. Från församlingsboken till boken över obefintliga överföras de personer, om vilka tillförlitlig upplysning erhållits, att de utan uttagande av flyttningsbetyg bosatt sig å utrikes ort, eller om vilkas vistelseort under tiden mellan tre på varandra följande mantalsskrivningar upplysning ej vunnits; och åligger det pastor att vid varje mantalsskrivning i församlingsboken göra anteckning för en var i församlingsboken upptagen person, om vars vistelseort upplysning saknas. Sjöman må dock ej överföras till boken över obefintliga, så länge han kvarstår såsom inskriven å sjömanshus. Slutligen åligger det pastor att med ledning av utflyttningsboken årligen dels under senare hälften av maj, augusti och november månader för närmast föregående kalenderkvartal, dels under senare hälften av december månad för månaderna oktober och november, dels slutligen under senare hälften av januari månad för hela det föregående kalenderåret rörande en var person, som uuder nyss angivna tider uttagit flyttningsbetyg, men om vilkens inflyttning i annan församling underrättelse ej ankommit, till pastor i den uppgivna inflyttningsförsamlingen avlåta underrättelse om flyttningsbetygets utfärdande med angivande av den bostad, som kan hava uppgivits av den flyttande. Efter mottagande av sådan underrättelse åligger det pastor att, på sätt förut är sagt, genom krono- eller stadsbetjänt avfordra den försumlige erforderlig uppgift. — Stadgandet har emellertid även till syfte att åstad-

komma, att fall av misstag eller försummelse från pastors sida beträffande avisering bliva upptäckta och rättade.

De bestämmelser, för vilka nu redogjorts, avse flyttningar inom riket. Beträffande dem, som anmäla flyttningar till utlandet, finnes icke möjlighet att i varje fall erhålla avis om deras inflyttning på utrikes ort eller ens uppgift om, när de verkligen lämna riket. I fråga om dessa flyttande stadgas: Den, som har för avsikt att utflytta till utlandet, skall för erhållande av flyttningsbetyg till vederbörande pastorsämbete avlämna skriftlig, bevittnad anmälan om utflyttningen för sig samt medföljande hustru och minderåriga familjemedlemmar. Sådan anmälan skall av pastor förvaras under en tid av fem år. För den, som erhåller flyttningsbetyg till utlandet, antecknas såsom utflyttningsdag den dag, då flyttningsbetyget utfärdas. Har den, som uttagit flyttningsbetyg till utlandet, icke inom en månad lämnat riket, åligger det honom att ofördröjligen och senast inom åtta dagar efter månadens utgång till pastor i utflyttningsorten återlämna betyget. Den, som inflyttat från utlandet och skall kyrkobokföras i församling inom riket, skall inom samma tid, som stadgats beträffande anmälan av inflyttning från församling inom riket, å vederbörande pastorsexpedition anmäla inflyttningen och därvid avlämna, om han tidigare varit bokförd i församling inom riket, flyttningsbetyg från denna församling, men eljest de andra motsvarande handlingar, han kan anskaffa. — För att förebygga missbruk i avseende å utflyttning till och inflyttning från utlandet — en person kan nämligen för att undvika mantalsskrivning, med eventuellt åtföljande skattskyldighet och värnplikt, uttaga flyttningsbetyg till utlandet men kvarstanna inom landet; eller han kan i samma syfte göra ett helt kort uppehåll i utlandet och efter inflyttningen icke anmäla denna — har stadgats jämförelsevis höga böter (5—100 kronor) för den, som försummar vad för dessa fall föreskrivits.

1917 års ändringar i mantalsskrivningsförordningen.

Även bestämmelserna om mantalsskrivning hava efter det kommitténs betänkande avlämnats undergått vissa förändringar, syftande till en mera fullständig mantalsskrivning. Genom *förordningen den 14 juni 1917* angående ändrad lydelse av § 7 mom. 1 och § 8 mom. 1 av mantalsskrivningsförordningen har nämligen i stället för förutvarande bestämmelse om närvaro vid mantalsskrivning av »kommunalombud, vilka till erforderligt antal för varje mantalsskrivningsdistrikt utses av den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt», införts det stadgande, att vid mantalsskrivningen skola närvara »kommunalombud, vilka till det antal, som för vinnande av tillförlitliga uppgifter vid förrättningen

erfordras och av Konungens befallningshavande bestämmes, för varje mantalsskrivningsdistrikt utses av den myndighet, som utövar kommunens beslutanderätt». Genom samma förordning den 14 juni 1917 liksom genom en tidigare förordning den 30 juni 1916 hava införts även några föreskrifter om antecknande i mantalslängden av vissa uppgifter, vilka enligt tidigare stadganden icke behövt där införas men som synas i viss mån ägnade att göra mantalsskrivningen noggrannare och fullständigare än förut.

Departementschefen.

Med bibehållande av kommunerna såsom fattigvårdssamhällen blir det, såsom kommittén framhållit, nödvändigt att giva regler för fördelning dem emellan av de uppgifter, som åligga dem med hänsyn till fattigvården. Hemortsrättsbestämmelserna avse just att reglera dessa förhållanden mellan samhällena och jag finner även för min del, att sådana ej för närvarande kunna undvaras. Jag anser det vidare uppenbart, att hemortsrätten fortfarande bör vila på territorialitetsprincipen, d. v. s. förvärvas därigenom att personen trätt i viss förbindelse med kommunen.

Beträffande reglerna för förvärvet äro, såsom framgår av ovan lämnade redogörelse, meningarna ganska delade. Närmast gäller det att avgöra, huruvida viss tids vistelse och i så fall tydligen vistelse under ett år, skall läggas till grund för förvärv av hemortsrätt, eller om såsom hittills mantalsskrivningen bör vara avgörande. Det kan visserligen ej förnekas, att en anordning, varigenom viss tids vistelse inom ett fattigvårdssamhälle uppställes såsom villkor för hemortsrätt, kan vara ägnad att utgöra en viss garanti för att hemortsrätten kommer att i ökad grad vila på samhörighet mellan fattigvårdssamhället och individen och därför också bättre tillgodoser den materiella rättvisan. Emellertid får icke förbises, att det vid ordnandet av hemortsrättsfrågan i övervägande grad rör sig om att skapa ett enkelt och praktiskt sätt att lösa uppkommande förvecklingar emellan fattigvårdssamhällena och att ur denna synpunkt mantalsskrivningens bibehållande såsom grund för hemortsrättsförvärv innebär beaktansvärda fördelar, i all synnerhet om den faktiska mantalsskrivningen väljes till utgångspunkt. Enligt vad kommittén påvisat kräver dessutom ett på viss tids vistelse vilande hemortsrättsinstitut sin särskilda utformning, och det blir ej alltid fråga om en faktisk vistelse, utan man är nödsakad att efter vissa grunder så att säga konstruera ett vistelseår. Allmänt erkänt synes också vara att, huru frågan än löses, sådana fall kunna uppstå, där det ena eller andra fattigvårdssamhället kan hava befogade skäl för sin uppfattning, att det